

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Студентський науковий вісник

Випуск № 46

Тернопіль — 2021

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 46. — 2021. — 132с.

*Рекомендовано до друку науково-технічною радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Протокол № 4 від 26 квітня 2021 р.*

Видрук оригінал-макету у науковому відділі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ББК 74.480.278
С.88

© Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2021

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

*Кам'янецька Євгенія
Науковий керівник – доц. Грушко Віктор*

ГОЛОВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що сьогодні увесь світ в більшій чи меншій мірі є втягнутим в процес глобалізації, у зв'язку з чим дослідники провідних країн світу прагнуть розібратися з проблемами розвитку інтеграційних процесів в контексті глобалізації. Тому й для нас важливо розібратися з особливостями цього процесу.

Наукова новизна полягає у тому, що автором статті зроблено спробу проаналізувати наявну інформацію і визначити в чому ж полягають головні суперечності глобалізації.

Об'єкт дослідження– глобалізація світового господарства.

Предмет дослідження– головні суперечності глобалізаційних процесів.

Мета статті– дослідити особливості глобалізації, визначити її позитивні та негативні риси.

Основні завдання статті:

–охарактеризувати процес глобалізації;

–з'ясувати позитивні та негативні риси глобалізації;

–визначити вплив глобалізації на розвиток держави.

Основу джерельної бази становлять роботи зарубіжних та українських дослідників, які вивчали процеси глобалізації, серед них такі відомі дослідники, як В. Базилевич, З. Бжезінський, О. Біленький, О. Білорус, А. Гальчинський, Н. Гражевська, Б. Губський, Е. Кочетов, І. Кириленко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Неклеса, В. Новицький, Ю. Пахомов, Р. Робертсон, В. Сіденко, С. Соколенко та ін. Попри активне дослідження економістами проблем глобалізації, на сьогодні не було розроблено узагальнюючої праці, у якій розглядалися б головні суперечності глобалізації.

Сучасний етап розвитку світового співтовариства характеризується посиленням взаємозв'язку між країнами в різних сферах суспільного життя. Загалом це співробітництво веде до об'єднання світової спільноти в єдине ціле. Прикладами спроб створити таке ціле є міжнародні організації, які охоплюють багато країн світу. Це стало можливим завдяки розвитку транспорту, зв'язку та інноваційних технологій. Завдяки цим процесам почала формуватися глобальна структура світу, що підштовхнула до пошуку такої моделі співіснування між країнами за якої вони всі мали б рівні можливості для розвитку. Загалом всі ці процеси призвели до потреби вивчення явища глобалізації, як складного, багатовимірного процесу, який має безліч проявів та супроводжується багатьма проблемами. Оскільки глобальний світ є відкритою системою, дійовими особами якої є країни, міжнародні організації між якими відбувається постійний обмін ресурсами, технологіями, досягненнями культури, ідеями. Тому нам важливо розібратися з поняттям глобалізації, його позитивними та негативними рисами.

Найбільш актуально питання глобалізації постало наприкінці XIX ст. коли науковці все частіше почали досліджувати цей процес. Вперше поняття глобалізації у науковий обіг ввів Р. Робертсон, який розробив основні принципи теорії глобалізму та сформулював концепцію глобалізації. Після нього все більше науковців почали звертати свої погляди на дослідження цього процесу.

Глобалізацію вважають ключовою тенденцією розвитку світового співтовариства протягом XX-XXI ст., яка характеризується інтеграцією всіх структурних елементів міжнародної економічної системи, що відображає її внутрішню цілісність та єдність, в основі якої знаходиться поглиблення інтернаціоналізації виробництва та обміну, зростання транснаціоналізації та інтеграції національних економік, модернізація технологічних основ сучасної ринкової системи, встановлення універсальних стандартів життєдіяльності та формування інститутів глобального менеджменту [1, с. 73]. Виходячи з цього країни мають

приспосовуватись до нових умов, що склались на міжнародній арені, втрачаючи свою національну ідентичність у процесі глобальних трансформацій.

Глобалізація це явище багатогранне, яке слід розглядати як систему, що охоплює різні сфери світового співтовариства: науку, економіку, культуру, мистецтво, етику, політику. Ці процеси супроводжуються проникненням у світовому вимірі інформаційних, фінансових, культурних, ділових (виробничих, торговельних) процесів, що змінюють як соціальне, так і соціокультурне життя більшості країн світу [2, с 14].

Григорій Явлинський ще в 1952 р. підмітив, що процес глобалізації вже настільки змінив світ, що йти в воду, яка текла чверть століття назад просто неможливо. Цей вислів є дуже актуальним для нашого часу, оскільки яскраво відображає ті явища, які відбуваються зараз.

Найактуальнішою для світового співтовариства є економічна глобалізація, для якої характерними є провідна роль великих компаній, функціонування глобальних «віртуальних» ринків – фінансового, валютного, фондового, створення й діяльність глобальних торговельно-економічних об'єднань і союзів, перенесення всіх національних і міжнародних фінансових та валютних транзакцій, а також страхових і торговельних послуг у глобальну мережу [3, с 3].

Сучасний світ перебуває на етапі становлення інформаційно-комунікаційної глобалізації, для якої характерний розвиток глобальних космічних комунікаційних систем, персональних систем зв'язку та глобального позиціонування, створення глобальних систем керування бізнесом, виробничими процесами й домашніми господарствами на базі інформаційно-комунікаційних комплексів, комп'ютеризація й роботизація все більшого числа процесів життєдіяльності людства [3, с 3].

Як і будь-яке явище глобалізація має багато суперечностей, оскільки позитивний ефект, який вона справляє на розвиток світу супроводжується значним негативним відбитком.

Одним з важливих позитивних впливів глобалізації стало формування світового економічного простору, завдяки чому надається можливість економічного розвитку для держав, утворюються транснаціональні корпорації, крім того підприємства, які вдало скористаються ситуацією зможуть отримати економічну вигоду від світової торгівлі. Тепер вони можуть вести торгівлю на взаємовигідній основі за межами своєї країни, відкривати філії в інших країнах, таким чином збільшуючи ринок збуту своїх товарів, отримуючи доступ до ресурсів, а також можуть співпрацювати з фірмами розташованими в інших країнах, збільшуючи обсяги своїх прибутків, але разом з тим і даючи нові робочі місця в цих країнах, покращуючи рівень життя населення в них. Зокрема таким чином в Індії та Китаї вдалося зменшити безробіття, у В'єтнамі покращити умови життя населення.

Розширення ринків та загострення міжнародної конкуренції є стимулом для запровадження інноваційних технологій, проведення структурних змін та вдосконалення виробництва, для зменшення витрат на виготовлення товарів.

Зміни у виробництві потребують підвищення кваліфікації робітників, які б могли працювати на цих підприємствах, що у свою чергу збільшує попит на кваліфікованих робітників, тим самим змінюється вектор розвитку освіти. Люди отримують можливість здобувати освіту за межами своєї країни. З іншої сторони це збільшує розрив у заробітній платі між кваліфікованими та некваліфікованими робітниками.

Процеси глобалізації, в які втягнутий весь світ, дозволяють підвищити рівень життя населення, завдяки росту доступності сучасних товарів, доступу до технологій. Для сучасності характерний розвиток міжкультурних зв'язків. Ми маємо можливість за лічені хвилини зв'язатися з людьми, які знаходяться в будь-якому куточку світу, переїхати жити в інші країни.

Але поряд з тим виникають негативні наслідки пов'язані з нерівномірним розподілом майна, що веде до поширення соціальної нерівності. Великі компанії розташовані в економічно розвинених країнах заповнюють ринки країн з менш розвинутою економікою своїми товарами, чим спричиняють банкрутство підприємств в даних країнах. Оскільки собівартість товарів в них нижча, ніж вартість на аналогічні товари в країнах, що розвиваються. Це веде до росту безробіття та до зниження рівня життя населення цих країн. Що призводить до масових міграцій населення з менш розвинутих країн світу в більш розвинуті.

Сильні країни нав'язують вигідну для себе структуру господарства для слабших країн, намагаються зробити їх економічно залежними від себе. Це спричиняє формування своєрідної системи залежності, що відбивається на векторі політичного розвитку країн. Крім того, занепадають ті галузі промисловості країни, в яких не зацікавлені сильніші держави. Це призводить до формування залежності економіки одних країн від інших, що робить ці країни вразливими перед змінами кон'юнктури світового ринку.

Процеси глобалізації спричиняють руйнування традиційного укладу життя в багатьох країнах, посилення протиріч між глобальними та національними цінностями, способом життя. З'являється феномен масової культури, стандартизації сприйняття світу, який стирає національні особливості народів.

Недоліком глобалізації є те, що не всі країни в однаковій мірі є втягнутими у цей процес. Велику роль у цьому процесі грає їхнє географічне розташування. Тобто країни, які розташовані на периферії залишаються мало задіяними в процесах економічної глобалізації. Наприклад, мало втягнутими у процеси глобалізації економіки є країни Африки, у яких рівень життя більшості населення є доволі низький, у результаті чого велика частка населення емігрує у більш розвинені країни світу.

Високорозвинені країни вивозять «брудні» виробництва в країни третього світу, щоб зменшити шкідливий вплив на стан екології своєї країни. Проте це не змінює того факту, що такі дії збільшують навантаження на світову екосистему, тому назрівають глобальні екологічні проблеми, які потребують термінового вирішення в масштабах усієї планети.

Висновки. Отже, глобалізація—це складний та тривалий процес інтеграції національних економік країн світу, який супроводжується багатьма суперечливими процесами, які мають як позитивні, так і негативні риси. Проте цей процес є закономірним етапом розвитку людства, зупинити який неможливо, тому важливо використати його з максимальною користю, зменшивши до мінімуму його негативний вплив.

Процес глобалізації призвів до настання епохи великого світу, тобто світу у якому стираються кордони між державами та формується глобальна спільнота під назвою людство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування та розвитку : [монографія] / П. О. Куцик, О. І. Ковтун, Г. І. Баштянин. – Львів : Львів. комерц. акад., 2015. – 583 с.
2. Лук'яненко Д. Глобальні фінансові дисбаланси та їх економічні наслідки / Д. Лук'яненко, А. Поручник, Я. Столярчук // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9. – № 5. – С. 73–92.
3. Лозовицький О. Глобалізація і держава: світовий інтеграційний процес чи регіональний перерозподіл? / О. Лозовицький URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12LOSGRP.pdf> (дата звернення 08.03.2021)

*Михаць Володимир
Науковий керівник – доц. Григорук Наталія*

ПОЛІТИКА КОЛОНІАЛІЗМУ УРЯДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ХІХ СТ.

Ставши однією з найбільших колоніальних імперій світу, Англія у ХІХ ст., мала практично по всіх куточках планети свої колонії. До цього варто зазначити, що вони були як континентальні, так і острівні. Британії, на цей період, належало близько 1/5 частини суші. Однак, англійські уряди все-одно бажали розширювати свої володіння. Це можна легко зрозуміти, оскільки колонії давали сировину, ринок збуту для англійських товарів, і було куди вкладати англійський капітал, окрім цього, це значно підсилювало становище Британії у світовій політичній арені. А у зовнішній політиці, всі англійські уряди, попри ворожнечу між партіями, бажали тільки одного здобути першість у світі.

Актуальною ця тема є, оскільки, «колоніалізм» існує по сьогоднішній день, але дещо видозмінений, і названий іншими словами, яскравим прикладом цього може виступати Росія, нам варто зрозуміти, що від такого способу утвердження держави на політичній арені варто відмовитись. Оскільки, на прикладі Великобританії можна усвідомити, що колонії це пережиток минулого і на сучасному етапі розвитку людства від «політики колоніалізму» бажаних результатів ми не отримуємо, як би це не називали.

Отже, метою даної роботи є розкриття одного зі шляхів сходження держави на топові місця міжнародної політичної арени і методів утримання там на перших сходинках. В цей же час виявити, що на цьому прикладі відображається не надто вдала політика англійського уряду у внутрішньому житті колоній Великобританії, що згодом приведе до втрати нею значної кількості загарбаних територій.

Доволі довгий час англійська влада дотримувалась так званої політики «блискучої ізоляції». Її суть полягала у тому, щоб здійснювати всю зовнішню політику лише на самостійних засадах, не утворюючи будь-яких союзів з будь-якими державами. В першу чергу це стосувалося її конкурентів, західноєвропейських країн, які також намагались вибороти світове лідерство [5].

Всю колоніальну політику Британії впродовж усього XIX століття можна поділити на декілька напрямків. Перший напрямок, відображає сферу інтересів британського уряду стосовно африканського континенту. Другий напрямок це регіон Південної Азії, де і знаходилась Індія, яка була перлиною Британської імперії. Третій напрямок це територія Близького Сходу, через який Британія планувала прокласти найкоротший шлях до Індії, а також, що не менш важливо, знайти місця видобування нового джерела сировини, а саме нафти. Невдовзі територія Індії переходить під владу Англії повністю. В першу чергу це було досягнуто завдяки хитрощам та найрізноманітнішим засобам підкорення і завоювання сусідніх регіонів Індії, наприклад, Пенджаб, або Кашмір у 1849 році. Також тут було місце і насильницькому приєднанню території тих країн, які взагалі не мали спільного походження з Індією, наприклад, приєднання до Індії Сінду у 1843 році [7, с. 71].

Отже, така політика англійського уряду була спрямована на те, щоб розширити територіальні надбання Англії, прокласти нові шляхи сполучення із Індією, та відкрити, знайти чи створити нові ринки збуту. Н. Дронова називає більшість війн, які були початі через дії англійського уряду, «колоніальним війнами». Впродовж XIX ст. Британія постійно захоплювала нові міста та острови, в основному для того, щоб полегшити шлях, яким сполучалася із Індією, або щоб прокласти нові торгівельні шляхи, наприклад, у 1852-1853 роках, після не довгих протистоянь, англійці захопили Бірму, у 1841 році північну частину о. Барнео та о. Лабуан, територія у Китайському морі. Також британці захопили м. Арден у 1839 році, через який вони здобули вихід до берегів Червоного моря, а у 1819 році був захоплений Сінгапур. Практично всі ці території мали вихід до Індійського океану, що власне, було корисно для Англії [4, с. 64].

Варто додати, що в цей період діяльність на азійському регіоні надалі продовжується. Наприклад, 1849 році було захоплено Пенджаб, у 1852 році до Індії було приєднано частину Бірми, в області Пегу, а у 1854 році було захоплено Белуджистан. Також Британії досягає непоганих результатів у стосунках із Персією, тобто Іраном. Англійці змогли досягнути домовленості із шейхом Кувейту ще у XVII ст., стосовно де має розташовуватись будівництво кораблів та їх зберігання, будівництва торгівельних складів. Тепер також було укладено черговий договір із шейхом, у 1899 році. Згідно з цим договором англійці мали право розміщати на території Кувейту не тільки торгові кораблі, а ще й військові, таким чином на території цієї затоки поступово накопичувалась військова сила британців [8, с. 36].

Якщо говорити детальніше про колоніальну політику саме 50-х років XIX ст., то варто згадати про визвольні рухи, які були однією із характерних ознак колоніалізму в цей час. Повстання сипаїв у Індії було одним із найбільш яскравих прикладів таких виступів. Промисловці Англії знецінили товари місцевого виготовлення шляхом поступового захоплення усього ринку. Закони, які були насаджені англійською владою, дуже часто повністю забороняли та витісняли звичні традиції для індусів [3, с. 44].

Усі ці обставини привели до повстання, спочатку в центральних та північних областях, які були розпочаті сипаями, тобто Бенгальською армією. Що цікаво, то прямим приводом до повстання стали чутки, що армія Великої Британії використовує патрони, які були просочені свинячим або яловичим жиром. А якщо врахувати, що корова в Індії вважається святою твариною, яку не можна їсти, а специфіка патронів того часу полягала у тому, щоб розкусити

паперову обгортку патрону, та засипати порох у дуло гвинтівки і лише потім зарядити кулю, то виникала ситуація, що кожен, хто буде проводити процес перезарядження гвинтівки так чи інакше з'їсть частинку святої тварини. Тому це викликало величезне обурення у місцевого населення, в першу чергу військових поступово почали підтримувати деякі землевласники та селяни. Проте, більшості населення нові порядки не заважали, оскільки деякі традиції, по при офіційну заборону, все ще втілювалися в життя та часто практикувались місцевим населенням. Також варто зазначити, що це було дуже криваве повстання [1].

З того часу Британська влада дуже підозріло ставилася до місцевого населення, а саме повстання старалася придушити як можна швидше. Однак, навіть і в такій ситуації Британія змогла знайти вигоду для себе. Наприклад, Ост-Індську компанію, яка на території Індії мала монополні володіння, було звинувачено у некомпетентності, тому її з легкістю змогли замінити на іншу компанію, яка була більш лояльна до уряду Британії. Відповідно, в рядах Бенгальської армії ставало більше англійців, ніж самих Бенгальців, яким тепер перестали довіряти. А для того, щоб підкреслити наближеність Генерал губернатора до корони, його почали називати тепер віце-королем [2 с. 31].

Таким чином, Велика Британія була одною із найсильніших та найбільших колоніальних імперій на середину XIX ст., оскільки мала під своїм контролем одну п'яту частину світу, не тільки на суходолі, а й з морськими узбережжями. Реалізація її колоніальної політики здійснювалась на п'яти континентах, та у чотирьох векторах, африканському, азійському, американському та австралійському векторі. Така політика Великобританії була обумовлена рядом причин, наприклад, здобути нові місця для видобування сировини, та нові місця, щоб збувати готову продукцію, також ймовірністю вдало прокласти новий шлях, а краще декілька, до своєї перлини Індії, та завоювати почесне звання найбільшої держави у світі. Реалізація такої політики британськими урядами вимагала різних підходів, способів та засобів, наприклад, здійснювати збройне повстання, на території, яку планувалося захопити, або за допомогою економічних методів, викупивши всі контрольні пакети акцій, чи просто всі території, або шляхом вкладання капіталу, або переселити значну частину англійського населення на ті території, які планувалося загарбати, колонізувати в прямому сенсі цього слова. Звичайно, що такі дії не могли подобатись місцевому населенню, та і самій владі, яка там управляла, однак вона нічого не могла зробити з військовим або економічним тиском з боку Британії. Варто зазначити, що деякі дії англійців були надто неприпустимими та аморальними, за що світове товариство засуджувало Британію.

Такі активні дії у зовнішній політиці Англії, стосовно колоніальних загарбань, викличете невдоволення і у країн Європи, які також хотіли отримати побільше колоній та стати провідними країнами світу. Згодом це стане одною із причин у тривалих та коротких сутичках між Британією та рядом країн західної Європи, що у свою чергу приведе до утворення двох військово-політичних блоків перед Першою світовою війною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартер Ричард. Индийское народное восстание: Канпур после избиения, июль 1857 года. Англия. Автобиография. Санкт-Петербург, 2008. URL: <https://www.rulit.me/>
2. Блэк Дж. История Британских островов. СПб, 2008. 540 с.
3. Бондарчук П.С. Особливості англійського колоніалізму в Індії XIX ст. Грані. 2005. №4. С. 42-46.
4. Бураков Ю., Питльована Л. Нариси історії Англії нового часу. Львів, 2003. 87 с.
5. Бураков Ю., Питльована Л. На шляху до Великої війни: політика Великобританії в Африці на межі XIX–XX ст. URL:<http://er.ucu.edu.ua/>
6. Грудзинский В.В. Английские переселенческие колонии в середине XIX века: от коронного статуса к самоуправлению. Вестник Челябинского университета. 2008. № 34. С. 90-101.
7. Ерофеев Н.А. Очерки по истории Англии. 1815–1917 гг. Москва, 1959. 263 с.
8. Никонов О.А. Эволюция колониальной политики Великобритании на Востоке (вторая половина XIX – первая половина XX вв.). ЛОКУС: люди, общество, культуры, смыслы. 2017. №1. С. 32-45.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЯПОНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТОЛІТТЯ

Актуальність теми. У кінці першої половини XVI ст. на територію Японії, яка поринула на той час у міжусобні війни, припливають перші християнські місіонери на чолі із Франциско Ксав'є, який заклав основи проповідницької діяльності у країні Вранішнього сонця.

Актуальність даної теми полягає в об'єктивному дослідженні діяльності єзуїтів у Японії в другій половині XVI століття, становище ордену в період міжусобних війн та стосунки із населенням країни. Також вагомої уваги заслуговує і виявлення основних причин, які призвели до прийняття християнства японцями різного соціального становища.

Мета дослідження. Виходячи із актуальності теми та враховуючи досягнення сучасної історіографії, на основі опрацьованої спеціальної літератури, метою даної статті є об'єктивне вивчення успішної проповідницької роботи ордену єзуїтів на території Японії. Ґрунтовному аналізу підлягає специфіка їхньої роботи із населенням країни, а також їх роль у культурно-духовному розвитку Піднебесної, як одному із ключових аспектів початку японсько-європейського культурного діалогу.

Історіографія і джерельна база проблеми. У дослідженні історії Японії періоду Сенґоку дзидай, вагомої уваги заслуговує вивчення місіонерської діяльності ордену єзуїтів у той період. Даним проблемним питанням цікавилися як західні, так і східні дослідники. Серед перших можна виділити Чарльза Боксера «Cristian in Japan. 1549–1560», який виділяє основні факти їхньої уваги [4, с. 5]. До східних, ми можемо віднести Анно Мсакі «Нагасакі – місто єзуїтів. Товариство Ісуса в Японії у XVIст.» [1].

Початок християнської місії у Японії розпочинається із появою на цих землях Франциска Ксав'є, який у 1549 р. приплив на о. Косю в Каґосіму. Там його зустрів дайме Сімадзу Такіса, який, намагаючись поліпшити торговельні відносини із європейцями, дозволив Ксав'є проповідувати на своїх землях. Франциску вдалося навернути у християнство близько ста людей. Але вже через рік, він був вимушений припинити свою діяльність, через те, що сподівання дайме не виправдалися [1].

Для легітимізації своєї місії, Ксав'є направився в Кіото до імператора, але побачивши у якому стані знаходиться столиця, він вернувся із нічим. Та після цього він зустрівся із дайме роду Ямаґучі Оуті Йосітака, який дозволив проповідницьку діяльність. За декілька місяців, Ксав'є охрестив п'ятсот японців [2].

Протягом двох років свого перебування у Японії Франциску Ксав'є вдалося утворити християнські общини у Каґосімі, Хірадо, Бунґо та Ямаґучі і навернути близько двох тисяч людей. Після його відпливу, місіонерська діяльність продовжилася і вже у 1559 р. відомий єзуїт Гаспар Вілела, домігся указу імператора, який дозволяв їм проповідувати і ніхто не мав стояти місіонерам на заваді. Кількість єзуїтів зростала, але все одно бракувало кадрів. У 1560 р. їх було шість, а 1564 р. 12 [4, с.11–12].

Заслуговують уваги відносини єзуїтів із Нобунаґою. Надзвичайно важливу роль відіграв місіонер Фройш, який залишив хорошу думку про себе у розмові із Одою. У 1569 р. дайме Оварі дозволив єзуїтам оселитися у Кіото. Також завдяки його пожертвам було побудовано Церкву Внебозаття Богородиці в столиці (1575–1576), а також дім Товариства Ісуса та семінарію в Адзучі [5, с. 56]. Саме за часів правління Нобунаґи, місія єзуїтів зазнала найбільшого розквіту. До християнства навернувся Такаямі Укон, який дозволив побудувати церкву у Такацукі. На його землях кількість віруючих зросла до 8 тисяч людей, а загальна кількість в центральній Японії становила 15 тисяч. До смерті Нобунаґи у Японії за деякими мірками нараховувалося до 200 церков і 150 тисяч християн. Велику заслугу в цьому має єзуїт Аллесандро Валіньяно [3].

Згорання місіонерської місії, але не її завершення, розпочалося з 1587 р., коли Тотойомі Хідейоші видав указ, згідно якого єзуїти мали покинути країну за 20 днів [3].

Як ми спостерігаємо, за менше як за півстоліття місія ордену єзуїтів зазнала значного успіху. Але тоді залишається питання, як вони змогли охрестити японців різних соціальних станів? Даючи відповідь на дане питання, ми звертаємо увагу на те, якими методами вони це робили. У цьому треба згадати Аллесандро Валіньяно, який зрозумів, що для успішної місії потрібно не користуватися тими методами, які діяли у Європі. Аллесандро був за адаптацію проповідницької діяльності до традицій японців, що дало вагомий плюс. Місіонери вчили японську мову та культуру, перекладали книги [4, с. 17]. Наступним чинником, що призвів до цього була сама структура християнства. У буддизмі люди перероджуються до тих пір, доки не досягнуть Нірвани. Християнство запропонувало інший спосіб, який зацікавив простих селян [6]. Так, для даїме ця віра відгравала більше політичне, та економічне становище. Але і серед них були ті, які ставали якими християнами. Прикладом є Омура Сумітада, який видав указ, за яким усі люди його землі мали хрестися [4, с. 20].

Найцікавіше питання постає щодо воїнів-самураїв, які керувалися «Кодексом Бусідо», за яким у разі невдачі воїн робив сеппуку. Нова релігія це забороняла, але самураї її все одно приймали. Прикладом є Конісі Юкінга, який програвши битву, відмовився від цієї традиції, а помер як злочинець (відрубали голову). Головна причина, через яку деякі самураї переходили у християнство – є боротьба за віру. Саме через це, самураї, як почесний стан Японії переходили у католицизм [6].

Ще однією причиною, яка слугувала для зміни віри, було зацікавленість японців у чомусь новому. Адже відносини із європейцями принесли населенню нові речі, які ті в свою чергу активно використовували: одяг, меблі, посуд, годинник [5, с. 57].

Згадуючи усе вище написане, можна зробити висновок, що проповідницька діяльність єзуїтів, розпочата Франциско Ксав'єр дала вагомий внесок як у духовну історію Японії, так і в історію християнства, загалом. Так, повноцінної християнізації не відбулося, але поштовх, який дозволив залучити японців до християнства був зроблений, і досить вдало. Саме внутрішнє становище країни: міжусобні війни, повстання, конфлікт з буддистами та політика сьогуна, призвели до його спадання, але аж ніяк не до знищення, тому що християнство існувало, хоч і підпільно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Christian in Kyushu: A history how Jesus was introduced, accepted, and ousted from Japan. URL: <https://www.tofugu.com/japan/history-of-christianity/>
2. Studies on the Jesuit Japan Mission. URL: https://referenceworks.brillonline.com/entries/jesuit-historiography-online/studies-on-the-jesuit-japan-mission-COM_196472
3. Деятельность миссионеров в правление Оды Нобунага и Тоетоми Хидэеси. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/deyatelnost-missionerov-v-pravlenie-ody-nobunaga-i-toetomi-hideesi>
4. Женихов М. Б. Христианство в Японии до середины XIX века: вып. квалиф. работа, студ. IV курса отдел. ист. Японии. Санкт-Петербург, 2016. 53 с.
5. Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Нобунага. Київ: Дух і Літера, 2013 960 с.
6. Отцы иезуиты в Стране восходящего солнца, или Как Япония чуть не стала католической страной. URL: <https://history.wikireading.ru/153960>

Стецюк Юля

Науковий керівник – доц. Федорів Ірина

ВКЛАД АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СХОДОЗНАВСТВА

Геній, не підвладний часові – такі слова можна знайти на сторінках підручників, монографій, спогадів багатьох українських діячів, коли згадується про Агатангела Кримського – українського історика, орієнталіста, славіста, перекладача та письменника, одного із фундаторів першої української Академії наук. Але найбільше А. Кримський відомий як один із найвизначніших світових дослідників Сходу. Він став автором численних наукових праць, присвячених історії та культурі країн Сходу, зокрема арабських країн, окрім того, фундаментальних праць, пов'язаних з вивченням джерел та історії ісламу, писемності та

культури Сходу. Тому актуальність дослідження постаті А. Кримського є невичерпною, як і його сходознавчі дослідження.

Відтак, метою статті є з'ясувати внесок видатного вченого у розвиток українського сходознавства, його роль у розбудові вітчизняної Академії наук.

Позаяк постать А. Кримського не є маловідомою, у вітчизняній історіографії є чимало праць, які присвячені дослідженню різноманітної і багатоаспектної наукової спадщини вченого, проводяться різнопланові конференції вшанування пам'яті науковця. Однією з найпопулярніших, багато в чому присвяченій розкриттю А. Кримського як визначного сходознавця, є праця Соломії Павличко «Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: складний світ Агатангела Кримського», передмову якої писав учень А. Кримського – Омелян Пріцак [4]. Чимало добрих слів про українського генія сказано у зв'язку з його ювілеєм – 150-річчям від дня народження, зокрема: «Агатангел Кримський – один із найвизначніших українських учених ХХ-го століття і світових дослідників Сходу, людина-енциклопедія, людина-легенда» [2]. Принагідно, слід відзначити, що з 2007 р. по 2010 р. Інститутом сходознавства ім. А. Ю. Кримського було перевидано рідкісні сходознавчі праці А. Ю. Кримського «Вибрані сходознавчі праці в п'яти томах». Також слід виокремити працю К. Гурницького «Кримський як історик», яка безпосередньо покликана розкрити феномен вченого [1].

Важливою є також думка відомого учня А. Кримського – О. Пріцака, який свого часу писав, що його вчитель був «дуже яскравий представник європейського «findesiecle» (кінця століття) і становить певний виняток в українській інтелектуальній історії. Через подиву гідну активність А. Кримського в багатьох ділянках (орієнталістика, славістика, політика, публіцистика, література) спадщина його надзвичайно важко піддається цілісному аналізу» [4]. Крім того, О. Пріцак у своїй розвідці до 120 роковин народження А. Кримського вказує на те, що саме його вчитель вперше зрозумів, наскільки важливою для української історії є орієнталістика: «Окрім неминучої загальноновизнаної наукової потреби студіювати східну історію, як одну з великих частин історії вселюдської, Україна має ще свої особливі причини дбати про те, щоб у її найвищій ученій інституції східні дисципліни розвивалися як слід, з інтенсивністю» [5].

Пізніше О. Пріцак згадував, що для А. Кримського, був дуже складний вибір, який полягав в тому, щоб, або займатися сходознавством, або присвятити себе національній справі, бо на той час кар'єра тюрколога чи арабіста сприймалася як зрада української справи [5]. Проте А. Кримський переступив через свою внутрішню боротьбу, обравши розвиток розпочатої справи – досліджувати Схід, саме тому, що в Україні орієнталістика почала широко розвиватися, і вже в 1920 р., зі створенням ВУАН її розвиток пов'язаний саме з діяльністю А. Кримського, але надалі, з наступом радянської влади така перспектива ставатиме все меншою. Загалом А. Кримського можна вважати одним із перших науковців України, який почав планомірно і професійно досліджувати історію Сходу, показавши, що найголовніше для вченого-сходознавця – це знання мов. Дослідники ще не можуть до кінця порахувати скільки мов знав А. Кримський, наводячи різні цифри, рахуючи, скількома мовами володів вчений. Вплив А. Кримського на розвиток української орієнталістики можна зрозуміти, якщо розглянути два аспекти: його академічну динаміку в дослідженні Сходу та ознайомившись і проаналізувавши деякі його праці.

Отож, академічна динаміка А. Кримського є вражаючою: вже у 1900 р., на той час йому двадцять дев'ять років, він стає професором двох кафедр – арабської філології і східної історії, водночас редагуючи кілька видань з орієнталістики, як-от: «Древности восточные» і «Труды по востоковедению». Останні склалися з 26 томів монографічних розвідок самого А. Кримського [1]. Вже на той час, до кола його наукових зацікавлень входили семітські мови, історія ісламу, зокрема, вивчення Корану та інших релігійних текстів мусульманства, мови та історія «східних» народів [5, с. 256]. Знання з усіх цих дисциплін давали йому можливість дивитися на кожне окремо взяте наукове завдання з різних точок зору.

Крім того, вже у 1900 р. виходить його праця «Лекції з історії Ірану», 1903 р. він видає «Історію Персії, її літературу і дервішську теософію», «Історію Туреччини і її літературу від розквіту до початку занепаду» та ін.

Тільки з арабістики та семітології до 1910 р. були видані такі його праці: «Нарис розвитку суфізму» 1895 р., «Мусульманство і його будучність» 1899 р., «Лекції з Корану», «Семітські мови і народи Т. Ньольдеке», «Лекції з історії семітських мов», «Історія мусульманства» [1]. Ці праці – це лише частина з наукового доробку сходознавця, присвячена вивченню історії країн Сходу, їх культури та літератури.

У 1920–1930 рр. побачили світ такі праці А. Кримського: «Історія Персії та її письменства» (1923), «Історія Туреччини» (1924), «Вступ до історії Туреччини» (1926), «Історія Туреччини та її письменства» (1927, т. 2), «Розвідки, статті та замітки» (1928). Чимало його матеріалів публікувалося в часописах і збірниках ВУАН. Недаремно, Наталя Полонська-Василенко згадувала, що в 1920-х роках в Києві жартували, що Академія Наук «не українська, а кримська» [3].

Дослідники вказують, що одним із найсильніших його сходознавчих досліджень є «Історія Туреччини», яка недавно перевидана Інститутом сходознавства НАНУ. Адже в цій праці простежується величезний джерелознавчий потенціал: візантійські, східні, слов'янські та західні документальні матеріали. Її, як одну із найкращих, визнають і турецькі історики [4].

Невипадково О. Прицак дуже влучно сказав, що А. Юхимович є «найкращим кримським подарунком Україні», і це дійсно так, адже саме він був першим, хто показав перспективу дослідження не тільки національної історії, а й сходознавчих праць, його публікації зараз є тим капіталом, з якого дослідники-орієнталісти починають свою роботу.

Отже, незважаючи на складні часи, в яких починав свою наукову діяльність Агатангел Юхимович, діапазон його наукових інтересів, цілеспрямованість та кількість і сила його сходознавчих досліджень, з яких можна скласти цілу бібліотеку, дають змогу стверджувати про неоціненний вклад Агатангела Кримського в розвиток не тільки українського, а й світового сходознавства, на честь якого засновано Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, створеного професором Гарвардського університету і учнем А. Кримського – О. Прицаком.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурницький К. І. Кримський як історик. Київ: Наукова думка, 1971. 182 с.
2. Дубровіна Л. А. Історія Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, 1918–1941. К.: НБУВ, 1998. 337 с.
3. Історія України в особах XIX – XX ст. Авт.: І. Войцехівська, В. Волковинський, М. Дмитрієнко та ін. К.: Україна, 1995. 480 с.
4. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. 328 с.
5. Прицак О. Про Агатангела Кримського. У 120-ті роковини народження // Україна. Наука і культура. К., 1991. Вип. 25. С. 103–120.

*Барабаш Христина
Науковий керівник – доц. Костюк Леся*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІСИДОРА ГЛИНСЬКОГО В ЖИТТІ ГАЛИЦЬКИХ ЕМІГРАНТІВ КІНЦЯ XIX – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ.

Серед парафіяльних священників Тернопілля кінця XIX – першої третини XX ст., окреме місце займає парох з с. Буцнів Ісидор Глинський, котрий за короткий час став для жителів села вірним другом, наставником, а в окремих випадках – другим батьком.

Метою розвідки є комплексне дослідження діяльності о. Ісидора Глинського пов'язаної із буцнівськими заробітчанами. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання ряду завдань: визначити тематику листування пароха з емігрантами; простежити процес налагодження взаємовідносин між о. Ісидором Глинським та заробітчанами.

Є підстави вважати, що в період його діяльності на території Східної Галичини, котра на той час входила до складу Австро-Угорської імперії, розпочався відтік робочої сили за кордон. Зауважимо, що основною причиною була нестача робочих місць, котра призвела до масового безробіття. Селяни, не маючи засобів для існування, були вимушені продавати землю лихварям за безцінь та шукати кращої долі в США, Аргентині, Бразилії, Канаді та інших країнах з високим рівнем сільськогосподарських ресурсів та нестачею робочих рук. Таким чином, тільки за перше десятиріччя XX століття на Американський континент емігрувало понад 300 тис. чоловік [6], котрі переслідували різну мету: хтось хотів назавжди залишитися на чужині та розпочати життя «з чистого аркушу», а хтось просто підзаробити грошей та повернутися на Батьківщину.

Разом з тим, у Східній Галичині в них залишалися родини та друзі справами котрих вони цікавилися. Тому неостаннє місце в цих взаємозв'язках відігравали греко-католицькі священники. Яскравим прикладом цього є діяльність буцнівського душпастиря.

Зауважимо, що душпастиром у с. Буцнів Ізидор Глинський був призначений в 1888 р. грамотою від митрополита Сельвестра Сембратовича, котрий у своїх спогадах згадував, «з приходом пароха отця Ісидора Глинського українське життя в селі відродилося» [5, с. 187]. І справді, до початку Першої світової війни священник береться за низку справ: ініціює створення «Просвіти», братства тверезості; долучається до діяльності товариства «Сокіл»; організовує театральний гурток; займається будівництвом будинку культури та реконструкцією храму [1, с. 53].

Одночасно, о. І. Глинський вів активну переписку із сім'ями емігрантів, де обговорював життя за кордоном та розповідав про справи на парафії. Також відбувався активний обмін періодикою, а емігранти в свою чергу передавали кошти на ім'я о. І. Глинського для родин та розвиток парафії. Свідченням цього є лист Івана Віблима до пароха з проханням допомогти його родині: «...зібралисьмо до 20 доларів Отчи Духовний прошу вас вставитися за мною в Банку Тарнопільським Рускім заякийсь час і просивбім вас скоро дістанити той лист то можбисьти позичили 30 крон для мої жінки а я в найкоротшім часі вам пришлю» [3, арк. 16].

Ще одним прикладом допомоги отця є турбота долею одного із буцнівських школярів В. Кожушини, котрий теж поїхав на заробітки до Австрії, де був засуджений та чекав на амністію: «В криміналі справувався добре і з его листів міркую, що щиро покаявся, научився кравецтва», – зазначав в листі до О. Барвінського отець, котрий намагався взяти позику в Земельному Банку, бо «тепер його можуть амністувати, але як буде мати о чім вернути». Тож я хочу взяти викупити, трохи дала родина з его 1¼ морга поля, трохи я» [4, арк. 5].

Окрім цього, о. Ізидор Глинський часто звертався до «буцнівських американців» із проханням допомогти парафії. Згідно з цим, емігранти допомагали із коштами для організації духовного оркестру. Свідчення цього є лист-чернетка до А. Зборівської: «Війна знищила багато і забрала. І не раз говориться досвідченими людьми, а якби може давнє нагадати (музика – то половина життя нашого). Є ще такі, що пригадали б собі і ноти, і як грати, але нема інструментів, які дорого коштують. У кого шукати помочі? а до кого ж як не до наших американців, які вже раз помогли, то може і тепер не відмовлять» [1, с. 54]. Також на кошти емігрантів у с. Буцневі було реставровано читальню (1924 р.), школу [3, арк. 13].

Слід відзначити, що допомогу парафії надавав двоюрідний брат пароха Йосип Білінський, котрий в одному із листів звертається з проханням «отримати через поштовий переказ 200 франків та розпорядитися грошима наступним чином: одну половину віддати його братові, а іншу – на потреби Руської бурси в Тернополі» [2, арк. 157]. Також він через отця підтримував студентів, котрі бойкотували лекції в Львівському університеті: «О розрухах на Львівським університеті бувім добре проінформований. Знавім, що маса пішла до Відня м. Праги. Але де ж вони могли одержатися? 40. 000 крон які народ руський зібрав то страшно мізерна сума. Як бідний народ доказує то! В Америці чи Англії то один дає кілька мільонів на Університет. За пару днів пошлю Тобі на ту ціль 15 лірн просивбім щобиь той даток передав кому належить безімяно. Я не хотівбім щоби було моє назвисько в газеті, а з ним така скромна дошка, а більшу суму не могу дати» [2, арк. 157, 159].

Таким чином, о. Ісидор Глинський був людиною, не байдужою до долі своїх земляків та всіма можливими силами підтримував їх та надихав на це інших. Він був довіреною особою чималой кількості заробітчан, ставши для них тією людиною, яка інформувала їх, допомагала вийти із скрутного становища та просто надавала моральну підтримку. Це дало змогу пороху активно залучати емігрантів до справ, які відбувалися в парафії, звертатися за матеріальною допомогою для реалізації своїх задумів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Граб У. Б. Глинський Ісидор. Вісник НТШ 2010. число 44. С. 49–54.
2. ЛННБ НАН України, відділ рукописів. Ф. 159. Спр. 440. Арк. 157, 159.
3. ЛННБ НАН України, відділ рукописів. Ф. 159. Спр.354. Арк. 13, 16.
4. ЛННБ НАН України, відділ рукописів. Ф.159. Спр. 265. Арк. 5
5. Смоляк П. О. Роль священиків у розвитку аматорського театрального мистецтва у тернопільському повіті в кінці XIX – першій третині XX століття. Наукові записки Теннопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018. Вип. 29. С. 183–190.
6. Українська еміграція з Австро-Угорщини (кінець XIX – початок XX ст.). Туристическая библиотека: вебсайт. URL: https://tourlib.net/books_history/ustymenko9-2.htm (дата звернення: 21.02.2021).

Липка Тетяна

Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся

ПОЛЬСЬКО-ШВЕДСЬКА ВІЙНА 1598-1599 РОКІВ ЯК СКЛАДОВА МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН У КІНЦІ XVI СТ.

Важливу роль у сучасних історичних дослідженнях відіграє тематика міжнародних відносин ранньомодерного часу. Не винятком є відносини між Шведським Королівством і Річчю Посполитою наприкінці XVI ст.

З огляду на це, актуальність роботи полягає у з'ясуванні особливостей військового конфлікту між цими державами у 1598–1599 рр., що став наступною віхою у поступовому погіршенні стосунків між Шведським Королівством і Річчю Посполитою. На нашу думку, вивчення цієї проблематики є на часі, оскільки дає можливість переосмислити уроки історії міжнародних відносин держав.

Мета статті – проаналізувати основні передумови, причини та події польсько-шведської війни 1598–1599 рр., її наслідки.

Для досягнення мети необхідно вирішити низку завдань, зокрема: визначити передумови та причини зростання напруги між Річчю Посполитою та Шведським Королівством в кін. XVI ст.; дослідити особливості ведення військових дій 1598–1599 рр. з боку обох ворогуючих сторін; продемонструвати результати польсько-шведської війни та її наслідки.

Об'єкт дослідження – міждержавні стосунки між Шведським Королівством та Річчю Посполитою у 1598–1599 рр. Предмет – особливості протистояння між Швецією та Річчю Посполитою в кінці XVI ст.

Історіографічною базою дослідження є праці: «Історія Швеції» І. Андерсона [1], «Швеція. Історичний путівник» Ю. Антонової [2], «Коротка історія Швеції» Й. Вейбулля [3], «Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів» Л. Зашкільняка, М. Крикуна [4], «Історія Швеції» А. Кана [5], «Історія Швеції» Я. Меліна, А. Юханссоно, С. Хеденборг [6], «Відносини між Річчю Посполитою та Шведським Королівством у контексті особистої унії Сигізмунда Вази (кінець XVI ст.)» Липки Т. [7], «Unia polsko-szwedzka w końcu XVI w.» З. Анушіка [8], «Czy Zygmunt III Waza zasłużył na niesławę?» А. і М. Пеньковських [9], «Zygmunt III Waza» Г. Віснера [10].

Видання характеризують картину зовнішньої політики Швеції та Польщі окресленого часу. Варто також звернути увагу на недостатню розробленість проблеми в українській історіографії.

Сигізмунд Ваза був королем одночасно двох держав у 1592-1599 роках, коли Річчю Посполита і Шведське Королівство були об'єднані особистою унією [5, с. 165; 10, с. 33; 9, с. 38; 8, с. 193]. Але це об'єднання було далеко не ідеальним [7, 83-86]. Фактично з самого початку

Сигізмунд надто зв'язаний із польським престолом, через що мало часу перебував у Швеції. Така політика короля багатьом не подобалася, а надто його дядьку Карлу, герцогу Сьодерманландському. Останньому було надано право здійснювати управління Швецією, тож він скористався своїм вигідним становищем [1, с. 172]. Карл прагнув перехопити шведський трон і за роки протистояння між цими представниками династії Ваза в Швеції утворилися 2 табори. Одні підтримували чинного правителя, інші – його намісника. Ця боротьба йшла з перемінним успіхом, а вирішальною стала польсько-шведська війна 1598-1599 років [6, с. 97; 7, 83-86].

Коли вона розпочалася, король найняв англійські та голландські кораблі та вирушив до Швеції. Його військо складалося з 8 000 воїнів, усі вони рушили на Стокгольм [9, с. 39]. Через бурю флот Сигізмунда дещо розділювався. Сам монарх висадився неподалік Кальмара і захопив його. Перші тижні боротьби фортуна посміхалася Сигізмунду. Це й не дивно, бо мав значну перевагу над військами свого дядька Карла як у кваліфікованих кадрах, так і у флоті [10, с. 37].

Важливу роль відіграла битва при Стегеборзі 1598 р. Спочатку армія Сигізмунда переважала в протистоянні [9, с. 39; 10, с. 37]. В свою чергу, армія Карла зазнала втрат, – і це призвело до певної дезорганізації у війську. Радник короля Замойський наполягав на продовженні атаки, щоб добити супротивника, але Сигізмунд вирішив призупинити наступ і дати можливість відійти шведам. І це рішення виявилось вкрай помилковим [9, с. 39]. Як же його пояснити? На думку частини дослідників, Сигізмунд не бажав перетворювати битву на різню, бо це, ймовірно, погіршило б і без того зіпсований авторитет у Швеції [9, с. 39]. На нашу думку, таке рішення спричинене також припущеннями Сигізмунда стосовно того, що Карл може здатися. Зважаючи на переконливу перевагу, Сигізмунд вважав, що перемога вже його.

Та історія пішла іншим шляхом. У битві при Стонгебро 1598 р., поблизу Лінчепінга, шведський і польський король неочікувано зазнав поразки [1, с.173, 5, с. 165; 4, с. 142]. Кіннота Сигізмунда під час битви надто розсіялася. Як наслідок, загинуло близько 2 000 прибічників короля, значна частина яких утопилася під час переправи через річку [9, с. 39].

Відштовхуючись від ситуації, що склалася, Сигізмунду довелося підписати договір про перемир'я. Глава держави зобов'язувався скликати риксдаг у Стокгольмі та й загалом здійснювати управління, дотримуючись своїх обов'язків. Керманіч також видав герцогу Сьодерманландському своїх прихильників з Держаної ради, котрих у 1600 р. стратять. В історіографії ця страта носить назву «лінчепінзької кривавої лазні» [6, с. 97-98; 3, с. 38]. Ми гадаємо, що зрада Сигізмунда погіршила його позиції у Швеції. Хто вірно служитиме сюзерену, який не захищає своїх підданих?

Сигізмунд Ваза підписав угоду, але до її виконання так і не приступив. Король повернувся до Польщі, тож це стало формальною причиною для парламенту позбавити його влади в 1599 році [6, с. 97]. Немає конкретних фактів, завдяки яким можна твердо заявляти про причини таких дій Сигізмунда. Найімовірнішим є те, що король надавав перевагу питанням польської політики, бо у шведській кампанії розчарувався. Або ж, може, мав місце особистісний фактор, зокрема, гордість правителя. На підтвердження останнього свідчить той факт, що Сигізмунду було запропоновано зробити сина Владислава наступником шведського престолу, проте король відмовився [4, с. 144; 9, с. 39]. Припускаємо, що Сигізмунд на той момент з певних причин побоювався за власні життя чи безпеку в Швеції. На цей аспект також варто звернути увагу.

Узагальнюючи, розрив Швеції з Сигізмундом безумовно означав розрив шведсько-польської особистої унії, а Річ Посполита і Шведське Королівство стали ворогами [7, с. 85; 4, с. 145].

Отже, війна між Річчю Посполитою та Шведським Королівством, що мала місце в кінці XVI ст., була логічним наслідком протиріч як усередині Швеції, так і в її відносинах із Річчю Посполитою. Як бачимо, польсько-шведських відносин не врятувала й особиста унія Сигізмунда III, ба більше, вона й стала безпосереднім приводом до війни. Цей конфлікт дещо розколов і шведське суспільство, адже частина його підтримала Карла, а частина – Сигізмунда. Ряд тактичних і стратегічних прорахунків останнього все ж призвели до перемоги Швеції та поразки Речі Посполитої. Фактично, згадана війна лише схилила чаші терезів на користь Карла,

що утвердився у Шведському Королівстві, але глобально міждержавного конфлікту не розв'язала, свідченням чого стануть подальші польсько-шведські війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон И. История Швеции. Москва: Издательство иностранной литературы, 1951. 409 с.
2. Антонова Ю. Швеция. Исторический путеводитель. Москва: Вече, 2009. 400 с.
3. Вейбуль Й. Краткая история Швеции. Стокгольм: Шведский институт, 1994. 163 с.
4. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. 752 с.
5. История Швеции / Под ред. А.С. Кана. Москва: Наука, 1974. 719 с.
6. Мелин Я., Юханссон А.В., Хеденборг С. История Швеции. Москва: Весь мир, 2002. 400 с.
7. Липка Т. Відносини між Річчю Посполитою та Шведським Королівством у контексті особистої унії Сигізмунда Вази (кінець XVI ст.) // Студентський науковий вісник. Тернопіль, 2020. № 45. С. 83–86.
8. Anusik Z. Unia polsko-szwedzka w końcu XVI w. // Rzeczpospolita w XVI–XVIII wieku. Państwo czy wspólnota. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007. S. 193–217.
9. Pieńkowska A., Pieńkowski M. Czy Zygmunt III Waza zasłużył na niesławie? Promohistoria, Warszawa, Promohistoria, 2013. 63 s.
10. Wisner H. Zygmunt III Waza. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Warszawa, 1984. 124 s.

Лушев Олександр

Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся

ПОСТАТЬ ЙОСИФА СЛІПОГО У КІНОМИСТЕЦТВІ

Актуальність статті полягає у важливості дослідження духовної історії України, впливу кіномистецтва на свідомість людей, зокрема, постаті Йосифа Сліпого в сучасному документальному кіно. Мета – вивчити фільми, зняті про Йосифа Сліпого, проаналізувати їх в цілому та їхній історичний зміст. Джерельну базу дослідження становлять фільми про життя й діяльність Йосифа Сліпого: «Справа «Рифи»»; «Блаженніший»; «Йосип Сліпий: Молитва за Україну»; «Незламний пастир. Терни і зірки Йосипа Сліпого», ін.

Йосиф Сліпий (справжнє прізвище – Кобернецький-Дичковський) народився 17 лютого 1892 року в селі Заздрість на Тернопільщині. Релігійний діяч, вчений, першоієрарх УГКЦ, Верховний архієпископ Львівський, митрополит Галицький, кардинал [1, с. 289]. У квітні 1945 року, під час репресій радянської влади проти ієрархії УГКЦ, Йосиф Сліпий був арештований і кілька разів засуджений [2, с. 174]. Звільнений у 1963 році за клопотанням міжнародної спільноти. Після повернення з радянських концтаборів провадив активну діяльність на міжнародній арені. Помер 7 вересня 1984 року в Римі (Італія). Спочатку був похований у соборі святої Софії в Римі, а із здобуттям Україною незалежності в 1992 році перепохований у соборі святого Юра у Львові [1, с. 289].

Кінофільм формує світогляд людини, збагачує або обкрадає його духовно, емоційно насичує. Звідси вимальовується ще одна родзинка кінематографа — психологічний вплив на людину [3].

Власне, перший фільм, де прототипом головного героя став владика Йосиф Сліпий, це фільм-драма 1968 року на основі роману австралійського письменника Моріса Уеста «Черевики рибалки».

На початку фільму головного героя, Кирила Павловича Лакоту (прототип – Йосиф Сліпий), Верховного митрополита Львівського, після 20-річного ув'язнення в сибірському трудовому таборі, несподівано звільняють. Кирило Лакота їде до Риму, де папа Пій XIII (авторський персонаж) висвячує його на кардинала Церкви святого Афанасія. Після смерті Папи Римського відбуваються вибори нового понтифіка. На голосуванні кардинала Лакоту одностайно вибирають новим Папою [10].

Цей фільм – художній, тільки прототипом головного героя був Йосиф Сліпий.

Радянський кінематограф також не оминув постаті Йосифа Сліпого. Про нього були зняті псевдо-документальні фільми: «Униатский кардинал Слипый» (1968 р.); «Режим террора и грабежа» (1980); «Пастор на слизькій дорозі» (1980) [11]. У цих фільмах радянська влада змальовувала його як «помічника гітлерівських загарбників». Пропаганда широко

використовувала різні перекручення, фальсифікацію. Метою таких дій було осквернення імені митрополита Сліпого в очах радянських громадян.

Зі здобуттям Україною незалежності та перевезенням праху митрополита Сліпого до Львова розпочалися фундаментальні дослідження його діяльності. Зокрема, в останні роки розпочався процес випуску справді документального кіно про Патріарха. Це такі фільми як: «Патріарх. Життя Йосифа Сліпого» (2002), «Йосип Сліпий: Молитва за Україну» (2010), «Справа Рифи» (2017), «Блаженніший» (2021).

Також варто згадати, що тепер, у час, коли фільми стали вільно доступними, на платформі «YouTube» теж є велика кількість відеороликів, присвячених цій видатній постаті світової історії.

Фільм «Патріарх. Життя Йосифа Сліпого», виготовлений у 2002 році з нагоди 110-річчя з дня народження Патріарха. У ньому розповідається про непросте життя кардинала, в'язня таборів ГУЛАГу.

Документальна стрічка «Йосип Сліпий: Молитва за Україну» розповідає глядачам про життя Йосифа Сліпого в еміграції. У фільмі записано десятки живих свідчень священників, владик, які були близькими друзями Патріарха Йосифа Сліпого, працювали поруч із ним у Римі, а також віднайдено та відреставровано унікальні документальні відеоматеріали 60-80-х років, що переносять глядача у часи життя Патріарха Йосифа [8, 9].

Фільм «Справа «Рифи»» уперше показаний 17 лютого 2017 року, режисер – Олена Мошинська. Робота тривала впродовж двох років, шукали свідків тих подій в Україні, Італії та Сполучених Штатах. Стрічка охоплює період із 1945 по 1963 рік й розкриває невідомі загалу обставини арешту, ув'язнення та звільнення Йосифа Сліпого. Особливу увагу приділено історичним подіям та визначним особистостям того періоду і їхньому впливу на долю патріарха Йосифа. Героями фільму стали папа Іван XXIII, президент США Джон Кеннеді, генеральні секретарі ЦК КПРС Йосип Сталін та Микита Хрущов. Назву стрічці дала агентурна справа «Рифи», яка зберігається в архіві СБУ України. Документи, які радянська репресивна система дбайливо збирала та зберігала, стали основою фільму. До стрічки увійшли свідчення учасників та очевидців подій, коментарі істориків з України, Італії, США, унікальні кадри кінохроніки, які знімальна група розшукала в українських та іноземних кіноархівах. Автор фільму свідомо уникає пафосу, штампів та особистих оцінок, надавши можливість говорити про подвиг, ісповідництво та незламність патріарха Йосифа документам та очевидцям подій [4, 5].

Фільм «Блаженніший» є продовженням фільму «Справа «Рифи»» і розповідає про життя патріарха в Римі від 1963 року, після звільнення із заслання і до його смерті. Над стрічкою «Блаженніший» робота тривала понад два роки, а над темою життя й служіння патріарха Йосифа знімальна група працювала понад чотири роки. Працюючи над обома фільмами, творці стрічки побували у дев'яточ країнах світу, зокрема в Аргентині, США, Канаді, європейських країнах. Кіно побудоване повністю на інтерв'ю людей, які особисто знали патріарха Йосифа [6, 7].

Отже, дослідивши фільми про життя й діяльність Йосифа Сліпого, можемо зробити висновок, що його постать справді велична. Адже саме Патріарх Йосиф став прототипом для закордонного фільму «Черевики рибалки». Через всесвітню відомість радянська влада не могла засекретити його ім'я, стерти з народної пам'яті. Тому, різними способами, у тому числі за допомогою кіно, намагалася спаплюжити Великого Українця в очах мільйонів громадян радянських республік. З відродженням незалежності України здійснено багато кроків на прославлення Патріарха Йосифа Сліпого на Батьківщині, котру Він так любив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008. Т. 3 : П. Я. 708 с.
2. Боршовська О. Християнські сторінки історії України: методичний посібник для вчителів середніх загальноосвітніх шкіл. Львів: Свічадо, 2014. 254 с.
3. Марченко Ігор. Кінематограф в житті сучасної людини. URL: <https://vbusk.com/cikavo/kinematograf-zhizni-sovremennogo-cheloveka.html> (дата звернення: 21.04.2021).

4. Документальний фільм «Справа «Рифи»». URL: <https://youtu.be/uHe9eECH7xk> (дата звернення: 21.04.2021).
5. Львів'яни переглянули фільм «Справа «Рифи»». URL: http://news.ugcc.ua/news/lv%D1%96vyani_pereglyanuli_f%D1%96lm_sprava_rifi_80262.html (дата звернення: 21.04.2021).
6. Документальний фільм «Блаженніший». URL: <https://youtu.be/guY3Cta38nY> (дата звернення: 21.04.2021).
7. 17 лютого, у день народження патріарха Йосифа Сліпого, «Живе ТБ» запрошує вас на прем'єру фільму «Блаженніший». URL: http://news.ugcc.ua/announces/17_lyutogo_u_den_narodzhennya_patr%D1%96arha_yosifa_sl%D1%96pogo_zhive_tb_zaproshuie_vas_na_premieru_f%D1%96lmu_blazhenn%D1%96shiy_92303.html (дата звернення: 21.04.2021).
8. Топ-5 документальних фільмів про Патріарха Йосипа Сліпого, які варто переглянути вже сьогодні. URL: <https://velychliv.com/top-5-dokumentalnyh-filmi-v-pro-patriarha-josypa-slipogo-yaki-varto-pereglyanuty-vzhe-sogodni/> (дата звернення: 21.04.2021).
9. Йосип Сліпий: молитва за Україну. URL: <https://youtu.be/p1L6GUUKFcM> (дата звернення: 21.04.2021).
10. Черевики рибалки. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%80%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 21.04.2021).
11. Сергійчук В. Перемоги над Йосипом Сліпим радянська влада не досягнула | Відкрита Церква. URL: <https://youtu.be/ziGuNSMISqQ> (дата звернення: 21.04.2021).

Папа Назарій

Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся

ЛЮБОМИР ГУЗАР АРХІЄПІСКОП-ЕМЕРИТ

Актуальність теми дослідження. Блаженніший Любомир Гузар - постать, яка відома далеко за межами нашої країни, про яку хочеться говорити і слухати. Адже, безперечно, були люди, які не підтримували його погляди, навіть критикували. Але слова Любомира зберігали у своєму серці і часто до них повертались та переосмислювали. Любомир є яскравим прикладом свідомого громадянина своєї держави та справжнього церковного очільника, котрий дбає про те, щоб розвиток церкви йшов вперед.

Любомир Гузар очолював Українську греко-католицьку церкву десять років (2001-2011). За цей час йому вдалося чи не найважливіше — перенести престол УГКЦ до Києва, фактично зробивши церкву всеукраїнською, поступово стираючи асоціації виключно із західною Україною, а також просуваючи її на схід. На міжконфесійному рівні Любомир запам'ятався тим, що за часи його перебування на чолі Української греко-католицької церкви, всі суперечки, які стосувались віри, церков, були зведені до мінімуму. Завдяки цьому, Блаженніший Любомир, отримав визнання від інших очільників церков [1].

Він також став першим в історії УГКЦ патріархом, хто зрікся престолу. Коли Любомиру Гузару виповнилось 75 років, почав робити певні заходи на яких, головним чином, просив звільнити його з посади Глави Української греко-католицької церкви. Здавалося б, 75 років. Так, людина старіє, більша частина життя вже позаду, але з іншого боку, це великий життєвий досвід, який є важливим для такої управлінської функції. Блаженніший Любомир думав інакше. З огляду на те, що він повністю втратив зір, і значно почав погіршуватись слух, Блаженніший прийняв таке важливе рішення. Звичайно, у нього були помічники, які допомагали йому полагоджувати різного роду урядові справи, і допомогли б у подальшому. Але сам Любомир говорив так: «на мою думку, триматись влади за всяку ціну виглядає смішно. Треба думати, щоб справа йшла вперед» [2].

10 лютого 2011 року стало відомо, що Любомир Гузар більше не голова УГКЦ. Коли Блаженніший офіційно повідомив про свою відставку, у ЗМІ з'явилось оголошення «Він пішов, бо виконав усе, що обіцяв». При цьому Любомир не втрачав гумору, повідомив, що його відставка не зіпсувала йому апетиту. Блаженніший додав, що він вже не очільник церкви, але залишається її членом та членом свого народу [1].

Своїм вчинком Любомир Гузар довів, що влада - не головне. Головне в житті кожного – залишатись людиною, не звертаючи увагу на соціальний статус, етнічну приналежність, віросповідання [2].

Після свого зречення Блаженніший Любомир став іменуватися архієпископом-емеритом. Єпископи-емерити – це категорія пастирів, що заслуговують на особливу увагу. Уся Церква плакає глибоку повагу до цих найдорожчих братів, які залишаються важливими членами Колегії єпископів, а також вдячна їм за пастирське служіння, що виконували та далі виконують, офіруючи свою мудрість та досвід для спільноти [5].

Так і робив Любомир Гузар. Маючи досвід навчання в різних країнах світу, Блаженніший ділився своїми враженнями та мудрістю на зустрічах із молоддю та студентами, яких часто відвідував. Любомир з великою радістю відповідав на питання, які студенти хотіли він нього почути [1].

Також Блаженніший Любомир відвідував соціальні й громадські заходи з депутатами, юристами, підприємцями, які захоплювались ним, слухаючи відповіді на їхні запитання. Саме в таких моментах можна пересвідчитись у невичерпній мудрості Блаженнішого Любомира. Адже питання ставили люди різних професій, різного віку, світогляд котрих трохи різнився. Але Любомиру вдавалось, цілком коротко і лаконічно, відповісти кожному. Вражало те, що не маючи фізичної можливості підготуватись до певного заходу, тобто, щось почитати, чи підготувати якісь нотатки, адже Любомир був незрячим, він був готовий на всі сто відсотків. Його розсудливість і пам'ять дивувала всіх [1].

На різноманітних зустрічах Любомир закликав бути добрими. Бути добрим вчителем, добрим лікарем, добрим підприємцем. Блаженніший надавав доброті провідне значення у житті людини. «Людина вважається доброю тоді, коли робить добро, сіє його навкруги себе щодо рідних, близьких, приятелів, знайомих. Бути добрим – це передусім намагатися бути собою, бути людиною. Тобто сповняючи своє призначення, відповідаючи своїй людській природі, ми виявляємо нашу доброту», - говорив Любомир [4].

Блаженніший Любомир любив людей і хотів залишити щось після себе, тому активно працював над написанням різного роду праць. Книги Любомира Гузара почали поширюватись у суспільство і доходили до сердець читачів. Блаженніший Любомир не намагався виокремити себе з-поміж інших людей, він дуже чітко і простими словами розкривав складні теми, цим його праці і набули популярності.

Життя Блаженнішого Любомира Гузара обірвалось 31 травня 2017 року на 85 році життя. Це була велика втрата не лише для греко-католиків, але для держави. Сумна подія об'єднала, люди з всієї України по кілька годин стояли в черзі, щоб віддати останню шану великій людині. Такого велелюдного прощання за часів незалежної України ще не було. Ім'я Любомира завжди буде згадуватись в історії УГКЦ та України, як «моральний авторитет нації». Його цитати, повчання залишаються дороговказами для українського народу.

Після відходу від земного життя Любомир не втратив популярності. Ним продовжують цікавитись науковці, молодь, історики, а сучасні письменники посвячують йому книжки. Останній травневий день 2017 року не віддаляє нас від Блаженнішого Любомира Гузара, ми лише краще розуміємо велич цієї надзвичайно скромної, але водночас і впливової людини, усвідомлюємо, наскільки Любомир був і залишається важливим для України, церкви та народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щоткіна К. Любомир Гузар. Хочу бути людиною. Харків: Віват, 2017. 267 с.
2. Климончук О. Любомир Гузар. Знамениті українці. Харків: «Фоліо» 2020. 121 с.
3. Блаженніший Любомир (Гузар). Правдиве замирення – справа обох сторін // Дзеркало тижня, 21.01.2016.
4. Гузар Л. Про гріхи і чесноти. Харків: Фоліо, 2018. 141 с.
5. Офіційний сайт Українська Греко-Католицька Церква. Положення Єпископа-емерита. Електронний ресурс. http://ugcc.ua/documents/polozhennya_pro_yepiskopaemerita_78310.html.

ВПЛИВ ВІДЕНСЬКОГО КОНГРЕСУ НА УТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКОГО СОЮЗУ

1814 року розпочалась подія, яка мала велике значення для Європи і є важливою до сьогодні, для політико-дипломатичного та інституційного розвитку. В першу чергу, з початком Віденського конгресу завершилась Наполеонівська війна. А одне з основних питань, яке піднімалось на конгресі – це мир, протипава війнам, які на той час були частими подіями у Європі. Мир перш за все створював умови для еволюційного розвитку державності та формування нових інститутів, економічному розвитку.

Зауважимо, що Віденський конгрес завершився 206 років, тому, станом на 2021 рік, за весь цей час, було написано багато праць із розгляду проблематики Віденського конгресу і Німецького союзу. Варто відзначити, що важливі питання розглядали зарубіжні дослідники Лоуренс Дж. Флоккерзі [1], Кріс Лоренц [2], Юрген Ангелов [3], Пітер Халден [4], Хайнц Духардт [5], Вольф Д. Грюнер [6], ін. У їх працях добре окреслено події, послідовність прийняття рішень Віденського конгресу. Також низка досліджень щодо проблеми міжнародних відносин періоду XVI–XIX ст. представників французької, іспанської, німецької, італійської, англо-американської та латиноамериканської історіографічних шкіл.

Потрібно зазначити, що Німеччина пізніше за інші європейські країни стала на шлях капіталістичного розвитку. Аграрні реформи 1807, 1816 і 1821 років в Пруссії та інших німецьких державах мали обмежений характер. Торгівля була слабо розвинутою. Нечисленні міста по суті були лише резиденціями государів. Розширення капіталістичного виробництва стримувалось кріпацтвом, політичною роздробленістю та засиллям консервативних елементів у державному апараті. На початку XIX ст. Німеччина, як і раніше, складалась із багатьох держав з власними митними системами, органами управління, законодавствами, системами мір і ваги. Їх уряди мало цікавили проблеми загально-німецької єдності, в галузі внутрішньої і зовнішньої політики керувались лише власними інтересами. До наполеонівських воєн абсолютна монархія в цих державах була переважною формою правління.

Віденський конгрес – значима подія для постнаполеонівського часу, що започаткувала нове життя у Європі – «мирне». Визнаємо, насамперед, що основою Віденської системи, принаймні протягом перших десятиліть її функціонування, стало прагнення її членів досягти компромісних позицій задля реалізації головних цілей – забезпечення статус-кво постнаполеонівської Європи [8]. Саме це питання розглядали у дослідженні О. Коппель, В. Копійка, звертаючи увагу на ідентичність держав, які формували Віденську систему. Таке бачення не має спеціального підходу, адже держави, які підписали Генеральний акт Віденського конгресу заключили підвалини союзу монархічних держав, метою якого залишалось збереження кордонів.

Усі справи, які були винесені на Віденському конгресі обговорювались так званим «Комітетом чотирьох», що складались із держав переможців: Англії, Австрії, Пруссії і Росії. Вони всіляко, не звертаючи уваги ні на що відстоювали принципи «легітимізму», балансу і винагороди переможців. Робочі засідання конгресу відбувались в Державній канцелярії. У цій же залі у кінці кінців буде підписано й Заключний (підсумковий) акт Віденського конгресу (1814–1815 рр.) [1].

Перші спроби заснування німецької конфедерації повернулися до Паризького миру 30 травня 1814 року. Тут містився пункт про майбутнє німецьких держав. Вони повинні бути незалежними одна від одної, але в той же час пов'язаними між собою загальними федеральними зв'язками. Після обговорення інших моделей Віденський конгрес здебільшого наслідував ці результати, 8 червня 1815 р. Статут Федерації, Федеральний закон Німеччини, був частиною Закону Віденського конгресу. З нею князі та вільні міста Німеччини вирішили об'єднатись у довготривалий союз - Німецьку конфедерацію як частину нового європейського економічного та мирного порядку. Спочатку федеральний акт підписали 38 представників майбутніх держав-членів, 34 князівств та чотирьох вільних міст; 39-й штат Гессен-Хомбург був зареєстрований лише в 1817 році. До 1863 р. їх кількість впала до 35 штатів, незважаючи на прийняття подальших членів через асоціації в результаті купівлі чи спадкування.

Віденська система, яка була прийнята у 1815, забезпечила великий проміжок часу для Європи у безконфліктності міжнародних відносин. Також утворення Німецького союзу було вкрай важливим для, в першу чергу, економічного піднесення країн Європи, а також забезпечення миру, адже тоді проходив перехід на новий рівень життя і саме цей союз дав час на зведення важливіших питань, окрім війни, для піднесення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lawrence J. Flockert. Saxony after the Congress of Vienna. *Central European History*. 24(2-3). S. 268-292.
2. Lorenz Chris. Beyond Good and Evil? The German Empire of 1871 and Modern German Historiography. *Journal of Contemporary History*. 1995. Vol. 30. P. 729-765.
3. Angelow Jurgen. *Der Deutsche Bund*. WBG, 2003. 171 p.
4. Halden Peter. Republican continuities in the Vienna Order and the German Confederation (1815–66). P. 281-304.
5. Duchhardt Heinz. *Der Wiener Kongress*. Verlag C. H. Beck, 2013. 128 p.
6. Wolf D. Gruner *Der Wiener Kongress 1814/15*. Stuttgart, 2014. 261 p.
7. Коппель О. А, Копійка В. В. Віденська система міжнародних відносин [Електронний ресурс] - <http://helen-koppel.narod.ru/04.htm>
8. Дудко І. Віденська система міжнародних відносин з погляду постнаполеонівських і постбіполярних часів // Вітчизняна війна 1812 року в контексті поступу всесвітньої історії. К.: Фенікс, 2013. С. 44-56.
9. Ціватий В. Європейський політико-дипломатичний простір доби раннього нового часу (XVII-XVIII ст.): концепти і дипломатичний інструментарій. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки. 2013. Вип. 22. С. 116-128.
10. Зак Л. *Монархи проти народів. Дипломатическая борьба на развалинах Наполеоновской империи*. М.: Международные отношения. 1966.

*Дяків Вікторія
Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся*

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІРИ

Цьогоріч виповнюється 150 років з дня народження Володимира Гнатюка, ім'я котрого носить Тернопільський національний педагогічний університет. Поза тим, що біографічні дослідження набувають нового звучання з часів проголошення незалежності України, ювілейна дата певною мірою спонукає до погляду на діяльність ученого з часу ХХІ ст, а головне - його внеску у скарбницю української та зарубіжної науки.

Природно, що до постаті Володимира Гнатюка зверталось чимало як українських, так зарубіжних дослідників. Захищені дисертації, світ бачать нові наукові праці. Ім'я ученого вписане у низці енциклопедій як українських, так європейських. Чимало долучився до популяризації його наукової спадщини український краєзнавець, етнограф Остап Черемшинський, ініціатор заснування та тривалий час директор обласного комунального етнографічно-меморіального музею В. Гнатюка у Велесневі.

Глибокий мислитель, незрівнянний лірик, фольклорист, мовознавець, літературознавець, історик, український етнограф та громадський діяч – це все про Володимира Михайловича Гнатюка. Його багатогранна постать займає одне з чільних місць в історії української науки і культури [3]. Саме тому Іван Франко назвав його «феноменально щасливим збирачем усякого етнографічного матеріалу» [5].

Осередком для наукових починань стала батьківська земля - Тернопільщина. Тут, у с. Велеснів, нині Монастириський район Тернопільської області, він народився 9 травня 1871 р. Й саме з цікавості та любові до рідної землі розпочався його славетний шлях дослідника українського народознавства, передусім. Ще навчаючись у школі у окремий зошит записував почуті народні оповідання, пісні, колядки, що, як бачимо, визначило його життєвий та професійний шлях. Згодом, Володимир Михайлович створював організації наукових експедицій та численних мереж, програм збирачів фольклору. Так, у 1895-1903 рр. здійснив шість експедицій на території Закарпатської України, Пряшівщини та до закарпатських

переселенців у Сербії, Хорватії, Румунії, Угорщині. Також В. М. Гнатюк став редактором багатьох творів українських і зарубіжних письменників, перекладав українською мовою з болгарської, польської, російської, сербської, чеської, шведської. Серед останніх - Петка Тодорова (Болгарія), Владислава Олехевича (Польща), Густава Гаерштама (Швеція), Льва Толстого (Росія), ін. [2]. Усі зібрані матеріали з українських теренів високо оцінюються сучасниками, адже вивчення культури і побуту нашої батьківщини є актуальною темою, яка має велике значення для сучасності та у майбутньому.

Численні праці з порівняльної етнографії та мовознавства є вагомим внеском у європейську науку [1, с. 22]. Наголосимо, що Володимир Гнатюк напрацював методіку збирання фольклору та виокремив текстологічні принципи його публікації, історію фольклорно-етнографічних досліджень.

Зокрема, що ще нам свідчить про дотичність його особистості до європейської інтеграції, то це той факт, що Володимир Михайлович обирався членом наукових товариств Чехії, Словаччини, Австрії, Німеччини, Швейцарії та Фінляндії. Український дослідник підтримував зв'язки з багатьма зарубіжними ученими. Так, знався з чеськими етнологами І. Полівкою, Ч. Зібртом, Л. Нідерле, ін. Писав до чеської енциклопедії. Масштаби його плідної збирацької та видавничої діяльності виходили далеко за межі слов'янського світу, цим самим привівши до звання першого професійного науковця-україніста у Західній Україні [4].

До останніх днів життя видатного ученого можна схарактеризувати як дуже працездатну, цілеспрямовану та самовіддану людину, яка навіть занедужавши продовжувала працювати, творячи історію України. По праву його називають корифеєм української етнографії. 58 томів етнографічних збірок, які він підготував! Академік Володимир Гнатюк здійснив вагомий внесок в українську фольклористику та вивів її на широкий шлях європейської науки. Завдяки цьому, сьогодні у нас є можливість осягнути створене джерело слов'янської етнології з багатою спадщиною для подальших досліджень. А головне, ствердити ідентичність, багату культуру і духовну складову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мушинка Микола. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність у галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. Париж - Нью-Йорк - Сідней - Торонто : Наукове Товариство ім. Шевченка, 1987. (Праці філологічної секції, т. 207) 332 с.
2. [https://web.archive.org/web/20070928024417/http://www.library.te.ua/new_lib/arh/kalendar06/905.html]
3. [<http://library.tnpu.edu.ua/index.php/bibliography-lists/252-bib-lists-liter-17/2229-gnatyuk1>]
4. [http://tnpu.edu.ua/volodimir-gnatyuk.php?clear_cache=Y]
5. [<http://tnpu.edu.ua/news/252/>]

*Киданюк Вікторія
Науковий керівник – доц. Григорук Наталя*

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ

Проблеми, пов'язані з процесами трудової міграції населення, стають дедалі актуальнішими для України. Ринки праці починають щораз сильніше відчувати відтік робочої сили. Особливо це стосується західних регіонів та певних професій.

Метою статті є комплексний аналіз міграційних процесів в Україні.

Трудова міграція являє собою складний соціокультурний процес, який визначається цілим комплексом економічних і соціальних чинників, що впливають на всі сторони суспільного життя. Україна є однією з країн ЄС, що посідає одну з лідируючих позицій за показниками трудової міграції населення, зокрема безповоротної. Щорічно кілька мільйонів людей виїжджають за кордон з метою заробітку і в пошуках кращого життя. Причиною цих процесів є низька заробітна плата, високий рівень безробіття, поширення бідності та соціальна розшарованість населення та значно помітний розрив у оплаті праці з розвиненими країнами світу. Поглиблює наявну проблему міграції населення існуюча в Україні затяжна війна на Донбасі і анексія Криму, які стали поштовхом для населення цих регіонів шукати іншого притулку для себе і своїх сімей. За даними досліджень проведених Міжнародною організацією

міграції у 2015–2016 році закордоном України перебувають близько 700 тисяч громадян, з метою здійснення трудової діяльності [7, с. 478].

Основними напрямками трудової міграції з України є країни Європейського Союзу та Росія. За результатами 2014 року в ЄС працювало 51 % (602,5 тис. осіб) трудових мігрантів, в Росії 43,2 % (511,0 тис. осіб). Напрямами трудової міграції з України в країни ЄС були Польща, Італія та Чехія [1]. За більш пізніми дослідженнями 2016 року лідерами серед країн реципієнтів українських мігрантів є: Польща – 40,76 %, Російська Федерація – 17,81 %, Угорщина – 10,45 %, Молдова – 7,41 %, Білорусь – 5,95 %, Словаччина – 3,23 %, Румунія – 2,94%, Туреччина – 2,31 %, Єгипет 1,51 %, Німеччина – 1,26 %, ОАЕ – 0,59 %, Ізраїль – 0,56 %, Італія – 0,5 %, Австрія – 0,46 %, Греція – 0,46 %, інші країни – 3,84 % [2].

Щодо видів економічної діяльності в яких найчастіше працюють українці за кордоном, лідерами є: будівництво, промисловість, ресторанно-готельний бізнес, домашній догляд і сільське господарство.

Основним поштовхом для виїзду населення України закордон є економічний фактор, а саме низький рівень оплати праці. Невтішною є й динаміка змін заробітної плати в Україні, не дивлячись на позитивні тенденції її зростання у гривневому еквіваленті, враховуючи зростаючий курс американського долара, заробітна плата має тенденції до значного скорочення від 204 доларів США у 2014 році до 165 доларів США у 2016 [3].

Ще однією, не менш важливою, причиною активізації процесів трудової міграції українського населення є нестабільність ситуації на ринку праці в Україні, наявність регіонального та секторального дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили зменшує вірогідність працевлаштуватися в рідній країні. Особливо це стосується молодшої частини населення, яка має найбільший потенціал для реалізації свого людського капіталу. За даними Державної служби зайнятості в 2017 році в Україні на одне вакантне робоче місце приходилося 7 безробітних, а в окремих професійних галузях діяльності, наприклад, менеджмент та керівні посади – 15 осіб на місце, кваліфіковані робітники сільського господарства – 44 особи, технічні службовці – 9 осіб [4].

Трудова міграція сприяє притоку грошових переказів в Україну. Дивлячись на динаміку приватних грошових переказів у 2015 році, обсяг грошових переказів мігрантів в Україну склав більше 6959 млрд. дол. США на рік. У 2016, згідно з розрахунками Групи Світового Банку по оцінці перспектив розвитку, сума переказів в Україну склала 7535 млрд. дол. США [5, с. 12].

Для України грошові перекази мігрантів є важливим джерелом доходу домогосподарств, члени яких працюють за кордоном. В основному витрачаються отримані кошти на поточне споживання, придбання нерухомості, товарів довготермінового використання та освіта [6, с. 23].

Щодо економіки України, то грошові перекази трудових мігрантів мають неоднозначний вплив на неї, вони виступають, як: надійне джерело іноземної валюти, так як вони мають стабільний характер, на відміну від прямих іноземних інвестицій; фактор зниження бідності в країні за рахунок притоку додаткових грошових коштів в родини, годувальників яких поїхав за кордон; фактор збільшення платоспроможності окремих категорій громадян; надійне джерело покращення соціальних цілей домогосподарств, тобто сприяють збільшенню витрат на охорону здоров'я та освіту; інструмент сприяння інвестування в малий бізнес та розвиток підприємництва [8, с. 143-144].

Трудова міграція, як соціальний та економічний процес має свої позитивні та негативні риси. Серед сприятливих наслідків процесу міграції, можна виокремити: активізацію значного грошового, валютного притоку іноземної валюти в Україну, що позитивно впливає на загальну економічну ситуацію; зростання експортних можливостей для українських виробників та розширення можливостей торгового партнерства між країнами; накопичення людського потенціалу особами, що виїжджають за кордон та повертаються з часом в Україну (вони збагачуються новим професійним та життєвим досвідом, розширюють світогляд та покращують знання іноземної мови); зниження напруги на національному ринку праці за рахунок відтоку частини безробітного населення за кордон, однак іноді цей фактор може приймати негативний характер, адже виїжджає до інших країн більш конкурентоспроможна та

освічена робоча сила; накопичений мігрантами стартовий капітал, дуже часто використовується для створення підприємств після повернення їх додому, що сприяє розвитку в країні підприємницької активності та формуванню середнього класу [6, с. 23].

До негативних наслідків активізації відтоку національної робочої сили за кордон можна віднести: втрату висококваліфікованої робочої сили, яка не лише зменшує чисельність працездатного населення в країні та зменшує кількість платників податків, а й забезпечує втрату накопиченого в країні людського капіталу, не даючи їй можливість розвиватися в повній мірі; зменшення віддачі від інвестицій в людський капітал, особливо серед осіб, що отримали освіту за рахунок держави та виїхали після цього за кордон; відсутність відрахувань від заробітної плати мігрантів у соціальні та пенсійні фонди; поширення соціального сирітства в країні та поступовий розпад сімей, через довготривалу відсутність членів родини; зростання цін на товари і послуги на внутрішньому ринку (наприклад житло), при низькій купівельній спроможності більшості населення; збільшення навантаження на пенсійний фонд за рахунок необхідності сплати пенсії мігрантам, які повертаються в Україну по досягненню пенсійного віку; зниження рівня народжуваності у молодих сім'ях.

Проведений аналіз характеру міграційних тенденцій в Україні дав змогу зробити висновок, щодо високого рівня актуальності та заглибленості існуючої проблеми. Основними емігрантами з країни залишаються молоді та висококваліфіковані люди, які виїжджають за кордон втрачають свій накопичений трудовий потенціал працюючи на посадах, що не відповідають наявним в них знанням, вмінням та навичкам. Основними причинами активізації міграційних процесів в Україні є: низький рівень заробітної плати, дисбаланс та велике навантаження на ринку праці, нестабільна соціальна та політична ситуація в країні, ментально високий рівень територіальної мобільності населення країни, тощо. Це говорить про необхідність розробки цілого комплексу заходів, щодо покращення макроекономічного клімату в країні, покращення умов та якості зайнятості населення, розширення можливостей працевлаштування, що в комплексі сприятиме створенню придатного середовища для збереження трудового потенціалу та втримання процесів відтоку висококваліфікованої робочої сили за кордон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міграційний профіль України 2013 [Електронний ресурс]. Міграційна служба України. Режим доступу : http://dmsu.gov.ua/images/files/UKR_Migration_%20Profile_2013.pdf
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Рейтинг країн відповідно до розміру середньостатистичної зарплати, 2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://visasam.ru/emigration/vybor/srednya-zarplata-v-mire.html>.
4. Світяшук А. Академічна міграція [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/akademichna-mihratsiia>
5. Гайдуцький А. Масштаби потоків еміграційного капіталу в Україну. Вісник НБУ. 2013. № 4. С. 11-14.
6. Гнатюк Т. О. Добровільна зворотна міграція: досвід країн ЄС та перспективи України. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер: Політологія. 2011. Т. 175, Вип.163. С. 22-25.
7. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні. Ефективність державного управління. 2012. Вип. 32. С. 474-481.
8. Малиновська О. А. Політика сусідніх країн щодо співвітчизників як інструмент поповнення людських ресурсів: виклики та уроки для України. Стратегічні пріоритети. 2013. № 3. С. 138-146.

Цвид Світлана

Науковий керівник – асист. Прийдун Степан

НАРАТИВИ ДЕСЕКУЛЯРИЗАЦІЇ У КРАЇНАХ СУЧАСНОЇ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Актуальність дослідження зумовлюється модернізацією думки щодо релігійної ситуації в країнах Західної Європи на сучасному етапі.

Метою статті є аналіз взаємозв'язків, які створюють умови для поширення релігійних тенденцій у секуляризованих спільнотах.

Завдання роботи полягає в окресленні тенденцій, що зароджуються й призводять до зміни постулатів та ролі релігії у країнах Західної Європи.

Релігія – досить важливий момент у політиці, публічній сфері та дискусії у будь-якій частині світу. У «турбулентні часи», епоху безпрецедентних змін, пояснення та обговорення потребує тема десекуляризації, як цілком очікувана відповідь на процеси секуляризації у модерних спільнотах.

Ми звикли констатувати, що країни сучасної Західної Європи наскрізно секуляризовані – такі, які зазнали занепаду релігійних вірувань і практик. Відхід від релігії яких розпочався ще за часів Реформації та Контрреформації, посилювався у часи Просвітництва. Наступ на релігію розпочав Чарльз Дарвін та його «природний відбір» [1], згодом – Карл Маркс [2], Фрідріх Ніцше та його вислів «Бог помер» [3], Зигмунд Фройд та його праця «Тотем і табу» [4]. У СС ст. ця тенденція посилювалася з розвитком науки, технологій та раціоналізації.

Ми можемо сприймати секуляризовану Європу як загальне європейське правило, проте вона містить кілька сценаріїв секуляризації відповідно до історичного контексту. Цю тезу у 1960-их рр. висунув Давід Мартін, британський соціолог релігії, у своїй книзі «Загальна теорія секуляризації». Він стверджує, що класична теорія секуляризації не враховує культурних особливостей, цінностей, ступеня релігійності та історичних процесів, що відбувалися у країнах, які ставали секулярними. Отож, він виділяє чотири типових способи секуляризації: англосаксонський, американський, французький (латинський) та російський, кожен з яких мав свій «спусковий гачок» до поширення процесів секуляризації [5].

Проте західна модерність диктує нові й проблематичні динаміки у сучасну епоху постсекулярності. Ми повинні розуміти, що релігія в жодному разі не зникає з поширенням модернізаційних процесів – навпаки, наразі можемо спостерігати розвиток релігійного плюралізму. На сьогодні секулярні та релігійні динаміки перебувають одночасно в одному часі й просторі. Можна спостерігати таку тенденцію: чим більше в країні діє політична демократія, тим потужніший релігійний розвиток у ній.

Потреба в духовності та пізнанні глибинних сакральних почуттів була завжди. Часто причиною подібних прагнень була внутрішня порожнеча, позбавлення надій та вищої мети. Секуляризовані спільноти все частіше доходять до висновку, що церква не надасть їм відповіді на всі запитання. Коли на шляху до пошуку повноти та усвідомлення стає «інституційна релігія» з масою заборон та догм, то люди віддають перевагу індивідуалізованій формі релігії.

Хосе Казанова, відомий американський науковець та провідний соціолог релігії в сучасному світі, називає це явище «приватними релігіями», вони є протилежністю до «публічних релігій». Особливістю католицизму є те, що він бажає бути приватною релігією у публічному просторі. Релігія, яка знаходиться у публічній сфері становить загрозу демократії та плюралізму у громадянському суспільстві. Натомість він вважає, що релігія на теперішньому етапі знаходить свою публічну роль не на державно-політичному рівні, а швидше за все на рівні громадянського суспільства [6, с. 15–30].

Точкою відліку поширення процесів відмінних від секуляризації можна вважати 1979 р. – закінчення революції в Ірані, яка призвела до повалення не досить демократичного, але доволі толерантного режиму шаха і встановлення жорсткої теократії. Зазнали заборони та були скасовані політичні партії та неісламські організації. Натепер ісламське духовенство має абсолютну монополію на владу, а будь-які спроби змінити цей режим закінчуються трагічно. Незважаючи на високий економічний потенціал Ірану, його нафтові багатства, понад 3 млн людей залишаються тут за межею бідності, кожен десятий громадянин держави – безробітний.

Варто розглядати ісламський фактор у ширших масштабах, акцентуючи на характері ісламського чинника як інтегрального проекту, що має глобалізовану природу. В ісламському світі існує внутрішній плюралізм, у суспільстві не спостерігається боротьби з релігійним фактором, проте це не можна назвати ліберальною демократією.

Світові релігії та міграції між етносами завжди виконували роль своєрідних провідників у поширенні глобалізації. Іслам – не виняток, натомість важливий елемент до формування

світової спільноти, як такої; яка б шукала новий початок до структурованої єдності та релігійного діалогу.

Хибно вважати, що іслам – релігія війни. Цю тезу породжує ліберальний секуляризм, який підтасовуючи факти діяльності радикальних елементів в ісламі створює міф, що війна є обов'язком для всіх мусульман. Іслам – релігія миру, тому перед помірним ісламом, який стоїть на шляху примирення та справедливості, також постає ряд викликів щодо врегулювання глобального тероризму.

Ісламська присутність у Європі особливо спостерігається у Франції, Великобританії та Німеччині. На теперішній час іслам критикує світську релігію та західне секуляризоване суспільство, а з іншого боку використовує принципи відокремлення церкви від державних інституцій та намагається утвердити себе як рівноправну релігію, яка не бажає інтегруватися у європейське середовище. На противагу цьому європейські політики вважають, що іслам можна також секуляризувати. Хосе Казанова пише, що таким чином іслам перейняв роль «іншого» щодо католицизму у секулярній Європі, тому виникає потреба ідентифікації іммігрантів-мусульман як європейців [6, с. 179].

В умовах глобалізації світові релігії стають толерантнішими одна до одної, оскільки світовий економічний розвиток передбачає участь в ньому працівників-віруючих, котрі репрезентують їхні релігії. Під час дискусії про подальшу долю релігії в умовах глобалізації, виділяються дві тенденції: ліберальна та фундаменталістська. Перша виділяється гуманністю та толерантністю до інших, друга ж передбачає домінування традиційного над глобальним [8, с. 320].

Величезний вплив на посилення релігійних тенденцій у Західній Європі надала католицька Польща. Це класичний приклад країни, де секуляризація не відбувалася, церква відіграє тут вагомий роль як у соціальному, так і політичному житті суспільства. З приходом на папський престол Іоана Павла II, поляка, який мав величезний суспільний і моральний авторитет, пожвавлюються процеси суспільно-політичні, церква почала всіяко підтримувати опозиційні демократичні рухи.

Важливе значення для відродження релігійних свобод та демократичних змін не лише для Польщі, а й для інших країн Європи, мало заснування незалежної самоврядної профспілки «Солідарність» у 1980-их рр., яка згодом стала опозиційним суспільно-політичним рухом. Безперечно, це була вагомий зміна свідомості та формування громадянського суспільства, що в свою чергу призвело до повалення тоталітарного комуністичного режиму в Польщі та поховання для неї Радянського Союзу. Польським шляхом до свободи та їх формою опору був католицизм. Ця подія стала важливим елементом у ланцюжку незворотних реакцій, які вплинули на увесь світ.

Польща, ще не будучи країною-учасницею Європейського Союзу, у 2003 р. виступила з ініціативою введення до проекту Конституції ЄС згадки про християнські символи, які б об'єднували Європу. На цьому ґрунті виникли запеклі суперечки, які до кінця не вщухають і досі. Уряди Франції та Бельгії виступили категорично проти цієї новації, посилаючись на принципи секулярності [7, с. 191].

Сьогодні систематичне втручання церкви у політику та суспільні справи обурює європейську спільноту, зокрема йдеться про заборону абортів та про наміри Польщі вийти зі Стамбульської конвенції, яка спрямована на запобігання домашньому насильству і захисту жінок від насильства. Авторитет церкви повільно, але неухильно падає серед молодого покоління, тому частина поляків хоче домогтися «європейських стандартів» у ставленні до релігії.

Отже, безперечно, релігія – одна з частин людського життя, котра присутня в суспільстві та з якою потрібно рахуватися. Тому надалі багато людей шукатиме свій духовний дім та затишок у церквах, зокрема католицькій. Ми повинні змодельовати релігійну ситуацію у завтрашньому світі. Тікаючи від одного Бога, суспільство може прийти до іншого, богоподібного.

Перед нами постає багато питань, наприклад, як і у кого ще Бог зможе трансформуватися. У книзі Ієна Мортімера «Століття змін» провідним ініціатором змін протягом усіх століть автор визначає Бога [9]. Усі тенденції ведуть до того, що Бог займатиме це почесне місце ще не одне століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чарльз Д. Походження видів шляхом природного відбору або збереження порід у боротьбі за життя, 1859. 548 с.
2. Маркс К. До критики гегелівської філософії права / Карл Маркс. // Institut fur Marxismus-Leninismus, 1927.
3. Ницше Ф. Веселая наука / пер. с нем. В. Топоров. 2015. 352 с.
4. Фрейд З. Тотем і табу / пер. с нім. Р. Ф. Додельцева. 2017. 320 с.
5. Martin D. Notes for a general theory of secularization // European Journal of Sociology. 1969 V. 10, № 2. P. 192–201.
6. Казанова Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. Київ: Дух і літера, 2017. 264 с.
7. Вододіли секуляризації. Західний цивілізаційний проект і глобальні альтернативи: монографія / Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації. Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2017. 240 с.
8. Тимчик О.А. Економіка та релігія: теорія і практика взаємовпливу: монографія: Київ : КНТ, 2014. 410 с.
9. Ієн М. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків : Фабула, 2018. 448 с.

Надводський Григорій

Науковий керівник – асист. Прийдун Степан

ПОГЛЯДИ НА ДЕРЖАВУ І ПРАВО МАРТИНА ЛЮТЕРА

Протягом усього середньовіччя католицька церква відіграла визначальну роль у житті суспільства ідеально вписуючись в панівний у Західній Європі феодальний лад. Церковна ієрархія була повним відображенням світської виконавчої вертикалі, подібно як до того у світському феодальному суспільстві вибудовувались різні категорії сеньйорів і васалів, від короля верховного сеньйора до лицаря, так і члени кліру сходили в низ за феодальними ступенями від верховного первосвященника (папи) до парафіяльного кюре. В цей час церква мала великі матеріальні блага і найголовніше, що вона була найбільшим землевласником. Будучи суб'єктом права церква могла присвоювати собі землі та майно, що одержувала від феодалів, а особливо від імператорів Священної Римської імперії. Церковна ієрархія була такою, що часто всі церковні землі знаходилися в інших державах і в цей час належали церковній структурі, що управлялася з Риму. І це все призвело до феодалізації церкви.

Одна з головних передумов Реформації – це криза папства. Тут можна згадати Західну схизму, де папи керувалися своїми політичними амбіціями і таким чином потрапляли в залежність від політичної волі світських монархів [4]. Далі ми бачимо, що не вирішення церковних проблем на Констанцькому (1414–1418 рр.) і особливо Базельсько-Флорентійському соборі (1431–1449 рр.) зумовило появу суспільних рухів, спрямованих на зміну суспільно-політичного устрою [5].

Згідно теорії Герарда Камбрзійського та Адальберона Лаонського середньовічне суспільство складалось з трьох станів. До першого стану вони віднесли «тих, що моляться» (oratores) – священники та ченці; до другого – «тих, що воюють» (bellatores), тобто рицарів; третій стан – «ті що працюють» (laboratores) – селяни. Ця теорія була спрямована на легітимізацію феодального ладу, так, як всі ці суспільні верстви були потрібними один для одного. Але в цей список не були включені чомусь міські жителі, можливо через те, що їхнє ремесло або торгова справа не були богоугодною в очах духовництва? Але як бачимо міста розвивалися і ставали культурними і освітніми центрами, не лише торговими, і таким чином бюргери захотіли, щоб їх помітили і реформаційними рухами почали заявляти про себе.

Ще однією ідейно-ціннісною передумовою було те, що католицька теологія будувалася на ідеї Августина про два царства: «царства Божого» і «царства земного». Згодом середньовічні теологи поділили діяльність людини на сакральну і профану. Сакральна діяльність була приписана тим людям, що займалися питанням спасіння себе і інших, а профана тим, що робили земні справи і були не пов'язані з думками про «вічне». Як правило в категорію до сакральної діяльності входила вся церковна ієрархія, а також ченці і святі. Покликом Бога

вважалася саме сакральна діяльність і, що саме вона принесе спасіння. Прості ж люди спасалися завдяки добрим справам ченців і святих, бо за своє життя вони зробили їх стільки (і цим наповнивши невичерпну скарбницю добрих справ» (*opera superrogationis*)), що їх вистачить і іншим. В свою чергу саме церква мала право брати «благодать» і надавати її тим хто займався земними ділами: селянам, князям, солдатам та ін. І саме через те що тодішнє вчення церкви стверджувало, що спастися можна добрими справами, люди бачили спасіння у «чистилищі» і вдавалися до «надлишкових» заслуг. І саме це призвело до практики продажу індульгенцій, яка і стала приводом до початку Реформації.

Не менш важливою передумовою Реформації було поширення гуманістичних ідей, основою яких став антропоцентризм. Виявилось, що за часів теоцентризму феодальне суспільство не досягло соціальної мети подолати людську гріховність і тепер потребувало у фокусуванні саме на людині її проблемах. Потрібен був новий рівень взаємовідносин між віруючими, церквою і людським суспільством загалом.

Очевидно, що центральною постаттю Реформації та її ідейним натхненником і зачинателем був Мартін Лютер. Майбутній засновник лютеранства народився 1483 році в сім'ї селянина, який переїхав з надією на краще життя в Айслабен (Саксонія), а згодом і в гірське містечко Мансфельд, де його батько став заможним бюргером. На початку М. Лютер навчався в школі Магдебурга, а в 1501 році вступив до Єрфуртського університету, де він пройшов курс по вивченню «семи вільних мистецтв», а потім почав вивчати юриспруденцію і таким чином ми вже можемо розуміти, що Лютер був знайомий з основами держави і права, що і в подальшому допоможе йому не лише усвідомлювати зміст державно-церковних відносин, але й формувати і пропагувати власні ідеї щодо держави і права загалом. Згодом він вступає в августинський монастир в супереч волі батька, а в 1506 р. прийняв чернечу обітницю і через рік вже став католицьким священником. У 1508 р. він почав викладати в Віттенбергському університеті і одночасно здобував ступінь доктора теології. Величезний вплив на формування поглядів М. Лютера справив його паломництво до Рима у 1511 р. Там він побачив розбещеність римсько-католицького кліру і в подальшому це буде служити основою для критики духовного стану. Протягом 1509–1518 рр. М. Лютер читає різні курси по теології, і ретельно досліджує Біблію, особливо Новий Заповіт. Увесь цей час майбутній реформатор перебував у стані відчуття гріха. І після того як він пережив духовну кризу, він відкрив для себе інше розуміння послань апостола Павла ніж те, що дала йому католицька церква. М. Лютер усвідомив, що спасіння людської душі можливе тільки через віру і на цьому будується вся його богословська думка. Політична ж і правова концепція згідно його твору «До християнського дворянства німецької нації» будується, на наш погляд, саме на посланні апостола Павла до Римлян, 13 розділ. Таким чином Лютер просто повертається до апостольського розуміння кому належить влада, але, інтерпретує це вчення до реалій Німеччини початку XVI ст. [1].

Вивчаючи Євангеліє Лютер усвідомлює, що всі люди перед Богом рівні, що зовсім не вписується у пануючу модель «Трьох станів».

Популярністю лютеранства в Німеччині та в інших державах актуалізує дослідження політико-правової доктрини Мартіна Лютера. Політичні погляди зачинателя Реформації в Німеччині можна простежити в його тезах: по-перше, церква має бути національною, по-друге, в політичному розумінні церква немає влади і, по-третє, стверджуючи, що земні справи не гарантують спасіння М. Лютер підриває роль духовенства як свідомого провідника і заступника народу перед Богом, що призводить в подальшому до розуміння, що можна жити і без нього.

Мартін Лютер крок за кроком підходить до думки, що церква має бути національною і таким «вільнодумством» він починає розхитувати фундамент вселенської церкви. Його посягання на це не залишає йому шансів залишатися не поміченим, і папа Римський відлучає Лютера від церкви. Не менш важливу роль М. Лютер відводить мові богослужіння. Тобто проповідь в церкві має здійснюватися тією мовою, яку розуміють прихожани. Хоча це прямо не суперечить доктринам католицької церкви, але підриває її авторитет. Більш резонансними були заяви М. Лютера про неможливість виведення коштів, сплачених як церковні податки, за межі Німеччини. Навіщо платити Риму? Чому наші єпископи, каже Мартін Лютер, платять Риму? Коли вони можуть плати нашим князям, кошти можуть залишатись тут в Німеччині, і не треба годувати «зборище кардиналів, разом з розжерівшим папою, який нічого не робить, а тільки

керує». Далі М. Лютер наголошує, що церква не просто повинна бути націоналізована, а вона повинна бути деінституціоналізована, тобто церкви, як інституту, немає бути, бо тоді вона «противна волі Христа і немає сенсу», – говорить Лютер. Тому що, насамперед церкві влада не належить. Лютер висуває ідею, що тільки меч один і він світський, і належить він представнику світської влади, тобто імператору, але пізніше після 1529 р. після Шмалькальденського союзу і розгорнення війни проти імперії, Лютер буде продовжувати говорити, що право на меч має світська влада, під цим, маючи на увазі німецьких князів [3].

У наступній тезі М. Лютер наголошує, що немає поділу на мирян і священників, тому що всі ми стали частиною Христа, бо є ми в нім одне тіло. І тому немає окремої групи людей, що перед Богом є гіднішими, всі ми є християни і тим більше у Христі брати та сестри. Тоді ж знову виникає питання, у чому ж різниця між священниками і мирянами? М. Лютер стверджує, що згідно з Святим Письмом всі є священниками, а точніше належать до священного стану. Адже в релігійній громаді можуть бути прихожани, які краще розуміють Біблію і вміють донести вчення до інших ніж священник. Таким чином, вони можуть претендувати на обрання пастором. Більше того, інші таїнства: причастя, сповідь, хрещення, які зберігає Лютер, не потребують ієрархічної структури, що довгі роки побутувала в церкві.

Саме ці ідеї стануть основою політико-правової доктрини М. Лютера та обґрунтування ролі світської влади. На початку 1530-х рр. реформатор повністю підтримає німецьких князів. Отже, що є єдиним носієм сили – це світська влада.

Особливо цікавою є теза Мартіна Лютера про те, що людський розум є безсилий. Цей провідник Реформації, що має схоластичну освіту і виріс в культурі пронизаною раціональністю цілком не визнавав силу розуму. М. Лютер проклинав Аристотеля, називав його сином Сатани і публічно шкодував, що спалити можна тільки його книги, а самого вже, на жаль, не можна [2]. В довгих роздумах реформатор дійшов висновку, що розум не контролюється людиною, точніше людина не здатна його контролювати, так як він легко спокушається на гріх і різні пристрасті. І воля так само хоч є розумною, але безсилою. В цій ситуації порядком для людини є лише віра. Тобто, те ірраціональне, що виходить від Бога. Знаменита теза М. Лютера, яка формулюється, якщо коротко: «Вірою спасетесь». Саме на цьому будується його теорія приречення: «Все вже вирішено за нас», – каже він, до Аврелія Августина. Все вирішено за нас: ми або з Богом, або з дияволом. Тобто цю проблему намагалися вирішити ще отці церкви. І Августин каже, що за допомогою наших вчинків на благо Бога ситуацію можна все ж змінити. М. Лютер в свою чергу заперечує, що вчинки тут не релевантні, а до зміни ситуації в плані спасіння може призвести тільки віра. Саме на цьому будується неприйняття Лютером продажу індульгенцій. Так як здійснюється вчинок, який не приносить користі. Тобто витрачання грошей на церкву не несе ніякого блага, так як спасається душа людини тільки її власною вірою. Ця антропологічна теза несподівану політичну імплікацію, і почав дещо змінювати парадигму мислення вже в Новому часі. Тобто за словами М. Лютера вчинок немає сили і свідомо дійти до спасіння неможливо. Згадаймо, що в августинській традиції в ранньому середньовіччі починає формуватися ідеологія, що буде легітимізувати владу монарха протягом століть. Якщо коротко, то виглядає воно так, що монарх це той хто свідомо приймає рішення на своїх плечах вести народ до спасіння. Тобто це його місія, його земний «хрест». І через це він рятує народ і рятується сам. Він стає мучеником за віру і народ в очах Бога. І коли Лютер каже, що вчинок немає сили і розум є слабким, то як наслідок раціонального вибору зробити неможливо. І король вже не може свідомо служити на благо народу і вести його до спасіння. «Віра, – каже Лютер, – це індивідуальне почуття, кожен вірить сам, кожен умирає поодиноці або не вмирає». Король може тільки вірити або не вірити, це його особиста справа як людини. І за таким сценарієм король в очах народу перестає бути мучеником за народ. Він просто є першою людиною на піраміді політичної влади. Я б тут дозволив собі сказати, що таким мисленням Лютер починає підмивати фундамент монархічної форми правління і це ще відгукнеться в подальшій історичній реальності Європи.

Таким чином, М. Лютер свідомо забирає світську владу у духовенства і повністю передає її у руки князів. Це дозволило йому стати ідеологом для князів, у їхній боротьбі з папством за

верховенство влади. За це він М. Лютер отримав заступництво, особливо в лиці Фрідріха III Мудрого курфюрста Саксонії. Бачимо, що у своїй реформаторській діяльності, М. Лютер не просто зачепив богословський аспект і потребу реформувати церкву, але й державно-правовий, що і дало йому змогу цілком оперся на німецьких князів, і у подальшому це визначило вектор і політичну думку його покровителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Steckbrief Martin Luther: Biografie des Reformators URL: <https://www.sonntagsblatt.de/artikel/menschen/steckbrief-martin-luther-biografie-des-reformators> (дата звернення: 20.04.2021).
2. Політична філософія Мартіна Лютера. URL: <https://files.ar25.org/it/node/37939> (дата звернення: 22.04.2021).
3. Мартін Лютер Про світську владу. URL: <https://www.reformed.org.ua/2/347/Luther> (дата звернення: 22.04.2021).
4. Мартін Лютер Лист до папи Льва X URL: <https://www.reformed.org.ua/2/286/Luther> (дата звернення: 10.04.2021).
5. Себастьян Брант Корабель дурнів URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Brant_Sebastian/Korabel_durniv.pdf (дата звернення: 15.04.2021).
6. Френсіс Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Київ: Наш формат, 2018. 576 с.
7. Харитонов С. О., Підпригора О. А. Римське право. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 528 с.

*Павловський Владислав
Науковий керівник – доц. Федорів Ірина*

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКОГО ПОЛКОВОДЦЯ ОДИ НОБУНАҒИ

Актуальність теми. Ода Нобунаґа або Кадзуса-но-суке (1534–1582) – в японській історіографії постає однією із найвизначніших особистостей тієї епохи. Це була постать, яка розпочала об'єднання Японії у найважчий період її історії. До сьогодні для японців він залишається одним із найвеличніших полководців, хоч і погляди щодо його діянь не є однозначними.

Актуальність даної теми полягає у важливості об'єктивного дослідження ключових фактів з історії життя Оди Нобунаґи як полководця, окреслення його місця в державотворчих процесах середньовічної Японії періоду Сенґоку («Воюючих провінцій»). Актуальним й пізнавальним також є вивчення особливостей його військового мистецтва.

Мета дослідження. Виходячи із актуальності теми, враховуючи досягнення сучасної історіографії у вивченні теми та на основі опублікованих джерел метою статті є об'єктивний аналіз періоду військових кампаній Оди Нобунаґи як ключового аспекту в об'єднанні Японії, окреслення основних причин, що дали поштовх до війн із іншими регіональними володарями – дайме.

Історіографія і джерельна база проблеми. Одним із найважливіших джерел для вивчення Японії у другій половині XVI століття є пам'ятка японської літератури «Записи про князя Нобунаґу». Автором цієї військової хроніки є земляк і васал Нобунаґи – Ота Гюїчі. Літопис цей складається із шістнадцяти сувоїв, які охоплюють період між 1534 і 1582 роками. В українській історіографії, вагомий внесок у вивчення біографії Оди Нобунаґи зробив Олександр Коваленко, який написав працю «Самурайські хроніки: Ода Нобунаґа» (2013), що є першим ґрунтовним українським дослідженням, на основі японських джерел та літератури.

Ода Нобунаґа – народився 1534 р. у домі Оди Нобухіде, дайме провінції Оварі. У два роки він став володарем замку Наґоя. Навчався Ода в буддистському монастирі Тенно, де вивчав грамоту, арифметику, каліграфію і буддистський канон. У юності він щодня займався їздою верхи, стрільбою з лука та рушниці, а також вивчав тактику і стратегію [2, с. 26–28]. У 1546 р. пройшов церемонію повноліття [1].

Політична діяльність Оди Нобунаґи розпочалася 1552 року, коли його батько Ода Нобухіде помер від моровиці. Саме тоді, першим, хто зрадив Нобунаґу був рід Ямаґучі. 10 травня 1552 року Ода дав їм бій біля Акацуки, але перемогти не зміг. Тоді його слабкістю

скористалися Південні Ода з Кійосу. Молодий дайме 4 вересня 1553 року переміг ворога у битві при Каядзу [2, с. 28–29].

Для об'єднання Оварі, Оді залишилося перемогти своїх братів, які стояли йому на заваді і хотіли скинути його. Відтак із 1556–1557 рр., він переміг їх у боротьбі за владу [6].

Наступним, хто виступив проти Оди став Імагава Йошімута, який хотів завоювати весь Східноморський край, на шляху якого лежали землі Оварі. Війська цього магната нараховували близько 60 тисяч воїнів, у той час загін Нобунаги становив не більше 5 тисяч осіб [7]. Їхні сили зустрілися у битві при Окехадзаму в 1560 р., де він завдяки своїй майстерності як полководця здобув перемогу [4].

Перемога при Окехадзу тільки посилила статус Оди серед інших домів. З ним почали рахуватися такі сильні дома як Такеда та Уесугі [5]. Відтак деякими дослідниками вважається, що після цієї перемоги Оді прийшла ідея об'єднати всі землі країни. Інші вважають, що над об'єднанням Японії він почав задумуватися під час збирання земель Оварі.

Упродовж 1560–1566 рр., Нобунага вів дії проти Міно. У 1567 р. провінція Міно остаточно була завойована [2, с. 33]. 3 грудня цього ж року, він почав використовувати свою власну печатку з надписом «Тенкі фубу», що перекладається як «Підкорити войовничістю Піднебесну» [3].

Під час кампанії Оди в Міно у Кіото стався двірцевий переворот, головою якого став магнат Мацунага Хісахіде. Нобунага втручається у цей конфлікт, блискуче завойовує Кіото і допомагає стати сьогуну Асікагі Йошіакі [2, с. 35–37].

У 1569 р., відносини між Одою та сьогуну стали досить напруженими, що призвело до утворення першої антинобунагівської коаліції [2, с. 38]. Для боротьби сьогону потрібні були значні сили, тому він таємно розіслав листи таким головам домів як Асакура, Адзай та іншим. У серпні 1570 р. при Анегаве відбулася битва між Одою та коаліцією, де війська Адзаї та Асакури були повністю розбиті [3].

У серпні 1573 р. він вирішив повністю знищити ці роди, захопивши спочатку містечко Фучю, що було адміністративним центром Асакури. Далі Ода вирушив на землі роду Адзай, де 23 вересня здобув замок Одані. Коли дома були знищені, то їхні провінції Ечідзен та Омі були підкорені. Відтак перша антинобунагівська коаліція була розбита [3].

29 червня 1575 р. відбулася битва при Нагашіно, яка повністю перевернула все японське мистецтво війни. Армія роду Такеда під командуванням Такеда Кацуйорі, прогнала об'єднаними силами Оди та Токугави. Саме у цій битві Одою уперше було застосовано вогнепальну зброю (аркебузи), яка визначила хід бою, перебивши всю елітну кінноту роду Такеда [5].

У 1576 р. проти Оди Нобунаги повстали Хатано Хідехаро, дайме провінції Тамбо, та давній ворог монастир Хонган, які утворили другу антинобунагівську коаліцію. На цей раз війна проти другої коаліції затягнулася. Успіхи переходили у поразки і навпаки. Але вже у 1579 р. генерал Оди Нобунаги Акечі Міцухіде завойовував провінцію Тамбо, що належала роду Хатано [2, с. 52–53]. Таким чином, до 1580 р., союзники монастиря Хонган були повністю розбиті Одою. Розуміючи дані обставини, монахи звернувся до імператора і завдяки ньому храм Хонган капітулював, залишивши укріплення Осаки [5].

У 1582 р. Ода Нобунага володів третиною всіх земель Японії і продовжував вести військові походи щодо об'єднання країни. Та, на жаль, доля вирішила інакше, і 21 червня біля монастиря Хонно, на нього підступно напав Акечі Міцухіде. Ода та його люди не здалися. Поранений, 49-річний полководець заховався у покоях палаючого храму, де вірний законам справжніх самураїв пішов із життя гідним способом – зробив сеппуку [7].

Слід сказати, що думка про Нобунагу не є однозначною. Так, він відзначався своєю жорстокістю до ворогів, вирізав і продавав у рабство тисячі полонених. Але саме ця людина розпочала процес об'єднання Японії, завершивши період Сенгоку, який тривав більше ста років, з 1467–1573 рр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ода Нобунага (1534–1582).
2. URL:<http://sengoku.ru/archive/library/history/personality/214007.htm>

3. Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Нобунага. Київ: Дух і Літера, 2013. 960 с.
4. Личности. Ода Нобунага и эпоха Адзуті Момояма. URL: http://isamurai.pro/blog/lichnosti_oda_nobunaga_i_epokha_adzuti_momoyama.html
5. Ода Нобунага и объединение Японии. URL: <https://www.nippon.com/ru/japan-topics/b06905/>
6. Ода Нобунага. URL: https://znaimo.com.ua/%D0%9E%D0%B4%D0%B0_%D0%9D%D0%BE%D0%B1%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%B0
7. Ода Нобунага: «Демон повелитель Шестого Неба». URL: http://www.spiritwarrior.ru/read_chapters/oda_nobunaga_blog.html
8. Самурай Ода Нобунага – собиратель земель Японских. URL: <https://fishki.net/2394042-samuraj-oda-nobunaga--sobirately-zemely--japonskih.html>

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Баран Віта
Науковий керівник – доц. Онишків Зіновій

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Розбудова української системи освіти на засадах демократизації, гуманізації, забезпечення особистісного розвитку людини зумовлює особливу актуальність проблеми розвивального навчання учнів. Спрямованість української школи на виявлення і розвиток здібностей учнів визначено в концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової загальної освіти.

Основи сучасного стану проблеми розвивального навчання мають глибоке історичне коріння. Розвивальне навчання бере початок ще з сократівських бесід. Наукові основи зв'язку навчання з розвитком дитини простежуються в працях видатних педагогів минулого і, перш за все, в основоположника педагогічної науки – Я. А. Коменського, який підкреслював, що в ході навчання слід зважати на особливості дитини, її можливості, природовідповідність і те, до чого вона прагне [5, с.170]. Навчання буде легким із задоволенням для тих дітей, де вчитель «викладатиме відповідно до ступеня сприймання учня, що буде збільшуватися з віком і подальшим ходом занять» [5, с.169]. Особливого значення набуває вчення педагога про всебічний розвиток дитини.

Й. Г. Песталоцці обґрунтував необхідність вивчення психіки дитини з метою правильної організації процесу навчання і запустив у вжиток сам термін «розвивальне навчання». На його думку, навчання повинно мати розвивальний характер і «творити всю людину» [7, с.23]. Проте у цій праці механізм розвитку школярів не був розкритий. Сутність розвитку психіки дитини трактувалася антинауково. Таке положення зберігалось аж до початку ХХ століття.

Подальшого свого розвитку ідея розвивального навчання отримала в працях і практичній діяльності видатного німецького педагога Ф. А. Дістервега, який головним завданням у навчанні вважав розвиток розумових сил і здібностей дітей. Він обґрунтував основні положення дидактики розвивального навчання і виклав у своїх працях 33 закони і правила навчання [3].

Серед вітчизняних учених-педагогів значний вклад у дослідження проблеми розвивального навчання зробив К. Д. Ушинський. Він дійшов висновку, що оволодіння знаннями і розвиток розумових здібностей – дві сторони єдиного завдання навчання [10]. У створеній ним дидактиці і методиці початкового навчання визначено вимоги до здійснення розвивального навчання: відбір змісту навчального матеріалу для школи; врахування психофізіологічних і суб'єктивних умов. Вимоги до розвивального характеру навчання К. Д. Ушинський втілює в підручниках для початкової школи «Дитячий світ», «Рідне слово».

Російський філософ і психолог Л. С. Виготський у своїх працях обґрунтував ідею навчання, зорієнтованого на завершені цикли розвитку, що є неефективним для загального розвитку дитини. Вчений вважав, що навчання має вести за собою розвиток, щоб діти відкривали для себе внутрішні особливості нових понять і способів дій. «Тільки те навчання в дитячому віці добре, яке забігає наперед розвитку й веде розвиток за собою. Але вчити людину можливо лише того, чого вона вже здатна вчитися. Можливості навчання визначаються зоною її найближчого розвитку» [2, с.228]. Тому потрібно брати за орієнтир не вчорашній, а завтрашній день у розвитку дитини.

Значний вклад у розвиток теорії розвивального навчання внесли наукові школи Л. В. Занкова, Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидов, Н. О. Менчинської, Г. С. Костюка та ін. Л. В. Занков у своїх працях зосередив увагу на необхідності розвитку в дітей спостережливості, вольових якостей, розумових умінь, поглиблення та збагачення почуттів. І виокремив принципи забезпечення рівня навчання для даного розвитку. Ці принципи впливають з головної ідеї, яка полягає в «досягненні якнайбільшої ефективності навчання для загального розвитку школярів» [4].

Н. О. Менчинська вважала, що під час засвоєння навчального матеріалу відбувається

інтенсивний розумовий розвиток: «Навчання школяра детерміновано зовнішніми факторами (програмою, методом навчання). У цей час воно виступає результатом активності особистості самого учня» [6, с. 254]. Вона ввела нове поняття – «інтелектуальне вміння».

Г. С. Костюк вважав, що розвиток дитини відбувається за своїми законами, стадіями у певній послідовності. Вплив на розвиток навчання здійснює враховуючи не тільки попереднє навчання, а й рівень розвитку, особливості нервової системи, вікові і індивідуальні особливості нервової системи. Розумовий розвиток здійснюється за умови глибокого, міцного та свідомого засвоєння навчального матеріалу.

Представники наукової школи Д. Б. Ельконіна і В. В. Давидова теоретичною основою системи розвивального навчання вважали концепцію навчальної діяльності, зорієнтовану на засвоєння теоретичних знань. Дидактичними принципами цієї концепції є такі: основний компонент змісту освіти – система наукових понять; навчальна діяльність спрямована на абстрактно-теоретичні форми мислення; змістом навчальної діяльності є теоретичні знання, оволодіння якими розвиває у дітей теоретичну свідомість і мислення; основний метод навчання – дедуктивний – від абстрактного до конкретного; у процесі навчальної діяльності учні здійснюють мислительні дії відповідні тим, які здійснюються ученими в процесі історичного розвитку [9, с. 47–48].

У дослідженні Ш. О. Амонашвілі теоретичною основою технології розвивального навчання є концепція гуманістично-особистісного підходу до учнів. Основними принципами цієї концепції є: зміст навчання, необхідний для засвоєння в певний період педагогічного процесу, зробити особистісно значущим для учня; процес навчання повинен постійно стимулювати навчально-пізнавальну діяльність школярів, спонукати дітей до співпраці з вчителем, повинен мати яскраво виражену розвивальну тенденцію, забезпечувати загальний розвиток особистості школяра, приносити дитині радість життя [1].

У 60-70-ті рр. ХХ ст. видатним українським ученим В. О. Сухомлинським створено цілісну систему розвивального навчання молодших школярів, яка побудована на принципах гуманізації, природовідповідності, демократизації, життєдіяльності дитини, цілеспрямованого всебічного розвитку її пізнавальних, фізичних і духовних сил.

Серед сучасних українських педагогів-науковців прихильниками теорії методичного забезпечення розвивального потенціалу всіх складових системи початкового навчання були О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко та ін. О. Я. Савченко виділила 5 складових розвивального компонента сучасного уроку в початкових класах: розвиток процесів сприймання; оволодіння всім діапазоном загальнонавчальних умінь і навичок; нагромадження індивідуального досвіду пошукової діяльності; розвиток уяви і літературної творчості; вправління в комбінуванні, конструюванні, перетворенні [8, с. 174].

Отже, проблема розвивального навчання є значимою для різних періодів і освітніх систем початкової освіти в Україні. Педагогічною наукою нагромаджено вагомі результати з цієї проблеми, які позитивно вплинули на практику модернізації початкової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск: Университетское, 1990. 560 с.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь. Собр. соч.: В 6 т. М., 1982. Т. 2. С. 228.
3. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения /сост. В. А. Ротенберг. М.: Гос. учеб.-пед. изд-во МП РСФСР, 1956. 376 с.
4. Занков Л. В. Обучение и развитие. Избранные педагогические труды. М.: Дом педагогики, 1999. С. 191–468.
5. Коменский А. Я. Великая дидактика. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. Гос. учеб.-пед. изд-во МП РСФСР, 1939. Т. 1. 318 с.
6. Менчинская Н. А. Проблемы учения и развитие // Проблемы общей, возрастной и педагогической психологии. М., 1978. 284 с.
7. Песталоцци И. Г. Развивающее школьное обучение. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. М.: Педагогика, 1981. Т. 1. С. 47–247.
8. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: «Магістр-S», 1997. 256 с.
9. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник / Автор-укладач Е. І. Федорчук. Кам'янець-Подільський: АБЕТКА, 2006. 212 с.
10. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибрані твори: У 2 т. К.: Радянська школа, 1983. Т. 1. С.192–471.

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

*Познанська Дарія
Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса*

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Постановка проблеми. Одним з головних завдань сучасної педагогіки є виховання гармонійної, всебічно розвиненої особистості. Чи не найважливішу роль у цьому відіграють предмети мистецького спрямування, адже вони сприяють формуванню в учнів естетичного ставлення до оточуючого середовища, розвитку духовної сфери, залученню до високого світу мистецтва.

У зв'язку з цим кардинально переглядаються методи і прийоми педагогічного впливу, творчо переосмислюється тематичний зміст і структури різних програм, адже педагогічний процес спрямований на розвиток природного дару людини - самовдосконалення, здатності розвивати себе, реалізуючи свої природні задатки.

Найбільш активно дану проблематику досліджували Т.М. Стрітьєвич, Г.П. Сергєєва, А.Г. Юсфин, Г.С. Регина, В.В. Медушевский та інші.

Мета статті: проаналізувати методику використання творчих завдань з молодшими школярами на уроках мистецтва.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, одним найважливіших предметів художньо-естетичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі - є урок мистецтва.

«Музика - мистецтво, що володіє великою силою емоційного впливу на людину ... і саме тому вона може грати величезну роль у вихованні духовного світу дітей і юнацтва» [1, с. 94].

А німецький композитор та педагог - Карл Орф, вважає, що потрібні нові підходи до музичного виховання, які враховують інтереси, можливості і потреби дітей. Він пропонує поглянути на музичне виховання ширше, ніж просто традиційне залучення дітей до виконання і слухання музики. Діти повинні не тільки слухати і відтворювати написану іншими музику, але, в першу чергу, створювати і виконувати свою, «дитячу», музику.

Ідея Карла Орфа полягала в тому, що в основі навчання лежить "принцип активного «музикування» і «навчання в дії через гру»; інші, ніж в авторитарній системі, взаємини дітей і педагога, пошук нових шляхів спілкування один з одним засобами музики і танцю. К. Орф вважав, що дітям потрібна музика, спеціально призначена для музикування на початковому етапі. Крім того, початкова музична освіта має бути насичена позитивними емоціями і радісним відчуттям гри [6, с. 233].

Важливим фактором музично-творчого розвитку школярів є використання на уроках мистецтва імітаційних ігор і проведення уроків в театралізованій формі (наприклад, урок «Музична казка», «В музичному театрі», «Музичний магазин», «Новорічний карнавал тварин», «Музичний ярмарок», «Концерт в дитячій філармонії», «Музичний круїз» і ін.).

Увага дитини не може довгий час затримуватися на будь-якій діяльності. Природа дитини така, що на уроці потрібно переключатися на різні види діяльності – багаторазово. Різноманітність форм та методів музичної роботи дозволяє вчасно переключити увагу дітей, знизити їх стомлення шляхом вмілої підтримки інтересу до тієї чи іншої музичної діяльності. З цією метою використовується така структура занять, при якій школярі постійно відчують інтерес до подій. Непомітно для них в сюжет гри включаються різноманітні завдання, де вони самі знаходять потрібні відповіді.

До прикладу, програма А.І. Кислова спирається на потреби в грі дітей 6-7-річного віку [4, с. 132]. У грі дитина як би перевтілюється, її творчі прояви у вигляді співу і рухи стають способом вираження почуттів. Діти співають різноманітні пісні, слухають музику і супроводжують її грою на дитячих ударних інструментах, виразно рухаються під музику, займаються ритмічною і співочою імпровізацією.

Таким чином, взаємодія і взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроці мистецтва сприяє більш глибокому і точному розумінню образного змісту музичного твору, допомагає висловити свої емоційно-музичні переживання за допомогою пластичного інтонування і колірних асоціацій, створює можливість розробляти різноманітні творчі завдання і знаходити нове і оригінальне в процесі музично-виконавської діяльності, що, в кінцевому підсумку, стимулює розвиток креативності у школярів.

Освітні технології, які використовуються в музичній практиці, легко вписуються в навчальний процес. Вони дозволяють досягти поставлених програмою і стандартом освіти цілей навчальної дисципліни, забезпечують впровадження основних напрямків педагогіки: гуманізації, особистісно орієнтованого підходу до учнів, збагачують методичні можливості навчальних занять, надають їм сучасний рівень [5, с. 274].

У контексті теми статті, варто згадати про методики застосування програм комплексних творчих завдань учнями молодших класів.

Інтерактивні технології можна розглядати як різновид активних методів навчання. Включення таких технологій в навчальний процес необхідно починати з їх поступового застосування; спочатку необхідно використовувати нескладні форми роботи: роботу в парах; роботу в малих групах; «мозковий штурм».

Найбільш поширеними формами інтерактивних методів є: «Акваріум»; «мікрофон»; «ажурна пилка».

Такі методи можна ефективно використовувати на уроках мистецтва в загальноосвітній школі. Особливий інтерес представляють методи: «Коло ідей» (залучення до дискусії після прослуховування музики); «Рольова гра» (найбільш ефективний під час виконання вивченої пісні) [3, с. 212].

В ході вивчення дисциплін та навчальних курсів «Музично-педагогічні технології», «Методика музичного виховання», «Теорія і практика сучасної музичної освіти»...та інш., широко використовуються можливості комп'ютерних музичних програм, де на практичних заняттях використовуються мультимедійні засоби. Одним з провідних напрямків викладання є використання - методу проектів. Цей метод належить до виду проблемного навчання. Проект здійснюється за певною схемою: підготовка проекту, організація учасників проекту, виконання проекту, презентація проекту, підведення підсумків, рефлексія (тобто емоційна, внутрішня відповідь). Залежно від теми заняття розробляються інформативно-дослідні проекти (тема заняття «Портрет в музиці і живопису», «Картинна галерея», «Образи кіно-музики»), творчі проекти (тема заняття «Танець крізь століття», «Музичний стиль - камертон епохи», «Традиції і новаторство в музиці»).

Нами було розроблено програму для проведення творчих завдань на уроках мистецтва (під час перебування на виробничо-педагогічній практиці) для підвищення рівня музичної творчості учнів молодших класів. Робота проводилася по підгрупах – по 8 дітей. Всього 16 дітей.

Фрагмент заняття «Музичний годинник»

Мета: закріпити знання учнів про жанри музики (пісня, танець, марш), розвивати музичну пам'ять.

Обладнання: годинник з однією стрілкою. По периметру годинника розташовані прозорі кишені, у які вкладають картинки із зображеннями символами жанрів музики.

Методика проведення гри. Лунає музичний твір. Дитина визначає, який це твір за жанром, дуже добре якщо вона впізнає назву твору, та повертає стрілку до відповідної картинки.

Фрагмент заняття «Запитання – відповідь»

Мета: розвивати навички вокальної імпровізації, звуконаслідування.

Методика проведення гри. Учитель співає запитання, а учень має скласти і проспівати відповідь, або ж педагог співає початок музичної фрази, а учень має придумати її закінчення.

Фрагмент заняття «Спіймаємо в долоньки»

Мета: розширити словниковий запас молодших школярів стосовно емоційно-образних характеристик музичних творів.

Методика проведення гри. Після прослуховування твору учитель описує характер, спеціально називаючи неправильні слова. Учні повинні «зловити» правильні слова-характеристики до даного твору [2, с. 12].

Дослідження використання творчих завдань на уроках мистецтва учнями молодших класів дало досить позитивно-ефективні результати. Високий рівень сформованості музичного розвитку мають 50% з групи 1 та 50% з групи 2, тобто різниця відсутня. Середній рівень музичного розвитку мають 25% із групи 1 та 33,3% із групи 2. Та низький рівень мають 25% із групи 1 та 16,6 % з групи 2. Тобто, можемо зробити висновки, що деякі діти все таки мають низький рівень музичного розвитку. В цих випадках застосування творчих завдань на уроках музичного мистецтва, дасть змогу покращити рівень музичних знань та музично-творчої обізнаності в учнів молодших класів.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що урок мистецтва (музичного мистецтва) - основна форма організації музичного виховання в сучасному навчальному закладі. І хоча є ще музичні гуртки, ведуться факультативні заняття, поза-навчальні види роботи, та урок мистецтва - ніколи не втратить свого особливого значення. Для цих уроків характерна особлива емоційна атмосфера, яка повинна хвилювати учнів за допомогою використання творчих завдань, викликати певні настрої і переживання.

В результаті дослідження ми виявили, що за допомогою використання творчих завдань можна збільшити цікавість молодших школярів до музичного мистецтва, музичного виконавства та музичної обізнаності. Розвинути в них естетичне почуття, правильне уявлення про прекрасне, розширити їхні знання, виховати позитивний художній смак. А також творчі завдання можуть сприяти більш глибокому і точному розумінню образного змісту музичного твору, допомагати висловити свої емоційно-музичні переживання за допомогою пластичного інтонування (методу перкусійної хореографії) і колірних асоціацій, в кінцевому підсумку, стимулювати розвиток креативності у сучасних школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апраксина О.А. Методика музикального виховання в школі / О. А. Апраксина. – М.: Просвещение, 1983. – 178 с.
2. Зими́на А.Н. Основы музыкального воспитания и развитие детей младшего возраста: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / А.Н.Зими́на. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 304 с.
3. Кирнарская Д.К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности. М., 2004.
4. Коно́рова Е. В. Занятия по танцу со школьниками (опыт работы руководителей детских хореографических кружков и кружков бального танца) / Е. В. Коно́рова. – М.: АПН РСФСР, 1995. – 274 с.
5. Медуше́вский В.В. Интонационная форма музыки: исследование. / В.В. Медуше́вский. - М., 1993.
6. Ра́чина Б. С. Технологии и методика обучения музыке в общеобразовательной школе: учеб. пособие. – СПб.: Композитор Санкт-Петербург, 2008. – 544 с.

Шрамов`ят Діана

Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТУ СОПІЛКА У СУЧАСНІЙ МУЗИЦІ

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиліть ХХ початку ХХІ ст. народний інструмент сопілка не тільки не втратив своєї популярності, а й став більш вживаним в сучасній естрадній музиці. Під естрадною музикою маємо на увазі джаз-, рок- та поп-музику. Проте українська естрадна музика має чітко виражений національний характер який зумовлений зверненням до фольклору.

В результаті виникають такі типи взаємозв'язку фольклору з джазом, рок- і поп-музикою, а також обробки народних пісень, створення оригінальних композицій на фольклорній основі.

Проблемою дослідження сопілкового матеріалу займаються такі науковці - (М. Корчинський, О. Довгаль, Б. Корчинська, С. Максимів).

Дослідженнями музично-естетичного виховання молоді засобами гри на сопілці займаються (Я. Мазур, М. Печенюк, П. Леонтів) праці яких є плідним внеском у популяризацію сопілки, як особливого інструменту.

Мета статті - дослідити і представити український інструмент - сопілка у використанні сучасними естрадними виконавцями.

Виклад основного матеріалу. Науковиця - В. Тормахонова вважає, що естрадна музика відрізняються за естетикою, за типом професіоналізму, за приналежністю до різних національних культур та історичних періодів. Завдяки своїй орієнтації на масового слухача за допомогою шоу, допоміжних спец-ефектів (окрім музичного компоненту) вона є суто сценічним, тобто естрадним напрямком [3, с. 19].

О. Сапожник у своїй науковій роботі «Музично-естетичне виховання старшокласників на матеріалі сучасної популярної естрадної музики» представив жанрову та стильову класифікацію сучасної популярної естрадної музики. «До основних жанрів віднесено: джаз, рок-музику, авторську пісню, традиційну естрадну пісню, поп-музику та синкретичні жанри. Кожний жанр передбачає історично обумовлену класифікацію й трансформацію його стильових різновидів» [2, с. 19]. Для більш детального аналізу української сучасної популярної музики варто охарактеризувати, що означає, термін етнічна музика – це традиційна музика будь-якого етносу, яка не піддалась впливу інших культур. Кожна народність у світі має свою унікальну історію і культуру. Головне достоїнство етнічної музики полягає в тому, що пройшовши через віки, вона зберегла унікальність і характерні риси народу, який її створив. Саме в етнічній музиці робиться акцент на перенесені з народної музики традиційних мотивів, звукорядів, інструментів, манери виконання тощо. Основою етнічної музики є по-справжньому оригінальне звучання народних інструментів, використання характерних музичних звукорядів та ритмічних малюнків, запозичених з прадавнього шару музичної культури – обрядової, ритуальної музики. Всі напрями етнічної музики об'єднані однією особливістю: вона дарують людям відчуття первісної свободи [1, с. 105].

В умовах глобальної музичної культури етніка сприймається як реакція на глобалізацію, що відроджує в багатьох окремих регіонах інтерес до етнічних і через це – до національних особливостей. Завдяки все більш «зростаючому неприйняттю глобальної культури і посиленню націоналістичних тенденцій в сучасному світі етніка з кожним роком стає все більш і більш популярною» [4, с. 20].

Народне мистецтво – насамперед, мистецтво духовне, моральне, змістовне, яке не копіюється, а художньо переломлюється через своє сприйняття. І хоча багато фольклористів стверджують, що таке поєднання є неповагою до істинного фольклору та національним традиціям рідної культури, напрям «world music» має величезне значення в розвитку народної музики на естраді, її збереженню та передачі новим поколінням, хай і в своєрідній формі. Завдячуючи використанню сучасних інструментів, сучасних ритмів, інтерпретацій та поєднання фольклору з сучасними жанрами, народна пісня стає більш наближеною до молодого слухача, що відповідає його сучасним музичним смакам і робить фольклор актуальним та затребуваним. А одночасне використання акустичних інструментів (таких як сопілка, скрипка, флейта, віолончель, бандура, дрімба, цимбали тощо) та електроінструментів робить звучання оригінальним, навіть екзотичним, що також залучає до себе увагу слухача [1, с. 106].

Гурт «Воплі Відоплясова» - став одним з перших хто почав використовувати етно-мотиви у рок-музиці в 1980-х р. Згодом на основі фольклору почали творити нову українську музику гурт «Скрябін», «Мандри», «Гайдамаки», Тарас Чубай, Марійка Бурмака та багато інших виконавців. Прослідкувати ріст інтересу до фольклору можна на основі започаткування в Україні двох фестивалів етнічної музики — «Країна мрій» у Києві та «Шешори» на Івано-Франківщині [5]. Варто згадати що одним з найбільш вживаних народних музичних інструментів - сопілку, все частіше можна почути на головних сценах країни. Велика заслуга народних майстрів і майстрів-професіоналів, які вдосконалили сопілку, тим самим внесли свою лепту у популяризацію сопілки у сучасній музиці. Новітні технології дозволяють виготовити сопілку не лише з дерева, а ще й з металу та інших матеріалів - сталі, алюмінію, бронзи та ебоніту.

Внаслідок цього сопілка має більш досконалу будову і великі технічні можливості, а значить стала більш практичною, що дозволяє навчатися грі на інструменті ширшому колу людей.

На нашу думку, особливої популярності у сучасній музиці сопілка набула останнє десятиліття. Багато гуртів почало звертатися до витоків Українського фольклору і поєднувати електронну музику з автентичними інструментами.

Ось наприклад, такі гурти як - Go_A; ONUKA та гурт KAZKA. Крім сопілки виконавці використовують такі інструменти як трембіти, окарина, дуди, кози, денцівка, жалійки, зозулька та б. і.

Гурти виступають не тільки в Україні, їх творчість представлена в багатьох країнах світу. Ось наприклад гурт Go_A представить Україну на «Свробачені» з музичною композицією - «Шум», де поєднано автентичний вокал з грою на сопілці, дрімбою, електро-гітарою та електронною музикою [6].

Гурт ONUKA український електро-фольк музичний гурт. Вокалісткою гурту, авторкою текстів та головною авторкою ідей є Наталія Жижченко. На сцені вона, окрім вокалу, грає на сопілці, окарині, свистульці, омнікорді, невеликих перкусійних інструментах, а також керує відтворенням семплів. Дуже часто гурт ONUKA називають «сопілкою» української електронної музики. Сама сопілка разом з омнікордом часто є найбільш виразними інструментами у їх піснях. Група виникла 3 роки тому і стала популярною через її електронне звучання поєднане з українськими фольк-інструментами. Часто вони у своїй творчості відображають актуальні події в Україні, а їх альбом «Відлік» став присвяченим Чорнобильській катастрофі [7].

«KAZKA» — український музичний гурт, який виконує поп-музику з елементами електро-фолку. До складу гурту входять: вокалістка Олександра Заріцька, мультиінструменталіст Микита Будаш та сопілкар Дмитро Мазуряк.

«KAZKA» стала абсолютним рекордсменом серед вітчизняних артистів за кількістю переглядів і потрапила в ТОП 100 кращих кліпів на YouTube. Музикантам кілька разів присуджувалося звання «Прорив року», а з пісню «Плакала» вони отримали статуетку за «Хіт Року» і відзначилися в рейтингу найпопулярніших треків України за версією Apple Music. Гурт очолив музичні рейтинги в десятці країн, серед яких Україна, Латвія, Болгарія, Вірменія, Казахстан, Узбекистан, Білорусь, Росія, Колумбія і т. д. Влітку «KAZKA» брала участь у різноманітних українських фестивалях, як-от: «BeLive» (Київ), «Імпульс» (Харків), «MRPL City» (Маріуполь). Восени гурт розпочав тур «KARMA» [8].

Висновки. Отже, характерною особливістю української сучасної музики залишається звернення до фольклору та його поєднання джазом, рок-музикою та поп-музикою. Упродовж останнього десятиліття популярності набув напрямок електро-фольку який все частіше використовують сучасні виконавці.

Такі гурти як ONUKA, KAZKA Go-A виконують свою музику в цьому стилістичному напрямку і є активними популяризаторами інструменту-сопілка в сучасній музиці не тільки на території України, але і за її кордонами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литовка Я. В. «Word-music» як засіб національної ідентифікації в умовах глобалізації / Я. В. Литовка // вісник мистецтвознавство/ київ видавничий центр КНУКіМ 2013/ київ нац. Ун-т к. І. м., - к.: КНУКіМ, 2013. Вип.28. - с. 101-107 с.
2. Сапожник О. І. Музично-естетичне виховання старшокласників 11(на матеріалі сучасної популярної естрадної музики) : автореф. дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / О. І. Сапожник.; Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2001. – 19 с.
3. Тормахова В. М. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез : автореф. дис. ... канд. мист.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / В. М. Тормахова ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 2007. – 19 с.
4. Sharov, K.S. (2011). Music of postmodern and the global world, Values and Meanings (No6 (15)), (pp.6-23) [in Russian].
5. <https://subject.com.ua/policy.html>
6. https://uk.wikipedia.org/wiki/Go_A
7. https://uk.wikipedia.org/wiki/ONUKA#cite_note-1
8. <https://uk.wikipedia.org/wiki/KAZKA>

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ СПІВАЧКИ ЄВГЕНІ МІРОШНИЧЕНКО ЯК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА

Постановка проблеми. Україна завжди славилася співаками, а Національна опера – сузір'ям першокласних вокалістів. Тут понад чотири десятиліття яскраво сяяв унікальний талант визнаної примадонни театру, народної артистки України та СРСР, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка й Державної премії СРСР, Героя України Євгенії Мірошниченко. Вона була окрасою і символом української опери другої половини ХХ століття, з її мистецтвом пов'язана світова слава національної вокальної школи [1].

Красивий самобутній голос – лірико-колоратурне сопрано Євгенії Мірошниченко ніколи не сплутаєш із жодним іншим. Віртуозне володіння вокальною технікою, могутнє форте, прозоре піанісімо, тонке філірування звука, яскравий акторський талант – усе це завжди було підпорядковано створенню незабутніх вокально-сценічних образів.

Євгенія Мірошниченко поєднала кращі традиції українського оперного та європейського виконавства, стала блискучим інтерпретатором найскладніших партій колоратурного сопрано зі світового репертуару, майстром вокального й акторського перевтілення. Із емоційною наснагою і романтичним піднесенням вона розкривала психологічну глибину характерів своїх героїнь, складну еволюцію їхніх почуттів і пристрастей. Синтез віртуозної вокальної техніки і таланту драматичної артистки, імпровізаційної майстерності, обумовив злет до художніх вершин сучасного вокального мистецтва. На сьогодні співачка залишається неперевершеною виконавицею на київській сцені, а можливо й у світі, таких вокальних партій, як Віолетта («Травіата» Джузеппе Верді) і Лючія («Лючія ді Ламмермур» Гаetano Доніцетті)».

Мета статті - дослідити та апробувати на педагогічній практиці можливість використання творчості виконавиці в музично-естетичній діяльності у роботі із школярами старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Майбутня співачка народилася 12 червня 1931 року в селі Першому Радянському Харківської області у сільській родині Семена та Сусанни Мірошниченків. Сім'я із великими труднощами пережила воєнне лихоліття. Батько загинув на фронті й мати лишилася одна з трьома дітьми – Люсею, Женею і Зоєю. Після визволення Харкова у 1943 році старших Люсю і Женю зарахували до Спеціалізованого жіночого ремісничого училища радіосправи, де Женя навчалася на слюсаря-складальника (Люся невдовзі повернулася додому). Там дівчинка брала участь у художній самодіяльності – спочатку танцювала, потім співала в хорі, яким керував хормейстер і композитор Зіновій Заграничний, котрий першим розгледів талант юної вихованки.

Після закінчення училища Євгенія працювала слюсарем-складальником першого розряду на Харківському електромеханічному заводі, але її часто запрошували на виступи до Києва. Лише в 1951 році вона вступила до Київської консерваторії у клас досвідченого педагога Марії Донець - Тессейр. Людина високої культури, енциклопедичних знань, професор вільно володіла французькою, італійською, німецькою, польською мовами й готувала високопрофесійні кадри співаків для оперних театрів і камерного виконавства.

Коли завершилося навчання в консерваторії, майбутня співачка була зарахована до Київського Державного театру імені Тараса Шевченка. Дебютувала Мірошниченко у ролі Віолетти в опері «Травіата» Джузеппе Верді. У театрі поряд із молодією виконавицею працювали Борис Гмиря, Михайло Гришко, Микола Ворвулев, Юрій Гуляєв, Єлизавета Чавдар, Лариса Руденко. Завдяки роботі видатних режисерів і диригентів талант Євгенії набув нових граней. У 1960-х роках Мірошниченко вже була надзвичайно популярною. Жоден великий концерт не обходився без її солов'їного співу. Після шаленого успіху на Батьківщині, Євгенія відправилася на стажування до Італії у знаменитий на весь світ оперний театр «Ла Скала». Її наставницею стала відома співачка і педагог Ельвіра дель Ідальго. І саме у Мілані ледь не трапився грандіозний скандал – Євгенія по вуха закохалася у італійського футболіста.

Після успіху на сцені одного з найбільших театрів країни Мірошниченко почала підкорювати кращі театри світу. Вона періодично виступала з гастролями в найбільших

культурних столицях Європи. Так само вона співала в Азії, Канаді, США і Японії. Скрізь співачку зустрічали тепло і доброзичливо.

Євгенія Мірошніченко мала голос самобутнього тембру, унікального діапазону (чотири октави). Створила власний виконавський стиль, що поєднав традиції українського і західного виконавства. Мистецтво співачки вирізнялося феноменальною віртуозністю, акторським талантом, блискучою Інтерпретацією найскладніших партій [2].

Історія світового оперного виконавства майже не знає випадків, коли улюблена вокальна партія прикрашає репертуар артистки чотири десятиліття. Похвалитися цим, окрім Євгенії Мірошніченко, певно, могла б лише легендарна італійська співачка Аделіна Патті, фантастичний вокальний стаж якої становив понад півстоліття.

У зеніті слави, а це – 1980 рік, Євгенія Семенівна Мірошніченко стала викладачем у своїй alma mater; 1990 – професором кафедри сольного співу. Для колег і студентів вона було еталоном стилю, взірцем принциповості і доброзичливості. У її класі завжди навчалося близько тридцяти студентів, і це були не далеко всі бажаючі. Її ім'я могло б стати візитною карткою цілої когорти молодих співаків, яким пощастило отримати в неї вокальну школу [1, с.125].

Серед її учнів – переможці престижних міжнародних конкурсів: солісти Національної опери, народні артисти України, лауреати Національної премії імені Тараса Шевченка – Михайло Дідик і Ольга Нагорна, заслужені артисти України Ольга Микитенко, Катерина Стращенко, Сусанна Чахоян, Сергій Пашук, Сергій Ковнір, а також Оксана Терещенко, Тетяна Ганіна, Валентина Степова та Наталія Шелепницька та багато інших. А скільки лауреатів всеукраїнських і міжнародних конкурсів вокалістів успішно працюють у театрах Польщі – Валентина Пасічник і Світлана Калиниченко, Німеччини – Олена Белкіна, Японії – Оксана Верба, Франції – Олена Савченко та Руслана Кулиняк, США – Михайло Дідик і Світлана Мерліченко...

Євгенія Мірошніченко стала чудовим педагогом. Для викладацької роботи замало власного виконавського досвіду й технічної майстерності – потрібні особливі здібності та справжнє покликання. Ці риси були притаманні Євгенії Семенівні, яка створила власну вокальну школу, що органічно поєднала традиції українського й італійського виконавства [2, с. 45-62].

Майже тридцять років життя віддала Євгенія Семенівна педагогічній діяльності в Національній музичній академії України імені Петра Чайковського. Вона терпляче, з любов'ю виховувала учнів, прищеплювала їм високі моральні ідеали і не просто навчала професії співака, – вона запалювала іскри натхнення у душах молодих виконавців, прищеплювала їм прагнення ніколи не зупинятися, а завжди йти вперед до мистецьких вершин.

Важливим аспектом формування світогляду сучасного школяра засобами мистецтва є формування художньо-естетичного смаку. Уміння сприймати і зрозуміти мистецький твір, його зміст і форму, засоби виразності яким користується виконавець для формування образів. За моїми спостереженнями можна зробити висновок що творчість Євгенії Мірошніченко позитивно впливає на художньо-естетичний смак сучасних школярів старшої школи.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене можемо стверджувати наступне: провівши всі необхідні наукові вивчення, ми дослідили життя та творчість особистості відомої світової співачки – Євгенії Мірошніченко.

Майстерність перевтілення в образи оперних героїнь свідчила про подолання співачкою умовності оперного жанру. За її участі відбулися прем'єри багатьох знакових для української культури оперних постановок. У прочитанні вокальних партій Євгенія Семенівна знаходила щось своє, вражаючи публіку і технічною досконалістю, і акторською майстерністю, для неї не було ролей, до яких вона б ставилася легковажно. Професійна діяльність співачки не обмежувалася лише оперою – вона брала участь у безлічі концертів як для широкого загалу, так і для можновладців та їх почесних закордонних гостей. У цих виступах широко пропагувалася українська музика (обробки народних пісень, солоспіви українських композиторів) [2].

Постать Євгенії Мірошніченко стала символом України не тільки в оперному мистецтві другої половини ХХ століття, але й у суспільному житті. Але ті, хто знали «українського соловейка» особисто, впевнені, що її творча індивідуальність далека від загального стереотипу оперної примадонни (до того ж, колоратурного сопрано) із притаманними їй штучністю,

самозакоханістю, завищеною самооцінкою та вузьким колом інтересів. Євгенія Семенівна була природною у будь-яких проявах, людиною чесною, освіченою, і певною мірою жертвовною, яка дбала не лише про власний комфорт, але й про гідний внесок у загальнолюдську мистецьку скарбницю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка. / В. Д. Шульгіна. [Підручник]. – К.: ДАКККіМ, 2005. – 271 с.
2. Гнидь Б. П. Виконавські школи України. / Б.П. Гнидь — К.: НМАУ, 2002. 96с.

Савчук Роман

Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ КОМПОЗИЦІЙ ГУРТУ «THE HARDKISS» У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З ШКОЛЯРАМИ

Постановка проблеми. Сучасне мистецтво є невід’ємним елементом культурного надбання нації. Воно увібрало у себе національні традиції та світові тенденції та видозмінені напрямки музичного мистецтва та стилістики виконання. Формування особистості у XXI столітті, зокрема в процесі навчання в сучасному освітньому навчальному закладі не можна уявити без використання найкращих мистецьких зразків, зокрема музично-культурної пісенної творчості.

Серед найкращих та професійних новаторських гуртів України, що відомі не лише у нашій державі, а й за її межами, на наш погляд, є гурт «The Hardkiss». Музика, стилістика виконання, музичні композиції гурту поєднали у собі інноваційні технології пісенної творчості з орієнтацією на злободенні соціальні проблеми в суспільстві. Глибинний зміст пісень та неповторне музичне оформлення є цікавим для сучасної молоді змушуючи її переосмислити здавалося б буденні речі. Проблема пошуку шляхів вкраплення сучасної музичної творчості у навчально-виховний процес визначає актуальність теми наукового дослідження.

Питання використання осучаснених форм музичного навчання у виховному процесі школи досліджувалися в працях: А. Болгарського, С. Горбенка, А. Душного, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, В. Петрушина, Е. Печерської, В. Рагозіної, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.

Мета статті – дослідити та представити використання музичних композицій гурту у роботі із сучасними школярами. Виклад основного матеріалу. «The Hardkiss» - це український музичний хард - рок, попо - рок гурт, що був заснований у 2011 році. Усі пісні для гурту пише солістка Юлія Саніна, а її чоловік Валерій Бебко є креативним продюсером «The Hardkiss». Гурт завжди виділявся своєю оригінальною подачею в піснях, сам образ солістки на сцені кожного разу при цьому змінювався і змінюється. Гурт легко переключається з тематики космосу (яскравий приклад з кліпу «Мелодія»), на готику (кліп на пісню «Жива»). Всі образи солістки дуже личать і за її словами вона відчуває себе в них дуже комфортно [1]. Коли створювався гурт, його основна мета була – творити мистецтво, а не шоу-бізнес. За словами фронт - вумен гурту: «Ми хотіли бачити арт усяди: в музиці, стилі, кліпах. Щоби музика, яку ми творимо, була схожою на сучасне мистецтво. Вал досліджував сучасне мистецтво, коли навчався у Лондоні, і мав уявлення, що це таке. Я ж за освітою - фольклорист. Ми дуже хотіли робити інсталяції, усе в комплексі. Ми не мали чіткого уявлення, як хотіли б звучати, але багато над цим працювали. За п’ять років наша музика часто змінювалася. Ми шукали себе і зрештою знайшли...» [2].

Музична формація - «The Hardkiss» ніколи не забував включати в свої композиції й українські етнічні мотиви (кліп «Make-up») таким чином підкреслюючи свою українську самоідентифікацію, але вони це роблять у свій спосіб, щоб запобігти так званого примітивізму та шароварщини, а ще це сприяє популяризації української мови серед молоді нашої країни руйнуючи всі стереотипи щодо української, як «сільської та примітивної».

На сьогоднішній день, сам процес навчання потребує сучасних методів і підходів виховання дітей, тому сучасна музика, здатна в цьому допомогти. Діти її сприймають простіше, а отже сам процес навчання буде цікавим та ефективним. У репертуарі гурту «The Hardkiss» є багато композицій, які несуть в собі мистецько-виховний зміст. Але є пісні, які хочеться виділити найбільше.

Одна з пісень, яку варто включити в навчально-виховну програму для школярів – це пісня «Гора». Пісня піднімає гостру проблематику взаємодії людей з природою. Наскільки люди завдали їй великої шкоди, та завжди є цей шанс для людства на порятунок та здорове існування за умови, що воно зупиниться та більше не коїтиме зла довік.

Наступна композиція, яку б варто було відзначити – це «Косатка». Косатка – це надзвичайно красива морська істота, яка як і ми, також вмє любити, мабуть мріяти і зрештою у неї є сім'я. «The Hardkiss» вдало зумів втілити образ людських мрій, красу, радість та печаль в одній лише істоті. Показав, що не варто боятися мріяти про щось велике через власний страх, що у нас є безліч можливостей – увесь океан. Показав, що ми – унікальні. І це в одній лише музичній постановці.

І нарешті третя музична композиція, що заслуговує певної уваги, та яку варто б було включити в перелік творів для слухання та обговорення школярами це є – «Прірва». Вона була написана під впливом українського Євро-майдану 2014 року. Багато людей загинуло за свободу власного народу. І як сказала солістка гурту Юлія Саніна в одному зі своїх інтерв'ю, що часто згадує одну чудову фразу з дитинства: «Люди живуть стільки, скільки їх пам'ятають». Вона й надихнула на головний рядок в пісні: «Запам'ятай мене, я Вічно житиму під скронями твоїми». Війна і біль - це прірва» [3] Не забуваймо своїх героїв!

Проблема музичного навчання досить добре розроблена в науці, однак вона не втрачає актуальності навіть у сьогодні, коли соціокультурні процеси, що відбуваються у вітчизняному гуманітарному просторі, нові тенденції розвитку культури інформаційного суспільства зумовлюють потребу переосмислення системи художньо-естетичного виховання школярів.

З огляду на поставлені завдання докорінно реформуються концептуальні, структурні, методичні й організаційні засади художньо-естетичної освіти, обґрунтовується нова методологія навчання, що передбачає формування особистості дитини як унікальної так і творчої [4]. Специфічною ознакою уроку музики є активна музична діяльність учнів практичного характеру – музикування, спів тощо. Саме у процесі практичної діяльності відпрацьовуються художні вміння і навички учнів, реалізуються виховні завдання, розвиваються музичні здібності. В сучасній школі на уроках мистецтва має бути і сучасна музика, яку діти найчастіше слухають. За допомогою сучасних музичних композицій можна легко розвивати дитячу увагу, навчити аналізувати текст пісень, навчити проводити змістові паралелі між текстом та музикою. Місія сучасної музики – це виховувати, адже артисти працюють на велику аудиторію, зокрема серед них багато дітей шкільного віку і вони беруть з них приклад.

Висновки. Отож, на сьогоднішній день ми бачимо наскільки сильно змінюється наше сьогодні, та наше сучасне існування. В сучасному світі освіта потребує вже концептуально нових підходів і методів навчання та виховання школярів на уроках музичного мистецтва та й у поза навчальній діяльності. Науковці-мистецтвознавці широко досліджують та створюють новітні методики навчання впроваджуючи у програму сучасних композиторів та виконавців. Будь які зміни – це завжди розвиток, накопичення нових знань, і світового досвіду. Сучасний митець повинен не тільки радувати нас щоразу новою думкою прочитання музичної композиції, але й кожна композиція, музичний твір - повинні нести в собі зміст сучасного музичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. PINK.UA – особливе звучання: інтерв'ю з Юлією Саніною. Pink: Веб-сайт. URL: <https://pink.ua/osoblive-zvuchannya-intervyu-z-yulieyu-s/>
2. Інна Березніцька – Розмова з лідеркою гурту The Hardkiss. The Ukrainians: Веб-сайт. URL: <https://theukrainians.org/yuliya-sanina/>

3. Гламур - The Hardkiss під впливом трагічних подій на Майдані записали зворушливу пісню українською. ТСН: Веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/glamur/the-hardkiss-pid-vplivom-tragichnih-podiy-na-maydani-zapisali-zvorushlivu-pisnyu-ukrayinskoju-375427.html>
4. Тамара Турчин. Застосування осучаснених форм музичного навчання школярів як передумова їхнього творчого розвитку. // Рідна школа – 2011 - №7 (64). ст. 64-68.

Руда Світлана

Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ У СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ

Постановка проблеми. Художньо-естетичне виховання – цілеспрямований систематичний вплив на особистість з метою її художньо-естетичного розвитку, тобто формування художньо-естетичних сприймань, суджень, смаків, почуттів, естетичної свідомості, правильного розуміння прекрасного в дійсності і в мистецтві, розвиток естетичних потреб та інтересів, здібностей до творчої участі в перетворенні життя за законами краси. Художньо - естетичний розвиток це тривалий процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості, відносин і художньо-естетичної діяльності особистості. Здатність сприймати музику як художньо-естетичне явище, визначати механізми її впливу на особу. Художньо-естетичний критерій діяльності, що виробляється у процесі сприйняття мистецтва, за певних умов може трансформуватися в інші сфери соціальної і художньої практики людини, гармонізувати її життя, змінювати баланс духовних сил, приносити естетичні настанови у погляди на оточуючий світ, рятувати від обмеженості свідомості і стереотипів мислення.

Характерною рисою сучасної шкільної освіти є спрямованість її змістовно-цільових аспектів у бік гуманізації, яка означає глибокі якісні перетворення в стратегії і тактиці навчання з урахуванням перш за все особистісного чинника. Основна увага зосереджена на створенні сприятливої обстановки для кожної дитини, її вихованні як вільної, цілісної особистості, здатної до самостійного вибору цінностей, самовизначення в світі культури. В умовах, що склалися, актуальним стає формування у школяра естетичної культури, що забезпечує ціннісне відношення до навколишнього світу, емоційно-образне бачення реальності, розвиток здатності сприймати красу у всьому її різноманітті і створювати прекрасне в навколишній дійсності.

Естетична культура сприяє формуванню соціальної позиції, заснованої на гуманістичних цінностях, гармонізує емоційно-комунікативну сферу учня, оптимізує його поведінку. Сформованість естетичної культури підсилює особистісне відношення до вибору професії, приводить у відповідність суспільним ідеалам власні потреби, уявлення про цінності, активізує внутрішні ресурси, забезпечуючи таким чином самореалізацію особи. Все це ставить перед вчителем школи важливе завдання художньо-естетичного виховання учня.

Мета статті: розкрити і дослідити становлення художньо-естетичних потреб у школярів сучасної школи.

Виклад основного матеріалу. Гармонійний, всебічний розвиток особистості неможливий без її естетичної вихованості. У сучасній педагогіці естетичне виховання трактується як «педагогічна діяльність, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси» [2, с. 69 -71].

Видатний український педагог Василь Сухомлинський писав: «Краса – могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі, вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому ти так чи інакше ставишся сам до себе» [4, с. 192].

Метою естетичного виховання є високий рівень естетичної культури особистості, її здатність до естетичного освоєння дійсності. Естетична культура – це сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, зберігати природну красу. Рівень

естетичної культури виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, смаків, потреб, ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах.

Естетична свідомість – це форма суспільної свідомості, яка є художньо-емоційним освоєнням дійсності через естетичні сприйняття, судження, смаки, ідеали і виражається в естетичних поглядах та мистецькій творчості. Для розуміння психологічних особливостей естетичної свідомості, як результату естетичного виховання, слід розглянути структуру естетичної свідомості:

- Естетичні сприйняття, які виявляються у спостережливості, умінні помітити найсуттєвіше, що відображає зовнішню і внутрішню красу предмета, явища, процесу, відчувати радість від побаченого, відкритого;

- Естетичні почуття – почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасне в оточуючій дійсності, творах мистецтва;

- Естетичні судження, які передають ставлення особистості до певного об'єкта, явища. У педагогічній практиці є недопустимим нав'язування учням вчителем своїх міркувань. Навпаки, він повинен допомагати їм виявляти самостійність при з'ясуванні естетичної вартості предметів;

- Естетичні смаки, що постають як емоційно-оціночне ставлення людини до прекрасного. Вони мають вибірковий, суб'єктивний характер.

- Стандартних смаків не існує, вони пов'язані з індивідуальним баченням і сприйняттям.

- Естетичний ідеал – своєрідний зразок, з позиції якого особистість оцінює явища, предмети дійсності. Естетичний ідеал відображає уявлення про красу, її критерії [1, с. 67-69].

Виходячи з наведеної структури естетичної свідомості, можна зробити висновок, що найважливішим завданням естетичного виховання є формування і розвиток естетичного сприйняття, яке складає основу естетичного почуття. Більш складні компоненти – почуття, судження, смаки, ідеал формуються в учнів на базі естетичних сприймань у процесі естетичного освоєння світу.

Зміст естетичного виховання конкретизується в програмах з кожного предмету. Звичайно, деякі предмети, зокрема література, музика, образотворче мистецтво, мають дуже великий потенціал щодо естетичного виховання учнів завдяки специфіці об'єктів вивчення – творів мистецтва. Проте вчителі всіх предметів мають враховувати естетично-виховне навантаження програм та намагатися використати в цьому аспекті кожен можливість, яку дає їх предмет.

Окрім уроків, естетичне виховання реалізується у різних самодіяльних об'єднаннях учнів (хори, оркестри, ансамблі, літературні, драматичні, хореографічні гуртки, кіно і фото-гуртки), у роботі студій, під час факультативних занять з етики, естетики, різних видів художньої творчості, історії мистецтва тощо. Серед цих шляхів реалізації естетичного виховання учнів важливе місце займає естетичне виховання на уроках іноземної мови, що детально буде розглянуто в даній роботі.

Не слід трактувати мистецтво як єдине джерело естетичного виховання. Безперечно, твори мистецтва як реалізація ідеалу прекрасного у людській діяльності мають величезний естетично-виховний потенціал. Проте поряд із ними джерелами естетичного виховання виступають також природа, естетика побуту, у тому числі естетика шкільних приміщень, зовнішній вигляд учителів та учнів, взаємини між учнями і вчителями та ін. [3, с. 211].

В естетичному вихованні величезне значення має особистість педагога. Його поведінка, одяг, осанка, рухи, міміка, голос, тон – все це має бути взірцем для учнів. Показники естетичної вихованості учнів – це і їх зовнішній вигляд, манера поводитися, розмовляти, вигляд їхніх підручників, зошитів тощо. Все це говорить про те, що кожний урок, кожна взаємодія учня із вчителем має містити естетико-виховний компонент, свідомо спрямований вчителем.

Висновки. Підсумовуючи досліджену тему, можемо зауважити, що зміст художньо-естетичного виховання включає: формування художньо-естетичної свідомості особистості, системи її музичних здібностей і навичок художньо-творчої діяльності. Зміст художньо-

естетичного виховання реалізується: умовами створення художньо-естетичного середовища; виховним впливом художніх явищ за допомогою педагогічної діяльності викладачів; створенням умов для самостійної художньо-творчої діяльності особистості. Форми організації художньо-естетичного виховання поділяють на індивідуальні, групові та масові. У контексті навчально-виховного процесу розрізняють урочні та позаурочні форми організації художнього виховання.

В умовах суспільного функціонування художніх явищ слід виділити також і форми організації соціокультурного музичного впливу на особистість. Це насамперед виховання в сім'ї та так зване кімнатне художньо-естетичне виховання - опосередкований вплив художніх явищ як фону у побутовому житті або неаналітичне сприймання музики під час дозвілля.

Проаналізувавши, на уроках музичного мистецтва вчитель як ніхто може вплинути на внутрішній світ учнів, спонукати в них інтерес до досягнень минулого, так як мистецтво як не можна краще відображає громадську ситуацію своєї епохи. Вчитель повинен використовувати мистецтво для збагачення учнів досвідом минулого, порівнюючи цей досвід з власним досвідом учнів. Ключовим моментом у цьому є переживання учнями твори мистецтва. Важливу роль відіграє підбір технічних засобів і прийомів, використовуваних вчителем, але це має бути підпорядковане головній меті. Особливе місце займає процес сприйняття учнями твору музичного мистецтва

Сучасна наукова художньо-естетична думка має надбання у окремих напрямках щодо поліпшення процесу музичного навчання й виховання дітей та молоді є необхідність визначення основних теоретичних засад художньо-естетичного навчання й виховання в умовах сучасної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грищенко Т. Зміст і організація форми музично-естетичного виховання в гімназіях України: Перша половина 19 ст. // Т. Грищенко . - Рідна школа. - 2001. - № 11. - С. 67 - 69.
2. Грищенко Т. Музично-естетичне виховання в гімназіях України // Т. Грищенко. - Рідна школа. - 1998. - № 7-8. - С. 69 - 71
3. Естетичне виховання: Довідник / В. С. Горський та ін. — К.: // В. С. Горський Політвидав України, 1989. - 211 с.
4. Кабалевський, Д.Б. Як розповісти дітям про музику? - М.: // Д. Б. Кабалевський - Просвещение. 1989. - 192 с.

Савка Христина

Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса

ТВОРЧИСТЬ АНСАМБЛЮ «МУЗИКИ» ФАКУЛЬТЕТУ МИСТЕЦТВ ТНПУ ІМ. В. ГНАТЮКА ЯК ОСЕРЕДОК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. У цілісному процесі формування досвіду інструментального виконавства майбутніх педагогів-музикантів важливим компонентом виступає залучення до діяльності у студентських вокально-інструментальних ансамблях (В. Дряпіка [5] та ін.).

У цьому ракурсі коротко можна розглянути історію становлення студентських вокально-інструментальних ансамблів на прикладі факультету мистецтв ТНПУ імені В. Гнатюка, окресливши основні етапи діяльності та роль їх керівників у розвитку вокально-інструментального музикування у регіоні.

Поштовх до становлення студентських творчих колективів факультету пов'язуємо із відкриттям у 1993 р. факультету мистецтв, на базі якого сформувалася низка інструментальних колективів малих форм, ансамблів, згодом оркестру народної музики, камерного оркестру. Серед найбільш результативних у творчому плані – ансамбль народної музики «Музики» під керівництвом заслуженого працівника культури України, доцента А. Баньковського.

Мета статті – Розглянути творче становлення та музичний доробок ансамблю народної музики Факультету мистецтв - «Музики».

Виклад основного матеріалу. Творчий дебют інструментального ансамблю відбувся у 1999 р. на представленні мистецької програми чоловічого вокального квартету «Акорд»

«Допоки музика звучить...» (художній керівник – заслужений артист України Є. Гунько, концертмейстери – А. Баньковський, А. Пожернюк, солістка – У. Пюрко).

У виконанні квінтету О. Малиновський (скрипка), Р. Мельник (кларнет), А. Пожернюк (баян), Р. Стецюк (кобза), П. Катола (контрабас) прозвучали «Гуцульська рапсодія» Б. Карамішева, «Карусель» П. Воссена, «Полька» В. Попадюка. У наступній програмі «Допоки музика звучить...» квінтету «Акорд» (художній керівник – заслужений артист України Є. Гунько, концертмейстер – А. Канюка, солістка – У. Пюрко) був представлений інструментальний ансамбль «Музики» (художній керівник – А. Баньковський) у складі І. Черненко (скрипка), М. Плахцінський (кларнет), В. Михальчишин (баян), Руслан Рутецький (концертмейстер-баяніст), Р. Мелех (ударні) [1]. Перший окремий творчий звіт ансамблю народної музики «Музики» відбувся у 2004 році в рамках днів кафедри інструментальної музики «Imreza». До концертного репертуару увійшли інструментальні твори «Молдавська фантазія» (в обробці А. Баньковського), «Буковинський марш» С. Орла, «Полька» В. Попадюка (соліст М. Підколотний), вокальні твори (соло – Н. Звір (Овод), Б. Репка, сьогодні – заслужений артист України) [1].

Основу, «золотий фонд» ансамблю, склали його перші учасники: Анатолій Баньковський (баян, керівник ансамблю), Микола Підколотний (сопілка), Маркіян Плахцінський (кларнет), Руслан Рутецький (концертмейстер-баяніст), солістка-вокалістка Наталія Звір (Овод). Можна стверджувати, що участь в ансамблі визначила для них шлях подальшого творчого зростання.

На сучасному етапі функціонування колективу можна представити коротко творчі здобутки ансамблю «Музики». Постійною солісткою ансамблю залишається Н. Овод, сьогодні – заслужений працівник культури України, викладач вокалу ТНПУ імені В. Гнатюка. До участі в ансамблі «Музики» вона була вокалісткою таких колективів, як «Ватрівчани» (керівник О. Марцинківський) та «Тернове поле» (керівник І. Віспінський).

У її виконанні звучать тонкі інтерпретації різножанрових вокальних творів із репертуару ансамблю, зазначимо, що вона часто виконує функції ритмічного супроводу (бубен, маракаси та ін.).

Виконавське мистецтво учасників ансамблю «Музики» було відзначене нагородами Міжнародних, Всеукраїнських, регіональних конкурсів та фестивалів. Серед них: «Срібні струни» (Тернопіль, 2000) [4], «З народного джерела» (Рівне, 2006), III та IV Всеукраїнські фестивалі-конкурси кобзарського мистецтва «Срібні струни» імені З. Штокалка (2011, 2013), фестиваль фольклорної музики (Дрогобич, 2013), VI Міжнародний конкурс «PERPETUUM MOBILE» (9 – 13.05 2013 р., м. Дрогобич), X Міжнародний конкурс «PERPETUUM MOBILE» (29.04 – 9.05 2017 р., м. Дрогобич) (Диплом I ступеня) та ін. [1].

Цей творчий колектив є постійним активним учасником різних творчих зустрічей, імпрез, концертів, звітів, які проводяться не лише в ТНПУ імені В. Гнатюка, але і на площадках вишів Тернополя та області, ПК «Березіль», Тернопільського академічного театру імені Т. Шевченка, обласної філармонії. Він був учасником звіту творчих колективів Тернопільщини у столичному Палаці «Україна» [2; 3].

Так, лише впродовж 2010 – 2017 рр. ансамбль підготував низку творів та тематичних програм для участі у 50-ти концертах, творчих звітах та вечорах. Серед них, для прикладу, вечір-презентація поезій тернопільських авторів П. Сороки, поета-дисидента Я. Павуляка, В. Ярмуша; вечір пам'яті викладача-баяніста А. Найди, вечір-спогад до 100-річчя від дня народження заслуженого артиста України О. Данічкіна, концерт з нагоди 50-річчя музею С. Крушельницької та ін.

Відповідно до жанрового спрямування колективу, ансамбль є незамінним учасником Шевченківських мистецьких програм, зокрема, «Величальна Кобзареві» (2010), «Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття» (2013), «Омріяна Шевченком Україна» (2014), «Володар у царстві духа» (2015), «Ти до мене, Україно, думами Шевченка гомониш...» (2016), святковий концерт на честь 203-ї річниці від дня народження Т. Шевченка (2017) [2].

Ансамбль репрезентує факультет студентській молоді міста та області на сценах ТНПУ імені В. Гнатюка, КОГПА імені Тараса Шевченка, Тербовлянського вищого училища культури, Чортківського педагогічного училища імені О. Барвінського, у рамках конкурсу «Окрилені піснею», звітів та творчих ювілеїв факультету («Мистецькі барви 20-ї осені» до 20-

річчя факультету та ін.), виступів до Днів університету, Днів музики, у рамках інших мистецьких акцій (зокрема, підтримки «Тернопільського майдану» впродовж подій Революції Гідності).

Продовжуючи мистецькі традиції творчих колективів університету, колектив «Музики» постійно працює над новим репертуаром, новими тематичними концертними програмами. Ансамбль співпрацює з відомими музикантами Тернопілля, зокрема, із заслуженим артистом України М. Бабчуком (художній керівник ансамблю народної музики «Веселі галичани») та заслуженим діячем мистецтв України, композитором, аранжувальником М. Шамлі, який написав ряд аранжувань та обробок українських народних пісень («Сиділа-м під грушків», «Ой візьму відерце», «Черевички», «Ти си гадаш, мій Андрійку», «Була собі Марієчка», «Не тополю високою», «Вітре буйний» (обидві на слова Т. Шевченка), «Єсть у мене одна» на слова Лесі Українки та ін.), які увійшли до репертуару інструментального ансамблю «Музики» [2].

Висновки. На сьогодні до складу учасників ансамблю народної музики «Музики» входять як його основа згадані вище викладачі університету, його випускники. Творчо проявили себе у колективі інструменталісти різних випусків кафедри, серед них: Р. Мельник (кларнет), М. Гіль (сопілка), контрабасисти П. Катола, В. Жук, І. Федорчак, скрипалі О. Малиновський, І. Черненко, Л. Савка, М. Ілляшенко, Д. Смачило, вокалістки Л. Миц (Рутецька), О. Тракало, М. Фок; В. Хомик (ударні) та ін.

Колектив поповнює нове покоління ансамблістів: скрипальки А. Москалюк, Н. Видиш, Х. Сірська, вокалістки Р. Копоть та Х. Савка. Популярністю слухачів у слухачів користуються його обробки таких авторських творів, як: «Концертна полька» та «Карпатські візерунки» В. Попадюка, «Буковинський марш» С. Орла, «Запорозький марш» В. Гуцала, «Весняна хора» В. Радю, «Гуцульська рапсодія» Б. Карамішева, «Чардаш» В. Монті та ін.

Впродовж 1999 – та по сьогодні ансамбль «Музики» Факультету мистецтв, проводить тісну співпрацю із іншими мистецькими осередками міста і області, зокрема, з ТМФК імені С. Крушельницької [6], став по-справжньому мистецькою «лабораторією», у якій виховалося не одне покоління студентів-інструменталістів та вокалістів, розвиваючи таким чином виконавські ансамблеві традиції університету і Тернопілля загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баньковський А. Приватний архів (неупорядкований).
2. Баньковський А. Вокально-інструментальні ансамблі як навчальні осередки (на прикладі ТНПУ імені В. Гнатюка) // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури // Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан», 2015. – С. 52–55.
3. Баньковський А., Лемішка Я. Тернопільська обласна філармонія як осередок культурного життя регіону (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) // Молодь і ринок. – 2017. – № 6 (149). – С. 99–103.
4. Виспінський І. «Срібні струни» бандури – з посвятою. Фестиваль-конкурс / І. Виспінський // Свобода. – 2006. – № 35 (2037). – С. 6.
5. Дряпіка В.І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтацій студентської молоді на цінності музичної культури [Текст] : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.05 / Дряпіка В.І. ; АПН України, Інститут педагогіки, Інститут проблем виховання. – К., 1997. – 40 с.
6. На музичних меридіанах. Тернопільському музичному училищу ім. Соломії Крушельницької – 50 / Ред. М. Ониськів, упор. М. Подкович. – Тернопіль : Джура, 2008. – 120 с

*Кравець Єлизавета
Науковий керівник – доц. Дячок Оксана*

МИСТЕЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ІКОНОСТАСУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ВОЗДВИЖЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Вступ. Іконостас - це перегородка з іконами, яка відокремлює вівтарну частину церкви Візантійського обряду від молитовного залу та символізує межу між небом і землею. Ще у IV–VI ст. у Візантії з'явилися мармурові парапети, в VII ст. вони поступилися місцем темпонам і тільки у XIV ст. в церквах східних слов'ян виникла багатоярусна стіна з іконами [1]. З часом

віттарне мистецтво розвинулось і сьогодні важко уявити собі сакральний простір без таких величних творів, які мають важливу культурну цінність.

Метою нашого дослідження є визначення мистецької особливості іконостасу церкви Воздвиження Чесного Хреста у місті Тернополі.

Виклад основного матеріалу. Церква Воздвиження Чесного Хреста є найдавнішим храмом Тернополя та пам'яткою архітектури національного значення (охоронний № 635/0). Архітектура храму вказує на її оборонну функцію: товсті стіни, високо підняті вікна тощо (рис.1). Церкву кілька разів руйнували, адже вона першою приймала ворожі удари, але щоразу храм відроджувався, ніби птах Фенікс. Завдяки зусиллям талановитих зодчих, цей символ української духовності зберігся донині [3, 4].

Імовірно, Воздвиженська церква збудована ще на початку XV ст. Князь Костянтин Острозький був одним з перших, хто створив історичні задокументовані відомості про Надставну церкву, вони містяться у грамоті від 1570 року [6]. Однією з версій (народних) церква почала своє існування у період князювання Данила Романовича, однак ця версія суперечить офіційній. В ній говориться про те, що за довго до заснування самого замку було поселення, яке було при заснуванні міста Яном Амором Тарновським у 1540 році [1].

Рисунок 1. Надставна церква у Тернополі. Вигляд зі сторони вулиці Руської

У давнину церква виконувала оборонну функцію і входила до загальної фортифікаційної системи міста. Розміщений біля Львівської брами, храм витримував найбільший опір від турецько-татарських нападів [2]. У 1627 році до західного фасаду була прибудована триярусна оборонна вежа-дзвіниця, про що свідчить різьблений напис над вхідним порталом. Він також повідомляє, що вежу-дзвіницю побудовано за панування у місті Томаша Замойського та його дружини Катерини, а також єпископа Єремії Тисаровського, 1627 року [3, 5]. У 1629 році після чергового руйнування церква була відновлена за сприяння князя Острозького. У радянський період в 1954 році храм «реставрували», було знищено дзвіницю, цінний іконостас, розписи інтер'єру. Довгий час будівля храму використовувалась не за призначенням. Із здобуттям незалежності України, розпочалось відновлення храмів, у тому числі й Надставної церкви. Тернопільський художник Богдан Ткачик відновив іконостас і виконав розпис інтер'єру (рис.2).

Рис.2. Загальний вигляд іконостасу

Структура іконостасу є традиційною, посередині розміщені царські «врата», по боках – дияконські, перший ряд - цокольний. На «вратах» зображена сцена Благовіщення. Іконографічний сюжет ікони представляє одну з найбільших подій з історії спасіння – Благовіщення Пресвятої Богородиці. На дияконських дверях Архангели Михаїл, який тримає зброю в руці та символізує захисника (воєначальника) та Гавриїл, що є Ангелом хранителем обраного народу.

Другий ряд займають чотири намісні ікони — зліва Богородиця з малим Ісусом на руках та ікона Хрещення Господнього; з правої сторони — Ісус Христос з відкритим Євангелієм в руках і зображення Несення хреста. Подія Хрещення є важливим сюжетом у православному світі. Христа зображено на річці Йордан, над ним намальований голуб з божественним світлом, що символізує образ Святого Духа. Ісус зображується у весь ріст, лівою рукою тримає Євангеліє, а правою благословляє віруючих.

Третій ряд заповнений 9 невеликими «празничними» іконами, із зображенням 9 найважливіших свят літургійного року. Над Царськими дверима зображена Тайна Вечеря. Перша ікона зображає Благовіщення Пресвятої Богородиці, друга - Різдво Ісуса Христа (Різдво Христове). Далі - ікона Спасителя, намальована по притчі про блудного сина. Наступна ікона - Вознесіння Господнє, остання ікона - Успіння Пресвятої Богородиці, день закінчення земного життя святої Диви Марії. За переказами цього дня апостоли зібралися в Єрусалимі для прощання і поховання Богородиці (рис.3).

Рисунок 3. Празничні ікони.

Четвертий ряд -«моління». Тут зображено величавий похід святих до Христа, очолений Богородицею, Іваном-Хрестителем і Архангелами.

Висновок. У статті показано, що іконостас є важливою частиною літургійного процесу та служить відокремленням «світу земного» від «божественного». Іконостас церкви Воздвиження

у Тернополі має високу мистецьку цінність і допомагає у створенні особливого сакрального простору в старовинному храмі міста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойцун Л. Тернопіль у плині літ: Історико-красознавчі замальовки. — Тернопіль : Джура, 2003. — 392 с.
2. Дем'янова. Захопива історія про давні храми Тернополя [online] Ukrainian Research. Доступно: <<https://ternopil.te.ua/zahopyva-istoriya-pro-davni-hramy-ternopolya>> [Дата звернення 15 квітня 2021].
3. Дячок О.М. Історичні етапи формування та розвитку архітектури сакральних будівель Тернопільської області. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-виробн.збірник. К.: КНУБА, 16, 2018. с. 98-108.
4. Дячок О.М., Історичні передумови формування архітектури оборонних храмів Тернопільської області в період з другої половини XVI – початку XVII століття. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.техн.збірник. К.: КНУБА, 52, 2018. с. 51-63.
5. Лукомська, З., 2017. Історичні містобудівні комплекси XVII – XVIII століть у сучасній об'ємно-розпланувальній структурі міст Тернопільщини. Науковий вісник будівництва, 4 (90), с. 42-48.
6. Тимофійенко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття. К.: Видавництво Інституту проблем сучасного мистецтва, 2002. — 472 с.

Осовський Мирон

Науковий керівник – доц. Дячок Оксана

САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО СТРУСОВА. ІКОНОСТАС ХРАМУ СЯТОГО МИКОЛАЯ

Метою даної роботи є дослідження мистецьких особливостей іконостасу в церкві святого Миколая с. Струсів.

Село Струсів уперше згадується в документах 1434 року Підбогородиче і належало Янушу Кердею [1, с.74]. У першій половині XVI ст. воно отримало нових власників – родину Струсів, які збудували замок, заснували католицьку парафію, перетворили село на містечко й дали йому нову назву – Струсів [2]. У центрі села височить церква святого Миколая (рис. 1), збудована у 1930 році під керівництвом пароха Теодора Цегельського, який із 1884 року і упродовж 55 років очолював місцеву українську громаду [3]. Біля церкви розмішена велика ротондоподібна дзвіниця. Храм класично тридільний, складається з бабинця, нави та вівтаря. Бабинець вінчають два великих куполи, які закінчуються малими куполами з хрестами. Ще один великий та малий куполи вінчають наву. Нава з обох сторін має дві бокові прибудови. Над головними вхідними дверима знаходиться балкон. Фронтон храму прикрашений псевдоколоннами та двома скульптурами святих [3]. Останніми роками фасад церкви інтенсивно реставрують – замінено дахове покриття та перефарбовано зовнішні стіни будівлі.

Рисунок 1. Церква святого Миколая. С. Струсів. Фото. 2020р.

Однією з окрас інтер'єру цього храму є його ажурний необароковий іконостас (рис. 2). В його орнаменті переважають, окрім традиційної виноградної лози, мотиви різноманітних квітів, завитків. За будовою він чотириярусний, основа виготовлена із сосни, а різьблені елементи – з липи, вкриті позолотою. Іконостас виготовлений у 1999-2000 роках. Його проект розробив член НСМНМУ, художник, педагог, різьбяр, майстер декоративно-ужиткового і сакрального мистецтва, Кульчицький Михайло Йосипович.

Рисунок 2. Іконостас храму святого Миколая в селі Струсів. Фото 2020р.

У радянські часи приміщення церкви використовували як склад зерна місцевого спиртзаводу. У роки незалежності, коли церкву відкрили, виявилось, що іконостас зник. Завдяки меценатству Ярослава Кота та за ініціативи настоятеля храму о. Михайла Рожаловського, з'явилася можливість створення нової вітварної перегородки.

З розповіді М. Кульчицького, дізнаємося, що восени 1999-го року розпочались роботи зі створення іконостаса. Столярні роботи, різьбу та позолоту виконували автор проекту та місцеві різьбярі. Царські ворота (рис. 3) виготовляв сам Михайло Йосипович разом з Миколою Рамиком.

Рисунок 3. М. Кульчицький, М. Рамик. Царські ворота. Фото. 2020 р.

Дияконські ворота (рис. 4) виготовляли місцеві майстри-різьбярі Василь Медвідь та Сергій Пашковський. Яруси іконостасу та елементи декору також виготовляли вищезгадані майстри. Автор ікон – живописець Богдан Балко.

Рисунок 4. Медвідь В., Пашковський С. Дияконські ворота. Фото. 2020р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городиський Л., Зінчишин І. Мандрівка по Тербовлі і Тербовлянщині: Істор. нарис-путівник /Худож. оформл. В. І. Сави. Львів: Каменяр, 1998, 294с.
2. Полухович Д. Струсів – люди та пам'ятки. Журнал Збруч: електрон. версія журн. 2017 [online] Доступно: <<https://zbruc.eu/node/74022>>
3. с. Струсів. Церква святого Миколая. (1903р.)/(2013). Тернопільська обл. Тербовлянський р-н.// Старовинні церкви, костели, синагоги, монастирі України [online] Доступно: <<https://templesua2.jimdofree.com>>

*Васильєва Вікторія
Науковий керівник – доц. Дячок Оксана*

ДОСЛІДЖЕННЯ ІКОНОСТАСУ ХРАМУ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ ПЕТРА І ПАВЛА В СЕЛІ МУШКАТІВКА

Мета статті: дослідити іконостас храму Святих Петра і Павла, села Мушкатівка Борщівського району.

Іконостас – один з видів мистецтва, які визначають українську художню культуру, є важливою складовою культури нації. Прослідкувавши за еволюцією в іконописі, бачимо зміни в конструктивних формах, іконографії та стилістиці образного ряду, що відображають як мистецький пошук певного історичного періоду, так і обставини політичного, соціального, релігійного характеру, що формували духовну атмосферу доби.

Шлях формування і розвитку українського іконостаса має тривалу і складну історію. Генезу його форм виводять від вітварної перегородки давньохристиянських церков. Стефан Таранушенко визначає п'ять рис, притаманних саме українському іконостасу: однорідність зображень кожного ярусу; чіткий порядок зображень у ярусах; обов'язкова ікона «Нерукотворного Спаса»; вміщення образу Нерукотворного Спаса над царськими воротами; розміщення свят у календарному порядку з іконою «Тайна вечеря» в історичній редакції над «Нерукотворним Спасом». У XVI – XVII ст. в українському мистецтві великого поширення набувають страсні сюжети [1].

Перша згадка про церкву в Мушкатівці зафіксована в «Історичних джерелах» у 1542 році. Тоді у храмі душпастирював священик Федір. У поборових реєстрах Подільського воєводсва за 1563–1564 рр. також зафіксовано православний храм у Мушкатівці, але, на жаль, без його конкретної назви. Церква у той час була дерев'яною, покрита соломною і мало чим відрізнялася від звичайної сільської хати. Незважаючи на війни, татарські напади, мушкатівчани свято оберігали і, мабуть, нерідко відбудовували свій храм. Цілком імовірно, що церква у Мушкатівці нині вже третя, а можливо, четверта від часу заснування села. Нинішній кам'яний храм збудований у 1900 році (рис.1).

Катерина Андрусик згадує, що її односельці привезли в Мушкатівку іконостас (низ, а верхню частину доробили вже тут) із церкви села Красна Красновського району Ряшівської області. Село Красне отримало назву за красиві, доглянуті вулиці та будівлі, які й сьогодні відображають культуру Центрального Полісся. Саме в Красному знаходиться унікальна пам'ятка – дерев'яна церква Архістратега Михайла, збудована близько 1800 року. Можна припустити, що саме з неї і винесли нижню частину іконостасу. Нині це один із двох храмів у зоні відчуження, що зберігся до наших днів [2].

Іконостас має форму плоского видовженого вертикального щита. Ікони в ньому розташовуються трьома чітко розмежованими рядами – тяглами (рис.1). Ікони кожного ярусу різні за розмірами, витягнені вгору. Сюжети кожного ряду — одного виду і не переходять з одного ярусу в інший: в одному ряді представлено тільки свята, в іншому - апостолів і т.д. Порядок зображень за ярусами такий: у верхньому ярусі — пророки, під ними — апостоли та ікона «Святої вечері», далі — цокольні. Іконостас був спроектований як архітектурний фасад, витриманий у спокійних ясных пропорціях, з плавним гармонійним поділом на складові частини. Іконографічна система його визначається продуманою ідейною логічністю побудови, цілісністю і завершеністю композиційного задуму.

На першому ярусі зображені чотири ікони, по дві з кожної сторони від Царських воріт. На самих воротах дві круглі ікони: Св. Петра та Павла. Справа від них - ікона «Господь Вседержитель» та ікона Св. Лаврентія, зліва - ікона Пресвятої Богородиці та Св. Стефан. На середньому ярусі знаходяться ікони дванадцяти Апостолів та ікона «Святої вечері» в центрі.

На верхньому ярусі в центрі розміщена ікона Христа Спасителя. Зліва від неї три ікони: Св. Якова і Пилипа, Св. Петра і Павла, Св. Андрія Первозванного та Іоана. Справа – Св. Натанайл - Варфоломей та Матвей, далі – Св. Фома та Яків, а також Св. Фадей і Симеон.

1

2

Рис.1. Церква в селі Мушкатівка: 1 – зовнішній вигляд; 2 - іконостас

Висновок. Ми дослідили історію та композиційні особливості іконостасу церкви Святих Апостолів Петра і Павла в селі Мушкатівка. Аналіз показав, що іконостас належить до традиційних творів сакрального мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Таранушенко С. Український іконостас // Записки НТШ. Том ССХХVII. Праці Секції мистецтвознавства / Редактори тому Олег Купчинський, Володимир Овсійчук, Андрій Рудницький.- Львів, 1994.- 511 с.
2. Чи знаєте Ви, що в селі Красне знаходиться один з двох храмів зони відчуження, які збереглися донині?[Електронний ресурс]. Режим доступу: <<http://dazv.gov.ua/tsikavo-znaty/chi-znaete-vi-shcho-v-seli-krasne-znakhoditsya-odin-z-dvokh-khrami-v-zoni-vidchuzhennya-yaki-zberegli-sya-donini.html>>

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

*Лісовий Володимир
Науковий керівник – доц. Стецько Надія*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ» ЯК ЦІННИЙ ОБ'ЄКТ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Екологічні проблеми сьогодення визначають одне з найважливіших питань, що стоїть перед людством – збереження природи як середовища існування усього живого. Перед вітчизняною екологічною наукою ставиться завдання віднайти засоби розв'язання не тільки наукових, а й економічних, технологічних та інших проблем господарства і суспільного життя окремих регіонів і України в цілому [3].

У зв'язку із антропою трансформацією довкілля важливого значення набуває питання вивчення флорорізноманіття територій, максимально насичених рідкісними і зникаючими видами, з метою встановлення динаміки біоценозів, визначення ступеня їх деградації та можливостей ресурсовикористання та відновлення [6].

Національний природний парк «Кременецькі гори» площею 6951,2 га розташований на півночі Тернопільської області у межах Кременецького та Шумського районів, межує з Рівненською областю, входить у склад Волино-Подільської височини.

У геологічній будові беруть участь осадові породи морського походження крейдового періоду мезозойської ери, третинного періоду кайнозойської ери та континентальні відклади четвертинного періоду.

В основі гір залягає потужна товща білої твердої крейди з включеннями чорного кременю. У складі верхньої крейди виділяється сеноманський, туронський, коньякський і сентонський яруси. Найбільш поширені серед них відклади сеноманського ярусу. Літологічний склад їх різноманітний: глауконітові піски та пісковики, вапняки та мергелі. Туронські відклади характеризуються одноманітним складом і представлені в основному білою крейдою і крейдоподібними вапняками.

Формування морфоскульптур на досліджуваній території тісно пов'язане з розвитком морфоструктур, яке почалося після відступу сарматського моря та встановлення континентального режиму і триває до тепер. Поступово звільняючись від моря, морфоструктури потрапляли під вплив екзогенних процесів, піддавалися їх обробці, внаслідок чого виник складний комплекс морфоскульптур. Головну роль у формуванні сучасного рельєфу даної території відіграли річкові та поверхневі текучі води. Вони створили найголовніші морфоскульптури – річкові долини, балки, яри [2].

Досліджувана територія дронується верхів'ями рік, у межах яких слабо розвинені тераси. Ріки мають неглибокий вріз, пологі схили з м'якими обрисами. Днища долин часто заторовані, заплави порівняно широкі. Врізані меандри відсутні. Тераси найбільш повно виражені в долинах Горині та Ікви.

Крім річкових долин з морфоскульптур, на даній території поширені яри та балки. Балки найбільш давні з названих форм ерозійного рельєфу. На Кременецькому горбогір'ї вони переважно (до 1 км), з крутим нахилом днища. Схили балок часто терасовані, покриті шаром делювіальних утворень різного літологічного складу й потужності. Звичайно у них переважає щербенисто-уламистий матеріал, піски та супіщано-глинисті осадки покриті зверху відносно однорідною товщею лесових порід [2].

Досить поширені в межах досліджуваної території форми рельєфу, створені гравітаційними процесами: зсуви, обвали.

Температурний режим національного парку «Кременецькі гори» сприяє поширенню на його території мезотермних видів, таких як: *Thalictrum aquilegifolium* L., *Fumaria officinalis* L., *F. parviflora* Lam., *Hypericum perforatum* L., *Fragaria viridis* Duch., *Alchemilla gracilis* Opiz., *Polygala podolica* DC та ін.[5].

На території національного парку прокладені еколого-туристичні маршрути. Зокрема, ботаніко-орнітологічний маршрут «Гора Вовча», яка розташована у гряді Гологоро-Кременецького кряжу в межах Тернопільської області і входить до Кременецького горбогірного лісового району. «Гора Уніас» - цей маршрут знаходиться на відстані 5 км від села Стіжок в сторону Малої Іловиці. «Данилова гора» - цінна пам'ятка історії та геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Має зрізано-конічну форму з плоскою овально-вигнутою вершиною. «Гора Божа», до вершини цієї гори, де залягають потужні вапняки, приурочені дубові ліси з домінуванням дуба скельного – *Quercus petraea* (Mattuschka) Liebl., до нього приєднується *Pinus sylvestris* L., *Carpinus betulus* L., *Acer platanoides* L. «Замкова гора» - висота її сягає 397 метрів. Вона є цінною геологічною та історико-археологічною пам'яткою. Тут поширена формація *Koelerieta glaucae*. Домінує келерія сиза яка є едифікатором. Розсіяно тут ростуть *Vincetoxicum hirsutum* Medik., *Minuartia aucta* Klok., *Alisum gmelinii* Jord., *Stachys recta* L., *Dianthus deltoides* L., *Anthericum ramosum* L. тощо [4, 5].

Територія національного парку характеризуються унікальністю рослинного світу. Досить відмітити, що вона багата рідкісними і зникаючими видами. Найбільш чисельні такі види червонокнижних рослин родини: *Orchidaceae* – 15 видів (40,5% від загальної кількості червонокнижних рослин); *Roaceae* – 3 види (8,1%); *Lamiaceae* – 3 види (8,1%); *Betulaceae* – 2 види (5,4%); *Solanaceae* – 2 види (5,4%). Є 5 видів (0,6% від загальної кількості видів) рослин занесених до ЄЧС, а саме: *Crataegus ucrainica* Pojark., *Chamaecytisus blockianus* (Pawl.) Klaskova, *Salvia kremenecensis* Bess., *Senecio besseranus* Minder, *Tragopogon ucrainicus* Artemcz.; 3 види (0,4%) занесених до ЧК МСОП: *Crataegus ucrainica*, *Chamaecytisus blockianus*, *Vincetoxicum rossicum* (Kleop.) Barbar.; 4 види (0,5%) занесених до БЕРН: *Pulsatilla latifolia* (L.) Mill., *P. grandis* Wend., *Dracopcephalum austriacum* L., *Cypripedium calceolus* L. На території Голицького ботанічного заказника є 2 види (0,7% від загальної кількості видів) рослин занесених до ЄЧС: *Senecio besseranus*, *Carlina cirsioides* Klok.; 1 вид (0,3%) занесений до ЧК МСОП – *Carlina onopordifolia* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl.; 3 види (1,1%) занесених до БЕРН: *Pulsatilla latifolia*, *P. grandis*, *Carlina onopordifolia* [1].

Загалом, національний природний парк «Кременецькі гори» вирізняється багатством і унікальністю ландшафтів, різноманіттям природних ресурсів, рослинним світом, своєрідністю фауни, які доповнюються історичним і культурним насліддям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісова Н.О. Екосозологічні засади збереження рослинного покриву природно-заповідних територій Опільсько-Кременецького округу. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2012. № 2. С. 198-201
2. Лісова Н. Роль природно-заповідних територій в формування сучасної людини. *Scientific letters of Academic Society of Michal Baludabsky*. 2016. № 4. С. 72-75
3. Природно-ресурсний аспект розвитку України / за ред. І. Д. Андріївського, Ю. Р. Шеляг-Сосонка. К.: Academia, 2001. С. 40-75.
4. Сушко Н. О. Біорізноманіття екосистеми Кременецьких гір як прояв формування екотону. *Наук. зап. Терноп. пед. ун-ту. Серія: Географія*. 2004. № 2. Ч. 2. С. 255-260.
5. Сушко Н. О., Грубінко В. В. Флористична структура екотону «Кременецькі гори». *Екологія довкілля та безпека життєдіяльності*. – 2006. № 1. С. 51-57.
6. Falińska K. *Ekologia roślin*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 1997. 454s.

Руснак Паула

Науковий керівник – викладач Лісова Наталі

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЛІСІВ ТА ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ДП «МОКРЯНСЬКЕ ЛІСОМИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО»)

Для відновлення порушеної рівноваги, або екологічного балансу актуальним постає питання формування екологічно та економічно узгодженої системи ведення лісового господарства та використання лісосировинних ресурсів.

Актуальним на сьогодні є створення у верхів'ях паводко небезпечних річок спеціальних, водозахисних та водо регулюючих, заповідників із особливим режимом ведення лісового господарства, повною забороною всіляких рубок та суцільним використанням земель сільськогосподарського призначення. У прибережній захисній зоні гірської річки, слід заборонити проведення будь-яких рубок взагалі [3].

Щоб уникнути в майбутньому виникнення катастрофічних наслідків, які формуються у верхній вологій частині гірських річок, потрібно здійснювати постійно цілу систему профілактичних заходів. Ведення лісового господарства в цих басейнах повинно відбуватись на найвищому рівні та базуватись на екологічних принципах, зокрема: вкрай обмежити рубки лісу, заборонити суцільну вирубку лісу, вести господарство за принципом «постійного лісу», посилити контроль за дотриманням належного екологічного та лісівничого порядку в цих лісах, збільшити лісистість у цих басейнах у річках хоча б на 10% [2].

Сьогодні проблема лісокористування полягає не в обсягах заготівель, а у способах і технологіях рубок, технічних засобах, великої кількості дрібних підприємств, що займаються лісозаготівлями, транспортній інфраструктурі, нормативній базі.

Основним показником сучасного стану лісу має бути стійкість і стабільність лісової екосистеми. Здоровим є такий лісовий фітоценоз, що підтримує біорізноманіття, здатний відновлюватися, є місцем існування диких тварин і виконує інші екологічні функції, а також зберігає естетичну цінність, стабільний запас деревини та інших ресурсів. Для посилення екологічності господарювання в лісах, поліпшення виконання ними різноманітних середовище твірних функцій, підвищення їх біологічної стійкості та біорізноманіття в них необхідно обмежувати лісосічну форму господарювання та переходити на вибіркову, здійснювати рубки за водозбірним принципом (не допускаючи зниження лісистості водозбірних басейнів до величин менших за 65%), ширше застосовувати трелювання деревини канатними установками, обмежити лісокористування на стрімких схилах, дозволивши лише добровільно-вибіркові та групово-поступові рубки [1].

Процес реформування лісового господарства для забезпечення ефективного та раціонального лісокористування та лісозбереження можна поділити на два етапи: перший етап – це реальний, який вже на сьогоднішній день розвивається, і другий етап – це перспективний та оптимальний для оптимального розвитку та реформування лісового господарства. Нами запропоновані відповідні моделі лісокористування для ДП «Мокрянське лісомисливське господарство».

Перший етап. I модель: відбувається реформування внутрішньої структури управління лісового господарства, із чітким визначенням напрямків і повноважень їх діяльності у наступних сферах господарської діяльності. II модель: забезпечення належної охорони і захисту лісів від пожеж, лісо порушень, інших негативних чинників. Лісівники проводять ряд профілактичних та попереджувальних заходів з охорони лісів від пожеж та в черговий раз закликають жителів сіл берегти ліс від вогню. III модель: організація виконання повного комплексу лісогосподарських заходів (робіт), які забезпечують примноження, гарантоване відновлення та раціональне використання усіх лісових ресурсів. У гірських районах, де тривалий час зберігається сніговий покрив тривають роботи з посадки лісових культур. Лісівники застосовують комплексний підхід до відтворення лісових насаджень. Власноруч збирають шишки, просушують та виготовляють насіння для посадкового матеріалу. Процес трудомісткий, проте надважливий для розширення лісових культур. IV модель: організація лісомисливського та рибного господарства на землях лісового фонду, із полюванням і рибною ловлею у гірських річках і потоках. V модель: здійснюється повний комплекс лісогосподарських заходів, які спрямовані на забезпечення вирощування високопродуктивних, цінних за видовим складом дерево станів, а також екологічно стійких лісових насаджень, які максимально виконують ґрунтозахисні, водоохоронні, водо регулюючі та інші середовищуотворюючі та рекреаційно-оздоровчі функції.

Другий етап. Для організації належного збереження, примноження та ефективного відтворення лісових екосистем, а також забезпечення вирощування високопродуктивних екологічно стійких лісових насаджень для подальшого раціонального лісокористування а забезпечення потреб краю. I Модель: відпуск деревини на пні лісокористувачам за плату від

пня, яку необхідно значно збільшити. II Модель: здійснення організованого побічного лісокористування методом збирання цінних харчових продуктів лісу, лікарської та технічної сировини, їх переробки на готову продукцію, закладка плантацій новорічних ялинок, а також їх реалізація. III Модель: сприяння розширенню і розвитку лісо заповідної справи, створенню нових заповідних територій та національних парків, організації рекреаційних зон, а також інших пунктів і місць оздоровлення для відпочинку людей за відповідну плату за лісокористування. Кошти ці спрямовувати на розвиток і зміцнення уваги до оздоровчого підрозділу в лісокористуванні. IV Модель: здійснення державного контролю за суворим дотриманням природоохоронного законодавства усіма лісокористувачами та населенням, організація профілактичних заходів щодо запобігання лісопорушень. V Модель: організація та співпраця із науковими організаціями в галузі лісового і мисливського господарства раціонального лісокористування та природоохоронної пропаганди, освіти і виховання.

Питання узагальнення позитивного, усунення помилок, що були допущені у визначенні чіткої державної політики в організації сучасної високоефективної структури лісогосподарювання стає першочерговим. Головними мають бути стійкість екосистем та збереження лісових багатств. Нинішні і майбутні покоління повинні грамотно користуватися лісами, зберігаючи та примножуючи їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генсірук С. А. Оптимізація лісистості – запорука призупинення екологічних катаклізмів: Науковий вісник: Еколого-економічне вчення: витоки, проблеми, перспективи, вип. 12.1. Львів: УкрДЛТУ, 2002. С. 82-90
2. ДП «Мокрянське лісомисливське господарство». Закарпатське обласне управління лісооого та мисливського господарства: веб-сайт: URL: <https://zakarpatlis.gov.ua/portfolio-item/dp-mokryanske-lisomyslyvske-hospodarstvo/> (дата звернення 1.04.2021)
3. Калущкий. І. Ф., Олійник В. С. Стихійні явища в гірсько-лісових умовах Українських Карпат (вітровали, паводки, ерозія ґрунту): монографія. Львів: Камула, 2007. 242 с.

*Козут Василь
Науковий керівник – доц. Барна Ірина*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ШКОЛІ

Постановка та актуальність проблеми. Педагогічна практика – одна з найважливіших складових частин навчально-виховного процесу для кожного студента педагогічної спеціальності, що є можливістю застосувати знання в практичній діяльності. Однак педагогічна практика – перший фаховий досвід, який студент-практикант отримує в режимі реального часу, а тому, приходиться проявляти високу комунікативну пластичність та імпровізувати відповідно до освітньої ситуації. У підсумку – з'являються ідеї відносно питань основних проблем сучасного освітнього процесу, інноваційних шляхів роботи з учнями, особливостей формування знань в сучасних умовах, які допомагають зрозуміти проблеми сучасної освіти та віднайти шляхи їх вирішення. У цьому контексті педагогічна практика не відрізняється від інших видів практики, де необхідно апробувати фахові знання [1].

Виклад основного матеріалу. Наша освіта швидко переходить у реформуванні в НУШ з метою покращення системи освіти, компетентнісного підходу у використанні знань для життя та інтеграції навчальних дисциплін з систематизацією усіх знань відповідно до віку і рівня знань учнів. Проте виникає багато проблем, що можуть позначитися на якості знань учнів, що вдалось помітити під час проходження педагогічної практики.

Аналізуючи роботи науковців та педагогів-сучасників, зокрема, праці Бойко В.М., Міхелі С.В., Варакути О.М., Швець Є.С можна стверджувати, що сучасна освіта в Україні потребує великих змін на шляху до досконалості й для цього слід послуговуватись іноземними інноваційними трендами, методами, технологіями і засобами та винаходити у своїй педагогічній діяльності власні, впроваджуючи їх в життя та активно використовувати на власних уроках [2-4].

Упродовж майже двох місяців випала можливість проходити педагогічну практику в одній із загальноосвітніх шкіл м. Тернополя, проводячи уроки з географії у 8 і 9 класах та уроки природознавства у 5-б. Практика стала нагодою випробувати свої знання та спробувати власні сили в ролі вчителя. Психолого-педагогічний аналіз учнівського колективу засвідчив, що учні не дуже зацікавлені навчальним процесом, що виходячи із власних спостережень обумовлено одноманітністю форм навчального процесу, постійному використанні одноманітних і застарілих форм проведення уроків, нерозумінні учнями необхідності самої потреби у навчанні та відсутністю особистої мотивації. Врахувати вище вказане при проведенні уроків намагався додаванням більшого інтерактиву, використовуючи нетрадиційні та інноваційні форми і методи навчання. До прикладу, вивчення нових тем здійснював у формі нетрадиційних уроків: урок-змагання; урок-естафета; урок із груповою формою роботи; урок-конференція тощо. Готуючись до проведення уроків мною було обрано творчий підхід до підбору форм роботи, застосуванням цікавих методів діяльності, що сприяло формуванню та розвитку ключових компетентностей в учнів.

Під час практики мені довелося проводити інтегрований урок географії та алгебри у 7-а класі на тему «Графіки функцій». Готуючись до проведення даного уроку я ставив за мету зацікавити учнів навчальним матеріалом, мотивуючи їх до вивчення цієї теми з алгебри, знаннями, які їм будуть також потрібні на уроках географії та в житті загалом. Цікавою для учнів була робота з інтернет ресурсами: Seterra Online, Google Earth, Mapillary та ін.

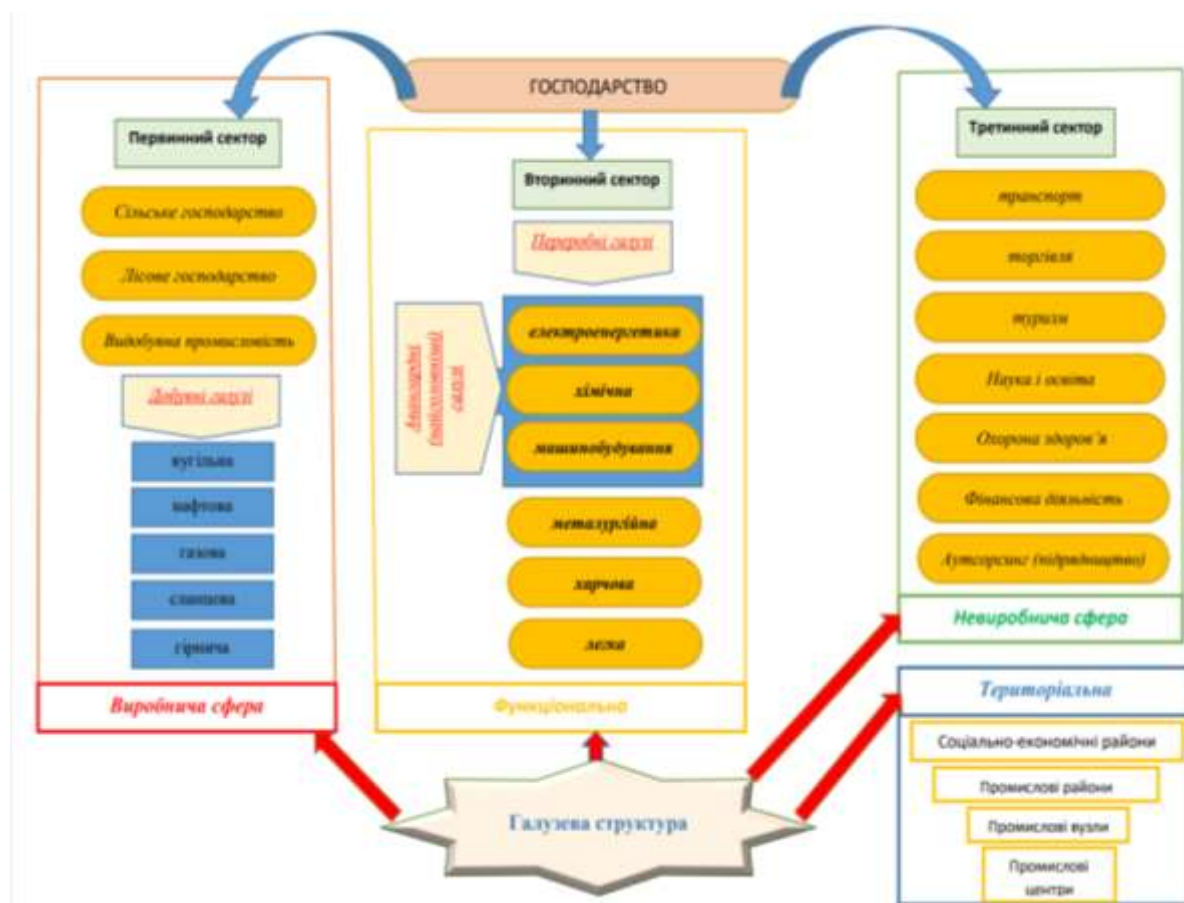

Рис. 1. Схема «Галузевої структури господарства».

На основі всебічного аналізу результатів педагогічної практики обґрунтованими є наступні пропозиції щодо проведення та підготовки уроків, зокрема: частіше проведення інтегрованих уроків, що розвивають в учнів цілісну систему знань, що опираючись на ключові компетентності, повинні постійно мотивувати учнів до навчання, обґрунтовуючи потребу у знаннях; використання нетрадиційних та інтерактивних методів навчання, проблемного

навчання, під час якого частка невідомого (знання) учнями може бути вивчена на основі наявних знань. Доречним виявляється й необхідність звертати увагу на формування в учнів понять та термінології, застосовуючи на уроках презентації та роздаткові картки, де ці поняття будуть висвітлені у вигляді схем, що буде сприяти кращому запам'ятовуванню. Складання власних графічних матеріалів дозволить учителю матеріал параграфа подавати через призму власного сприйняття на основі короткої презентації із схемами, малюнками і таблицями, як от, на рис.1, при цьому надавати гіперпосилання з додатковою інформацією.

Розкриттю індивідуального потенціалу учнів при підготовці ними домашнього завдання можуть слугувати есе, презентації, реферати, якщо виконані відповідно до вимог академічної доброчесності, пропагуванню якої вчителю необхідно постійно приділяти увагу.

Висновки. Аналізуючи власний, хоч і незначний та все ж педагогічний досвід, можна констатувати, що на сьогоднішній день кожному вчителю та викладачу, зокрема з географії, при організації освітнього процесу потрібно включати новітні методи, засоби та форми навчання, використовувати потенціал інтегрованих уроків, особливо у поєднанні вивчення окремих тем з метою взаємодоповнення навчальних дисциплін особливо природничого циклу з метою формування цілісної системи знань в учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барна І.М. Екологічна практика на виробництві як складова підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Екологія» // Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. С.15-17.
2. Бойко В.М., Міхелі С.В. Географія.: Підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч.закл. Київ : Січчя, 2019. 288 с.
3. Кобернік С., Коваленко Р. Економічна і соціальна географія України: дидактичний комплекс до вивчення шкільного курсу в 9 класі за програмою 12-річної школи: метод. посібник. Київ: Шкільний світ, 2019. 136 с.
4. Радченко В.В. Проблеми шкільної економічної освіти в Україні. Географія та економіка в рідній школі: науково-методичний журнал. Київ, 2019. № 2.(144). С. 2-7.

Зімірська Мар'яна
Науковий керівник – доц. Альтгайм Любов

БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ КУРОРТИ КРАЇН ЄВРОПИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

В останні роки бальнеологічні курорти були найпопулярнішими лікувальними курортами серед рекреантів у Європі. Бальнеологія – розділ медичної науки, що вивчає походження та фізико-хімічні властивості мінеральних вод, методи їх використання із лікувально-профілактичною метою при зовнішньому і внутрішньому застосуванні. Мінеральні води – підземні води, що характеризуються підвищеним змістом біологічно активних мінеральних компонентів і газів і (або) мають специфічні фізико-хімічні властивості, що визначають їхню дію на організм людини й лікувальне застосування. До складу мінеральних вод входять речовини, які важливі для людського організму, тому їхня цілюща дія полягає у заповненні порушеної рівноваги.

У країнах Європи ще із античних часів функціонують і користуються великою популярністю бальнеологічні курорти. Із найдавніших часів збереглися залишки капітальних споруд курорту Санкт -Моріц (Швейцарія), а також на о. Евбея (Греція). У римську епоху вже були відомі Баден у Австрії та Швейцарії, Будапешт і Балатон в Угорщині, Вісбаден у Німеччині, Добрна у Словенії, Екс-ле-Бен у Франції, Бала-Еркулане та Синджорз-Беї у Румунії, Бат у Великій Британії, Хісаря у Болгарії та ін. Із XVI ст. починається масове будівництво, облаштування та експлуатація європейських курортних закладів. На початку XXI ст. першість серед європейських країн за значенням бальнеологічних курортів для розвитку лікувально-оздоровчого туризму належала Чехії, Угорщині, Румунії, Німеччині, Швейцарії, Австрії, короткий опис яких нами подано у цій статті.

Курорти сучасної Чехії, до світової пандемії, щороку відвідувало близько 2 млн. осіб більше як із 70 країн світу. Понад 600 років існує найвідоміший чеський курорт Карлові-Вари, мінеральні води якого, різні за хімічним складом, температурою та властивостями, застосовуються при найширшому спектрі захворювань: порушенні обміну речовин, ожирінні, холециститі, остеоартрози, цукровому діабеті, гастриті, виразці. Щороку у Карлових-Варах лікується понад 50 тис. осіб, а близько 2 млн. осіб відвідують курорт як екскурсанти. Інший чеський курорт, Маріанське-Лазне, спеціалізується на захворюваннях опорно-рухового апарату, верхніх дихальних шляхів, урологічних захворюваннях. Мінеральні джерела Подебрадах мають високу ефективність при лікуванні серцево-судинних захворювань і практично всіх внутрішніх органів. Загалом у Чехії нараховується понад 40 бальнеологічних і бальнео-кліматичних курортів. Сподіваємось всі вони знову активно запрацюють після карантинних обмежень. Міністр закордонних справ Чехії Томаш Петршичек заявив, що механізм "паспортів вакцинації" в ЄС для відновлення подорожей буде готовий вже у травні. Міністр зазначив, що паспорт повинен працювати у цифровій формі, і на додаток до інформації про щеплення він міг би містити дані про тестування.

Угорщина славиться своїми термальними банями та бальнеологічними курортами: 1289 свердловин із термальною водою, 136 джерел лікувальної питної води, 48 джерел мінеральної води, 5 лікувальних печер, 4 родовища лікувальних грязей. Будапешт - чи не єдина із європейських столиць, яка одночасно є визнаним бальнеологічним курортом, на території міста розташовано 123 термальні джерела. Однак більшість курортів країни сконцентровано навколо оз. Балатон. Це Балатонфюред, Шіофок, Тіхань, Балатонкенеше, Балатонсабаді, Балатонмаріафюрдьйо та ін. Вони функціонують на базі термальних джерел, балатонської води і грязі, особливого мікроклімату передгір'я Баконь. Із кінця XVIII ст. використовуються слабомінералізовані, сульфатно-гідрокарбонатні, кальцієво-магнієві води джерел Балатонфюрета, який став уславленим курортом зі спеціалізацією на серцево-судинних захворюваннях. Угорщина планує подальші послаблення карантину на тлі швидких темпів вакцинації. А також Угорщина анонсує перегляд принципів перетину кордону із Україною.

Знамениті європейські бальнеологічні курорти Баїла-Еркулане та Синджорз-Беї знаходяться у Румунії. У цій країні сконцентровано близько 30% запасів мінеральних вод Європи, тут функціонує понад 160 бальнеологічних курортів. Місцеві вуглекислі, залістисті та миш'яковисті мінеральні води і торфові лікувальні грязі дозволяють лікувати серцево-судинну та нервову систему, гінекологічні захворювання, супутні хвороби органів травлення. Мінеральні джерела і цілюще повітря Карпат, а подекуди ще й грязьові родовища, є лікувальною базою курортів Борсек, Буштени, Баїла-Говора, Баїла-Оленешті, Ковасна, Келіменешті, Прайд, Сіная, Сленік-Молдова та ін. На Нижньодунайській низовині неподалік від Бухареста знаходиться курорт Амара. Відомими румунськими приморськими бальнеологічними курортами є Мангалія та Ейфорія, бальнео-грязекліматичним — Текірг'ол. Румунія знову у "зеленому" переліку країн для України, робота курортів, які приймають українців, без змін.

Всесвітню славу мають бальнеологічні, також і термальні, курорти Німеччини, популярність яких дедалі зростає завдяки рівню медичного обслуговування і розширенню номенклатури послуг. Щороку на німецьких курортах оздоровлюється біля 1 млн. осіб. Найстаріший курорт країни Бад-Кіссинген із його цілющими мінеральними джерелами дозволяє лікувати серцево-судинні захворювання, порушення кровообігу та обміну речовин, діабет, хвороби опорно-рухового апарату. Уславлений і престижний курорт Баден-Баден завдяки гарячим хлоридно-натрієвим мінеральним водам рекомендований для загальної оздоровлення організму, лікування ревматизму, хвороб опорно-рухового апарату, периферійної нервової системи, а також деяких захворювань шлунково-кишкового тракту і органів дихання. Джерельна вода використовується для пиття, інгаляцій, купання, різноманітних водних процедур. Джерела найгарячішої (75-78°C) у Західній Європі мінеральної води є лікувальною базою курорту Ахен (Швертбад). Всього у Німеччині близько 50 бальнеологічних курортів, серед яких Бад-Кройцнах, Бад-Наухайм, Бад-Лаузік, Бад-Емс, Бад-Брамбах, Бад-Вільденген, Бад-Дюрхгайм та ін. Значна їх частина орієнтована на комплексне використання елементів природного середовища – джерел мінеральних вод, родовищ лікувальних грязей, клімату.

Німеччина вимагатиме негативні тести на коронавірус у всіх авіапасажирів. Уряд Німеччини розглядає можливість заборони на поїздки у популярні туристичні місця за кордоном у зв'язку із пандемією.

До найбільш популярних бальнеологічних курортів Австрії відносять: Вісбаден, Бад-Брамбах, Бад-Зудероде, Бад-Лібенштайн, Бад-Райхенхалль та ін. Курорти Баден, Бад-Шаллербах, Бад-Халль, Бад-Ішль, Бад-Гастайн, Бад-Фьослау, Зауербрунн приймають п'яту частину усіх туристів. У мальовничих Швейцарських Альпах розташовані всесвітньо відомі Баден, Санкт-Моріц, Бад-Рогац, Бе-ле-Бен, Шінцнах. Один із найстаріших європейських бальнеологічних і гірськокліматичних курортів Санкт-Моріц лежить на висоті 1856 м на березі однойменного озера. Австрія готується знову відкрити багато сфер суспільного життя у травні після послаблення коронавірусних обмежень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альтгайм Л.Б. Рекреалогія. Курс лекцій і методичні рекомендації для проведення практичних занять для студентів географічного факультету, які навчаються на спеціальності «Туризмознавство». Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 132 с.
2. Рутинський М. Й. Рекреалогія з основами курортології. – Ч. 1. Теоретичні засади : курс лекцій / М. Й. Рутинський ; за ред. М. Мальської. – Львів : Фенікс, 2004. – 68 с.
3. Форменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Мартиць Ірина

Науковий керівник – доц. Альтгайм Любов

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЙБІЛЬШ ПРИВАБЛИВИХ КРАЇН ЄВРОПИ НА ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТАХ

В останній рік країни Європи, які були багато років потужним туристичним регіоном світу, що приваблював велику кількість туристів завдяки унікальній природі та добре розвиненій туристичній інфраструктурі, потерпають від карантинних обмежень світової пандемії COVID-19. Всі туристи, і не тільки, вже втомились чекати, коли знову можна буде подорожувати як раніше. Тому не потрібно припиняти дослідження і популяризацію туристичного потенціалу найбільш привабливих для мандрівників країн, а саме: Австрії, Італії, Швейцарії, Німеччини, Іспанії та Франції. Чому саме на ці країни Європи впав наш вибір, розкажемо далі.

Австрія - країна, кожен куточок якої приготував для туристів свій «ласий шматочок». Поціновувачі опери, пам'яток і архітектури їдуть, зрозуміло, до Відня, шанувальники класичної музики - у Зальцбург, а хто із туристів та екскурсантів бажає до найчистіших озер і гарячих мінеральних джерел мандрує до Каринтії. За сучасним мистецтвом їдуть у Грац, а за мальовничими пейзажами і кришталево чистими озерами їдуть у передгір'я Зальцбургу, де колись жив Вольфганг Амадей Моцарт. За співвідношенням «ціна - якість» австрійські курорти вважаються одними із кращих в Альпах.

На думку туристів, Італію потрібно обов'язково відвідати хоча б один раз у житті. Вона поєднує у собі багату культуру, насичену історію, мистецтво, архітектуру, кухню та природні пейзажі. Відпочинок у будь-якому місті цієї дивовижної країни гарантовано дарує масу виняткових вражень. Чарівний Рим, водна Венеція, прекрасна Флоренція, сонячна Апулія та історична Сицилія нікого не залишають байдужим. Побувати в Італії, де знаходиться півсотні об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, незліченні культурні артефакти, археологічні пам'ятки Римської Імперії і епохи Відродження, середземноморське узбережжя і багато іншого, мрія багатьох.

Швейцарію часто уявляють як країну годинників, ювелірних прикрас, високих цін і зарозумілих городян, які розмовляють на чотирьох мовах і одночасно погано розуміють один одного. У кращому випадку згадується сир і шоколад. Насправді ж Швейцарія є країною із найкрасивішими і мальовничими краєвидами, приголомшливими гірськими маршрутами, розвиненою туристичною інфраструктурою і незліченними пам'ятками густо і рівномірно

розкиданими всією територією країни. Швейцарія - невелика країна, її красиві пам'ятки знаходяться поруч один із одним і до них можна потрапити досить легко і швидко.

Наступною країною, нами обрано, Німеччину. Щорічно вона вабить до себе мільйони туристів із різних куточків світу. Вона входить у трійку лідерів найбільш відвідуваних світових країн. Німеччина багата на численні архітектурні та історичні пам'ятки, місця відпочинку та курорти. Тут туристи можуть споглядати широкі ліси, надзвичайної краси парки і гори. У Німеччині найбільш відвідуваними містами є: Мюнхен, Берлін, Франкфурт-на-Майні, Гамбург, Дрезден, Дюссельдорф, Кельн. Дуже популярний осінній фестиваль Октоберфест, на якому пиво ллється рікою. Із визначних пам'яток найбільш відвідуваними є Кельнський собор, Рейхстаг і Мюнхенський Хофбройхаус.

Іспанія. Одна із тих країн, що також здатна похвалитися найбільшою культурою та історією. На її території є залишки поселень різних народів, які жили на Піренеях в доісторичні часи. Головні туристичні центри країни Барселона і Мадрид можуть запропонувати культурні, історичні екскурсійні маршрути, різноманітні розваги, програми навчання та сувенірний сектор. В Іспанію їдуть, щоб побувати на курортах Середземного моря, взяти участь у карнавалах і Еньєрро. Півтора десятка національних парків приваблюють шанувальників природи. Іспанія також славиться своїми гірськолижними курортами. 13 іспанських міст є об'єктами Світової спадщини ЮНЕСКО і приваблюють туристів з усього світу.

На першому місці за кількістю відвідування її туристами (за даними Всесвітньої Туристичної організації) знаходиться Франція. Щорічно сюди прибуває майже 85 мільйонів осіб із усіх куточків світу. Туристів у цю країну приваблює безліч знаменитих пам'яток різних епох, а також красива природа, найпотужніша художня та історична спадщина, сприятливий клімат, розвинена транспортна інфраструктура, прекрасні готелі, місця розваг і відмінний європейський сервіс. Фактично, туристичним став кожен французький регіон, оскільки скрізь знаходяться власні пам'ятки. Столиця Франції місто Париж - одне із найбільш відвідуваних міст у світі, завдяки Ейфелевій вежі, Лувру, Версалю і іншим місцям. Крім Парижу люди їдуть у Ліон, Страсбург та інші міста. Франція також знаменита своїми чудовими гірськолижними курортами, альпійськими горами, пляжами на Лазурному березі, мальовничими французькими селами, прекрасними садами і парками, виноробством і це ще не весь перелік. Будь-яка поїздка у Париж запам'ятовується на все життя, як і відвідування Франції загалом.

Такий опис туристичного потенціалу цих країн у дуже скороченій версії не може передати тих вражень, які отримає кожен турист і екскурсант самостійно відвідавши їх, споглядаючи всю цю красу на власні очі. Близькість розташування і сусідство кордонів цих країн Європи дає можливість однією поїздкою об'єднати відвідування декількох країн, перебуваючи на унікальних екскурсійних маршрутах.

Вже рік світової пандемії COVID-19, коли туристи і екскурсанти втратили можливість відвідувати ці країни як раніше через карантинні обмеження. Туризм – важлива стаття, у деяких країнах головна, наповнення казни цих країн Європи, саме тому всі намагаються якимось підтримувати свій туристичний імідж і продовжують розвивати цю галузь. На сьогоднішній день все більшої популярності набирають онлайн екскурсії та 3D-тури. У соціальних мережах користувачам пропонують відвідати екскурсії у вигляді прямих ефірів чи у 3D форматі.

Для зручності користування онлайн турами було створено додаток із усіма наявними у Європі 3D-турами. Він має назву «Моя Європа». За допомогою цього додатку можна за короткий період часу відвідати одразу декілька країн, просто натиснувши на кнопку того туристичного об'єкту, який зацікавив. Незважаючи на всі тимчасові перешкоди, потрібно пам'ятати, що світ прекрасний і непередбачуваний, а подорожі дають можливість насолоджуватися ним на повні груди!

ЛІТЕРАТУРА

1. Десять кращих країн Європи, які необхідно відвідати, URL посилання: <https://idaoffice.org/ru/posts/10-best-countries-to-visit-in-europe/>
2. Мальська М.П. Туристичне країнознавство. Європа: навч. Посіб. / М.П. мальська, М.З. Гамкало, О.Ю. Бордун. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 224 с.
3. Масляк П.О. Країнознавство: Підручник. - К.: Знання, 2007. - 292 с.

4. Найпопулярніші країни Європи для туристів всього світу, URL посилання: <https://nashkray.kiev.ua/russia-tur/samyje-populjarnyje-strany-jevropu-u-turistov-vsjego-mira.html>
5. Моя Європа (онлайн 3D-тури), URL посилання: <https://www.moyaevropa.com.ua/>
6. Онлайн прогулянки по містам Європи, URL посилання: <https://kudago.com/online/list/virtualnyie-ekskursii-po-evrope/>

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

*Григорович Вікторія
Науковий керівник – доц. Дідук-Ступ'як Галина*

МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ РЕЧЕНЬ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ У 8 КЛАСІ

Сьогодні перед учителем постає нелегке завдання: як зробити, щоб урок був цікавий для учнів, викликав інтерес до матеріалу, розкривав творчий потенціал особистості, ставив у ситуацію морального вибору і прийняття самостійного рішення. Цього можна досягти за умови, коли вчитель-словесник знайде шляхи найефективнішого досягнення мети навчання та прийоми оптимізації навчального процесу.

Вибір теми зумовлений специфікою її вивчення: вона характеризується великою пунктуаційною значимістю. Глибоке вивчення логіко-семантичних, структурно-граматичних, інтонаційних, пунктуаційних і стилістичних особливостей однорідних членів речення сприяє розвитку логічного мислення школярів, удосконаленню культури їхнього мовлення.

«Лише на синтаксичному рівні мовної системи в розв'язанні комунікативних завдань беруть участь одиниці всіх нижчих рівнів, виявляючи таким чином свою функціональну значимість» [4, с. 30]. Тому синтаксис більшою мірою, ніж інші розділи науки про мову, служать основою для розвитку зв'язного усного та писемного мовлення учнів.

Питаннями дослідження синтаксису займалися відомі учені-мовознавці методисти з синтаксису а також учителі-практики, зокрема Н. В. Гуйванюк, К. Ф. Шульжук, В. Я. Мельничайко, Г. І. Дідук-Ступ'як, Л. С. Рибчук, Т. В. Ядвіжук та інші.

Метою статті є пошук та застосування нових методів і прийомів під час вивчення однорідних членів речення на уроках української мови у 8 класі.

Речення з однорідними членами широко функціонують у різних стилях мовлення. Тому вивчення їх у школі має велике практичне значення. Вони дають можливість описати пейзаж, інтер'єр, різноманітні процеси, явища, підсилюючи зміст висловлювання, надаючи йому конкретності, виразності, емоційності.

В першу чергу методика викладання розділу «Однорідні члени речення» повинна базуватися на чотирьох взаємопов'язаних змістових лініях: лінгвістичній, комунікативній, культурологічній і діяльнісній. Відомий український лінгводидактик О. Біляєв наголошував, що «серед загально-дидактичних і спеціальних (методичних) принципів навчання мови особливо багато важить діялісно-комунікативний підхід до навчання мови» [1, с. 5].

«Зручним, ефективним і цікавим методом подачі цієї теми є метод осмислювально-концентрованого навчання, який включає в себе чотири етапи: лекцію, самозаглиблення, практичний етап і контроль знань. Учні здійснюють засвоєння матеріалу по етапах» [2, с. 16].

Інтерактивні методи навчання є найефективнішими. При інноваційних методах і формах навчання акцент зміщується із процесу передачі знань на їх здобуття за умови постійної активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Кожна дитина може запропонувати свою думку, створюється «ситуація успіху»; за короткий проміжок часу охоплюється значний обсяг матеріалу; теорія і практика засвоюються одночасно.

Для цього можна використати наступні методи і форми роботи. Метою методу «Коло думок» є залучення всіх учнів до обговорення проблеми. Учитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити в малих групах його окремі аспекти. Групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано всі відповіді. "Коло ідей" орієнтоване на формування вмінь працювати в команді, обґрунтовувати власну думку.

Завдання «І таке буває» спрямовує учнів з'ясувати, яка пунктуаційна помилка стала причиною спотворення змісту повідомлення. Для цього учитель пропонує невеликий текст із незвичним змістом. Метод спонукає замислитись, що від розуміння граматичної суті

однорідних членів речення залежить свідоме засвоєння правил пунктуації та застосування їх на практиці. Розвиває світогляд, логічне і критичне мислення учнів.

Парну і групову роботу краще організувати на уроках засвоєння нового матеріалу та на уроках застосування знань, умінь і навичок («змінювані трійки», «карусель», «акваріум», «навчальне редагування», «майстерня поета»).

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної інформації, використання ігор («Хто точніший», «Моя відповідь – краща», «Хто швидше»), участь у дискусіях («Вагомі аргументи», «Доведи істину»). Доцільно запропонувати провести учням бліц-опитування у формі гри «Ти - мені, я – тобі», коли учні мають змогу ставити одне одному питання з теми.

Крім того, треба заохочувати учнів використовувати однорідні члени під час написання робіт творчого характеру. Наприклад: запропонувати провести конкурс на кращу рекламу виставки «Шевченко в моєму домі», зняти відео на тему «Прогноз погоди в школі», використавши однорідні члени речення. Учні повинні не тільки знати, що таке однорідні члени, а й самостійно їх вживати в усному й писемному мовленні.

Важливе значення при вивченні теми «Однорідні члени речення» має використання різних засобів наочності, різноманітних таблиць, схем, алгоритмів. Схеми є орієнтирами для перебудови і побудови речень. Таблиці з текстовим матеріалом допомагають здійснювати прийом зіставлення, необхідний при опрацюванні багатьох синтаксичних тем.

Щоб зацікавити учнів і розвинути в них логічне мислення, на уроках слід проводити логічні розминки. Наприклад, дібрати антоніми чи синоніми до поданих слів, пояснити значення багатозначного слова, тощо. Для розвитку мовлення та правильної інтонації потрібно проводити поетичні хвилинки.

Отже, вивченню синтаксичних тем відводиться важлива роль у шкільному курсі української мови. Завдання вчителя – добитися досконалого володіння синтаксичними темами за допомогою використання різноманітного текстового матеріалу [3, с. 58]. Словесник повинен звернути увагу на розвиток і вдосконалення творчого мислення. На кожному уроці учні мають виконувати завдання творчого характеру, від найпростіших до складних. В першу чергу викладання теми «Однорідні члени речення» базується на таких принципах: стилістично-функціональному, прагматично-комунікативному, культурологічному, проблемно-пошуковому. Особлива увага звертається на особистісно зорієнтоване навчання, яке передбачає використання різноманітних інтерактивних методів на уроках української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови: навчально-методичний посібник Київ: Генеза, 2005. 180 с.
2. Кухарчук І. О. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису у мовній освіті вчителів української мови та літератури. Київ, 2006 . 20 с.
3. Пентиліук М. І. та ін.: Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Київ, Ленвіт, 2005. 400 с.
4. Яремчук В. Розвиток мовленнєво-мислительної діяльності восьмикласників. Рідна школа, 2004. №2. С. 30-33

Плотницька Наталія

Науковий керівник – доц. Дідук-Ступ'як Галина

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЛІНІЇ 1 У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ У 6 КЛАСІ

Оновлення сучасної освіти - це вимога часу. Інтеграція є одним з ефективних шляхів оновлення методів і змісту навчання в школі. У Новій українській школі засобом інтеграції загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів є наскрізні лінії. Однією з них є «Екологічна безпека і сталий розвиток».

Проблема формування екологічної компетентності школярів стала актуальною тоді, коли у суспільну свідомість увійшло розуміння взаємозв'язку людини і природи, їхньої взаємообумовленості існування. Проте, ми можемо переконалися, що у більшості частини нашої держави ще не сформовано еколого-доцільну поведінку, екологічна свідомість не є на належному рівні. Тому реалізація наскрізної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» є однією з пріоритетних завдань сучасного вчителя.

Метою статті є з'ясування важливості та особливостей реалізації наскрізної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» на уроках української мови під час вивчення словотвору у 6 класі.

На важливість екологічного виховання учнів звертали увагу як вітчизняні, так і зарубіжні педагоги, зокрема, І. Зверєв, А. Захлебний, П.Іванов, Г. Пономарьова, І.Суравегіна, В. Червонецький, О. Леопольд, Дж. Сван, Г. Філіпчук, В. Сухомлинський та ін. Погляди цих науковців мали вагомий вплив на формування еколого-естетичного виховання як нового напрямку педагогічної теорії і практики. Питання екологічної освіти вивчається вченими по всьому світу, європейськими науковцями, зокрема і the European Commission's science and knowledge service [9].

Екологічна освіта — це першочерговий фактор безпеки навколишнього природного середовища. У розв'язанні екологічних проблем та створенні основи безпечного розвитку України визначальним є формування екологічної свідомості, культури й цілісного екологічного світогляду. Запорукою успішного досягнення цієї мети є впровадження в навчальний процес (спочатку в дитячому садочку, а потім у школі) ефективних методів екологічної освіти [6, с. 8]. Наскрізна лінія «Екологічна безпека і сталий розвиток» (НЛІ-1) підсилює ключові компетентності, спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку як нового типу еколого-економічного зростання, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля [3].

Основи екологічної освіти було закладено у 1968 році на Міжнародній конференції ЮНЕСКО у Парижі. А у 1972 році конференція ООН у Стокгольмі задекларувала зв'язок між освітою і станом природи. У 1975 році з'явилась Міжнародна програма екологічної освіти. Сьогодні є багато міжнародних науково-освітніх програм з питань екологічної безпеки, зокрема, програма GLOBE (Global Learning and Observations to Benefit the Environment). GLOBE в Україні – це частина міжнародної науково-освітньої програми, яка надає можливість учням, учителям, вченим та громадянам з усього світу брати участь у процесі збору даних про навколишнє середовище та наукових дослідженнях [10].

У роботах В. Сухомлинського вказується на значення екологічної освіти кожної людини, визначається роль екологічної культури в процесі формування духовної культури особистості та суспільства [5, с.73-80].

Головне завдання сталого розвитку – зберегти людство та природне довкілля. Сучасний стан біосфери вимагає невідкладного екосистемного регулювання, а людська діяльність, як потужний екологічний фактор потребує всебічного аналізу. Тому підвищення якості екологічної освіти набуває все більшої актуальності [2, с.401]. Відомо, що в практиці світових освітніх систем існує два підходи до реалізації екологічної освіти: 1) екологізація навчальних предметів, відповідно до специфіки їхнього змісту; 2) введення в навчальний план спеціального предмета екологічного змісту. Проте, ці два підходи до екологічної освіти повинні існувати (спрацьовувати) одночасно [1].

Вивчаючи словотвір, крім загальнодидактичних та лінгводидактичних принципів вивчення словотвору також виділяють специфічні принципи вивчення словотвору: диференціювання поняття «словозміна» і «словотворення»; встановлення зв'язків між словотворенням і фонетикою; поглиблення знань про лексичне і граматичне значення під час вивчення словотворення; зіставлення словотвірного розбору з морфемним; використання знань про будову слова і словотворення для вдосконалення орфографічних навичок [4, с. 193].

Важливою проблемою лінгводидактики є формування креативних здібностей учнів. Креативність, у свою чергу, пов'язана з проектними технологіями, які забезпечують творчий розвиток учнів. Зразком проектування в словотворі можуть бути проекти «Музей одного суфікса» (виписати слова, які утворені за допомогою певного суфікса, в межах даної теми), «Словничок основокладання», «Словничок словотворчих префіксів» тощо. Проектування дозволяє вивчити певне явище досить ґрунтовно, стимулює пошукову діяльність учнів.

Для закріплення матеріалу можна використати прийом «Асоціативний куш», який передбачає створення ланцюжка суміжних понять. Наприклад, до терміна «словотвір» навести всі суміжні поняття. У цьому випадку поняття розширюємо до «куща», а гілочками куща виступають основні поняття словотворення. Різноманітність підходів до вивчення словотвору (структурний, логіко-номінативний, структурно семантичний, основоцентричний, синтаксичний) визначає різні типи класифікацій способів словотвору, кожна з яких зумовлена метою й аспектом дослідження проблеми словотворення. Найкращим засобом реалізації функціонально-комунікативного підходу вважають опору на текст.

Словотвір вивчають і під час вивчення морфології в 6 класі, зокрема, словотвір складних іменників, іменників із зменшено-пестливими значеннями, значенням збільшення, згубності, назви людей за національністю, професією; під час вивчення прикметника, словотвір складних прикметників, ступені порівняння прикметників; також у 6 класі учні вивчають словотвір під час вивчення числівника та займенника. Уважно прочитайте текст та перекажіть його. Виконайте завдання.

Світ оголошує війну пластиковому сміттю. Ще 100 років тому люди навіть не могли уявити, що таке батарейка, дискета, фломастер, навіть пластиковий пакет. А сьогодні саме ці пакети називають найбільш згубним винаходом людства. Пригадай, як щоразу в магазині майже кожен товар кладуть в окремий пакет, і уяви, скільки їх щодня потрапляє до смітника у тебе вдома, у місті, на планеті...

У Тихому океані вже утворився цілий острів із пластикового сміття, площа якого дорівнює площі України. Від нього щороку гине близько 100 тисяч морських тварин! Такі країни, як Австралія, Тайвань, Сінгапур, Індія, Італія, заборонили використовувати та ввозити на їхню територію пластикові пакети.

Музиканти популярної в Україні групи «Крихітка» розробили проєкт «Горба — природі». Вони закликають усіх українців користуватися для покупок екоторбою — сумкою багаторазового використання. Якщо кожен із нас приєднається до цієї акції, то наша країна стане набагато чистішою. (За О. І. Пометун)

Випишіть слова, які утворені префіксальним способом та складанням основ. Запишіть національність людей даних країн. Визначте спосіб творення нових слів. Інтерактивна вправа «Ланцюжок ідей» (робота в групах) (на уроках розвитку зв'язного мовлення).

Поміркуйте над створенням проєкту «Врятуймо планету від сміття». Розгляньте пропозиції груп усім класом, оберіть тему проєкту й письмово складіть план його виконання. Отже, поглиблення екологічних знань, виховання екологічної культури є важливою умовою збереження навколишнього середовища, яке безпосередньо впливає на здоров'я учнів і є складовою формування в них відповідальності за своє здоров'я, а реалізація наскрізної лінії 1, формування екологічної компетентності є одним з пріоритетних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гашенко І.О., Савіч І.О. Формування екологічної культури учнів в інтегральному освітньому просторі. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2012. №2 (8). URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp8/Gashenko.pdf (дата звернення: 03.04.2021 р.)
2. Дубасенюк О.А., Коновальчук В.А. Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 412 с. (с. 401).

3. МОН. Наскрізнi лiнii URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-linii>. (Дата звернення: 04.04.2021 р.)
4. Пентилюк М.І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах/Колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк : М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т.В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решетилова.-К.:Ленвіт, 2004.400с.
5. Сухомлинська О.В. Проблема «Природа – виховання» в педагогічній теорії та шкільній практиці України 20–30-х рр. Педагогіка і психологія. 1997. №2. С. 73 – 80.
6. Фефілова Г.Є. Українська мова. Наскрізнi лiнii в дидактичних матеріалах Харків : ВГ «Основа», 2018. 206 с. (Серія «Ключові компетентності») С.8.
7. DigComp. The Digital Competence Framework for Citizens [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digitalcompetence-framework> . (Дата звернення: 04.04.2021 р.)
8. Digital Storytelling. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27&cid=27&sublinkid=3>(Дата звернення: 04.04.2021 р.)
9. The Digital Competence Framework 2.0 | EU Science Hub (europa.eu) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу (Дата звернення: 04.04.2021 р.)
10. The Globe program – URL : <https://www.globe.gov>[Електронний ресурс]. – Режим доступу (Дата звернення: 04.04.2021 р.)

Федор Наталія

Науковий керівник – доц. Дідук-Ступ'як Галина

ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІАГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ 5-ГО КЛАСУ

В сьогоднішніх умовах токсичного контенту та перенасичення інформацією навички інфомедіаграмотності є особливо затребуваними. Потужний розвиток мас-медіа та інформаційно-комунікаційних технологій нагально потребує вмiлого і безпечного користування ними. Поняття медіаграмотності та медіаосвіти часто змішуються. В США замість терміна «медіаосвіта» частіше вживається «медіаграмотність». Проте в наукових колах медіаграмотність переважно характеризується саме як результат медіаосвіти.

Сучасний стрімкий розвиток інформаційно - комунікаційних технологій та система мас-медіа нагально потребують цілеспрямованої підготовки особистості до вмiлого й безпечного користування ними. Ми живемо в умовах лавиноподібного збільшення обсягів виробленої й споживаної інформації. За останні тридцять - сорок років вироблено більше інформації, аніж за попередні п'ять тисячоліть. З'являються та активно використовуються нові можливості й методики для впливу на маси людей, формування їх світогляду і запитів. На взаємодію з різноманітними медіа (преса, радіо, кіно, телебачення, інтернет) припадає вагома частка у бюджеті вільного часу громадян України, чим зумовлюється їхній значний вплив на всі верстви населення, передусім на дітей і молодь.

Медіа потужно і суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання. До цього додаються вседозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіапродукції, низькоморальних ідеологій та цінностей, що спричинює зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. Відтак, постає гостра потреба в розвитку медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства й медіаманіпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіазалежностей. Споживання інформації молоддю зростає надзвичайно стрімкими темпами, воно стає диверсифікованим та динамічним.

Метою статті є дослідження особливостей формування медіаграмотності в учнів 5-го класу на уроках української мови.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

1. Вивчити у науковій літературі психолого-педагогічні дослідження та вчених, які присвятили свої праці вказаній проблемі.

2. Проаналізувати чинні програми з української та англійської мов загальної середньої освіти в Україні.

3. Розглянути методику застосування інфомедіаграмотності на уроках української й англійської мов під час вивчення певної теми.

Проблемам медіаосвіти та медіаграмотності присвячено немало наукових досліджень. Серед них роботи М. Маклюєна, О. Федорова, Т. Ольхової і Т. Мяснікової, О. Новікової тощо. Великий внесок у теоретичні та практичні дослідження у сфері медіаосвіти та масових комунікацій внесли вітчизняні вчені Г. Почепцов, В. Іванов, Л. Найдьонова, Т. Онкович, К. Левківський, Н. Череповська та багато інших.

Медіаграмотність – рівень медіакультури, досягнений медіаосвітою, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою цих медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції — розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують. Чинниками медіаграмотності є сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють учневі аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві, та їхній вплив [2, с.52].

Інформаційна грамотність – вміння знаходити, аналізувати, використовувати інформацію, тобто вміти критично мислити. Таким чином, цей тип, передбачає здатність і вміння людини самостійно оцінювати явища дійсності, думки і твердження, вміння бачити позитивні й негативні аспекти, а також прагнення до кращого, оптимального розв’язання проблем, перегляду й переоцінки чинних традицій, стереотипів, догм, стало центральним поняттям для медіаграмотності [5, с.10].

Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку – це складний процес, для досягнення мети якого необхідна розробка методики наукового дослідження цієї проблеми. Організація наукових досліджень із дотриманням етапності відображена в працях О. М. Горошкіної, Г. І. Дідук-Ступ’як, О. В. Кучерук, В. К. Майбороди, В. С. Майбороди, В.М. Сидоренка, Г. В. Терещука та ін [4, с.52].

Медіа-урок – одна з форм організації навчання, що використовує мультимедійні жанри не частково (наприклад, статичні чи динамічні таблиці, блок-теми, медіа-твори тощо), а цілісно, впродовж всього уроку, і містить у собі безліч різноманітних мультимедійних прийомів, що в своєму взаємозв’язку покликані оптимізувати навчальний процес і сприяти повному розкриттю теми. Такий урок динамічний та результативний [2, с.200].

Головна функція вчителя – навчити вчитися, створити умови для кращого засвоєння матеріалу, тому медіа-урок є продуктивною формою навчання, що потребує спеціальних умінь та навичок орієнтування в інформаційному просторі як від учителя, так і від учня.

Можемо окреслити такі переваги медіа-уроку:

- сприяє реалізації освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання в їх єдності;
- дає змогу опрацювати більшу кількість матеріалу;
- надає можливість добирати більш цікаві й різноманітні вправи та завдання;
- процес навчання враховує індивідуальні особливості сприймання та переробки інформації;
- сприяє процесу кращого запам’ятовування;
- має здатність впливати на емоційну сферу учнів, формуючи позитивний настрій та підвищуючи мотивацію навчання;
- формує вміння й навички за рахунок індивідуалізації навчання;
- допомагає реалізувати основну функцію вчителя в умовах інформаційного суспільства.

Методи і прийоми, які активно використовуються на медіа- уроках:

- прийом «Німе кіно» (озвучування слайдів, уривків з фільмів);
- прийом «Екскурсовод» (добір та озвучування відеоматеріалу, презентації);

– прийом «інтерв'ю» (складання питань за враженнями від фільму, мультфільму, теле- та радіопередачі);

– використання методу роботи з QR-кодами. Це спонукає учнів до роботи з різними джерелами інформації. Можна закодувати інтернет-джерела, текстові повідомлення, посилання, тестові завдання, ігри та багато іншого.

– прослуховування усної інформації з наступним її ілюструванням малюнками, складання сценарного плану відеосюжету;

Зупинимось на конкретніших прикладах творчих завдань, які можуть бути використані під час проведення уроків української та англійської мов.

Учена-методист Г. І. Дідук-Ступ'як пропонує для цього використання компаративної методики із застосуванням креативних вправ і завдань на відновлення в пам'яті динаміки просторово-часових, аудіовізуальних образів кульмінаційних епізодів медіатекстів у процесі колективного обговорення (добір прозових, поетичних, живописних, музичних творів, що асоціюються з тим чи іншим медіатекстом, обґрунтування свого вибору тощо) [3, с.11-13].

Також, можна застосовувати проблемні колективні обговорення та рецензування медіатекстів (фільмів, телепередач, кліпів, комп'ютерних ігор, сайтів інтернету), зіставлення та обговорення рецензій, статей, книг професійних кінознавців; підготовка рефератів, присвячених проблемам медіакультури.

Для прикладу, у 5-му класу вивчається речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (загальне ознайомлення). Види речень за метою висловлення; за емоційним забарвленням: окличні й неокличні (повторення). Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (практично). Для опрацювання цієї теми, можна запропонувати виконати такі завдання:

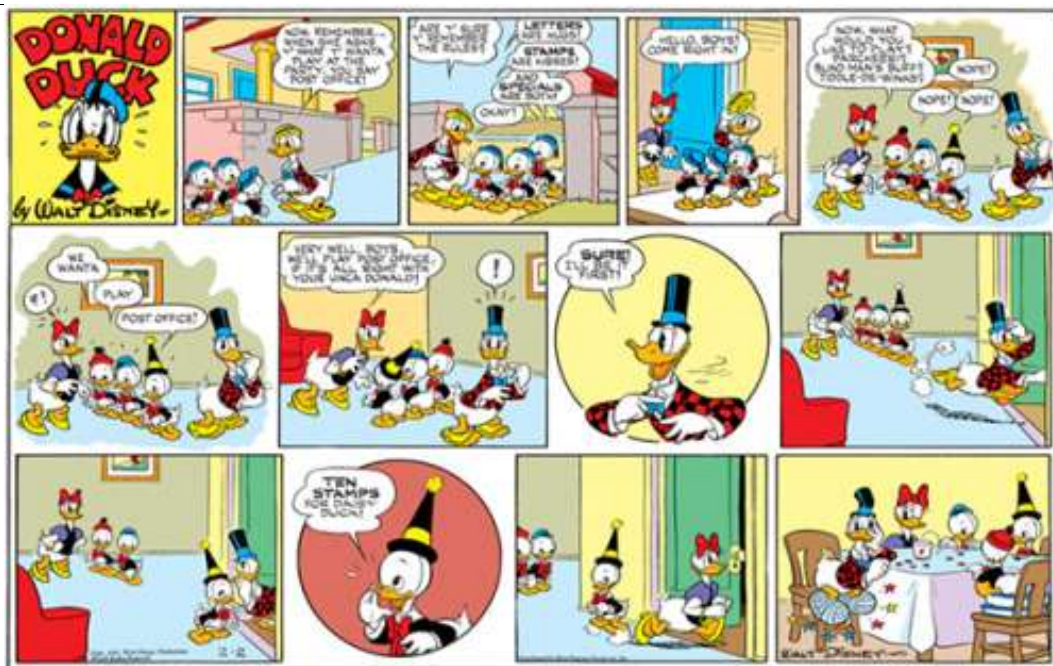
1). Вправа «Я – дослідник медіа» потрібно дослідити запропоновані статі з різним емоційним забарвленням(які подано в газетах чи новинних стрічках електронних видань), щоб діти виписали речення, різні за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні), а також окличні речення, які виражають оцінку (співчуття, іронію, захоплення). Визначити пунктуаційні помилки.

2). Створити тексти інформації для шкільного веб-сайта або шкільної газети про цікавий випадок із життя класу з використанням різних за метою висловлення речень.

3). Створити аудіозапис для шкільної радіогазети повідомлення, що містить окличні й неокличні речення.

Медіа-урок англійської мови – один з важливих елементів медіаосвіти в сучасній Україні, що переживає євроінтеграційні процеси, оскільки розвиває критично-аналітичне мислення, що допомагає орієнтуватися в інформаційному просторі, аналізувати явища та події в час прискореного науково-технічного прогресу та глобалізації суспільства. Такий урок сприяє вихованню особистості учня, надає можливість більш ефективно формувати мовну, комунікативну та соціокультурну компетенцію в різних сферах і жанрах мовлення, повноцінно застосовувати особистісно орієнтований підхід, враховуючи психологічні особливості кожного учня. Відтак, медіа-урок англійської мови – це система, що реалізує різноманітні авторські методики, удосконалює та оптимізує використання традиційних методів і засобів навчання іноземної мови, задовольняє вимоги сучасного інформаційного суспільства. Медіа-уроки англійської мови, як форма організації навчання, поступово витіснятиме традиційні уроки, синтезуючи в собі вже набутий досвід з новими методами й прийомами.

Важливу роль на уроках англійської відіграють вправи для говоріння. Тут можна запропонувати метод скрайбінгу, тобто ми даємо їм уривок із коміксу вони повинні продовжити цю історію, використовуючи форми герундія. Приклад такого коміксу:

Отже, уроки української та англійської мов можуть стати сучасною платформою для формування медіаграмотної особистості школярів, водночас використання елементів медіаосвіти сприятиме розвитку предметних і ключових компетентностей, які передбачені в Державному стандарті. Основні підходи та методи роботи з учнями, сприяють формуванню особистості, здатної приймати виважені рішення на основі аналізу медіаповідомлень, а також бути активним творцем медіатекстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Босак С. Використання мультимедійних технологій на уроках української мови. Дивослово. 2011. № 10. С. 9–11.
2. Вчимося бути медіаграмотними / за заг. ред. М. Масютіної. Бердянськ: Колібри ; Запоріжжя : Дике поле, 2016. С. 200 .
3. Дідук-Ступ'як Г. І. Елементи компаративної методики у процесі інтеракції різнотипових підходів до вивчення мов. Українська мова і література в школі. 2008. №6. С.10-15.
4. Коропатник Михайло Теоретико-методологічні засади медіаосвіти. Вступ до предмета. Філософія освіти і педагогіка. 2012. №25. С. 1-79.
5. Медіаосвіта і медіаграмотність: підручник. Ред.-упор. В. Ф. Іванов., О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. К.: Центр вільної преси, 2012. С. 52.
6. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: критичне мислення у мультимедійному світі / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу ; перекл. з англ. С. Дьома ; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. С. 319.

Гулик Тетяна

Науковий керівник – доц. Дідук-Ступ'як Галина

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У 6 КЛАСІ

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих та економічних завдань, яке потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства. Саме ці пріоритети становлять основу реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення в конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому й професійних ситуаціях. Тому

актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових компетентностей особистості.

Початки технології розвитку критичного мислення були закладені бразильським педагогом-гуманістом П.Фрейре й викладена в його роботі «Педагогіка пригноблених», яка побачила світ у 1970 році.

У 90-і роки ХХ століття американські вчені Бостонського університету К.Мередит, Ч.Темпл, Дж.Стіл запропонували методичну систему «Читання та письмо для розвитку критичного мислення», що містить одну з відповідей на запитання: «Як вчити критично мислити?»

Сьогодні науковці та вчителі в Україні використовують методи та стратегії технології розвитку критичного мислення, узагальнюють теоретичні положення та набувають власний практичний досвід. Серед них варто виділити Н.Дементієвську, О.Пометун, І.Сущенко, О.Тягло, С.Терно та ін. [3].

Критичне мислення – (дав.-гр. κριτική τέχνη — «мистецтво аналізувати, судження») – це наукове мислення, головна риса якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень [4]. Найбільше йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення.

Це процес аналізу, синтезування й обґрунтування оцінки достовірності (цінності) інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини й альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем та ухвалювати зважені рішення – чому довіряти та що робити далі.

Критичне мислення має такі характеристики:

1. Самостійність. Ніхто не може мислити за людину, висловлювати її думки, переконання, ідеї тощо. Мислення стає критичним, тільки якщо має індивідуальний характер.

2. Постановка проблеми. Критичне мислення досить часто починається з постановки проблеми, бо її розв'язання стимулює людину мислити критично. Початок розв'язання проблеми – це збирання інформації за нею, бо роздумувати «на порожньому місці» фактично неможливо.

3. Ухвалення рішення. Закінчення процесу критичного мислення – це вирішування, яке дозволить оптимально розв'язувати поставлену проблему.

4. Чітка аргументованість. Людина, яка мислить критично, повинна усвідомлювати, що часто одна й та сама проблема може мати декілька розв'язань, тому вона має підкріпити ухвалене нею рішення вагомими, переконливими, власними аргументами, які б доводили, що її рішення є найкращим, оптимальним.

5. Соціальність. Людина живе в соціумі, тому доводити свою позицію людина повинна в спілкуванні. У результаті спілкування, диспуту, дискусії людина поглиблює свою позицію або може щось змінити в ній.

На шляху до розвитку такого мислення потрібно пройти 6 послідовних кроків [2]:

1. Нерефлексивний мислитель – ще не усвідомлює «недорозвиненість» свого мислення.
2. Спонтанічний мислитель – усвідомив, що має проблеми зі своїм мисленням.
3. Мислитель-початківець – намагається вдосконалюватися, але без регулярної практики.
4. Мислитель-практик – визнає необхідність регулярної практики.
5. Просунутий мислитель – росте в процесі своєї регулярної практики.
6. Майстер мислення – усвідомлене й проникливе мислення стає візитівкою людини.

Техніка формування критичного мислення може застосовуватися вчителем щодня. Її ключові етапи:

1. Виклик. Мета – формування особистого інтересу для отримання інформації. Учні мають подумати та розповісти іншим (за допомогою індивідуальної, парної, групової роботи; брейнстормінгу; спільних прогнозувань; озвучування проблемних питань тощо) про те, що вони знають з обраної теми для обговорення – так отримані раніше знання усвідомлюються та

стають базою для засвоєння нових. Задача вчителя на цьому етапі – узагальнити знання дітей, допомогти кожному визначити «своє знання» й основні цілі для отримання нових.

2. Осмислення. Діти знайомляться з новою інформацією. При цьому вони мають відслідкувати своє розуміння й записувати у формі питань те, що вони не зрозуміли – для того, щоб пізніше заповнити ці «білі плями». Після ознайомлення з інформацією кожен учень має сказати про те, які орієнтири/фрази/слова допомогли йому зрозуміти інформацію, а які, навпаки, заплутували. Головний принцип етапу осмислення – учитель має давати учням право/установку на індивідуальні пошуки інформації з подальшим груповим обговоренням та аналізом.

3. Рефлексія. Учні мають обдумати те, чого вони дізналися та як включити нові поняття у свої уявлення; обговорити, як це змінило їхні думки, бачення, поведінку.

Критичне мислення є необхідною складовою численних процесів, необхідних для ефективного навчання, які виграють саме від свого комплексного застосування. Мають рацію ті педагоги, які прагнуть змінити практику своєї роботи, щоб школярі не просто читали і писали, а одночасно розвивали критичне мислення. Вони хочуть, щоб учні не просто запам'ятовували матеріал з предмета, а ставили до цього матеріалу запитання, проводили дослідження, творили, вирішували, інтерпретували матеріал і влаштовували дискусії. Таке навчання прийнято вважати найбільш продуктивним [4].

Навчитися критично мислити не просто. Це не є таким завданням, що виконується на певному етапі і далі забувається. Не існує чіткого переліку кроків, зробивши які, можна навчитись критичного мислення. Але існує ряд умов, які педагогу необхідно створити в класі, а також кілька порад, яких повинні дотримуватись учні для того, щоб успішно залучитися до процесу критичного мислення.

Отже, використовуючи на уроках стратегії розвитку критичного мислення, ми спонукаємо учнів до дії. Психолог Б. М. Теплов вважає, що і теоретичне, і практичне мислення пов'язане з практикою [5].

Інструментів/завдань для розвитку критичного мислення на сьогодні відомо набагато більше. Їх можна легко знайти в Інтернеті або ж придумати самостійно. Важливо при цьому пам'ятати, що розвивати критичне мислення – це значить учити дітей не тому, що вони повинні думати, а як вони мають думати – розвивати навички аналізу, синтезу, пошуку та переосмисленню інформації, навчити ставити перед собою додаткові питання, знаходити нестандартні рішення, аналізувати свої вчинки та дії. І чим більше поле для самостійних думок та дій (з правом на деякі помилки в процесі засвоєння нових знань) отримують ваші учні – тим ефективнішим буде навчання. Одне китайське прислів'я говорить: «Скажи мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю, дозволь мені діяти самому – і я навчуся». Навчити дитину мислити самостійно, зважувати, брати відповідальність за свої думки й рішення – чи ж не це є одним з найважливіших завдань учителя?!

ЛІТЕРАТУРА

1. Вукіна Н. В., Дементівська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків : Основа, 2007. 110 с.
2. Інтерактивні технології в особистісно зорієнтованій освіті. URL: <http://osvita.ua/school/technol/982/>
3. Технології розвитку критичного мислення учнів / наук. ред. О. І. Пометун. Київ : Плеяди, 2006. 220 с.
4. Формування критичного мислення школярів / Марченко О.Г. Харків: вид. група «Основа»: «Тріада +». 2007. 200 с.
5. Як опанувати технологію критичного мислення / Макаренко В.М. Туманцова О.О. Харків: вид. група «Основа»: «Тріада +». – 2008. 186 с.
6. Ярош Г. О., Седова Н. М. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології розвитку критичного мислення. Харків : Основа, 2005. 240 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕСТОВОЇ ПЕРЕВІРКИ У 5-7 КЛАСАХ

В освітніх системах розвинених країн тестування вже давно є одним із головних інструментів визначення рівня навчальних досягнень учнів. На відміну від традиційних методів педагогічного контролю, систематичний тестовий контроль на уроках рідної мови дає змогу перевірити знання теорії та вміння розпізнавати вивчені мовні явища; групувати, класифікувати; сполучати слова, доповнювати, трансформувати речення, добираючи належну форму слова, потрібну лексику, відповідні засоби зв'язку між частинами речення.

Особливо актуальною проблема тестового контролю стала в умовах активного впровадження системи зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів та в умовах дистанційного навчання.

Вивченню проблеми тестування в навчальному процесі присвячено багато праць (В. Аванесов, В. Безверха, В. Беспалько, Г. Дідук-Ступ'як, В. Коккота, О. Майоров, О. Масалітіна, Є. Михайличев, О. Петрашук, І. Підласий, І. Рапопорт, Ю. Романенко, І. Цатурова, М. Челишкова та інші).

За допомогою тестування вчитель може легко і швидко відстежувати якість засвоєння кожним учнем навчального матеріалу, особливо тоді коли застосована комп'ютерна перевірка. А також дана форма оцінювання ставить учнів у рівні умови, використовуючи єдині процедури та критерії. Тестові завдання однаковою мірою надаються до використання під час здійснення поточного, тематичного та підсумкового контролю, можуть пропонуватися учням із різними навчальними можливостями, тобто передбачати градацію завдань за ступенем складності, мати творче спрямування [4, с. 50].

Переваги тестових завдань над іншими формами контролю:

- Тести потребують невеликих часових ресурсів для проведення та перевірки;
- порівняно нескладні в проведенні, що дає змогу спростити саму процедуру контролю від його підготовки та здійснення до перевірки й аналізу;
- сприяють розвитку уміння концентруватися, робити правильний вибір, розвивають пізнавальну діяльність;
- забезпечують для кожного з учасників освітнього процесу реально рівні умови під час контролю результатів навчання;

Недоліки тестування:

- готові варіанти відповідей;
- можливість угадування;
- складність створення якісного тесту;
- відсутність можливості розвивати зв'язне мовлення, сформулювати власну думку;

За наявності або відсутності варіантів відповідей виділяють завдання закритої форми та відкритої форми [2, с. 36].

- тестові завдання закритої форми: завдання з вибором однієї правильної відповіді; завдання з вибором кількох правильних відповідей; завдання на встановлення відповідності; завдання на відтворення послідовності.
- тестові завдання відкритої форми: завдання з короткою відповіддю; завдання з розгорнутою відповіддю.

Учителів-словесників доцільно використовувати різноманітні тестові завдання під час проведення поточного й тематичного оцінювання, широко практикувати тестування не тільки як контрольну форму перевірки знань, умінь і навичок школярів, але і як продуктивний навчальний прийом, відпрацьовувати у школярів навички виконання тестових завдань різної форми й різного ступеня складності [1, с. 132].

Тестові опитування користуються значною популярністю під час онлайн навчання. Адже вони дозволяють швидко та ефективно перевірити рівень засвоєння учнями матеріалу та автоматично конструювати статистичні дані з успішності за підсумками проведених робіт.

При використанні онлайн-тестувань варто використовувати наочні матеріали, адже вони збагачують коло уявлень дитини, роблять навчання більш доступним, конкретним і цікавим, розвивають спостережливість і мислення[3].

Доцільно використовувати такі онлайн-завдання:

1. Пошук ключової фрази. З правильних відповідей на завдання тесту дітям потрібно скласти афоризм, який стане епіграфом до майбутньої теми. Можна створити низку тестових запитань за темою «Дієслово», проте замість відповідей «а», «б» чи «в» використовувала різні літери. І коли учні правильно відповіли на тестові запитання, можна було прочитати закодоване слово. У нашому випадку це було – ДІЄСЛОВО.

2. Флеш-картки, які дозволяють позбутися шаблонного мислення та надають свободу вибору. Оберіть картинку, які не матимуть однозначних асоціацій, нехай діти підйдуть до відповіді творчо. Особливо актуально їх використовувати при вивченні фразеологізмів

3. Онлайн-пазли, які допоможуть повторити будь-які теми з української мови. Учні повинні скласти слова, словосполучення, речення.

4. Розподілення слів, фраз. Дітям даються слова і вони повинні віднести його до певного твердження.

5. Ребуси. Допомагають покращенню творчої уяви, креативності, швидкості мислення.

6. Вилучення зайвого слова. Це допоможе покращити увагу учнів.

7. «Вірю – не вірю», «Так або ні».

8. Співвідношення слів.

Такі ігрові форми тестувань зроблять урок цікавішим та продуктивнішим

З початку карантину українська школа крок за кроком призвичаюється до онлайн режиму. Перед учителями відкривається широкий вибір навчальних платформ та освітніх сервісів, які дозволяють реєструвати класи, проводити повноцінні уроки, діагностувати знання. Дистанційне навчання також дає змогу вибудовувати індивідуальний напрям завдань для учнів різних рівнів[3].

1. Google Forms. Дозволяє формувати завдання різних типів, додавати зображення та відео з YouTube, формувати і зберігати результати оцінювання.

2. Kahoot! Дозволяє не тільки формувати різноманітні тести, проводити онлайн-вікторини, а й створювати навчальні ігри.

3. Class Marker. Цей ресурс дозволяє створювати різноманітні тести, використовуючи необмежену кількість запитань і відповідей, передивлятися результати оцінювання, аналізувати статистику. Можна реєструвати користувачів у групах.

4. Pro Profs Training Maker. Ресурс дозволяє створювати і публікувати курси, додавати опитування, компонувати тести з варіантами відповідей або з розгорнутою відповіддю. Можна вставляти в завдання зображення або відеофайли.

5. PLICKERS. Викладач роздає студентам картки з варіантами відповідей (А, В, С і D), вони піднімають їх, а педагог сканує відповіді камерою телефону.

Отже, тести потрібні для увиразнення освітнього процесу. За допомогою них можна вивчати статистику всього, або аналізувати успішність окремого учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паращенко Л. І., Леонський В. Д., Леонська Г. І. Тестові технології у навчальному закладі: Метод. посібник. Київ: Майстерня книги, 2006. 217 с.
2. Плетньова Л. Типи тестів з української мови. Українська мова і література в школі, 2002. № 8. 80 с.
3. Сім сервісів для створення навчальних тестів та завдань онлайн. URL: <https://buki.com.ua/news/7-servisiv-dlya-stvorenniya-navchalnykh-testiv-ta-zavdan-onlayn/> (дата звернення: 03.04.2021).
4. Федоренко В., Коваленко Л. Методичні рекомендації щодо використання тестових технологій у процесі вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах, 2006. № 9-10. С. 48-56.
5. Швидкий О. Тестовий контроль у навчальному процесі. Освіта, 2002. №1. С.19-21.

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У 5-7 КЛАСАХ

Як зазначає нова шкільна програма, вміле володіння українською мовою, уміння спілкуватися, досягати успіхів у процесі комунікації є тими якостями особистості, які якнайкраще визначають досягнення людини переважно в усіх галузях життя, сприяють її успішному адаптуванню до мінливих умов сучасного світу [7]. Мета шкільного курсу української мови, що полягає у формуванні комунікативної компетентності учнів, вимагає перегляду не лише змісту, а й засобів навчання, пошуку нових ефективних технологій, методів та прийомів навчання, серед яких інтерактивним та ігровим технологіям надається перевага з боку лінгводидактів та вчителів-практиків [5.с.17].

Ретельним вивченням рольової гри та рольової діяльності в контексті шкільного курсу української мови займалися відомі вчені-мавознавці: Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонт'єв, О. Степанова. Ми маємо також напрацювання Н. Макарової, Т. Федосєєвої, які розглядають комунікативну гру як засіб формування навичок вправного спілкування школярів, збірник комунікативних вправ О. Мельничайко [4]. Активно досліджувала комунікативні ігри Г. І. Дідук-Ступ'як, яка розробила посібник комунікативно-ситуативних вправ у вивченні морфології [1].

Метою статті є визначення місця рольової гри як засобу формування комунікативної компетентності у процесі навчання української мови в учнів 5-7 класів.

Рольова гра - простий і природний спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності, найбільш доступний шлях до оволодіння знаннями, уміннями і навичками. За допомогою рольових ігор можна організувати колективну навчальну діяльність на уроці, яка допоможе сформувати і розвинути комунікативні уміння і навички в умовах, максимально наближених до умов реального спілкування. Передбачає розподіл учнів за ролями та розігрування ситуацій спілкування у відповідності до теми рольової гри та ролями учнів [2.с.63]. Рольову гру можна розцінювати як точну модель спілкування. Вона наслідує дійсність в її найбільш істотних рисах. У рольовій грі, як і в житті, мовна і немовна поведінка партнерів переплітаються найтіснішим образом. Цей метод навчання має великі можливості мотиваційно-спонукального плану. Спілкування, як відомо, недопустиме без мотиву. Але у навчальних умовах дуже не просто викликати мотив до висловлювання. Труднощі полягають в тому, що вчителю необхідно описати ситуацію таким чином, щоб виникла атмосфера, яка викликає в учнів внутрішню потребу у вираженні думок. Окрім того, рольова гра сприяє формуванню навчального співробітництва і партнерства, адже виконання цього етапу охоплює всю групу, яка повинна злагоджено взаємодіяти. Важливою характеристикою рольової гри є те, що вона розкриває особистості сором'язливих, невпевнених у собі учнів під «маскою», за якою можна сховатися. Значна частина школярів має величезні, а у рольовій грі вони, навпаки, краще розкривають свою особистість.

Істотною перевагою рольової гри перед іншими формами навчання є стовідсоткова зайнятість учнів, а також концентрація уваги учасників протягом усієї гри.

Теперішня шкільна програма з української мови дає нам широкі можливості для успішного використання різних дидактичних ігор на уроках, зокрема і рольових. Для прикладу у 5 класі на уроці розвитку мовлення можна запропонувати дітям такі рольові ігри як «Шукаю друга», «Будьмо ввічливими», У 6 класі можна використати такі ігри як «Редактори», «Інформаційний аукціон». У 7 класі, під час вивчення теми дієприкметника як особливої форми дієслова можна використати такі ігри за ролями як «Ток-шоу», «Диктори», «Рекламна компанія» тощо [6.с.81].

Г. П. Лещенко у своїй статті «Комунікативна гра як засіб формування комунікативної україномовної компетентності школярів» пропонує таку гру для учнів 5 класу на уроці №31 «Складання діалогів. Правила спілкування» [3.с.217]. На етапі закріплення матеріалу

пропонується гра «Будьмо ввічливими. Розмова по телефону». Мета – формувати вміння діалогічного мовлення, працювати в парах, вибирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, збагачувати мовлення комунікативно значущими етикетними формулами, підвищувати культуру усного мовлення. За характером гра є навчальною, усною, діалогічною, парно-груповою. Учитель повинен повідомити тему і мету гри, створити мовленнєву ситуацію, контролювати процес гри. Завдання учнів полягають у тому, щоб розподілити ролі між собою, уважно спостерігати за іншими, адже вони оцінюють своїх однокласників. Учні за бажанням поділяються на пари. Кожна з цих пар повинна підготувати діалог по телефону з великою кількістю різних етикетних формул. Інші гравці слухають діалоги і підраховують кількість та доцільність використаних зворотів. Перемагає та пара, яка підготувала найбільш ввічливий діалог і досягнула комунікативної мети.

У 6 класі, урок повторення вкінці року можна провести повністю у формі рольової гри «Ток-шоу», де учні поділені на ролі, відповідно до завдань, які вони мали підготувати попередньо. Завдання пропонуються згідно тих тем, які вивчалися протягом року: лексикологія, фразеологія, словотвір та орфографія, морфологія й орфографія.

Отже, рольова гра є надзвичайно важливою у навчально-виховному процесі. Рольову гру можна віднести до поля «комунікативна гра», оскільки вона сприяє удосконаленню комунікативної компетентності, успішного спілкування школяра. Рольова гра може стати формою проведення всього уроку або структурним її елементом, використовуватися на уроці розвитку мовлення або аспектному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі (матеріали круглого столу). Українська мова і література в школі, 2012. №4. С. 51–64.
2. Лещенко Г. П. Комунікативна гра як засіб формування комунікативної україномовної компетентності школярів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: філологічна. 2013. Випуск 40. С. 214–218.
3. Мельничайко О. І. Рідна мова. Комунікативні вправи. Тернопіль : Богдан, 2004. 48 с.
4. Пентиліук М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання рідної мови. УМЛШ. 2006. №1. С. 15–20.
5. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання.: за ред. О. І. Пометун. Київ. А.С.К., 2004. 192 с.
6. Українська мова 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх закладів з українською мовою навчання. Українська мова і література в школі. – 2013. № 1. С. 32–55.

*Нестерчук Катерина
Науковий керівник – доц. Панчук Галина*

ПОГЛЯДИ О. ЗАБУЖКО І Ю. ШЕВЕЛЬОВА НА СЛЕНГ, ЗАПОЗИЧЕННЯ І ГОВІРКИ ЯК НА ДЖЕРЕЛА ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мова – це не лише найважливіший засіб комунікації та спосіб формування інформаційних зв'язків, а й вагомий і невід'ємний елемент кожної нації. Навіть більше, мова є найголовнішим засобом націєтворення, ознакою самобутності й унікальності певного народу та ідентифікатором його культури. Роль української мови, котра пройшла тернистий шлях розвитку у зв'язку з колоніальним і напівколоніальним минулим України, цензурними утисками й іншими заборонами, в житті кожного українця – неоціненна.

Упродовж свого розвитку українська мова розширювала і звужувала сфери вживання, змінювала свій статус, зазнавала насильницької асиміляції, знову відроджувалася, набувала нових ознак і, зокрема, формувала неповторний лексичний склад. Закономірним процесом лексичного збагачення є проникнення до рідної мови іншомовних слів. В українській мові є немало кодифікованих росіянізмів, полонізмів, германізмів, тюркізмів та інших запозичень, що разом складають близько 10% від усієї лексики. Однак відбувається і процес засмічення мови шляхом ненормативного вживання іншомовних слів, коли перекинується їхня вимова і навіть значення [1, с. 5].

Сьогодні можемо спостерігати розвиток різних думок щодо джерел збагачення і водночас засмічення української мови, що неодноразово стає предметом досліджень багатьох учених і, власне, зумовлює актуальність обраної теми, оскільки в центрі нашої розвідки будуть погляди Оксани Забужко і Юрія Шевельова на сленг, діалектизми і різні запозичення як на життєдайні джерела української мови.

Мета праці – проаналізувати на матеріалі приватного листування двох непересічних особистостей – української письменниці і діаспорного мовознавця – їхні міркування про на сленг, запозичення і говірки.

Проблема лексичного складу мови, зокрема її сленгового наповнення, знаходиться в полі зору як вітчизняних (С. Пиркало, Л. Ставицька, Л. Масенко, А. Коваль, Н. Бабич, Н. Шовкун), так і зарубіжних вчених (В. Девкін, А. Хроленко, В. Жельвіс, В. Леві, Р. Берон, В. Розен, В. Дружбинський тощо) [3, С. 162-163].

Передусім слід зазначити, що епістолярне спілкування О. Забужко і Ю. Шевельова упродовж 1992-2002 рр. привернуло нашу увагу не випадково, адже епістолярій видатних українських діячів – це надзвичайно цінна спадщина для дослідження питання української мови, української ідеї, а відтак – і України як незалежної держави. Окрім цього, провідним концептом, тобто фундаментальною і досить важливою темою «Вибраного листування...» є, власне, мовне питання.

О. Забужко і Ю. Шевельов поділяли думку про те, що українська мова житиме тоді, коли розвиватиметься сленг. Про його доленосне значення у вирішенні мовного питання Юрій Володимирович пише в листі від 28 листопада 1995 року: «Жарти жартами, а от уже тепер одне певне. І в дослідженнях і в листі з 28 серпня розкішно квітне наш сленг. Я вірю в сленг. Французи, італійці, еспанці – усі вони знайшли себе не з клясиків міднокутих, а таки з сленгів – апеннінського, галльського, піренейського... Ірландизація не страшна, коли живий сленг. Я вболівав, що його в нас нема. А він, так виглядає, є. Мовчатимуть Росії і Америки, як це там говориться в наших анти-рільських, які всі були суцільним Перекладом. Хоч і за нього спасибі, але безсмертя не в ньому» [2, с. 78].

Вочевидь, учасники «діалогу на відстані» поклали на сленг великі надії, оскільки вважали, що саме він зможе ліквідувати той «успадкований трагічний розрив між писемним і усним мовленням – між нормативною установкою на мертвомовну «нетленку», коленкоріві палітурки й томики серії «Шкільна бібліотека», з одного боку, і – хай якою там потолоченою, бозна-чим захарашеною, а все ж живою розмовною мовою» [2, с. 84]. Про це пише Оксана Забужко в листі від 16 грудня 1995 р. та, маючи намір наголосити на величезній ролі сленгу як життєдайного джерела української мови, розповідає про українського поета і кінорежисера Станіслава Чернілевського, котрий «рве на собі рештки волосся: я, каже, тільки тепер зрозумів, що зробили з мовою (і це, завважте, поет говорить, і то поет не літукраїнсько-спілчанського розливу!). Немає в культурі сленгу – нема чим перекладати фільми сучасної тематики! З досади він, бідака, взяв та й вимуштрував наших акторів на оте горопашне «И» в родовому відмінку, і тепер у нас із телеекрана чиказькі бандюги чешуть не затинаючись про брак «чесности», «щирости» тощо...» [2, с. 85].

Безсмертя української мови полягає ще й у її здатності збагачуватися шляхом входження певних груп запозиченої лексики. На думку О. Забужко, запозичення здатні заповнювати усі лексичні прогалини у мові, додаючи в такий спосіб їй міцності і непереможної сили. Однак через брак досвіду письменниці в листі від 3 березня 1996 р. просить Шевельова висловити свій погляд на цю проблему: «Живого містка – нема: мені навіть на презентації закидав один галицький мовний пурист – жартома, звісно, – «не засмічення мови нецензурщиною, а засмічення її чужоземною нецензурщиною», – мовляв, є ж власна, треба тільки за нею гарненько попошукати по словниках... А я думаю – чи ж дійсно треба? Може, по-справжньому мова виживає не в обороні своєї чистоти й незайманості, не вольовим нап'яттям зусиль насупротив чужорідному слову, а якраз наоборіт, здатністю перетравити чуже, зробити його своїм? Так би мовити, не високим імунітетом – а міцним шлунком? Це навіть не думка, для думання в цьому напрямі мені бракує елементарної лінгвістичної ерудиції, – це чиста інтуїція, і

я була б Вам безмірно вдячна, якби Ви мене в цьому питанні навели на якусь тропу. Бо для мене це зараз справді болюча тема – мертва українська заповнила не тільки радіо- й телеэфір, нею починають говорити в побуті!» [2, с. 98].

«Навести на якусь тропу» Юрій Володимирович вирішив не лише одну Забужко, а й усіх, кого хвилювало (або й ні!) мовне питання. У цьому випадку його могутньою зброєю була доповідь «Up or Out? З проблематики формування українського числівника як частини мови», з якою він мав виступити в 1996 році на пленарному засіданні Харківського конгресу. Однак мовознавець отримав удар у спину внаслідок «цензурного втручання з боку тих самих інститутів, проти чий мововбивчої «диявольської політики ЮШ виступив у своїй доповіді (а перед тим провоював усе своє наукове життя)» [2, с. 134]. Пояснення такої реакції критики на край важливу для української мови працю знаходимо в додатках до листа Ю. Шевельова від 15 жовтня 1996 р., де О. Забужко розтлумачує, що ця доповідь «було в дійсності присвячено не так «проблемі формування числівника» (то, кажучи цитатою з самої доповіді, «дрібничка. Але за цією дрібничкою велике питання незалежності розвитку української мови»), як – шевельовським улюбленим методом «від часткового до загального» – критиці базових засад сучасного українського мовознавства яко спадкоємця сталінської (чи, точніше, «білодідівської») традиції нищення мови засобом її кодифікації» [2, с. 133].

У статті «Up or Out? З проблематики формування українського числівника як частини мови», яку О. Забужко помістила до «Вибраного листування», довідуємося про ті два мововбивчі інститути Академії наук, котрих свого часу було поставлено на сторожі коло українського слова і які начебто турбувалися про нашу мову, суворо контролюючи, «щоб до пшениці не домішалися бур'яни. Усе, що не ввійшло до тих томищ, – це «не сучасна українська літературна мова», усе це – «архаїзми й діалектизми» [2, с. 443].

Шевельов у своїй розвідці зазначав, що коли українські діалекти не входять в літературну мову, то вони гинуть. За мовознавцем, інновації в мові можуть походити з таких джерел, як сленг, запозичення і говірки, а «критерій доцільності має вимірюватися не характером джерела, а місцем у мовному розвитку й доцільністю з погляду цього розвитку» [2, с. 441]. Проте в 50-х роках інститут мовознавства в Києві орієнтувався на іншу шкалу оцінок і приймав ті українські інновації, які були ідентичними з російськими. Отож цим «українській мові перекреслено не тільки її минуле, а і її майбутнє» [2, С. 441-442].

Як бачимо, зі складним питанням щодо джерел збагачення і засмічення української мови тісно пов'язана проблема її становлення й незалежного розвитку. На нашу думку, варто все ж погодитися з твердженнями обох учасників «діалогу на відстані», оскільки істинним є те, що наша мова житиме, якщо з'являтимуться сленгові новоутворення, запозичуватимуться іншомовні слова і активно впроваджуватимуться в літературну мову діалектизми, котрі свого часу послужили основою виникнення первісної української мови. Відрадно, що значення говірок для розвитку нашої мови не применшував видатний діяч ХХ ст. Максим Рильський, який в одній зі своїх праць зазначав, що «... збагачення мови йде, безперечно, не тільки шляхом прямого утворення нових слів, неологізмів, а й шляхом переосмислення слів давніх, і шляхом умілого й доречного використання влучних і зрозумілих діалектизмів» [4, с. 71].

Отже, як говірковий лексичний матеріал, так і сленговий та іншомовний – це не мовне сміття, а джерела життя української мови, тому погляди О. Забужко і Ю. Шевельова щодо цього, висвітлені в їхній приватній кореспонденції, вартують уваги і є неабияк актуальними в контексті сучасного стану розвитку рідної мови. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в зіставленні тверджень згаданих діячів із поглядами сучасних українських учених-мовознавців щодо цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрус С.О. Шануймо й кохаймося у мові калиновій: методико-бібліографічні матеріали / уклад. С.О. Андрус, ред. Т.В. Смекалова ; Управління культури і туризму Харківської облдержадміністрації. Харків, 2019. 23 с.
2. Забужко О., Шевельов Ю. Вибране листування на тлі доби : 1992-2002. З доданими творами, коментарями, причинами до біографії та іншими документами. Київ : КОМОРА, 2013. 504 с.

3. Півнюк В.М. Сленги в сучасній українській мові / В.М. Півнюк // Культура і мистецтво у сучасному світі, 2010. Вип. 11. С. 162-167. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/Kmss_2010_11_22.pdf. (дата звернення: 21.04.2021)
4. Рильський М.Т. Як парость виноградної лози / М.Т. Рильський ; упоряд. Г.М. Колесник ; відп. ред. І.К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1973. 264 с.

Іноземцева Юлія

Науковий керівник – доц. Дащенко Наталія

ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕГІОНАЛЬНОЇ РАНКОВОЇ ТЕЛЕПРОГРАМИ «ТВІЙ РАНОК»

Телебачення має вагомий вплив на особистісні установки людини, її думки, цінності, погляди, сприйняття дійсності. Згідно з результатами опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа» у 2020 р. рівень довіри до регіонального телебачення був фактично на одному щаблі з інтернет-сайтами, незважаючи на суттєве зниження цієї цифри порівняно з минулими роками (наприклад, у 2015 р. 43 % опитаних звірялися з контентом регіональних телеканалів, а у 2020 р. – лише 28%) [1]. Цей результат не можна вважати низьким, адже він вказує, що кожен третій українець регулярно переглядає місцеве телебачення. На думку Н. Лещик, на регіональному рівні ТБ «поширює інформацію повніше і швидше, достовірніше і емоційніше, ніж інші ЗМІ» [2]. Тому вивчення тематики сюжетів регіональних телепрограм становить актуальний предмет наукового вивчення з прагматичною настановою.

Аналізу регіональних ранкових телепрограм, виокремленню їх структурних і тематичних ознак присвячено праці О. Беци, А. Горчикової, Т. Крайнікової, Н. Лещик, М. Нагорняк, А. Полісученко, А. Пономаренко, О. Ятчук та ін. Науковці вивчали телевізійну інтерактивність (Р. Борецький), інформаційне насичення ранкових телеэфірів (А. Стащенко), діалогічні форми телевізійного мовлення (Ю. Єлісовенко), жанрові особливості сюжетів у ранкових телепрограмах (В. Гоян).

Мета статті – провести аналіз актуалізованих тем у прямих ефірах регіональної ранкової телепрограми «Твій ранок» на телеканалі «Тернопіль 1». Джерела: випуски телепрограми за 12-16.04.2021 р., оприлюднені на платформі «Ютуб».

Зазначимо, що ранкові телепрограми є рідкістю в регіональному телепросторі. Це можна пояснити тим, що бракує досвіду, ресурсів, харизматичних ведучих тощо. А. Яковець доводить, що «телебачення, у якому немає прямого ефіру, – це, певною мірою, порожнє телебачення», а «довіра глядача до того, що передається в запису, є значно нижчою, ніж до живого ефіру» [5]. Тому формат ранкової телепередачі у прямому ефірі є ефективним з погляду залучення глядачів, взаємодії з ними і вимагає високої рівня підготовки до прямих включень. Крім того, ранкове інформування змушене балансувати між інформативністю та інфотейнментом, що вимагає структурувати фактаж, ділити його на тематичні блоки, не навантажувати аудиторію надто складними повідомленнями. Проблеми, які висвітлюють у сюжетах регіональні ранкові телепрограми, їх змістове та ідейне наповнення й, безперечно, майстерність і компетентність журналістів, впливають на залученість глядачів у «денний» інформаційний простір, формують рівень довіри до телеканалу.

«Тернопіль 1» – місцевий інформаційно-розважальний телеканал сімейного типу, мовлення якого відбувається через кабельні мережі у Тернопільській області (зокрема в Кременці, Чорткові, Тербовлі). Цей регіональний телеканал заснований 26 квітня 2017 р., а повноцінну роботу розпочав після отримання ліцензії у січні 2018 р. Зараз канал має цілодобовий обсяг мовлення та гасло «Тернопіль – це ти!». Програмне наповнення телеканалу [4] складають короткі випуски новин «ТІ Новини», кількахвилинна телепередача про відомих містян «Персона», різноманітні реаліті-шоу на актуальні теми, як-от: «Смачний сюрприз», «Весілля за один день», «Ти красива», «Стань моделлю», «Добрий вечір» тощо; соціальний телепроект «Небайдужі»; розважальні шоу «Хто кого», «Домашній магазин», «Вмикайся»;

дитяче шоу «У ритмі»; просвітницькі програми «Експерт у кадрі», «Енциклопедія краси», «У лікаря» та б. ін. Деякі події міста і краю транслюються у форматі live-streaming у соціальних мережах телеканалу (сторінках на платформах «Фейсбук», «Інстаграм», «Ютуб»). На нашу думку, контент телеканалу орієнтований найперше на людей віком 18-45 років.

Чільне місце серед медіапродуктів цього телемовця займає ранкова програма «Твій ранок». Це – прямефірне ранкове шоу, перший випуск якого з’явився 1 червня 2020 р., однак воно вже встигло позитивно зарекомендувати себе, увібравши досвід тернопільських ранкових шоу (зокрема, попередника – «Файного ранку»). Ведучі – Ірина Прокопишин та Артур Шалак. До вересня 2020 р. середня тривалість телепрограми становила 1 год. 15 хв.; час осінніх випусків збільшили до 1 год. 50 хв., і ця тривалість незмінна до сьогодні.

Аналізуючи структуру «Твого ранку», зазначимо, що кожен випуск по-своєму самобутній, має певні деталі та нововведення, що відрізняє його від інших. Серед переглянутих випусків за 12-16 квітня 2021 р. [3] можна виділити сталі інформаційно-тематичні блоки та їх середню часову тривалість (рис. 1).

Рис. 1. Сталі інформаційно-тематичні блоки та їх тривалість (хв.) у структурі телепрограми «Твій ранок».

Концепція ранкової телепрограми передбачає запрошення різноманітних гостей у студію та інтерв'ю з ними. Стандартно кожен випуск включає дві розмови, у яких за аналізований період обговорювалися такі теми і проблеми: пелюшковий дерматит (з лікарем-педіатром-неонатологом Н. Сарахман); правильне вживання біодобавок (з фітнес-тренером Л. Мулою); методи легкого вивчення іноземних мов (з власницею студії іноземних мов Н. Динею); шкода і небезпека спалювання сухої трави (з начальником відділу агітаційно-пропагандистської роботи ГУ ДСНС в Тернопільській області С. Даніліним); теренова гра «Гурби-Антонівці» (з представниками МНК О. Семенець та В. Капустинським); вирощування лаванди на Чортківщині (з підприємцями М. Герчак та І. Басівим); документальний фільм про Квітку Цісик (з письменником, сценаристом, режисером А. Кірсановим і продюсеркою фільму В. Борщевською); творчість тернопільських музикантів-початківців з гурту «TWEET ME VACK»; методика розвитку голосу для публічного мовлення (з режисером, актором і викладачем з ораторського мистецтва І. Кусяком); убезпечення хвороб голосових зв'язок (з лікарем-отоларингологом Ю. Пасічник). Вважаємо, що за проблематикою та змістом ці бесіди актуальні для глядачів з різними особистими і професійними зацікавленнями.

Решту ефірного часу випусків телепрограми «Твій ранок» займають оголошені ведучими новини різного змісту і тематики. Композиційно вони розташовані між традиційними рубриками, згруповані по 3-4 за тематикою або озвучені по одній новині, як бекграунд до основної інформації. Проаналізовані випуски телепрограми всього містили 78 новин (включно з окремими короткими сюжетами, що є складовою імпровізаційності прямого ефіру, хоча завжди підготовані заздалегідь, і приурочені конкретним подіям, вибраним із рубрики «Цей день в історії»). З метою комплексного осмислення тематико-проблемного наповнення випусків аналізованої телепередачі проведено кількісний моніторинг тем (рис. 2).

Рис. 2. Співвідношення тем у випусках телепрограми «Твій ранок».

Результати моніторингу засвідчують переважання таких тем:

– культура – 11 із 78 сюжетів: «У Чорткові розмалюють головний греко-католицький храм єпархії» (13.04); «Цьогорічна 93-я церемонія вручення нагород премії «Оскар» (14.04); «Першу онлайн-галерею «Жити з мистецтвом» про гуцульських митців запустили в Україні» (15.04); «Х Книжковий арсенал» у 2021 р.» (16.04); «Український культурний фонд отримав нову керівницю Ларису Мудрак» (16.04) та ін.;

– соціально-побутова сфера – 10 із 78 сюжетів: «Біля торговельно-розважального центру у Тернополі проводитиметься благодійна акція зі збору макулатури, і вона спрямована на закупівлю їжі тваринам» (13.04); «У деяких мікрорайонах Тернополя сьогодні не буде води і електропостачання» (13.04); «Сортування – крок до зменшення сміття (досвід жителів вулиці Чалдаєва)» (14.04); «У Тернополі пропонують зранку та ввечері обмежити рух учбового транспорту» (16.04);

– наука – 9 із 78 сюжетів: «На Марс відправили вертоліт, що може робити знімки з певної висоти» (12.04); «Про Стівена Хокінга» (13.04); «Телескоп «Габл» надіслав фото скупчення галактик «Ейбл» (14.04); «Прототип робота-будівельника представили у Австралії» (16.04); «Вчені із Массачусетського університету перетворили коливання павутини у музику» (16.04) та ін.;

– туризм – 7 із 78 сюжетів: «У Теробовлі готуються до відкриття оглядової ратуші» (12.04); «Італія послаблює карантинні обмеження і починає запускати в країну туристів» (13.04); «Влада Мальти готова платити туристам за те, що вони приїжджатимуть сюди відпочивати» (13.04); «Куди можна поїхати в Україні, аби глянути на цвітіння сакур» (15.04) та ін.

Далі за кількістю сюжетів/новин (6 із 78) йдуть теми курйози («Саркофаг єгипетського бога на одному із балконів житлових будинків у Києві» (12.04); «Пластикова пляшка, яку знайшли у голові однієї з одеських скульптур під час реставрації» (13.04) та ін.) і здоров'я («Цікаві факти про роботу людського мозку. Поради, як активізувати своє мислення» (13.04), «Що таке пам'ять та які «нормальні» проблеми із нею може мати людина» (13.04); «Як подолати стрес?» (15.04) тощо.

Значно менше новин в аналізованій телепрограмі присвячено висвітленню: діяльності громадських організацій (5); медицини (4); IT-сфери (4). Надто скупо виражені теми історії (3); освіти (3); політики (3); бізнесу (2); екології (2); економіки (1), спорту (1) та війни на Сході країни (1).

Висновки. Дослідження проблемно-тематичного аспекту тижневого мовлення ранкової телепрограми «Твій ранок» на телеканалі «Тернопіль 1» проведено вперше. Такий підхід дав змогу зробити висновок про специфіку цього формату телемовлення. Тематичний моніторинг засвідчив переважання інформації про місцеві соціально-побутові проблеми, що стосуються різних спеціалізованих галузей. «Тематичними лідерами» є сюжети і повідомлення про культуру, соціально-побутову сферу, науку, туризм, що можна вважати реалізацією інформаційної та культурно-просвітницької функції медіа. Показово, що в проаналізованих випусках майже відсутня негативна інформація, зміст повідомлень і тональність мовлення дає заряд бадьорості та створює оптимістичний настрій, налаштовує на позитив. У час, коли телевізійні новини деморалізують суспільство, навіюючи відчуття зневіри, приреченості, страху, медійники, котрі працюють над підготовкою та випуском в ефір регіональної телепрограми «Твій ранок», ретельно відбирають інформацію: збалансовують негативні новини з повідомленнями про інновації, досягнення, цікаві факти, відомих особистостей, свята та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закусило М. Соцмережі й телебачення – основні джерела новин для українців; довіра до національних медіа впала (дослідження). «Детектор медіа»: сайт URL: <https://detector.media/infospace/article/181614/2020-10-16-sotsmerezhi-y-telebachennya-osnovni-dzherela-novyn-dlya-ukraintsiv-dovira-do-natsionalnykh-media-vpala-doslidzhennya/>
2. Лещик Н. Дослідження українського інформаційного медійного контенту: психолого-соціальний вимір. «ScienceRise»: Scientific Journal. 2016. № 1/1(18). С. 42-51.
3. «Твій ранок». YouTube. Вип. за 12-16.04.2021. URL: <https://www.youtube.com/c/%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C1/videos>
4. Тернопіль 1: телеканал: сайт. Рубрика «Програми». URL: <https://ternopil1.com/programs/>
5. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : підручник. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 240 с.

*Заблоцька Вікторія
Науковий керівник – доц. Даценко Наталія*

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ РАНКОВОГО ТЕЛЕШОУ «ТВІЙ РАНОК» НА ТЕЛЕКАНАЛІ «ТЕРНОПІЛЬ 1»

Актуальність дослідження зумовлена тим, що телепрограма «Твій ранок» на тернопільському регіональному телебаченні зовсім не досліджена з погляду використовуваних у ній зображально-виражальних засобів та їх значення для планування та успішної реалізації телепроєкту.

Зображально-виражальні засоби на телебаченні – важлива характеристика якості медіапродукту. У кожного телеканалу чи програми вони різні, проте стосуються обов'язкових складових: зображення: кадр, ракурс, план та монтаж, зовнішній вигляд студії; звуку: людське мовлення, музика, шуми; тексту: зміст повідомлюваного, монтаж телетексту.

Мета статті – розглянути виражальні засоби телепрограми «Твій ранок».

«Твій ранок» – ранкове розважальне шоу на регіональному каналі «Тернопіль 1» [2], яке ведеться у прямому ефірі з понеділка до п’ятниці, починається о 7.10 і триває 1 год. 50 хв. У плейлисті на ютуб-каналі телеканалу є 278 відеороликів: вирізки з окремих трансляцій і повні версії випусків [1]. Здійснивши вибірковий перегляд записів прямих трансляцій, можна зробити узагальнення: від початку виходу телепередачі у її зображально-виражальних засобах змінилися лише окремі деталі.

Включення зі студії передбачає структурно-композиційні блоки, у яких ведучі повідомляють прогноз погоди, основні новини в Україні та у світі, проводять рубрику «Афіша», у якій оголошують про основні заходи, які мають відбутись у Тернополі та на Тернопільщині, розповідають про історичні деталі дня, ведуть розмову з гостями телешоу тощо.

Візуальний образ формують: логотип каналу; логотип шоу «Твій ранок» у біло-зелених кольорах з назвою передачі на тлі фотографії Театральної площі Тернополя; заставки між композиційними блоками прямої трансляції (тут присутні яскраві кольори (зелений, червоний, жовтий, оранжевий та ін.) і символічні зображення – штанга, чашка з кавою, яєчня на сковорідці, сердечка, бантики, смайлики та ін.); світліни з героями випусків (рис. 1).

Рис 1. Зображення логотипу і заставки телепередачі «Твій ранок».

Візуально-текстовий елемент – це титри з вказівкою теми розмови та з інформацією про гостей випусків із зазначенням імен, прізвищ, посад. Титри виконані у загальній кольоровій стилістиці передачі – білі літери на блакитно-жовтому тлі (рис. 2).

Рис. 2. Зображення оформлення титрів телепередачі «Твій ранок».

Важливим засобом створення зорового образу є дизайн студії, з якої ведуться прямі ефіри телепрограми. Кольори світлі та яскраві: повторюються блакитний і жовтий, як на логотипі; голубий з сірим відтінком переважають на стінах та в декоративних елементах стелажів; ковролін на підлозі – яскраво-зеленої барви. Ці динамічні контрастні кольори розсіюються за допомогою інших (рожевий, чорний, білий та ін.), що присутні в забарвленні елементів декору, розміщених на полицях (рис. 3).

Візуалізують сприйняття деталі інтер'єру. Меблі (крісло, диван, стелаж, студійний стіл) та реквізити у студії пересувні, що дозволяє видозмінювати дизайн, проте творці шоу не використовують такої можливості: від початку він залишається незмінним. Статичним елементом є великий логотип передачі, розміщений на фасаді високого студійного стола. Варто звернути увагу, що у центрі студії є телеекран для зручної візуалізації інформації: досить часто гості програми приносять фотографії чи відео, аби продемонструвати їх глядачам.

Рис. 3. Зображення вигляду студії телепрограми «Твій ранок».

Для урізноманітнення зображення, яке бачить глядач телепередачі, для зйомки використовується два основних плани: загальний, коли видно всю студію, а в кадрі присутні ведучі і гості; середній – для показу лише героїв або окремо ведучих. Ракурси зйомки незмінні, бо використовуються стаціонарні (нерухомі) камери, але завдяки опціям «наближення» і «віддалення» режисерам прямого ефіру вдається урізноманітнити композицію передачі (рис. 4). При монтажі плани і ракурси постійно змінюються, включаються додаткові зображальні засоби, як-от: фото чи відео героя, відеосюжети-заготовки, заставки тощо.

Рис. 4. Зображення з різними планами зйомки телепрограми «Твій ранок».

До звукових засобів вираження на телебаченні належать голосові якості мовців, музика, шуми. Важливими є фонаційні характеристики, техніка та культура мовлення. Ведучі програми – Ірина Прокопишин та Артур Шалак, дует яких гармонійно виглядає у кадрі. Вони мають професійно поставлені голоси, звучання яких доповнює один одного. При веденні прямого ефіру ведучі дотримуються норм вимови, демонструють чітку й виразну дикцію, доцільне інтонування, а також вдало поєднують вербальні та невербальні засоби спілкування. Спостерігаємо, що ведучі вмело оголошують новини, підводять глядачів до сприйняття нових рубрик, ведуть розмови з гостями, ставлять чіткі та зрозумілі питання. Використовують загальнодоступну лексику, за потреби пояснюють наукові терміни чи професіоналізми.

Музичний супровід у телепрограмі присутній при показі заставок і впродовж рубрики «Афіша». Телетекст з'являється лише у поточних та завершальних титрах.

Висновки. Виразальні засоби відіграють важливу роль у будь-якому телевізійному проєкті, оскільки саме за їх допомогою глядач сприймає інформацію та складає враження про телеканал. «Твій ранок» – ранкове розважальне шоу, яке за короткий період свого існування активно заявило про себе у регіональному телепросторі. Колектив творців телепрограми використовує комплекс виразальних засобів у практиці проямоефірних випусків. Зокрема можна відзначити ефективне застосування зображення (колористика; кадр, ракурс, план та монтаж, зовнішній вигляд студії), звукових складників телемовлення й традиційних можливостей текстових повідомлень.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Твій ранок». YouTube. URL: <https://www.youtube.com/c/%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C1/videos>
2. Тернопіль 1: телеканал: сайт. URL: <https://ternopil1.com/>

*Вояк Христина
Науковий керівник – викл. Решетуха Тетяна*

ІНФОГРАФІКА ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ КОНТЕНТУ ОНЛАЙН ВИДАНЬ

(за матеріалами онлайн видань «Українська правда» та «Дзеркало тижня»)

Проблема залучення аудиторії до журналістського матеріалу сьогодні в журналістиці є однією з найбільш актуальних. Журналісти змушені шукати нові форми передачі інформації, саме тому візуалізація контенту знаходять все більше застосування не тільки на сторінках друкованих ЗМІ, а й в інтернет ЗМІ, і навіть на телебаченні. Тому питання вивчення візуального контенту журналістських матеріалів привертають все більша увага дослідників в галузі журналістики.

Мета статті – окреслити сучасні тенденції у використанні інфографіки як сучасного засобу візуалізації контенту у онлайн виданнях.

Об'єктом дослідження стали аналітичні статті двох якісних онлайн видань «Українська правда» та «Дзеркало тижня».

Предмет дослідження – різні види інфографіки як засобу візуалізації у цих виданнях.

Доцільність використання візуалізації контенту продиктована необхідністю подання її вигляді, найбільш зручному для реципієнта. Розвиток засобів комунікації, інтенсифікація інформаційних потоків, призводить до перенасичення інформацією. Як захисна реакція у сучасного реципієнта формується так зване «кліпове мислення», яке «характеризується фрагментарною моделлю сприйняття інформації, де процес відображення об'єктів відбувається без заглибленого послідовного розмежування та поєднання, поверхнево й алогічно, зі швидким безсистемним переключенням», відтак індивід відбирає із потоку повідомлення, орієнтуючись на його значущість чи візуальною привабливістю [4, с. 22].

Інфографіка – один із засобів візуалізації – призначена для швидкого і чіткого відображення комплексної інформації для підвищення можливості зорової системи людини бачити моделі і тенденції [1]. С. Шляхтіна наголошує на тому, що люди не завжди можуть швидко сприймати текст і цифри. Іноді буває складно зосередитися і довго зберігати увагу, потрібен час на усвідомлення того чи іншого факту, особливо при розгляді нетривіальних проблем. Продемонстровані ж вчасно діаграми та схеми відразу привертають увагу, зацікавлюють і полегшують розуміння [5]. Завдання інфографіки – показувати результати порівняльного аналізу даних, вона може бути прив'язана до статті, як і будь-яке інше зображення, або бути засобом висвітлення окремої теми.

Щоб з'ясувати тенденції у використанні інфографіки у онлайн виданнях «Українська правда» [3] та «Дзеркало тижня» [2] ми проаналізували 467 статей за вересень – жовтень 2020 року.

Нами були проаналізовані 302 статті у всеукраїнському суспільно-політичному онлайн ЗМІ «Українська правда», вміщені у рубриках «Українська правда», «Економічна правда», «Життя», «Європейська правда», «Історична правда». Засобами інфографіки було візуалізовано 46 журналістських матеріалів.

Найчастіше інфографіка використовувалася у рубриці «Економічна правда» (14 матеріалів).

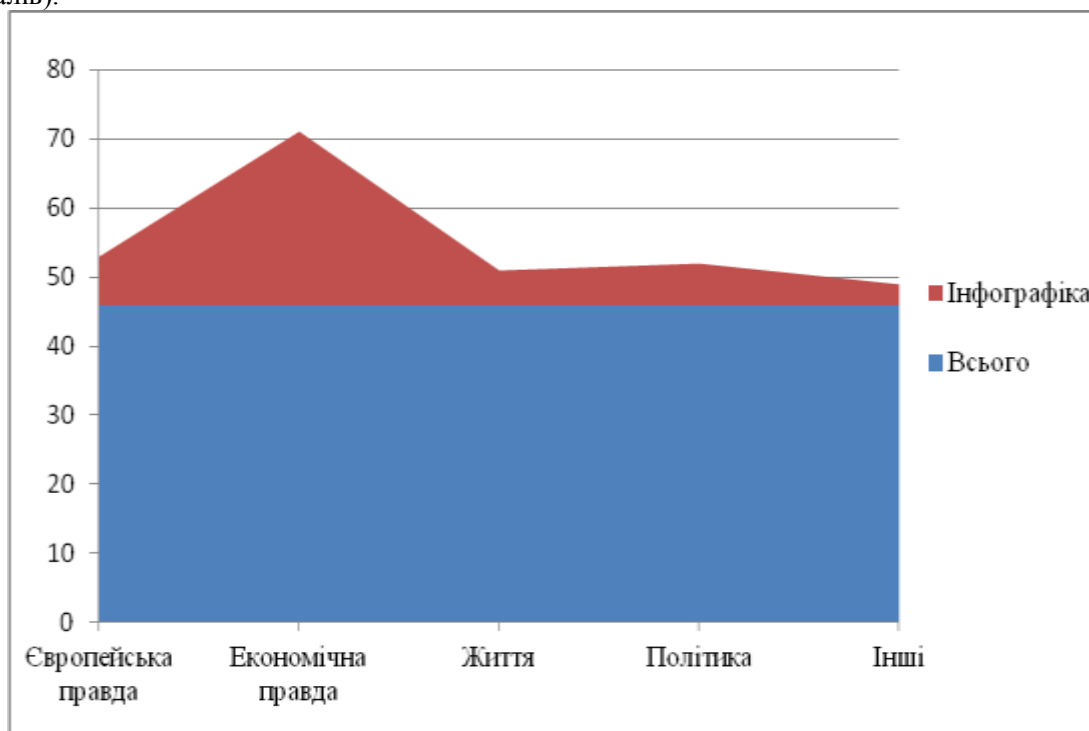

Рис. 1. Частка статей у онлайн виданні «Українська правда», що містять інфографіку.

Аналізуючи види використаної інфографіки, ми з'ясували, що найчастіше журналісти візуалізували інформацію за допомогою діаграм (57 випадків), рідше використовували колажі (29 випадків), графіки (13 випадків), карти (14 випадків), таблиці (10 випадків), схеми (2 випадки). Інші види за аналізований період не використовувалися взагалі.

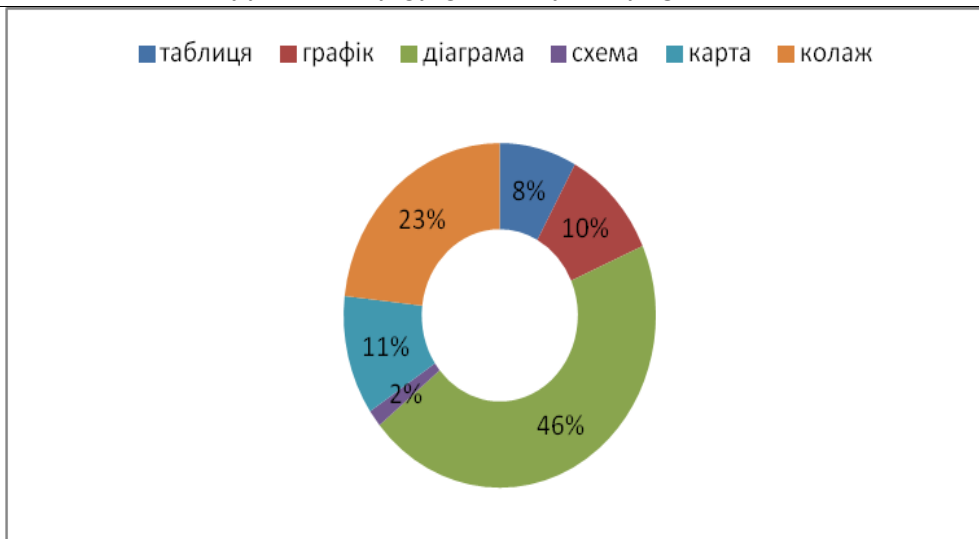

Рис. 2. Частка різних видів інфографіки у онлайн виданні «Українська правда»

Загалом рівень використання засобів інфографіки в онлайн виданні «Українська правда» можна оцінити як достатній, структуру вживаних видів – різноманітною.

Діаграми у виданні виразні, яскраві кольори не зливаються, числові показники легко ідентифікувати, легенда діаграм добро розроблена. Показово, що частіше журналісти використовують стовпчикові і кругові діаграми, як такі, що краще сприймаються рецепієнтами, натомість гістограми та точкові діаграми зустрічаються рідше, бо потребують більшої зосередженості, підготовленості для адекватної інтерпретації інформації. Діаграми добре увиразнюють економічні показники, тому є складовими переважно матеріалів, вміщених у рубриці «Економічна правда» – сорок дев'ять випадків використання із п'ятдесяти семи.

Графіки рідше використовуються для візуалізації журналістського матеріалу, проте вони більш рівномірно зустрічаються в усіх рубриках. Для увиразнення поданих показників журналісти вдало використовують контрастні кольори, шрифт не меншого кегля, ніж розмір основного шрифту, не переобтяжують фон зайвими елементами чи зображеннями.

Як засіб візуалізації таблиці застосовується вкрай рідко, переважно у статтях рубрики «Економічна правда», рідше «Політика», і стосуються виборчих перегонів.

Журналісти «Української правди» активно використовують карти, щоб унаочнити відмінності у процесах та явищах у різних регіонах України. Нам видається використання такої інфографіки дуже продуктивним, адже на одному зображенні з привязкою до місця подій можемо повідомити рецепієнтові важливу інформацію, яка важко сприймалась би суцільним текстом чи переліком (таблицею). Окрім того, насиченість зафарбовування є ще одним джерелом додаткової інформації про ступінь вияву того чи іншого показника.

Загалом рівень використання засобів інфографіки в онлайн виданні «Українська правда» можна оцінити як достатній, структуру вживаних видів – різноманітною.

Нами були проаналізовані 165 статей всеукраїнського громадсько-політичного онлайн ЗМІ «Дзеркало тижня», з них засобами інфографіки було візуалізовано лише 19 журналістських матеріалів.

Найчастіше інфографіка використовувалась у рубриці «Гроші» (14 матеріалів), підрубрика «Макрорівень» (10 матеріалів).

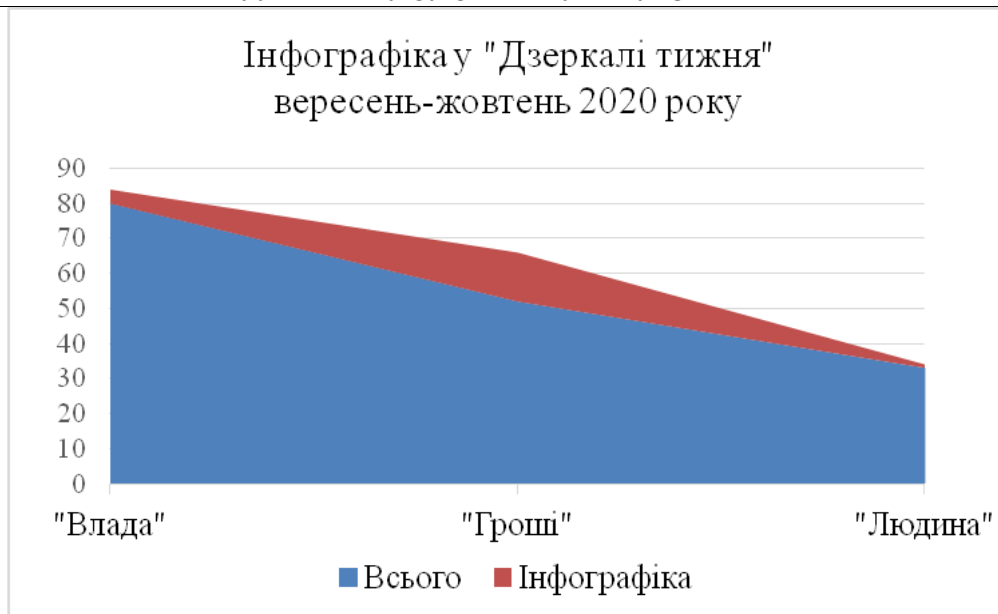

Рис. 3. Частка статей у онлайн виданні «Дзеркало тижня», що містять інфографіку.

Аналіз видів інфографіки, що використовувалась показав, що найбільш продуктивним виявилось використання таблиць (24 випадки), значно рідше використовувалися діаграми (4 випадки), графіки (4 випадки), схеми (3 випадки), карти (2 випадки), колаж (1 випадок). Інші види за аналізований період не використовувалися взагалі.

Рис. 4. Частка різних видів інфографіки у онлайн виданні «Дзеркало тижня».

Таблиці як вид інфографіки використовуються з метою візуалізації найчастіше. Зазвичай, вони є маловиразними, зі шрифтом значно меншого кегля, ніж шрифт основного тексту, іноді вони навіть не перекладені мовою статті чи оформлені з порушенням вимог до такого виду нетекстових матеріалів, що погіршує сприйняття рецепієнтом вміщеного у ній фактажу. Часто таблиця, подана у тексті статті неналежної якості, при натисканні на неї відкривається у новому вікні у форматі, зручному для читання, проте тоді втрачається зв'язок з основним текстом, який інтерпретує наведені у таблиці показники.

Графіки порівняно рідше використовуються для візуалізації текстового матеріалу. Добре продуманим є їх графічне втілення: лінії чіткі, дібрані кольори дозволяють чітко вирізняти показники, відсутність графічної сітки не перевантажує зображення, легенда добре розроблена.

З метою візуалізації журналісти «Дзеркала тижня» в досліджуваний період використовували стовпчикові та кругові діаграми. Вони є виразними, дібрані кольори не зливаються, дозволяють легко ідентифікувати показники, легенда продумана, проте перевантаження тла цифрами, яке видається нам зайвим, робить їх візуально громіздкими.

Загалом рівень використання засобів інфографіки в онлайн виданні «Дзеркало тижня» можна оцінити як середній, з переважанням таблиці як виду інфографіки. Вважаємо, що урізноманітнення видів інфографіки для візуалізації контенту піде на користь виданню, зробить його матеріали цікавішими, доступнішими рецепієнту.

Можемо стверджувати, що сьогодні спостерігається тенденція до збільшення популярності використання інфографіки. Це зумовлено тим, що за її допомогою доступних графічних інструментів автори медіаконтенту можуть скоротити значний обсяг текстової інформації, замінивши її зображеннями, які краще споживаються рецепієнтами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранецька А. Д. Візуалізація медіаконтенту як важливий складник реалізації комунікації. URL : <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/e68a50b975d85a9c6f0a915782e114bc.pdf>
2. Сайт «Дзеркало тижня». URL : <https://zn.ua/ukr/>
3. Сайт «Українська правда». URL : www.pravda.com.ua
4. Шевченко В. Е. Форми візуалізації в сучасному журналі : монографія. Київ нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013.
5. Шляхтина С. Пакеты для создания информационной графики. URL : <http://www.compress.ru/article.aspx?id=11431&iid=449> «Як Києву перемогти рекордні автомобільні затори: 5 болісних кроків» URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/10/12/666146/>

Лісова Зореслава-Ольга

Науковий керівник – доц. Дідук-Ступ'як Галина

ІНФОМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІСПРИСЛІВНИКА У 7 КЛАСІ

Стрімкий розвиток технологічного світу та мінливі умови сьогодення вимагають від суспільства осучаснення усіх сфер людської життєдіяльності. Модернізована освітня галузь потребує компетентного учителя-новатора з навичками використання комп'ютерних засобів навчання, адже учень ХХІ століття орієнтується на доступну та нестандартну водночас подачу навчальної інформації з елементами новизни.

Ретельним вивченням теми інновацій в контексті шкільного курсу української мови займалися відомі учені-методисти та учителі-практики, зокрема В. В. Мельничайко, М. І. Пентилюк, Л. М. Головата, О. М. Горошкіна, О. В. Кучерук, Г. І. Дідук-Ступ'як, Е. Я. Палихата, І. М. Хом'як та інші.

Метою статті є дослідження інноваційних методів розгляду дієприслівника як особливої форми дієслова в умовах дистанційного навчання та їх спостереження на прикладі власних розробок.

Інноваційні методи – явище, яке педагоги активно застосовують у власній практиці. У першій частині Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності прописано: «Інноваційною освітньою діяльністю у системі освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок» [5]. Пандемія коронавірусу спричинила помітний зрушення в освітній сфері, тому інновації у дистанційній формі навчання стали викликом для педагогів.

Віддалене навчання ввійшло в життя як необхідність повсякдення: «на рівні загальноосвітніх навчальних закладів дистанційна форма навчання – справа нова.

Впровадження елементів дистанційної форми навчання в школі є необхідною умовою для досягнення сучасного рівня якості освіти» [1, с. 1].

Однією із складних тем з шкільного курсу української мови є вивчення особливих форм дієслова, зокрема дієприслівника. Згідно з чинною навчальною програмою для учнів 5-9 класів дієприслівник вивчається учнями у 7 класі в контексті морфології як особлива форма дієслова. В учнів доволі часто виникають труднощі із практичним вправленням, що стосується розрізнення дієприслівника в реченні від інших частин мови, пунктуаційних правил його вживання в реченні та правописом. Для розробки інноваційних методів дистанційної форми навчання по дієприслівнику орієнтуватимемось на шкільний підручник з української мови для 7 класу за редакцією педагога, доцента О. П. Глазової за чинною програмою [2].

Широкої популярності набуває метод QR-коду, який слугує відмінним інструментом для формування умінь і навичок, тобто практичного застосування. Пропонуємо інтерпретувати його функціональний апарат, щоб учні мали змогу ознайомлюватись таким чином із правилами вивчення дієприслівника. Трансформований метод «Вивчаємо теорію за допомогою QR-коду» полягає у наступних кроках. Завдання для учителя-предметника ускладнюється, адже він повинен витратити чимало особистого часу, аби підготувати весь матеріал для успішної реалізації на дистанційному уроці. Зміст методу полягає у тому, що на екрані подається декілька QR-кодів і школярі у послідовності, визначеній педагогом, сканують їх та зчитують правило про дієприслівник, що пізніше обговорюється та пояснюється (рис. 1, рис. 2, рис. 3).

Рисунок 1

Рисунок 2

Рисунок 3

Метод «Знайди дієприслівник» має на меті розвинути в учнів чуття пошуку дієприслівників у реченні чи тексті та відокремлювати їх від інших частин мови та дієслівних форм. Підхід побудований на інтеграції з різними видами візуального мистецтва, зокрема кінематографією. Сутність запропонованої діяльності полягає у трансляванні вчителем зазделегідь підготовлених уривків фільмів, із яких учні повинні виписати речення з дієприслівниками та на основі їх скласти власний короткий твір-історію. Слід зазначити, що при пошуку такого типу фрагментів виникає складність у відборі потрібного матеріалу. Аналіз кіномистецької сфери дав змогу переконатися у рідкісному вживанні дієприслівникових зворотів, навіть якщо це продукція, котра створена на основі художнього твору (мал. 1, мал. 2).

Малюнок 1

(х/ф «Тигролови»
режисера Ростислава Синька)

Малюнок 2

(к/ф «Сказжене весілля 2»
режисера Влада Дикого)

Окрім кіномистецтва, можна запропонувати учням фрагменти з телепередач, навчальних програм, online-уроків для опрацювання теми та пошуку дієприслівникових зворотів (мал. 3).

Малюнок 3

(Експрес-урок О. Авраменка «Мати чи матір?»)

Інтерактивні підходи є важливою складовою уроку для всестороннього розвитку школяра, адже, як зазначає лінгводидакт Г. І. Дідук-Ступ'як, «сприятиме формуванню національно свідомої духовно багатой мовнокомунікативної особистості» [3].

Отже, дієприслівник у шкільному курсі вивчення української мови вважається однією із найскладніших тем для розуміння зі сторони учнівської спільноти. В умовах дистанційного формату завдання для педагога ускладнюється, тому необхідно підібрати доступну методіку та правильну форму роботи для того, аби дієприслівник постав в учнівській свідомості національним мовним ідентифікатором та спонукою до частішого використання у повсякденні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. Дистанційний навчальний процес: Навч. посібн. /За ред. В.Бикова та В.Кухаренка.Київ:Міленіум,2005. 292 с.
2. Глазова О. П. Українська мова: підруч. для 7 кл. закладів загальної середньої освіти. 2-е вид., перероблене. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. 256 с.: іл.
3. Дідук-Ступ'як Г. І. Контент-аналіз категорії «мовнокомунікативна особистість» крізь призму інтеракції різнотипових підходів до вивчення української мови в основній школі. – Тернопіль, 2015. Режим доступу: URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/diduk-stupyak_g.i._content-analysis_of_the_category_linguistic_and_communicative_personality_in_the_light_of_interaction_of_different_types_of_approaches_to_the_study_of_the_ukrainian_language_in_the_basic_school.pdf. (Дата звернення: 25.03.2021 р.).
4. Дмитренко А. В. Забезпечення освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання. Відкрита та дистанційна освіта: від теорії до практики. Збірник матеріалів III Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції (27 вересня 2018 року). С. 51-53. Режим доступу: URL: http://ourboox-media-prod.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2018/10/08174512/%D0%97%D0%B1-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_27_09.pdf#page=51. (Дата звернення: 01.04.2021 р.).
5. Наказ № 994 від 11.07.2017 «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності». Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1171-17#Text>. (Дата звернення: 01.04.2021 р.)
6. Янісів Ю. Поняття та завдання "Інноваційного розвитку освіти». Молодь і ринок. 2014. № 4. С.155-159. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_4_35. (Дата звернення: 03.04.2021 р.)

Крет Юлія

Науковий керівник – доц. Штонь Олена

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У МІСЦЕВІЙ ПРЕСІ

Постановка проблеми. Важливу роль у процесах функціонування та унормування української літературної мови у XXI столітті відіграють засоби масової інформації (ЗМІ).

Аналіз досліджень проблеми. Текст газети здавна привертая увагу вчених. Мовну культуру засобів масової інформації вивчали Д. Баранник, Т. Бондаренко, С. Єрмоленко, І.

Огієнко, В. Жугай, М. Жовтобрюх, А. Капелюшний, М. Пилинський, Г. Шаповалова, В. Льченко та ін.

Усі науковці наголошують на тому, що ЗМІ певним чином формують мовну культуру своїх читачів. Адже вважаючи, що у пресі не може трапитись помилка, людина засвоює неправильне написання того чи іншого слова. Звідси випливає, що порушення мовних норм у ЗМІ може стати причиною погіршення мовної культури цілого суспільства. З огляду на це дослідження мовних огріхів, які трапляються у газетних текстах, є актуальним.

Мета нашої наукової розвідки: виявити та систематизувати типові порушення мовних норм у незалежному громадсько-політичному тижневику Тернопілля «Наш День».

Головною ознакою культури мовлення, як відомо, є його нормативність. Мовна норма — сукупність усталених мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок спілкування в суспільстві. Кожна з мовних і мовленнєвих норм завжди співвідносна з певними мовними одиницями — орфоепічними, лексичними, граматичними, стилістичними та ін. [1, с. 14].

У нашій статті предметом аналізу будуть лексичні, орфографічні, граматичні, пунктуаційні та стилістичні норми.

Джерелом дослідження, як уже зазначалося вище, став тижневик Тернопілля «Наш День», а саме газети №48 (384) та №39 (375) за 2020 рік. Загалом у двох виданнях виявлено чимало мовних огріхів. Серед зафіксованих нами 296 порушень мовних норм:

- Пунктуаційні помилки (71);
- Лексичні помилки (40);
- Стилiстичні помилки (126);
- Орфографічні помилки (35);
- Граматичні помилки (24).

Проілюструємо за допомогою наведеної нижче діаграми.

Кількість зафіксованих порушень мовних норм у відсотках (%)

Як бачимо, найбільш частотними є порушення стилістичних норм (вони складають 43 % серед усіх виявлених мовних огріхів). Опишемо детальніше випадки відхилення від правил української стилістики.

Перш за все це порушення принципу милозвучності: «(...)мандаринок, подарунки і зустрічі з рідними» (№48 [384]). Після голосної зі звуком і/и варто писати й або та: подарунки «й» зустрічі, подарунки «та» зустрічі.

Інші приклади, де порушується вищезгадане правило: «Збільшуються податки і так далі...» (№48 [384]). Правильно: податки «й» так; «(...) коли доводиться покидати і цей тимчасовий прихисток» (№48 [384]) – покидати «й» цей, покидати «та» цей.

Також у тижневику поширеним є порушення іншого правила (перед словами, що починаються на в, ф або збігом приголосних із в, ф пишемо у). Наприклад: «(...) в 2016 році – 2,26 млн (...)» (№39 [375]), а треба писати так: «у» 2016; «(...) додасть бажану заправку в свою порцію (...)» (№39 [375]) – «у» свою; «(...) в 2017 році – 2,30 млн (...)» (№39 [375]) – «у» 2017.

У газеті «Наш День» також трапляються слова, які не властиві українській літературній мові (канцеляризми, сленг, жаргонізми тощо). Для прикладу наведемо такі уривки: «(...)онлайн за лінками е-кабінету» (№48 [384]) – посиланнями; «Натомість молодше покоління фанатіє від чужоземних (...)» (№48 [384]) – божеволіє, без тями; «(...) гроші та надіслала скріни про оплату (...)» (№48 [384]) – знімок екрану.

У тижневику є й інші стилістичні помилки, але у меншій кількості.

Варто звернути увагу на порушення пунктуаційних мовних норм, які становлять 24% серед усіх вищезгаданих. Найчастіше помилки допускають у написанні стягнених скорочень та метричних одиниць, які пишуться без крапки. Наприклад: «Спільними зусиллями та з допомогою аграріїв ми змогли знайти 1 млн. 980 тисяч (...)» (№48 [384]); «Депутати отримують понад 100 000 грн. на премії (...)» (№48 [384]); «(...) у світі потребуватимуть 235 млн. людей (...)» (№48 [384]); «(...) газу - 22,4 млрд. грн.; за (...)» (№48 [384]); «Залишити його на 3 год. у холодному місці» (№48 [384]); «(...) плівку і відправити на 30 хв. на холод» (№48 [384]). Правильно так: «млрд», «млн», «грн», «год», «хв».

Часто можна помітити відсутність пробілу (або ж його надлишковість), що також є помилкою. Для прикладу наведемо такі речення: «(...) зможуть побачити 11,14, 15, 17, 31 жовтня (...)» (№39 [375]) (відсутній пробіл); «(...) 10-91 (Ігор Свірський) (...)» (№48 [384]) (зайвий пробіл); «(...) році - 3 861,0тис.грн» (№39 [375]) (відсутній пробіл).

Наступну групу мовних огріхів становлять лексичні помилки (13%). Найчастіше у досліджуваних газетах нам траплялися росіянізми. Прикладами можуть слугувати такі речення: «У гонці брали участь 5 українських (...)» (№48 [384]). «Гонка» тощо - помилкове слово, правильно: перегони; «Тернополяни, які хочуть здати пробне ЗНО, повинні (...)» (№48 [384]). Правильно так: «Тернополяни, які хочуть скласти пробне ЗНО, повинні (...)»; «(...)щоб у зимовий період зняти житло і заплатити (...)» (№48 [384]). Правильно: «наймати», «винаймати», «найняти».

Можна натрапити також у тижневику «Наш День» на мовну надмірність (плеоназм і тавтологію): «Похоронна процесія, натовп людей у чорному (...)» (№39 [375]). Правильно: «натовп»; «(...) з ними ювілейний сезон і і такий довгоочікуваний вихід на сцену» (№39 [375]). Правильно буде так: «(...) сезон і такий (...)».

Менше помилок орфографічних – 35, що становить 12% серед усіх знайдених порушень. Чимала кількість огріхів стосується чинного правопису 2019 року. Для прикладу наведемо уривки речень: «(...) водою і кип'ятять півгодини» (№39 [375]); «(...)по півсклянки свіжовичавленого (...)» (№48 [384]). За правописом 2019 «пів» з іменниками пишемо окремо, якщо це слово не становить єдине поняття; «(...) приватні перевізники західного регіону» (№39 [375]). Правильно: регіону; «(...) на офіційному веб-сайті Мінсоцполітики» (№39 [375]). «веб-сайті» — написання не відповідає чинній версії правопису, правильно так: вебсайт.

У газеті часто трапляються помилки, які так чи інакше пов'язані з неуважністю працівників ЗМІ (напр., пропуск літери тощо): «І вже вишукують щось цікаве до Нового року, Різдвяних свят» (№48 [384]). Пропущено букву «т», правильно так: вишукують; «Як зазначає «Економічна правда», підвищення мінімалки (...)» (№48 [384]). Правильне написання таке: «Економічна правда»; «Згодом сталом відомо, що до злочинної діяльності (...)» (№48 [384]). Правильно так: «Згодом стало відомо, що до злочинної діяльності (...)».

Найменше нами було зафіксовано граматичних помилок, лише 24 (8%). Здебільшого порушення мовних норм пов'язані з неузгодженістю особового займенника із замінюваним словом і з узгодженням прикметника з іменником. Для прикладу можемо навести речення: «(...)шіпку перцю, шіпку мускатного горіху та подрібнені (...)» (№48 [384]). Правильно так: «(...)шіпку перцю, шіпку мускатного горіха та подрібнені (...)»; «(...)знушався над

чотирирічним пасинком» (№48 [384]). Правильно: «з (кого/чого)», тобто має бути так: «(...) знущався з чотирирічного пасинка».

Досить часто ми натрапляли на хибну граматичну форму іменника у складі кількісно-іменних сполук: «(...) ванілін, 1,25 склянка борошна (...)» (№48 [384]). Правильно так: «(...) ванілін, 1,25 склянки борошна (...)»; «У Міненерго переконані: 90 копійок і навіть 1,68 гривень - занадто низька ціна» (№48 [384]). Правильно: «(...) 1,68 гривні (...)».

Отже, можна зробити висновок, що працівникам ЗМІ варто звернути увагу на свою культуру мовлення. Оскільки мова ЗМІ безпосередньо впливає на мовлення українців, то потрібно приділити більше уваги контролю якості друкованих видань. Перспективним вважаємо вивчення причин виникнення помилок у ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко А.О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2018. 208 с.
2. Наш День: тижневик. Тернопіль, 2020. №39 (375). 20 с.
3. Наш День: тижневик. Тернопіль, 2020. №48 (384). 20 с.

Крамар Марта

Науковий керівник – доц. Штонь Олена

ГРА СЛІВ У ПОЕЗІЯХ ГАННИ ОСАДКО

Постановка проблеми. Для надання мовленню особливої яскравості, емоційності та дієвості письменники вдаються до такого стилістичного засобу, як каламбур, або гра слів. Це дозволяє висловити думку у влучній, місткій і водночас стислій формі завдяки своєрідному ефекту несподіванки – непередбачуваності. Гра слів, за твердженням дослідників, — це спеціальне використання звукової, лексичної або граматичної форми слів, а також частин слів, фразеологізмів, синтаксичних конструкцій для створення певних фонетико- та семантико-стилістичних явищ, що ґрунтується на зіставленні й переосмисленні, обігранні близькозвучних або однозвучних мовних одиниць з різними значеннями. Гра слів будується на використанні багатозначності, омонімії, паронімії і діє на різних мовних рівнях. Вона відбувається за допомогою як уживання існуючих, так і творення нових мовних одиниць [4].

Аналіз досліджень проблеми. Вивчення полісемії, омонімії та паронімії полісемії лежить у площині такого розділу мовознавства, як лексикологія. Стилiстичне використання цих явищ описано у підручниках зі стилістики, а також в окремих наукових розвідках (О, Вороничев, О. Демська, Н. Дзюбишина-Мельник, О. Дутка, С. Кійко, В. Москвін та ін.).

Проте експресивний потенціал гри слів у поетичному мовленні, зокрема у творах сучасних письменників потребує детального опрацювання, саме це й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є виявлення й опис гри слів як специфічного засобу виразності у поезіях тернопільської письменниці Ганни Осадко. Джерелом дослідження слугувала збірка поезії «Знаки приватної пунктуації». Матеріал для аналізу карткували шляхом суцільної виборки за виданням: Осадко Г. Знаки приватної пунктуації. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 96 с.

Виклад основного матеріалу. Гра слів, як підкреслюють науковці, використовується для досягнення трьох основних цілей, які, зрештою, можуть взаємопереплітатися. По-перше, взагалі для привернення уваги до значення через форму, для загострення сприйняття семантичних особливостей мовних одиниць, що обіграються. По-друге, для створення в такий спосіб комічно-сатиричного забарвлення, тобто явище каламбуру. По-третє, для створення зображально-виражального ефекту, коли зміст зіставляваних слів лишається незачепленим або вгадується тільки як якісь невиразні асоціації з чим-небудь [4]. Будується вона, як ми уже зазначали, на використанні багатозначності, омонімії, паронімії і діє на різних мовних рівнях.

Пароніми – слова, подібні за зовнішньою формою у морфемному складі і звучанні, але відмінні за значенням [1, с. 538]. Омоніми – слова, різні за значенням, але однакові за звучанням і написанням. Серед різновидів неповних лексичних омонімів виділяють: омофони

(мають однакову звучання, але різні за значенням і графічним зображенням); омоформи (мають однаковий звуковий склад лише в певній граматичній формі); омографи (збігаються в написанні, але різняться вимовою, зокрема наголосом) [3, с. 42–45].

У збірці «Знаки приватної пунктуації» Ганна Осадко дотримується першої цілі. Із тридцяти восьми поезій двадцять чотири (63%) містять гру слів, на основі паронімів (70,3%), омонімів (15,6%) та авторської гри (14,1%). Після аналізу зафіксованого матеріалу усі факти гри слів ми поділили на такі групи: 1. Гра слів, у якій поєднуються однакові частини мови (38 мовних фактів – 59,4% від усіх зафіксованих у поезії Ганни Осадко). Це можуть бути: а) іменники (омоніми – 0 (від усіх зафіксованих), пароніми – 25 (65,8% від усіх зафіксованих)); б) дієслова (омоніми – 0, пароніми – 8 (21,1%)); в) прикметники (омоніми – 0, пароніми – 3 (7,9%)); г) прислівники (омоніми – 0, пароніми – 1 (2,6%)); ґ) займенники (омоніми – 0, пароніми – 1 (2,6%)). 2. Гра слів із поєднанням різних частин мови (17 мовних фактів – 26,7%): а) дієслово – іменник (омоніми – 0, пароніми – 6 (35,3%)); б) іменник – прикметник (омоніми – 4 (23,5%), пароніми – 1 (5,9%)); в) дієслово – прислівник (омоніми – 1 (5,9%), пароніми – 0); г) прикметник – дієслово (омоніми – 1 (5,9%), пароніми – 0); ґ) прислівник – іменник (омоніми – 3 (17,6%); пароніми – 1 (5,9%)). 3. Гра слів за допомогою зміни складів (4 мовних випадки – 6,3%). 4. Гра слів за допомогою схожих основ слова (5 мовних випадки – 7,8%).

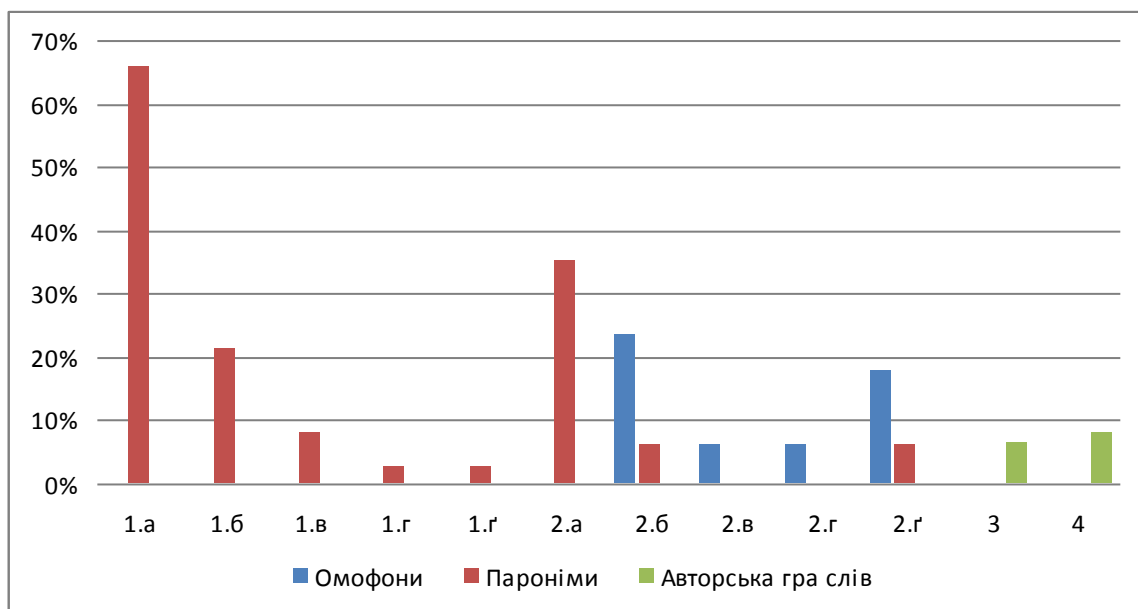

Рисунок 1. Співвідношення різних видів гри слів у збірці Ганни Осадко «Знаки приватної пунктуації» за морфологічними ознаками.

Найчисельнішою у паронімах є підгрупа іменник – іменник: «... Сливе' щаслива – шелестом, і тим, Що завтра та й довіку – дім і дим / Густий і білий, і по пояс трави.» [2, с. 16]; «Як жовта білка у зимову шпарку, / Збігає шпарку ниточка у дим, / Як в дім до нього...» [2, с. 69]. У вірші «Осінні парки» ця ж пара паронімів присутня ще раз, але у іншій відмінковій формі: «І тіка- / ють / жінка-осінь-нитка – три в одному / з отого диму та отого дому ...» [2, с. 70]. Також у підгрупі іменник – іменник зафіксовано пари: сільце – сільце, снів – сніг, габа – губа, тире – тирі, від жалю – від жала, спину – упину, дами – мами, голос – волос, надій – Надія, душі – душ, парки – парку, вершник – віршник, шоло – мило, край – рай, руни – рани та ін., як-от: «Найперше – запах. Липоцвітна мла, / що мляво вигинає жовту спину, / як літня кішка... Мчати без упину...» [2, с. 40]; «Три шпарівні газдині – сиві парки / Прядуть куделю осені у парку...» [2, с. 69]; «...та схилами, наче сходами велетенськими, СОНЦЕ впливе... / Не закривай штори, Серце / Не страшно» [2, с. 15].

У дієслівній підгрупі зафіксовано такі пари: триває – тримає, брешеш – крешеш, поинула – покинула, дивиться – давиться, бути – чути, тікає – стікає, повз – заповз, маскуєш – мізкує. Продемонструємо: «Осінь тоді видалася сльотоваю, / І ангели, пролітаючи понад зоною, / Губили сіре качине пір'ячко... / – Куди ж ти поинула, на кого покинула?» [2, с. 42]; «бо життя утікає слизькою рибиною – кудись повз / і хробак невідомості через вухо у мозок заповз...» [2, с. 51].

Наступною підгрупою за чисельністю для паронімів є прикметник – прикметник. Пароніми: густі – пусті, тотемна – то темне, доладні – дорадчі – «Тотальне безсоння / Тотемна любов / Ка- / -рась / ...то темне відлуння – ундіна співа – ні звуку...» [2, с. 67].

У збірці наявні ще дві підгрупи паронімів з однаковими частинами мови (прислівник – прислівник і займенник – займенник): «...Слово, з якого все почалося, зміліло нам, / як повноводий колись Йордан / змаліло, як виполоканий в окропі вовняний светрик» [2, с. 31]; «... виходу шукати, тебе шукати, себе шукати, / розхитувати язиком – / розхитуватись над прірвою ...» [2, с. 49].

У першій підгрупі другої групи переважають пароніми: спитьсся – спицях, минали – мінами, ступай – ступнею, мить – щемить, душу – задушу, пече – плече. Цікавою парою у цій підгрупі є спитьсся – спицях, ажде, якщо записати їх у фонетичній транскрипції, відмінність максимально зменшується [спі́ц'á] – [спі́ц'á х]: «і звірі, що колін Ї торкнувшись, / до ніг лягають і мовчать про те, / що Донні знов не спитьсся, / що на спицях / вона плете ногами плетениці.» [2, с. 20]; «...а посічені пальці... не болить, бачиш, а ти, дурненька, боялася, не пече усміх Господній лагідний, і дорога кицею лащиться, і - ні звуку... першого ангела – паперового - саджала на праве – дитяче – плече – то останній візьме тебе потім за ліву, Серце, – старечу – руку» [2, с. 68].

Наступною підгрупою є іменник – прикметник, у якій зафіксовано дві однакових пари: білі – тілі та мла – мала, убоге – у Бога – «... в сукні синій, де горохи білі – / в зелені трави! Клеймами на тілі – / іржаві плямки йоду – дуй чимдуж!» [2, с. 40]; «щось химерне таке: зимні води і чайки білі, / АрГонавти смагляві, сердечний – козирний – туз, / Ти смієшся, і зовсім не страшно, і сіль та тілі, / І пливу, розгрібаючи душі слизьких медуз» [2, с. 55].

У підгрупі прислівник – іменник кількість омонімів та паронімів однакова: «Густий і білий, і по пояс трави, / І ворожба зозульки – «так» та й «так», / І хрестиком на льоні – мак та й мак – / Цвіте-не в'яне, і шаленець-травень» [2, с. 69]. Пароніми: мулька – кулька, завжди – зажди – «Ти вже знаєш, що ця дорога тривала не ніч – завжди, / І несло мій плацкарт, і кидало аж до неба, / Та потреба ба-чи-Ти нагорнула хвилию: Ти, зажди!» [2, с. 54].

І остання підгрупа прикметник – дієслово: зайву – зайду – «Коли похапцем шуруєш несамовито, / Маскуєш серед морфем, / Мізкуєш – та хто там помітить? / Зайву – зайду – літеру / Чи зайвий – черговий – рік життя?» [2, с. 75].

Отже, проаналізувавши поезію із збірки «Знаки приватної пунктуації», можна зробити висновок, що творчість Ганни Осадко виразно виділяється використанням гри слів для створення зображально-виражального ефекту, коли зміст зіставлених слів лишається незачепленим або вгадується тільки як якісь невиразні асоціації з чим-небудь. Базується таке експресивне явище на омонімії та паронімії. Найбільш частотною групою зіставлених пар є іменник – іменник. Перспективним вважаємо вивчення цього явища у творах інших сучасних митців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ Академія, 1997. 752 с.
2. Осадко Г. Знаки приватної пунктуації. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 96 с.
3. Сучасна українська мова: підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. Київ: Либідь, 1997. 400 с.
4. Тараненко О. Гра слів. Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine50-10.pdf>

ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Художній літературі, як відомо, крім виховної та естетичної функцій, притаманний значний розвивальний потенціал. Великою мірою це стосується творів для дітей. Завдяки персонажам (люди, персонажі – представники тваринного і рослинного світу), лексичному наповненню текстів виробляються оцінні орієнтації дитини стосовно добра і зла, значною мірою при цьому залучається її емоційно-розумова сфера, виробляються навички співдумання і співстраждання, що лежать в основі формування такої суттєвої ознаки людських стосунків, як милосердя. Мова творів для дітей має відповідати літературній нормі, бути доступною, живою, а також особливо багатою та виразною, для того щоб допомогти дитині розширити словниковий запас, збагатити її мовлення образною та емоційно забарвленою лексикою.

Аналіз досліджень проблеми. Використання мовних засобів образності та інтимізації привертало увагу як лінгвістів, так і літературознавців. Цієї проблематики торкаються так чи інакше: Д. Білецький, Т. Вавринюк, С. Єрмоленко, М. Зозуля, І. Кочан, О. Марчун, М. Матвійчук, Л. Мацько, Н. Романова, Н. Сивачук, Н. Слухай, О. Тимченко, В. Філінюк, В. Чабаненко, В. Шинкарук, Ю. Шпак, Л. Шутак, В. Яригіна та ін. Проте функціонування таких засобів у творах для дітей, які нещодавно побачили світ, описано недостатньо повно, тому тема нашої наукової розвідки є актуальною.

Джерелом дослідження стала збірка: Віршики для малечі: збірка віршів / уклад. Карпенко Ю. М. Київ: «Глорія», 2018. 128 с.

Мета статті: здійснити семантико-стилістичний аналіз засобів виразності у збірці «Віршики для малечі», зокрема персоніфікації та емоційно забарвленої лексики.

Персоніфікація (уособлення, прозопопєя) – це «вид метафори, троп, що полягає в перенесенні ознак і властивостей людини на предмети, явища природи, абстрактні поняття, на тварин. Іноді під уособленням розуміють не тільки «олюднення», а й узагалі «оживлення» реалій неживого світу» [2, с.750]. У її структурі виокремлюють персоніфікований денотат (предмет уособлення) та власне персоніфікатор – лексему, яка несе в собі уособлювальні ознаки і завдяки якій це уособлення відбувається.

У збірці «Віршики для малечі» персоніфікація – часто вживаний засіб виразності. Ми скористалися класифікацією Н. Слухай [2]: предикація типових дій живих істот: «Мило мучилось, терпіло – плюх у воду! І попливло» [1, с.23], «Та вона (морквина) не поспішає – хай зайчатко почекає!» [1, с.47], «Мухомор червоний ріс. Його знає увесь ліс» [1, форзац 2], Хвилі сині граються – бризки розлітаються. [1, форзац 2]; предикація типових дій людей: «Сім хом'ячат борщ варили...» [1, форзац 1], «Підмітає Хомка хатку і виходить на зарядку...» [1, с.25], «Зайчик моркву посадив, гарно грядочку полив» [1, с.47], «Малювала зранку мишка три цукерки, два горішка...» [1, с.71], «Тітонька корівонька на базар ходила» [1, с.81]; предикація стосунків за моделлю людських: «Ви прийдіть, сусідки-мишки, погостуйте в мене трішки!» [1, с.5], «На вечерю восьминіг пік для родичів пиріг...» [1, с.87]; Крокодильчик сумував, адже друзів він не мав» [1, с.111], «А сорока просить сина: «З'їж хоч крапельку, дитино...» [1, с.121]; предикація людських емоцій: «Розревівся (ведмідь) на весь ліс...» [1, форзац 1], «Засмутились дуже жабки, бо брудні лишилися лапки» [1, с.23], «Заздрять курки – дві-квоктушки!» [1, с.32, «Тому радіють кенгурята – дуже затишна в них хата» [1, с.92]; предикація форм спілкування, характерних для світу людей: «Півень-сусід повз пробігав, разом співати запропонував» [1, форзац 1], «Як на річці та була сміхота – шість мишенят дражнили kota...» [1, форзац 1], «Свинка Уляна синка вихваляла...» [1, с.12], «Репетують хробаки: «Розбігайтесь хто куди!» [1, с.98].

Аналізована збірка містить також персоніфікації, у яких актуалізуються фразеологізми: «Бобер без діла не сидів...» [1, форзац 1]; Кіт ... загорнувся по самі вуха» [1, с.14]; «А миші сміються – аж за боки беруться» [1, с.78]; «... оченята в нього аж горять» [1, с.117].

Ще одним часто вживаним засобом виразності є емоційно забарвлені слова. Емоційна лексика – це «слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприймання дійсності» [3, с.171].

До емоційної лексики переважно належить: розмовно-просторічна лексика: «... на сонечку валятися» [1, с.4], «Ось така я краля» [1, с.18], «А чистюля той – елот» [1, с.39], «Він ніжками чеберяв...» [1, с.54], «Плентався за ними п'ятий...» [1, с.82], «І мукає бідолаха...» [1, с.105], «Люблю я пустувати...» [1, с.114], «А що ж він гамав на обід...» [1, с.118]; вульгаризми: «В річці шука проживає – довгу морду вона має...» [1, с.80].

Багато слів мають позитивне емоційне забарвлення: «Песик Гавчик весь біленький, вушка гарні, ніс чорненький» [1, с.3]; «Ти ж мій гарненький, ти ж мій чепурненький!» [1, с.12]. Деякі лексеми позначають негативні емоції: «Цілий день він так стояв, незачесаний зітхав» [1, с.73], «... в річці всі від неї плачуть» [1, с.80]. Це досягається за допомогою: пестливих суфіксів: «Кульбабки – то є, а дітоньки ж де?» [1, форзац 1], «Ти дровець не рубав!» [1, с.63], «Котлетку, супчик, бутербродик, шматочок сиру і компотик, яйце, хлібець і кашки миску, ковбаски трішки і сосиску» [1, с.119]; згрубілих суфіксів: «Напали на козлика сірі вовчиська» [1, с.36], «Були в бабці дітлахи!» [1, с.48], «Тигр ... пазуристий та ікластий» [1, с.52], «А цаписько в курнику заспівав...» [1, с.83].

Як ми уже зазначали вище, у творах для дітей головними образами є людини та представники тваринного і рослинного світу, тому можна виділити такі тематичні групи емоційно забарвлених слів: реалії світу природи: «У березовім гайочку, на зеленому горбочку квіточка зривав» [1, с.21], «Співучого соловейка...» [1, с.21], «Сяє сонечко привітне...» [1, форзац 2]; на позначення осіб і людських стосунків: «Матуся малят ніяк не знайде...» [1, форзац 1], «... дитинька буде спати» [1, ст.26]; на позначення частин тіла: «От і чисті в донечки личко і долонечки!» [1, с.9], «Долоньки-долоньки, укладайтесь спатоньки» [1, с.48], «... примостив її під вушко» [1, с.72], «... бурчить його животи» [1, с.88]; на позначення реалій побуту: «... плів м'якенький гамачок» [1, форзац 1], «... а лисичка – скатертинку» [1, с.91], «Подивись скоріш в віконце...» [1, с.107]; на позначення понять міри і часу: «... він збирає щохвилинки» [1, с.42], «... на млин із зерном за годинку сходити» [1, с.79], «Листочком одньеньким наїстися може...» [1, с.100].

Отже, система засобів виразності у сучасній поезії для дітей становить широкий матеріал для дослідження, що дає можливість розкрити багатство української поетичної мови. Аналіз, семантики персоніфікацій і емоційно-забарвлених слів продемонстрував розмаїття засобів для творення інтимно-ласкавого, зменшено-пестливого колоритів та образів-персонажів – представників рослинного і тваринного світу. Перспективним вважаємо дослідження інших засобів виразності у творах для дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віршики для малечі: збірка віршів / уклад. Карпенко Ю. М. Київ: «Глорія», 2018. 128 с.
2. Слухай Н. Персоніфікація в поетичній мові Т. Шевченка. URL: <http://sites.utoronto.ca/tsq/20/slukhai20.shtml>
3. Українська мова: енциклопедія / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид. Київ: «Українська енциклопедія», 2004. 833 с.
4. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 165 с. URL: <http://library.uni.ver.kharkov.ua/book/html/lingv/expressii.pdf>.

Кондрат Мар'яна
Науковий керівник – доц. Штонь Олена

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У МІСЦЕВІЙ ПРЕСІ

Постановка проблеми. Преса є одним із найбільших факторів впливу на світогляд людини, її духовність, цінності, думку тощо. Вона виступає вагомим засобом створення історико-культурного інформаційного простору держави. Через засоби масової інформації передаються політичні, суспільно-економічні, ідеологічні, етнічні та інші новини, які формують

націю та національну свідомість особистості. Тому порушення мовних норм у засобах масової інформації є важливою проблемою в наш час, адже вона впливає на освіченість та грамотність читачів.

Аналіз досліджень проблеми. Культуромовні огріхи у засобах масової інформації вивчали такі науковці: Т. Бондаренко, Л. Боярська, А. Коваль, А. Капелюшний, О. Селіванова, О. Сербенська, та інші. Проте, на жаль, у місцевій пресі, інтернет-виданнях трапляється багато порушень мовних норм. Це й зумовлює актуальність теми нашої наукової розвідки.

Джерелом дослідження стало інтернет-видання «Погляд» м. Тернополя за вересень 2020 року.

Мета статті - проаналізувати та описати найбільш поширені види помилок в інтернет-виданні «Погляд».

Шляхом лінгвістичного обстеження медіа-матеріалів ми виявили різні відхилення від літературної норми. Найбільш частотними є орфографічні помилки, вони складають (24,59 %) від усіх зафіксованих анормативів, приблизно таку ж частину становлять граматичні (22,67 %), стилістичні (21,58 %) та лексичні (21,33 %) помилки. Найменше виявлено пунктуаційних огріхів (9,83 %).

Переш за все виявлено багато орфографічних помилок. «Орфографія (від грецьких *orthos* - правильний і *grapho* - пишу) - це система загальноприйнятих правил написання слів якої-небудь мови і розділ мовознавства, який вивчає правопис слів» [2, с. 130]. Найчастотнішими помилками - є пропущення букв у словах, наприклад: «церви» (П, 2.09.2020), «Лемурійске» (П, 3.09.2020), «Тероноплем» (П, 4.09.2020), «уяного кораблика» (П, 4.09.2020), «небезпідставно» (П, 4.09.2020); порушення правил подвоєння та подовження літер: «священника» (П, 2.09.2020), «повністю» (П, 2.09.2020), «високопреосвящений » (П, 2.09.2020) імунізація (П, 9.09.2020); додавання зайвих букв у слова: «архієпаріхії» (П, 2.09.2020), «збаразьський» (П, 3.09.2020), «привертатають» (П, 2.09.2020), «медичної реформі» (П, 7.09.2020); порушення норм написання слова разом, окремо та через дефіс: «по-правді» (П, 2.09.2020), «мікро-очерет» (П, 3.09.2020), « хоч не хоч » (П, 4.09.2020), «по-батькові» (П, 7.09.2020), «веб-сайті» (П, 9.09.2020), «прес-служба» (П, 9.09.2020), «медіа компанія» (П, 9.09.2020), «відео-зв'язку» (П, 9.09.2020); неправильне написання іншомовних слів: «пауерліфтинг» (П, 2.09.2020), «цитофлюориметр» (П, 3.09.2020); неправильне написання голосних літер у слові: «техників» (П, 2.09.2020), «Волочіський» (П, 3.09.2020), «Ємільчінський» (П, 3.09.2020), «пендемії» (П, 4.09.2020), «ковидом» (П, 4.09.2020), «незворотніми» (П, 8.09.2020); порушення чергування звуків: «галицькимакцентом» (П, 8.09.2020); неправильне написання слів з «г» та «ґ» обґрунтовано (П, 9.09.2020).

Серед граматичних помилок частотрапляються ненормативні вживання прийменників, чи їх відсутність: «... за проханням ...» (П, 2.09.2020), «... по кількості ...» (П, 4.09.2020), «... згідно статті ...» (П, 4.09.2020), «...менше 6 днів ...» (П, 4.09.2020), «... у минулому році ...» (П, 8.09.2020), «В свою чергу ...» (П, 9.09.2020), «... з вимогами по охороні праці ...» (П, 11.09.2020); помилки в узгодженні роду, числа, відмінка: «...Тернопільська міська ради...» (П, 01.01.2020), «... організацій партій, яка планують ...» (П, 16.09.2020), «... з обласним комунальним підприємством ...» (П, 17.09.2020), «... Харківської області ... » (П, 2.09.2020), «... для будівництва приватних ...» (П, 7.09.2020); неправильне вживання числівника з іменником: «... 23 кубічних метра ...» (П, 3.09.2020), «...два автовокзала...» (П, 7.09.2020).

Також трапляються стилістичні помилки. Серед них - порушення чергування «у» та «в», як-от: «... хворі у інкубаційному періоді ...» (П, 1.09.2020), «...четвертою в стрибках в висоту ...» (П, 1.09.2020), «... два в світі ...» (П, 3.09.2020), «В квітні ...» (П, 4.09.2020), «...кожен в своєму...» (П, 7.09.2020), «... в зв'язку з ...» (П, 9.09.2020), «... сезони у аматорському ...» (П, 10.09.2020), «... віри в свої ...» (П, 12.09.2020), «...з отцем Василем у інстаграмі ...» (П, 23.09.2020). Нерідко порушується чергування «і» з «й», чи «та». Ось приклади таких помилок: «... громаді і кожному ...» (П, 1.09.2020), «...думати і аналізувати...» (П, 5.09.2020), «... рішення і обов'язок ...» (П, 09.09.2020), «...підтримці і допомозі ...» (П, 10.09.2020), «...можливості і сили ...» (П, 12.09.2020). Виявлено мовні помилки в словосполученнях, у яких

вживаються «із» замість «зі»: «...згідно із стандартами ...» (П, 1.09.2020), «Крім цього із сторінки ...» (П, 6.09.2020), «...разом із студентами ...» (П, 7.09.2020); «із» замість «з»: «...всіх із усією ...» (П, 7.09.2020), «... комісії із оргтехнікою ...» (П, 14.09.2020); «би» замість «б»: «...чекала би кримінальна ...» (П, 9.09.2020), «...яке би ми ...» (П, 11.09.2020), «... змогли би покинути ...» (П, 22.09.2020).

Частотними є також лексичні порушення. «Лексикологія (від д.-гр. λέξις – «слово, вираз», λόγος – «судження, вчення») – комплексна лінгвістична дисципліна, яка вивчає словниковий склад мови» [1, с. 5]. Це: «...вирішення найзлободенніших проблем ...» (П, 1.09.2020), «... у вузі ...» (П, 2.09.2020), «... буду в числі обраних ...» (П, 2.09.2020), «... поліцейські ...» (П, 2.09.2020), «... діючих депутатів ...» (П, 4.09.2020), «... похоже ...» (П, 8.09.2020), «... попередити погіршення слуху...» (П, 9.09.2020), «... масове поступлення людей в стаціонар ...» (П, 8.09.2020), «... лідируючі позиції ...» (П, 8.09.2020), «... слід відмітити ...» (П, 10.09.2020), «3 тих пір ...» (П, 10.09.2020), «Справа в тому...» (П, 11.09.2020), «... у своїй роботі задіює ...» (П, 11.09.2020), «... співставити з тим ...» (П, 11.09.2020), «Велике дякую ...» (П, 12.09.2020), «...з числа учасників ...» (П, 14.09.2020), «... прийняли участь ...» (П, 15.09.2020), «...в подальшому ...» (П, 18.09.2020).

Найменше зафіксовано пунктуаційних помилок. «Пунктуація (від латинського -, що означає крапка) - це система правил уживання на письмі розділових знаків і розділ мовознавчої науки про використання розділових знаків» [2,с.489]. Ось деякі з них: «... якщо ПЛР тест дасть підтвердження то вчитель йде на лікарняний ...» (П, 2.09.2020), «... до Шумського УЕГГ щоб ...» (П, 2.09.2020), «Фантастично але у скверах ...» (П, 7.09.2020), «Крім того я ...» (П, 8.09.2020), «Щоправда рішення ...» (П, 7.09.2020), «... горлом, мовляв у них ...» (П, 9.09.2020), «...потрібна, насамперед, ініціатива...» (П, 18.09.2020).

Варто сказати, що також виявлено помилки неправильного вживання крапки у скороченнях одиниць вимірювання, наприклад: «...по 89-90 кв м. ...» (П, 1.09.2020), «... 4,5 млн. ...» (П, 4.09.2020), «...200 мл. ...» (П, 5.09.2020), «... 15 тис доларів ...» (П, 9.09.2020).

Отже, порушення мовних норм у пресі є досить актуальною проблемою, адже багато друкованих ЗМІ, інтернет-видань місять помилки різного виду. Щоб цьому запобігати, слід наймати на роботу компетентних фахівців, адже такі культуромовні огріхи впливають на світогляд особистості та її освіченість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ціхоцький І., Левчук О. Лексикологія сучасної української літературної мови (Практикум): навч.-метод. посіб. для студентів І курсу філологічного факультету. Львів, 2014. 258 с.
2. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2011. 559 с.
3. Авраменко О. Було - стало: нові зміни в правописі. Київ: Даринка, 2020. 40 с.
4. Авраменко О., Блажко М. Українська мова та література: довідник. Київ: Грамота, 2019. 496 с.
5. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Вища школа, 2008. 414 с.

*Гарасим Юлія
Науковий керівник – доц. Буда Володимир*

ТРАНСФОРМОВАНІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У РОМАНІ М. КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ НАЗАВЖДИ»

У межах фразеологічного фонду української мови існує два процеси, які завжди врівноважують один одного: відносна усталеність компонентів фразеологізму, що не передбачає довільної заміни будь-якого з них, і варіювання та трансформації, що зумовлюють структурно-семантичні видозміни стійких словосполучень. Саме тому на початку ХХІ століття проблемою дослідження фразеологічних одиниць (ФО) стає їх трансформація у мовленні. Цю тему висвітлюють у своїх працях такі учені, як: С. П. Коновець, Т. П. Свердан, Н. Г. Скиба, Г. І. Аліюмарова, І. О. Тараба, Н. С. Хороз та інші [1, с. 204-205].

Трансформовані та індивідуально-авторські образні стійкі вирази є невід'ємним складником романів сучасного українського письменника Макса Кідрука.

Отже, мета нашої статті полягає у виділенні індивідуально-авторських перетворень ФО та визначенні їхнього функціонального навантаження у романі «Доки світло не згасне назавжди», що дає можливість всебічно усвідомити, наскільки стійкі сполуки дозволили автору виразно змалювати персонажів, розкрити їх характери та вмотивувати дії.

У сучасній науковій літературі для характеристики трансформації фразеологічних одиниць використовуються різні терміни: фразеологічна трансформація, видозміни, модифікації, дефразеологізація [4, с. 234].

Традиційно трансформовані фразеологічні одиниці поділяють на дві основні групи: семантичну й структурно-семантичну. До засобів семантичної належать власне семантичні трансформації та подвійна актуалізація фразеологізмів. До структурно-семантичних видозмін стійких сполук – поширення ФО, заміна компонента або компонентів, скорочення їх компонентного складу [3, с. 141].

Індивідуальне авторське «Я» присутнє в усіх творах Макса Кідрука, включаючи аналізований нами роман «Доки світло не згасне назавжди». Ми простежили, що у цьому творі авторська заміна відрізняється від нормативної тим, що вибір слова-замінника зумовлює насамперед контекст:

«Рута кілька секунд пильно дивилася на Русецького, нібито хотіла проколупати поглядом дірку в його черепі, а тоді незворушно, із майже зухвалим спокоєм в голосі промовила: – Ромейки» [2, с. 510]. Тут нами виділено модифікований фразеологізм проколупати поглядом дірку (у словнику – просвердлити поглядом дірку). Ми вважаємо, що така заміна компонентного складу фразеологічної одиниці просвердлити (проколупати) поглядом дірку є доволі цікавою. Таким чином автор намагається надати більшої емоційності згаданій фразеологічній одиниці, щоб показати, що хтось більш пильно і тривало дивиться на людину з відчуттям докору.

«Непристойний одяг. Забагато макіяжу. Неправильні книжки. Неправильне все!.. Він не кричав, не підвищував голосу, просто монотонно капав на мізки, і зрештою від чоловіка, який міг назвати доньку Індією та з легкістю розсмішити дружину до сліз, не залишилося й сліду» [2, с. 38]. Оскільки твори автора насичені жаргонізмами, то фраза капати на мізки в аналізованому романі вжита як своєрідний авторський стійкий зворот, який якнайкраще передає внутрішні зміни героя внаслідок втрати сина, тобто вказана модифікація у ФО здійснена з метою індивідуалізації персонажа.

Особливими є авторські перетворення давніх виразів мертвого розсмішити та частіше за рукавички. «Не те щоби вона зовсім не любила Григора – Статник був розумний, міг розсмішити мертвого, й до весілля вони аж півроку зустрічались, а це у випадку Уляни, яка змінювала чоловіків частіше за рукавички, щось та й означало, - проте якби не «Азовмаш», який виділяв квартири тільки сім'ям, навряд чи коли-небудь вийшла б за нього» [2, с. 39]. На нашу думку, у цьому випадку фрази мертвого розсмішити та змінювати частіше за рукавички є трансформованими автором фразеологізмами. Адже раніше подані вислови вживались лише у літературних творах зарубіжних авторів або ж були дослівним перекладом ФО з інших мов. Наприклад, у Британії це фразеологізми на позначення певних рис характеру людини: *enough to make a cat laugh* (і мертвого розсмішити), тобто з хорошим почуттям гумору, та *change hands* (непостійний). В українській літературі вони стають фразеологічними одиницями завдяки авторам, які вживають їх у своїх творах із непрямим значенням, яке впливає з контексту. Макс Кідрук у своєму романі використовує докладний переклад цих стійких виразів, вкладаючи в них значення, яке ми розуміємо лише у тексті.

Ще однією модифікацією фразеологізму є ламати голову на ламати мозок, яка зроблена автором для того, щоб індивідуалізувати персонажів, показати усю складність ситуації, в котрій вони знаходяться. Для вирішення проблем потрібно багато сил, напруженої праці, тобто буквально задіяти всі можливості мозку, щоб знайти вихід зі скрутного становища. «Поки їхали Соборною, він заново, без поспіху, прокручував у голові все почуте від Рути. Шукав

альтернативні пояснення або неув'язки в її історії. Ні того, ні того не знаходив... Доводилося ламати мозок, аби переконати себе, що робить усе правильно» [2, с.519].

Наступна виділена нами модифікація пов'язана із фразеологізмом тримати губи на замку, який є трансформацією до відомого тримати рот на замку – мовчати, не розголошувати чогось. У цьому випадку значення фразеологічної одиниці зберігається. Ми вважаємо, що М. Кідрук здійснив згадане перетворення для того, щоб розгорнути подію в потрібному напрямку. «– Фу-у-ух... Ну ти даш. – Іванка якийсь час тримала губи на замку, а тоді швидко проторохтіла: – Можна ще дещо спитати? З того, як просів її голос, Рута здогадалася, про що буде запитання» [2, с. 266].

Надзвичайно цікавим, на нашу думку, є авторський фразеологізм набрати до рота меленого скла, адже він є повністю новоствореною фразеологічною одиницею. Письменник вживає його для того, щоб якнайкраще показати весь спектр емоцій, які відчуває головний персонаж протягом всього роману. За контекстом ми розуміємо його значення – скривитися, бути схвилюваною від ситуації, в яку потрапила. «Рута, неначе набрала до рота меленого скла, й нагадала, що у неї на кону дещо більше: – А я тоді помру. – Вона відвела погляд і буркнула: – Я все розумію» [2, с. 524].

Також авторською новоутвореною ФО евфемістичного типу є назва роману «Доки світло не згасне назавжди». М. Кідрук створює цей фразеологізм з метою розкриття складних життєвих подій, які відбуваються у творі, і неприємних ситуацій, в які потрапляють його персонажі, що урешті-решт може призвести до згасання світла назавжди, тобто смерті. Далі ми простежуємо, що у тексті роману ця ФО з'являється у модифікованому вигляді: «Тікатимеш, може, досить довго. Але врешті-решт вони наздоженуть тебе. І тоді світло для тебе згасне назавжди. Воскресити людину... – Він гучно пирхнув. – Повір мені – таке ніколи не розсмокчеться» [2, с. 389].

Отже, в аналізованому нами романі М. Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» модифіковані ФО є способом лінійного розгортання сюжету, характерною рисою творчої манери та стилю автора. Ми пересвідчилися, що Макс Кідрук майстерно змінює стійкі сполуки, творить унікальні новотвори з метою розгортання подій у потрібному напрямку, надання розповіді більшої експресивності, а також для того, щоб зробити її значно динамічнішою та евфемізувати зображуване.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев'яно В. Індивідуально-авторські фразеологічні новоутворення. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2012. Випуск 56. Частина 1. С. 204-211.
2. Кідрук М. Доки світло не засне назавжди: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 560 с.
3. Пац Л. Трансформація фразеологічних одиниць як засіб підвищення інформативності та образності художнього тексту. Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2010. С. 140-145.
4. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія: навч. посібник. Харків: «Основа», 1990. 167 с.

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

*Григорчук Марта
Науковий керівник – доц. Довбуш Ольга*

ПОРУШЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ НОРМИ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ПІСНЯХ

Люди спілкуються, виражають свої емоції, почуття чи висловлюють свою думку за допомогою слів. Кожне слово має певне значення і функцію. У реченні важливими є як головні, так і другорядні його члени. Адже разом вони утворюють одне ціле – єдину думку. Правила, що регулюють взаємодію цих різних слів і частин мови в реченні, називаються граматичними.

Грамматика мови описує правила, що регулюють форму та значення слів, фраз і речень. Грамматика ділиться на два розділи – синтаксис та морфологію. Синтаксис вивчає, як поєднуються слова, утворюючи фрази та речення, а морфологія досліджує утворення слів [4, с. 4]. З увагою на об'єкт та методи дослідження виокремлюють різні типи граматик, зокрема: аплікаційну, генеративну, історичну, контрастивну, нормативну, описову, універсальну тощо. Метою статті є встановлення особливостей порушення стандартів граматики англійської мови шляхом аналізу тестів пісень сучасних англомовних виконавців. Для цього нам потрібно зрозуміти, що таке описова та нормативна грамматика, і чим вони відрізняються.

Описова грамматика (*descriptive grammar*) пояснює традиційні і загальноприйняті правила. Нормативна грамматика (*prescriptive grammar*) дає поняття мовної норми, пояснює, як правильно вживати ту чи іншу граматичну конструкцію. Різниця між цими двома типами граматик полягає в тому, що нормативна – навчає нас як розмовляти та писати правильно, без граматичних помилок, а описова – досліджує щоденне, побутове мовлення [4, с. 5]. Конфлікт між двома напрямками неминучий, але це цілком нормально, адже мова – це явище соціальне, і те, що передбачено правилами, нерідко порушується в повсякденному житті. Так, безпосереднє усне звукове спілкування є найважливішою сферою функціонування мови. Очевидно, що не кожна похибка є допустимою. Носії англійської мови чітко усвідомлюють, коли в усному щоденному мовленні від граматичної норми можна відійти, а коли це вважатиметься граматичною помилкою.

Розглянемо приклади порушень морфологічних норм, які є поширеними серед англомовного населення. Носії мови утворюють минулий час неправильних дієслів за зразком правильних: «I knowed». Так, у пісні відомого американського виконавця Джастіна Тімберлейка «What Goes Around Comes Around» є приклад такої граматичної помилки. Автор утворив минулий час неправильного дієслова «bleed» за зразком правильних: «When you cheated girl, my heart bleedded girl». Розглянемо також пісню Деніела Фогельберга «Stars». «Far too many stars have fell on me», – співає виконавець. Автор цього музичного твору використав дієслово «fall» неправильно. Оскільки це речення написано в теперішньому доконаному часі (*present perfect*), то потрібно вживати третю форму неправильних дієслів замість другої.

У розмовній мові американці часто вживають прикметники, замість прислівників. Наприклад: «Let's go study our notes quick». Таке речення є граматично неправильним, оскільки прикметник – це самостійна частина мови, що виражає ознаку предмета, а відтак описує іменник. Натомість прислівник, що теж є самостійною частиною мови, вказує на певну ознаку дії, ознаку іншої ознаки або обставини, в яких відбувається дія. Здебільшого, прислівники вживаються з дієсловами, але також з прикметниками або іншими прислівниками [1, с. 230]. Приклад цього мовного явища є у пісні гурту «NSYNC» «Girlfriend». У рядку «I'll treat you good» автор вживає прикметник «good» замість прислівника «well».

Розглянемо приклади й інших поширених помилок, які носії мови допускають в розмовному стилі мовлення. Зокрема, відокремлення частки «to» від інфінітива є характерним явищем в неформальному спілкуванні. Розірваний інфінітив («*split infinitive*») можна вживати, коли між часткою і інфінітивом стоїть прислівник [1, с. 108]: «You have to really watch them».

Проте речення «You really have to watch them» та «You have to really watch them» мають трохи різне значення. Перше речення підкреслює наскільки важливо для адресата повідомлення спостерігати за іншими людьми/об'єктами, а друге – вказує, що за ними слід уважно спостерігати. Наприклад, Браян Адамс у своїй пісні «Have You ever Really Loved a Woman?» використовує розірваний інфінітив, щоб наголосити на тому, як саме потрібно виявляти свої почуття до жінки: «To really love a woman/ To understand her/ You gotta know her deep inside».

Ще одним прикладом цього мовного явища є рядки пісні «With Me» (гурт «Sum 41»): «I don't want this moment to ever end». У перекладі це речення звучатиме так: «Я не хочу, щоб ця мить коли-небудь закінчилась».

Також у розмовному мовленні задля емоційного підсилення висловлювання у розповідних реченнях часто використовуються допоміжні дієслова [1, с. 36]: «My friend did establish a precedent». Так, наприклад, Billy Stewart у своїй пісні «I Do Love You» використовує частку «do», щоб зробити рядки своєї пісні більш емпатичними: «I do love you, yes, I do now».

Досить поширеним мовним явищем в розмовній мові є також подвійне заперечення (double negative), яке часто використовується в регіональних англійській діалектах: «He didn't say nothing» [3, с. 19]. Зокрема у пісні «Another Brick in the Wall» британський рок гурт «Pink Floyd» співає: «We don't need no education». Щоб це речення було граматично правильним, його потрібно побудувати таким чином: «We don't need any education» або «We don't need education». Ще одним прикладом є рядок однойменної пісні американської виконавиці Фергі Демелл «A little party never killed nobody». Як уже зазначалось вище, англійській мові не характерне вживання кількох заперечних слів в одному реченні. Відтак, щоб уникнути подвійного заперечення у проілюстрованому вище реченні, слово «nobody» потрібно замінити на «anybody». Граматично правильне речення виглядатиме так: «A little party never killed anybody».

В розмовному мовленні носії мови дуже часто розпочинають речення із сполучників, що вважаються недоречним у стандартній англійській граматиці. Це, на нашу думку, надає реченням емоційного звучання: «But the truth is, these steps will not make up for these ten million jobs that we've lost over the last two years» [2]. Приклад цього мовного явища є у пісні Енді Греммера «I Found You»: «But I found you on the way». У неформальному спілкуванні можна також закінчувати речення прийменником, що згідно стандартів англійської мови повинен вживатись безпосередньо перед іменником, якого стосується: «What are you striving for?» [2]. Так, наприклад, Том Греннан у своїй пісні «Found What I have been Looking for» закінчує речення прийменником for: «Then I've found what I've been looking for».

Отже, тексти пісень – це чудове та сучасне джерело для вивчення іноземної мови. Однак, опановуючи мову таким способом, ми можемо натрапити на певні граматичні відхилення. Відтак у цій статті ми дослідили, які морфологічні помилки є найбільш поширені в англомовних піснях. Серед них: утворення неправильних дієслів за зразком правильних, неправильний порядок слів у реченні, заміна прислівників прикметниками та вживання подвійного заперечення чи розірваного інфінітива. На завершення варто зазначити, що наявність граматичних помилок в сучасних англомовних піснях не є причиною для того, щоб відмовитися від прослуховування улюблених музичних композицій, які можуть стати цікавим об'єктом дослідження для людини, що пізнає мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гороть Є. І., Василенко О. В., Малімон Л. К., Павлюк А. Б. Практична граматики англійської мови: навч. посіб. Для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 400 с.
2. Правила, які можна порушувати. URL: <https://cutt.ly/sc0EP1b>
3. Bystrov Y., Petryna O., Matton M. Double Negation in English and Ukrainian: a View from Cognitive Linguistics and a SLA Context. Research Journal Studies about Languages. 2018. No. 33/2018. P. 17-32.
4. DOI: <https://10.5755/j01.sal.0.33.20886>
5. Pullum G. K., Huddleston R. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge, 2002. 1860 p.

¹Підкреслення наше – М.Г.

GORDON BYRON'S POETRY: LEXICO-STYLISTIC ASPECT

The study of literary language involves the selection of a set of marked elements in the text of a poetic work and the study of those connections that are established between language units relevant to manifest the identifying characteristics of the work. This analysis of language is carried out by identifying lexical groups of different volume (semantic field, lexical-semantic group), which are characteristic of this work and due to the interaction of linguistic and extralinguistic factors.

Language study is a fairly broad field of study, as writers use a large number of different language tools. The great English poet of the Romantic period, George Gordon Byron, achieved extraordinary success in the development of lyrical poetry characterized by a masterful combination of various lexical and stylistic means, that is a rather unexplored aspect of his texts.

The aim of the research is to determine the peculiarities of the functioning of linguistic means in George Byron's poetry.

The analysis of literary sources on the problem of literary stylistic devices showed that O. Bandura distinguishes the tropes of the first group (epithet, comparison, metaphor, personification, allegory, symbol), the tropes of the second group (metonymy, synecdoche, hyperbole, litotes, irony, oxymoron, periphrasis, euphemism) [1, 79]. R. Hromyak and Yu. Kovaliov note that the main types of tropes are metaphor, metonymy, synecdoche, epithet, hyperbole, litotes, irony and other means of poetic speech [3, 295].

G. Byron uses many phraseological units, i.e. stable groups of words that have a partial or complete figurative meaning are called phraseological units [2, 214], in his poetry. A phraseological unit (PU) can be defined as a non-motivated word-group that cannot be freely made up in speech, but is reproduced as a ready-made unit. It is a group of words whose meaning cannot be deduced by examining the meaning of the constituent lexemes. [7, 217]. The essential features of PU are lack of motivation, stability of the lexical components.

There are several classifications of phraseological units based on different principles. According to the semantic principle, phraseological units are divided into: phraseological fusions, phraseological units, phraseological phrases and set expressions [6, 72]. The phraseological units most often used by G. Byron in his poetry are of two types – phraseological units and phraseological phrases. For example:

To them be joy or rest, on me, thy future ills shall press in vain;

I nothing owe but years to thee, a debt already paid in pain [5, 64].

The author uses in the poem «To Time» set expressions of words in vain and in pain to make the poem more vivid in terms of poetic coloring and easier in terms of perception. In addition, these combinations of words ensure consonance of lines and make the poem melodic.

Thou art so true that thoughts of thee suffice to make dreams truths ...

But rising makes me doubt, that now thou art not thou [5, 107].

In this poem «The Dream» the author uses phraseological units: to make dreams truths and makes me doubt. Such set expressions are characterized by semantic unity, but their constituent parts can be easily identified and understood. The use of these phraseologies gives the poem a special imagery and depth of thought, the author speaks sublimely about the dream.

Moreover, it should be noted that the English phraseology is very rich for it is a product of centuries-old people's creativity. Phraseologisms are important means of linguistic imagery and expressiveness [4, 208]. The use of phrases in works of both oral and written nature has a positive effect on the reader or listener, helps to convey the idea more clearly, makes stories brighter, gives a more emotional color.

It is also worth mentioning that during our research we have found numerous examples of poetic words in Byron's poems. They are mostly archaic words that are rarely used to produce an elevated effect of speech, their main function is to create poetic atmosphere [6, 57]. Like terms they do

not yield to polysemy, but evoke feelings, color the utterance with a certain air of loftiness. Poetic words are often built by compounding: e.g. young-eyed, rosy-fingered.

For example: in the poem «It is the Hour» the author uses such poetic word as deeper blue, clear obscure, darkly pure, the decline of day, twilights melt, etc. The poem is full of situations and descriptions that make it easy and pleasant to read. This poem is addressed to the people who are in love and it is full of ornaments typical of the Romantics poets.

We can find lexemes like the chant or a nightingale, the gentle winds, the music, the flowers, the dew, the stars, the moon, these are also examples of poetic words . In the poem «It is the Hour», G. Byron understands love as a big expression of a very important feeling, like something wonderful, very special, an only thing which only can happen in a concrete moment when everything in the world turns around it. He shows us love as something natural and spontaneous and that's the reason why he introduces natural elements like a nightingale, music, stars which transmit calmness and good atmosphere. All these poetic words help readers to feel the spirit of the poem and understand its meaning.

Some more vivid examples of poetic words can be found in another G. Byron's poem »She Walks in Beauty«:

She walks in beauty, like the night
Of cloudless climes and starry skies;
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes;
Thus mellowed to that tender light
Which heaven to gaudy day denies [5, 31]

Here such words as cloudless climes, gaudy day, eloquent may bring satisfaction to the readers. Poetic words help us to determine that the poem is about an unnamed woman. She's really quite striking, and the speaker compares her to lots of beautiful, but dark things, like night and starry skies. In the second stanza the author continues to use the contrast between light and dark, day and night, to describe her beauty. The third stanza wraps it all up – she's not just beautiful, she's eloquent and innocent:

So soft, so calm, yet eloquent,
A mind at peace with all below,
A heart whose love is innocent! [5, 79]

«She Walks in Beauty» is a quintessential romantic poem (a male poet praising a woman's beauty). The mood is of praise for the woman's natural beauty, and the ways in which her prettiness is in harmony with the natural world of the starry sky and the night time. Indeed, the key aspect of «She Walks in Beauty» is the contrast between light and dark throughout, and the way in which the woman's beauty finds a way of reconciling these two apparent opposites. She has dark hair, but a lighter skin tone and soft eyes.

Thus, analyzing the poetic works of G. Byron, we can definitely say that the author uses a significant number of lexical and stylistic means of expression, providing melodic and expressive poetry. In addition, all the above language figures play an important role in shaping the unique style of the author. Only with the help of striking phraseological units, set expression and poetic words readers can fully understand the main motives of the works of G. Gordon Byron.

REFERENCES

1. Бандура О. М. Мова художнього твору. Київ : Дніпро, 1964. 121 с.
2. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Вінниця: Нова книга, 2004. 240 с.
3. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Nota Bene!: літературознавчий словник-довідник. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752с.
4. І. К. Білодід. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія. Київ : Наук. думка, 1973. 440 с.
5. Byron. G. G. Poems. L. : Everyman's Library, 1994. 288 p.
6. Galperin I. R. Stylistics. M. : Flinta, 1977. 334 p.
7. Wellek R. D. Theory of Literature. N. Y. : EPIC Press, 2005. 384p.

**ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА
БОРИСА ДЖОНСОНА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ**

Завдяки вільному доступу до інтернету, відбулася трансформація комунікативного простору, яка змінила мову, що є головним засобом спілкування між людьми. Все частіше соціальні мережі використовуються політичними інститутами, а це обумовлює зміну політичного спілкування у зв'язку з роботою на відносно новій арені. Такий вид комунікації має низку переваг починаючи від доступності та можливості зворотного зв'язку закінчуючи тим фактом, що на відміну від ЗМІ інтернет простір у більшості держав світу залишається вільним від цензури. Відтак, політичні лідери надають перевагу саме інтернет-комунікації, оскільки вірно підібрані лінгвістичні засоби мають безпосередній вплив на поведінку виборців. М. Кастельс стверджує, що сучасні комунікаційні технології є найбільш значущим чинником у створенні нового суспільного укладу. Посилення нових засобів інформації приводить до того, що лідерство стає персоналізованим, а шлях до влади лежить через створення віртуального іміджу через низку комунікативних ролей, які виконує конкретний представник політичної партії [2, с. 166].

Значна кількість наукових робіт, як вітчизняних так і зарубіжних науковців, а саме: Ф.С. Бацевича, Чорної О.О., Т. Дейка, Й. А. Стерніна, Е.Б. Гідденс та інших, у сферах комунікативної лінгвістики, культурології, філології присвячена дослідженню суті поняття «комунікації у соціальних мережах», у яких намагаються пояснити особливості формування комунікативного іміджу політика відносно функціональності його комунікативних ролей. Актуальність цієї статті полягає у необхідності дослідження особливостей політичного дискурсу на основі постів та промов у соціальних мережах для виявлення різноманітних комунікативних ролей та їх прямиї вплив на думку виборців.

Мета статті полягає у виявленні комунікативних ролей, яких набуває політичний лідер Борис Джонсон у процесі політичної комунікації у соціальних мережах. Відповідно до мети поставлено такі завдання дослідження: розкрити зв'язок між політичним впливом урядовців на думку виборців за допомогою соціальних мереж; проаналізувати промови та пости Бориса Джонсона, щоб виявити комунікативні ролі політичного лідера у комунікації; описати особливості функціонування лексичних та граматичних засобів у висловленнях політика на прикладі його промов.

Проаналізувавши праці Дж. Несбіт і П. Ебурдін, можна стверджувати, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології істотним чином підтримують і розвивають демократичні процеси навіть в умовах авторитарних систем. Так як, інтернет простір розширив могутність особистості, громадяни можуть більш ефективно стежити за діями своїх урядів, ніж уряди можуть стежити за діями громадян. Вони прогнозують те, що в міру розвитку інформаційно-комунікаційних технологій сучасне суспільство перейде від представницької демократії до демократії співучасті, у рамках якої найважливіші рішення, що стосуються життя громадян, співпереживатимуться в інтерактивному режимі шляхом залучення до обговорення і прийняття рішень широким верством населення [2, с. 166-167].

Втілення політичної влади напряму пов'язане з умінням «грати» певну роль, яку потребує суспільство. О.О. Чорна висуває своє тлумачення комунікативної ролі політичного лідера і пояснює її як «ментальний образ, який адресант прагне створити у свідомості адресатів у процесі комунікації, дотримуючись прийнятих в суспільстві стереотипів вербальної / невербальної поведінки чи довільно обираючи / конструюючи моделі здійснення останньої за допомогою мовних та комунікативних ресурсів» [3, с. 34]. У сучасному мовознавстві не виокремлюють єдиної типології комунікативних ролей, оскільки це залежить від індивідуальних особливостей кожного політичного лідера.

Матеріалом лінгвокомунікативного дослідження мовлення політичного лідера держави стали промови чинного прем'єр-міністра Великобританії Бориса Джонсона. Як свідчать

результати проведеного аналізу, існує певне ядро комунікативних ролей, які відзначаються високою частотністю використання в мовленні усіх чи переважної більшості політичних лідерів. Нами було виокремлено такі комунікативні ролі, які набуває Борис Джонсон у процесі комунікації зі своїми громадянами: є Компетентний керівник, Захисник, Відповідальний, Патріот, Лідер-що-єднає.

Для виокремлення тої чи іншої комунікативної ролі, зосереджували свою увагу на лексико-семантичних та граматичні засобах, які політичний лідер використовував у своїх політичних промовах. Лексичний рівень аналізу політичних промов характеризується широким спектром лексичних одиниць, які мають на меті підкреслити його маніпулятивну, аргументовану та кооперативну манеру мовлення. Це стосується в першу чергу ролі Лідера, так як політичні промови прем'єр міністра часто складаються з фраз «We are going to.../We will do a new deal...». Стилiстично доцiльними в аспекті маніпуляції виборцем виступають гіпербола, порівняння, метафора, протиставлення та іронія, якою відрізняється Борис Джонсон від інших політичних лідерів.

*e.g. (1) «...London, a wonderful city, where by the way it is **not raining 94 per cent of the time**»*

(2) «My chances of being PM are about as good as the chances of finding Elvis on Mars, or my being reincarnated as an olive.»

(3) «It's absolutely wonderful to be here in Manchester – one of the few great British cities I have yet to insult.»

Джонсон використовує іронію як запобіжний захід. У цьому вислові оратор одягає іронічну маску грубої людини та поведінки, якою не соромиться образити інших. Він дотримується принципу «краще визнати, ніж заперечити», який допомагає зупинити можливі гiркi зауваження опонентiв. Він використовує самоіронію, що є типово для британської культури.

Що стосується аргументації комунікативної ролі Компетентного керівника, політик завжди опирається на точні факти та події. Конфронтацію та маніпуляцію можна помітити при аналізі промов, що стосуються Брекзиту.

e.g. (4) «The trade talks are over: the EU have effectively ended them by saying that they do not want to change their negotiating position. Only if the EU fundamentally changes its position, will it be worth talking».

Техніку кооперації та заклику до дій можемо спостерігати у зв'язку з подіями, які стосуються пандемії. У наступних прикладах спостерігаємо також комунікативну роль Захисника, адже політик акцентує увагу на те, що його робота – це впершу чергу захистити народ та служити йому апелюючи до базових потреб людини.

e.g. (5) «...my job is to serve you, the people. Because if there is one point we politicians need to remember, it is that the people are our bosses».

(6) «My job is to protect you or your parents or grandparents from the fear of having to sell your home to pay for the costs of care».

(7) «So let us begin work now to create free ports that will drive growth and thousands of high-skilled jobs in left-behind areas».

(8) «And as we prepare for a post-Brexit future, it is time we looked not at the risks but at the opportunities that are upon us».

(9) «Now is the time to take action because there is no alternative. From Thursday, until the start of December, you must stay at home».

Борис Джонсон, як політичний лідер на власному прикладі у період пандемії показував народові як важливо дотримуватись правил ізоляції, та поважати медичний персонал, що викликало підтримку народу. Усе це вказує на актуалізації комунікативної ролі Відповідальний:

e.g. (10) «I'm working from home and self-isolating, and that's entirely the right thing to do».

(11) «I was at a hospital the other night where I think there were actually a few coronavirus patients and I shook hands with everybody, you'll be pleased to know, and I continue to shake hands».

Акцентуючи увагу на величності країни та на світлому майбутньому він також виступає у ролі Патріота.

e.g. (12) «This is going to be a fantastic year for Britain».

(13) «We believe in Global Britain as a proud independent and outward-looking country, and next year we will lead the world in the G7, and at the cop 26 summit in Glasgow, with three great campaigns to bring the world together – to heal the world, tackling the virus, tackling climate change, and global free trade».

Отже, явище яке стосується комунікативних ролей і засобів їх реалізації на просторах соціальних мереж, є важливим аспектом аналізу політичного мовлення і перебуває у процесі вивчення. Політик повинен брати на себе одразу ж кілька ролей, для того щоб мати вплив як на різного типу виборців, такі і на своїх опонентів. Дослідивши промови Бориса Джонсона можна стверджувати, що прем'єр-міністр найчастіше набуває комунікативних ролей Лідера, Патріота і Захисника. У його мовленні часто повторюються фрази пов'язанні із турботою про свій народ та готовністю діяти. Більш радикально політик налаштований на рахунок питань пов'язаних з Брекзитом, що показує його чітку позицію відносно опонентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич. Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
2. Володенков С.В. Теория коммуникации Х. А. Инниса и современные информационно-коммуникационные технологии: политологический анализ. Социально-политические науки. 2011. №1. С.166-167.
3. Чорна О.О. Комунікативний імідж президента: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 300 с.
4. Van Dijk T. A. Ideology. A Multidisciplinary London. SAGE Publications. Thousand Oaks, 1998. 390 p.

Крокмальна Маріяна
Науковий керівник – викл. Шувак Ірина

ТРУДНОЩІ У НАВЧАННІ АУДІЮВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Вивчення іноземної мови вимагає залученню великого спектру мовленнєвих діяльностей та навичок. Тому аудіювання, як один із видів мовленнєвих навичок вимагає уваги. Під час його навчання виникають труднощі, які вчитель та учень має подолати. Багато науковців кожного року досліджують дане явище в сукупності з іншими видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання та письмо). На відмінно від інших видів, аудіювання довгий час вважалося пасивним видом мовленнєвої діяльності, тому що це процес який зовнішньо не виражається. Усе це зумовлює актуальність дослідження навчання аудіювання для підвищення його ефективності та спрогнозувати можливі труднощі та знайти доцільні засоби їх подолання.

Мета статті полягає в дослідженні основних видів труднощів при формуванні фонетичної компетенції на уроках іноземної мови та розкриття шляхів їх подолання. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: описати основні труднощі з якими стикається вчитель та учні у навчанні аудіювання та визначити шляхи подолання цих труднощів.

Коли вчитель проводить аудіювання аудіозапису, учні стикаються з великими труднощами, тому що вони не мають зорового контакту з «speaker» та в автентичних записках переважно говорить незвичним голосом, вимовою для учнів. Однак для полегшення сприймання аудіотексту, відсутність незнайомих слів чи граматичних форм допоможуть в цьому. Використання, навпаки, забагато незнайомої лексики чи граматичних явищ однозначно спантеличить учня та завадить йому добре зрозуміти текст. Не зрозумівши тексту, в учня втрачається мотивація до навчання [6, с. 146].

Тому в початковій школі для ефективного формування аудитивної компетентності слід використовувати малюнки чи якісь умовні позначення. Вони будуть слугувати для школярів

підказкою для кращого розуміння тексту. Школяр у своїй уяві намагається сформувати здогадки, передбачення. Таким чином в нього формується інтерес до тексту, змісту. Всі ці чинники допомагають учневі запам'ятати смисл повідомлення та отримати повне його розуміння.

Виділяють також труднощі, коли текст є незрозумілим, незрозуміла тематика, дивна структура, форма викладу чи сам зміст. Дані труднощі базуються на принципі адаптації та стислості. Вони викликані тим що і тексти для читання. Безумовно адаптація полегшує розуміння викладу, однак вона може і, навпаки, ускладнити сприймання усно-мовної інформації. Це все виникає через занадто стислий текст, забагато забрали інформації. В результаті, труднощі виникають через вилучення надмірної інформації, які в свою чергу призводять до того, що більше інформації подається учню за однакий проміжок часу. Також, якщо забрати забагато повторів та пояснень чи описів, то слухач може стикнутися з осмисленням деяких складних фраз і сюжетів, що призведе до нерозуміння змісту і втрати мотивації [6, с. 146].

Труднощі аудіювання є індивідуальними і залежать від індивідуально-вікових особливостей. Для успішного їх подолання потрібно звертати увагу на вміння слухання користуватися таким механізмом, як ймовірне прогнозування. Від слухача залежить як він переносить аудитивні навички та вміння рідної мови на іноземну. Індивідуальні особливості учня, а саме кмітливість, уміння слухати і швидко реагувати на паузи, наголоси, риторичні запитання, тобто сигнали усної мовленнєвої комунікації відіграють значну роль у формуванні аудитивної компетентності. Окрім цього не варто забувати про вміння переключатися з однієї розумової операції на іншу, наскільки швидко учень розуміє смисл та ідею тексту і як він вміє співвідносити її з широким контекстом. Згідно з С. Ніколаєвою ці вміння розвиваються у процесі навчання ще багатьох інших предметів, окрім іноземної [7, с. 174].

Знання попередньо набуті сильно впливають на саме розуміння тексту. Для того щоб розуміти зміст почутого необхідні не тільки лінгвістичні, а й екстралінгвістичні знання та асоціації, а також врахування різноманітних факторів мовленнєвої ситуації. Звісно, що якщо слухач має якісь поза лінгвістичні знання чи уявлення, процес інтерпретації тексту впливає не лише на рівні значенні а і на рівні смислу. Розбіжності виникають якщо з'являється непорозуміння в повідомленні та відмінності в осмисленні між слухачем та мовцем. Це все з'являється при недостатньому досвіді чи недостатнього запасу додаткових знань, які пов'язані з різними сферами життя. Тому необхідно збагачувати і формувати тезаурус учнів [3, с. 3].

У процесі навчання аудіювання слухачі стикаються з різними мовними особливостями аудіо повідомлення. Тобто вони стикаються з фонетичними, лексичними і граматичними труднощами. За складністю та так би мовити «популярністю», фонетичні труднощі займають провідне місце, особливо в початковій школі, при перших спробах прослуховування аудіоповідомлення. Багато слухачів стикаються з проблемою розпізнавання звуків під впливом неточної інтерпретації звучання слів, явища фонетичної редукції (зміна звучання звуків), асиміляції (уподібнення звуків під впливом інших) та злиття звуків. Учневі важко розпізнавати слова і фрази, які формують аудіоповідомлення з багатьох причин. Наприклад, в учнів початкових класів недостатньо розвинений фонематичний слух та слухова пам'ять, а також недостатньо сформованість акустико-артикуляційних образів та навичок вимови. Як результат, всі вище перераховані причини слугують перешкодою для учня у розпізнаванні звуків та слів. Школяр початкової школи відволікається і в подальшому не може успішно розвинути свої навички аудіювання, з відхиленням від норм. Окрім того, в школярів виникають труднощі в сприйманні інтонації, логічних наголосів та темпу мовлення. Інтонація вираження емоцій не є складною в сприйманні учнів, так як в кожній мові є відповідники. Важко сприймається логічна інтонація, так як вона ділить речення на смислові зв'язки, свого роду відрізки, які в свою чергу показують де основна думка, а де додаткова інформація та де не надто важлива. Також логічна інтонація визначає комунікативний тип фрази. Бігич О.Б. вказує на вагомості значення логічного наголосу, який служить для адекватного розуміння, так як він несе основне смислове

навантаження. Завдяки йому слухач сприймає думку мовця, яку в свою чергу сам мовець хотів підкреслити та уточнити [1, с. 296].

Характеризуючи лексичні труднощі, які переважно характерні в старшій школі і вище, не лише при збільшенні слів, тобто лексичних одиниць виникають вони, а і при вживання фразеологізмів, паронімів, омонімів, тощо. Наприклад, інколи для початківців важко на слух розрізнити *it – eat, ship –sheep*, та ін.

Граматичні труднощі є важкі для школярів, так як для носія іншої мови, зовсім іншої граматики, сприйняти фразу та встановити зв'язок між елементами речення і спробувати зрозуміти їхнє значення разом та роль, відносно довгий процес, і ще й до того неавтоматизований. Також, граматичні труднощі, які зумовлені різницею граматик з рідною мовою учня, виникають при незвичним для дитини порядком слів, конструкцій, структур та вставними зворотами в реченні. Отже, у галузі граматики, ці труднощі пов'язані які із синтаксисом, так і з морфологією [2, с. 165].

З метою сформувати аудитивну компетентність учнів молодших класів, рекомендовано вибирати аудіотексти, які притаманні рівню та знанням учня і котрі в той же час будуть формувати нові знання. Наприклад, в першому класі не включати аудіо з повноцінним діалогом чи довгий монолог з незрозумілими для початківців словами навіть українською. Починати потрібно з слухання вступних фраз чи з привітання, далі окремо слова або не важкі речення з майже всіма відомими словами. При цьому слід враховувати фактори, що полегшують аудіювання: ритміка, паузація, складники інтонації, можливість зорового контакту із співрозмовником, використання позамовних засобів та опори на ситуацію. Які саме теми мають школярі разом з допомогою вчителя вивчити та наприкінці кожного навчального року знати міністерство освіти України сформувало спеціальний план, де детально прописані цілі, які ми вище вже зазначали [4, с. 17].

Перед вчителями, насамперед, стоїть завдання зацікавити дітей молодшого шкільного віку вчитися, тому що учні сприймають навчання в школі, як батьківську необхідність чи діяльність, до якої ставляться позитивно вчителі або навколишній світ. В початковій школі вони не сприймають навчання як важливою базою їхнього життя та знань. Лише пізніше в середній школі вони починають усвідомлювати важливість знань, або виокремлюють предмети, які на їхню думку, будуть відігравати основу подальшого життя [5, с. 9].

Отже, аудіювання як вид мовленнєвої діяльності відіграє велику роль в досягненні практичних, розвиваючих та освітніх цілей, і служить ефективним засобом навчання мови. Навчання аудіюванню – складний процес для учнів, який викликає чимало труднощів, що можуть значно зменшити ефективність проведення даного виду навчальної діяльності. Правильна організація аудіювання та доцільне використання засобів дозволить мінімізувати труднощі у сприйманні учнями іншомовного матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теорія обучений иностранным языкам. 3-е изд. стер. 2006. 336 с.
3. Грицай І. С. Навчання аудіювання на просунутому та завершальному етапах вивчення англійської мови. Педагогічні науки. 2017. №2. С. 1–4.
4. Єпіфанцева Л. А. Аудіювання. Англійська мова: Методичні рекомендації. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 78 с.
5. Кужель О. М. Можливості використання мультимедійних курсів у навчанні читання на початковому ступені середньої школи. Іноземні мови. 2001. №2. С. 8-10.
6. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. К.: Ленвіт, 1999. 320 с.
7. Ніколаєва С. Ю. Педагогічна практика з методики викладання іноземних мов середніх навчальних закладах. К.: Ленвіт, 2003. 250 с.

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ДЖО
БАЙДЕНА**

Головною метою всіх політиків без винятку є вплив на суспільство: змінювати його думки, почуття, ставлення, дії. Політичні лідери роблять все можливе для того щоб маніпулювати людською поведінкою таким чином, щоб вона відповідала напрямкам їх політичних партій, об'єднань, тощо. З цією метою вони використовують будь-які засоби, як вербальні так і невербальні. Більшість політичних дій здійснюються через мову, яка є універсальним засобом передавання інформації, маніпулювання, переконання, звернення. Така політична презентація здебільшого відбувається за допомогою виступів, промов, звернення як до міжнародного співтовариства, так і до громадян держави.

Політична промова є дискусійним поняттям у сучасному мовознавстві, й тому залишається цікавим і досі до кінця не вивченим об'єктом наукових пошуків. Насправді це поняття досліджують не лише лінгвісти, але й звичайні громадяни, оскільки обізнаність в особливостях публічного мовлення лідерів певного народу є важливим фактор задля розуміння його життя й побуту, вивчення різноманітних соціокультурних відмінностей. Значна кількість наукових розвідок свідчить про зацікавленість сучасних, вітчизняних та зарубіжних культурологів, філологів, етнологів специфікою політичної промови та її реалізацією. Науковці досліджують різні типи політичної промови, її структуру та формулюють особливості її функціонування. Вивченням політичної промови займалися Л. І. Мацько, О. В. Падалка, В. В. Даніліна, З. В. Дем'янков, Т. В. Шмельова, О. А. Земська, Е. Канетті, Г. Амаглобелі, Д. Грісвеле, Т. А. van Dijk, Є. Косеріу та інш. Актуальність цієї статті полягає у необхідності дослідження політичних промов та виявленні мовних засобів її презентації цільовій аудиторії. Специфічні особливості трансформації мовних одиниць на лексико-семантичному рівні у контексті висловлення у політичній промові американського президента Джо Байдена не були об'єктом спеціального вивчення і заслуговують на особливу увагу з боку вітчизняних лінгвістів.

Мета статті полягає у виявленні лексико-семантичних засобів у політичних промовах американського президента Джо Байдена для дослідження його комунікативних намірів. Відповідно до мети поставлено такі завдання дослідження: уточнити поняття «політична промова», її структуру та типи на сучасному етапі розвитку мовознавства, проаналізувати промови Джо Байдена та виявити особливості функціонування лексичних засобів у висловленнях американського президента на прикладі його політичних промов.

Політична промова є важливим різновидом політичної комунікації, оскільки завдяки ній політичний діяч презентує свою думку, ознайомлює з подальшими діями. Відповідно до Д. Грісвеле, політична промова – це явище, яке відбувається, перш за все, як певна комунікація, за якої оратор повідомляє щось, та певна кількість людей, які стоять по відношенню до оратора навпроти, сприймають його та його промову, проявляючи при цьому єдність [6, с. 152].

Проаналізувавши праці таких дослідників, як Е. Канетті [3] та Г. Амаглобелі [5], виявлено наявність таких типів політичної промови: парламентські промови (основний критерій – протиставлення «корисно – шкідливо», з'ясування «правильності – неправильності» будь-якої дії); передвиборчі промови (головна мета – утримання влади, схиляння на свій бік виборців); партійні промови (висування власних ідей та цілей, їх пропаганда); дипломатичні промови (проголошуються під час офіційних зустрічей, на банкеті, в парламенті і т., але вони не спрямовані на створення заперечень із боку аудиторії); вітальні промови (вважаються однією з прерогатив представників влади; формально присвячені тематиці заходу, але ж насправді слугують популяризації промовцем своїх цілей і завдань); святкові промови (мають ритуальний характер та виражають загальні цінності й погляди. Масова аудиторія, на яку спрямовані святкові промови, має від них певні очікування, що є результатом набутого досвіду та знань відповідного ритуалу [3, 6].

Для дослідження політичної промови використовують лінгвостилістичний аналіз. Згідно з І. І. Коломієць, лінгвостилістичний аналіз тексту – це аналіз тексту із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів, для того щоб виявити його структурно-смыслову єдність, вивчити ролі/функції різних мовних засобів у передачі змісту тексту, а також задуму та стилю автора [1, с. 74]. Його основним завданням є розпізнавати мовні засоби на різних рівнях аналізу тексту з функціонально-естетичної точки зору та виявити індивідуальну манеру автора [2, с. 154].

Розглянемо на прикладі інавгураційної політичної промови американського новообраного президента Джо Байдена, з якою діяч виступив 20 січня 2021 року, лексико-семантичний потенціал мовних засобів, які політичний діяч ефективно використовує у своєму мовленні, що є, зазвичай, підготовленим з метою постачання інформації аудиторії стосовно певної події в політичному житті.

Лексичний рівень аналізу політичних промов Джо Байдена дозволяє зробити висновки, що мовлення американського президента характеризується широким спектром лексичних одиниць, які мають на меті інтенсифікувати комунікативні наміри політичного лідера держави. У результаті дослідження політичних промов Джо Байдена зафіксовано наявність великої кількості політичних термінів, запозичених слів, аудіальних та візуальних предикатів.

Джо Байден, постійно використовує особовий займенник множини «we» (ми) для уподібнення себе з країною, нацією та американським народом загалом, тим самим доводячи, що вони всі рівні, і він завжди буде з ними.

e.g. (1) «And we will endure here, and we will prevail again ....»

(2) «We have learned again that democracy is precious.»

(3) «We look ahead in our uniquely American way – restless, bold, optimistic – and set our sights on the nation we know we can be and we must be.»

Важливу частину у своєму мовленні новообраний президент Америки віддає аудіальним предикатам (to talk, to report, to call, to address, to express, to hear, to say, to speak, to shout, to listen etc.) з метою постійного звернення до співрозмовників.

e.g. (4) «To all those who did not support us, let me say this: Hear me out as we move forward.»

(5) «Let us listen to one another.»

(6) «There are other days when we're called on to lend one.»

На візуальний контакт він покладається меншою кількістю, оскільки Джо Байден використовує незначну кількість візуальних предикатів (to perceive, to observe, to look, to focus, to watch, to see, to view, to notice, etc.), наприклад:

e.g. (7) «We can see each other not as adversaries but as neighbors.»

(8) «I understand that many Americans view the future with some fear and trepidation.»

(9) «We look ahead in our uniquely American way – restless, bold, optimistic – and set our sights on the nation we know we can be and we must be.»

У промовах Джо Байден використовує ряд запозичених слів: «chaos, victory, vote, history, nation, emancipation, proclamation, president, challenge, supremacy and etc.», для того щоб деталізувати уявлення про предмет, назва якого вже існує в мовленні, а також, для того, щоб замінити описовий вираз одним словом, тим самим зробити своє мовлення чітким та лаконічним.

e.g. (10) «No nation, only a state of chaos.»

(11) «In another January in Washington, on New Year's Day 1863, Abraham Lincoln signed the Emancipation Proclamation.»

Джо Байден використовує багато політичних термінів, слова або словосполучення, що означають чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо., у своїх промовах таких як «campaign, candidate, democracy, predecessors, constitution, President Carter, political extremism, white supremacy, domestic terrorism, the Great Depression, the Emancipation Proclamation, middle class, racial justice, the Civil War, inaugural, Vice President and etc.»

e.g. (12) «Through the Civil War, the Great Depression, World War, 9/11, through struggle, sacrifice, and setbacks, our «better angels» have always prevailed.»

(13) «As does President Carter, who I spoke to last night but who cannot be with us today, but whom we salute for his lifetime of service.»

Отже, політична промова – це складне явище, яке вимагає ретельного розподілу на структурні елементи. Вона потребує від спікера глибоких знань з предмета мовлення, а й також уміння працювати з матеріалом, аналізувати, викладати правильно і доступно хід своїх думок не забуваючи про специфіку аудиторії. Дослідивши особливості мовлення Джо Байдена на лексичному рівні, можна зробити висновок, що у своїх промовах новообраний президент вживає різноманітну лексику, яка сприяє кращому запам'ятовуванню слухачами ідей президента та зображує його красномовність. З'ясовано, що терміни, запозичені слова виконують функцію чіткості та лаконічності у промовах Джо Байдена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломієць І. І. Основні лінгвостилістичні поняття та категорії: словник-довідник філолога. Умань, 2015. 203 с.
2. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. Київ, 2006. 244 с.
3. Canetti E. Masse und Macht. Hamburg: Claassen, 1960. 342.
4. Amaglobeli G. Types of Political Discourses and Their Classification. Journal of Education in Black Sea Region. 2017. Vol. 3, № 1. P. 18–24. URL: https://www.researchgate.net/publication/329523597_Types_of_Political_Discourses_and_Their_Classification (дата звернення: 12.02.2021).
5. Grieswelle D. Politische Rhetorik: Macht der Rede, öffentliche, Legitimation, Stiftung von Konsens. Deutscher Universitätsverlag, Wiesbaden, 2000. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=0muF8q3I2vIC&pg=PA136&lpg=PA136&dq=klages+2001:24&source> (дата звернення: 15.02.2021).

Олександр Марґа
Науковий керівник – д-р Каринич Марґяна

МЕДИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Медичний дискурс є невід'ємною частиною життя кожної людини, адже з ним ми стикаємося як у нашому щоденному житті, так і при перегляді медичних серіалів, тому важливо дослідити специфіку його функціонування у всіх можливих сферах. Цим і зумовлена актуальність нашої теми.

Дослідженню медичного дискурсу присвячували свої праці такі науковці, як М. Барсукова [1], Н. Гончаренко [2], Н. Литвиненко [3], О. Шаніна [5].

Поняття дискурсу з'явилося в західноєвропейських наукових працях ще у 60х-70х роках минулого століття, проте воно і досі є предметом полеміки науковців. З. Харріс у своїй статті «Дискурс-аналіз» став одним із перших дослідників, які дали визначення дискурсу та запропонували методи його аналізу [6]. З часом це поняття набувало дещо інших значень. У сучасній лінгвістиці під терміном дискурс розуміють «мовленнєву діяльність в певній сфері» [4, с. 12]

Поняття медичний дискурс дослідниця О. Шаніна розуміє як «комунікативну діяльність у сфері спілкування «лікар-пацієнт», що є складовим елементом системи інституційних дискурсів і має як ознаки, що відрізняють його від інших типів дискурсу, так і загальні ознаки, які притаманні іншим видам дискурсу». До медичного дискурсу відносять як усне спілкування лікаря (медичні лекції, спілкування з пацієнтами та їхніми родичами під час та після огляду; формальне та неформальне спілкування з молодшим персоналом, колегами та начальством), так і письмове (історії хвороби, призначення, записи в картці пацієнта, довідки і т.д.). Компоненти медичного дискурсу традиційно поділяють на мовні та позамовні. До мовних компонентів відносяться лінгвістичні аспекти мовлення: медичні терміни, граматичні конструкції характерні для медичних текстів, евфемізми, прагматично зумовлений підбір мовних одиниць, лексика розмовного стилю для створення атмосфери невимушеного спілкування. До позамовних компонентів належать: специфічна ціль комунікації (надання

медичної допомоги), «статусно-рольова функція учасників спілкування», обставини та ситуація комунікації, візуальні аспекти (спецодяг, емблеми, особисті печатки) [5, с. 26-27].

Для медичного дискурсу притаманна наявність ситуацій рольового спілкування. Як стверджує Н. Литвиненко, у сучасній лінгвістиці виділяють два типи ситуацій рольового спілкування: симетричні та асиметричні [3, с. 27]. До першого типу відноситься комунікація, що відбувається між учасниками рівного соціального статусу (лікар – лікар), до другого – учасників різного соціального становища (лікар – пацієнт). Відповідно до цієї класифікації можна розрізнити дискретний та недискретний медичний дискурс. Дискретний медичний дискурс (лат. *discretus* – роздільний, перервний) відбувається під час комунікації між лікарем та пацієнтом, тобто в рамках асиметричного типу ситуацій рольового спілкування. Ведучим у ньому є фахівець, якому належить комунікативна ініціатива, і якому в результаті належать комунікативні переваги. Однак, мовлення лікаря в цій ситуації переривається мовленням пацієнта, що може змінювати хід спілкування. Недискретний медичний дискурс відбувається під час спілкування фахівців між собою на професійні теми, тобто в межах симетричного типу ситуацій рольового спілкування. Однак відмінністю двох класифікацій є те, що згідно класифікації за типом ситуацій рольового спілкування, комунікація «лікар-керівник – лікар-підлеглий» буде відноситись до асиметричного типу, а згідно класифікації дискретного та недискретного медичного дискурсу, ця комунікація відповідає недискретному типу, зважаючи на фахову зорієнтованість учасників.

Одним з основних завдань лікаря щодо пацієнта під час та після встановлення діагнозу та надання призначень є спонукання до певних дій, тобто вплив на поведінку пацієнта. Тому одною з ознак, що характеризує медичний дискурс є високий рівень сугестивності комунікації між лікарем та пацієнтом. Дослідниця О. Трубіцина визначає сугестивність як: «навіювання (сугестія) є не що інше, як подача інформації, яка сприймається адресатом без критичної оцінки; це латентний вплив на людину, що впливає на перебіг нервово-психічних процесів. Шляхом навіювання можуть викликатися відчуття, уявлення, емоційні стани і вольові спонукання без активної участі особистості, без логічної переробки сприйнятого» [4, с. 126]. Водночас М. Барсукова у своєму дослідженні характеризує когнітивні та психологічні компоненти мовлення лікаря, стверджуючи що комунікація між лікарем та пацієнтом повинна відбуватись не у формі передавання інформації, а прагматично зумовленого діалогу [1, с. 17]. Володіння стратегіями і тактиками його ведення є однією з прагматичних компетенцій лікаря. Н. Гончаренко вважає, що сугестивні аспекти медичного дискурсу є основними [2, с. 73].

У психології виділяють три етапи сугестивного впливу: рапорт, приєднання і введення. Перший етап – це встановлення тісного контакту з пацієнтом через початок розмови та заохочення до її продовження. Другий етап – це підлаштування під свідомість пацієнта, завоювання його довіри, шляхом повторення невербальних засобів пацієнта, активного слухання, використання навідних питань. На третьому етапі вся введена інформація сприймається за дійсність та поєднується з попередніми переконаннями пацієнта. Тож за засобами досягнення сугестії можна вирізнити вербальні та невербальні засоби, а за методами реалізації – прямі та непрямі методи. Пряма сугестія – це відкрита форма навіювання, яка здійснюється за допомогою наказових форм мовлення, наказів та настанов. Непряма сугестія – це прихований вплив на емоційну вразливість пацієнта, який має на меті беззастережне сприйняття настанов, однак не у наказовій формі [5, с. 44-45].

Ключовими етапами у комунікації між лікарем та пацієнтом у медичному дискурсі є, за спостереженнями О. Шаніної, «етапи знайомства, системного опитування, об'єктивного обстеження та рекомендацій» [5, с. 133]. На першому етапі головним завданням для лікаря є створення контакту з пацієнтом для подальшого отримання даних про його стан здоров'я. Для цього використовуються контактно-встановлювальні та етикетні формули спілкування у комбінації з невербальними засобами спілкування. Етап системного опитування спрямований на виявлення основної скарги або їх сукупності необхідних для визначення діагнозу. Здебільшого на цьому етапі використовуються питальні речення. Основними темами цього опитування є симптоми, загальний та сімейний анамнез, умови життя та праці пацієнта,

фізіологічний стан. На етапі об'єктивного обстеження лікар використовує вербальні засоби комунікацій імперативної та питальної форми; тактильні та візуальні методи обстеження. Як зазначає дослідниця, проникнення в особистий простір пацієнта компенсується пониженням гучності голосу лікаря [5, с. 137]. На останньому етапі рекомендацій лікар ставить діагноз та призначає лікування або ж направляє на додаткове обстеження. В останньому випадку характерними особливостями цього етапу є імпліцитність мовлення, що спрямоване на переконання пацієнта у необхідності виконання дії, яка викликає у нього страх, чи обережність при озвученні ймовірно незадовільного для пацієнта діагнозу.

Отже, медичний дискурс уможливорює спілкування між учасниками медичної діяльності як в усній, так і в письмовій формі. Компоненти медичного дискурсу можуть бути мовними та позамовними. У нашій статті розглянуто дві класифікації медичного дискурсу. За типом ситуацій рольового спілкування виділяють симетричний та асиметричний медичний дискурс. Поділ на дискретний і недискретний медичний дискурс базується на соціальному статусі та фаховій підготовці учасників. Сугестивність є основою медичного дискурсу між лікарем та пацієнтом, адже одним з головних завдань лікаря є спонукання до певних дій, тобто вплив на поведінку пацієнта задля визначення правильного діагнозу і досягнення успішного результату лікування.

Медичний дискурс є досить перспективною темою для проведення подальших лінгвістичних розвідок. З огляду на це, маємо на меті проаналізувати труднощі англійсько-українського перекладу медичних серіалів, що передбачає дослідження способів перекладу англійської медичної термінології, мовних кліше та медичного сленгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барсукова М. И. Медицинский дискурс: к постановке проблемы. Античный мир и мы: Материалы докл. и сообщ. науч. конф. Саратов, 2002. № 9. С. 127-132.
2. Гончаренко Н. В. Суггестивные характеристики медицинского дискурса: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01/ Волгоград, 2007. 181 с.
3. Литвиненко Н. П. Медичний дискурс у системі фахової комунікації. Наукові записки: філологічні науки. 2015. № 138. С. 26-29.
4. Трубіцина О.С. Мовні засоби реалізації сугестії в кітаємовній масовій комунікації. Східний світ. 2013. № 2–3. С. 126-131.
5. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Одеса, 2016. 254 с.
6. Harris S. Z. Discourse Analysis. Linguistic Society of America. 1952. № 1. С. 1-30.

Зубрик Катерина

Науковий керівник – викл. Шелігчук Валентина

МІСЦЕ КОМУНІКАТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

На початку ХХІ століття формується характерна тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу – його наближеність до реального процесу спілкування. Розробкою комунікативного методу займалися багато наукових колективів та методистів у різних країнах. Найбільш вагомий внесок в обґрунтуванні методу зробили Г. Уїдоусан, У. Литлвуд, Г.Е. Піфо, Ю.І. Пассов.

Комунікативний підхід в найбільшій мірі відбиває специфіку іноземної мови як навчального предмета в середньому навчальному закладі. Цей підхід визначився в результаті методичного осмислення наукових досягнень в галузі лінгвістики – теорії комунікативної лінгвістики і психології та теорії діяльності, що знайшло відображення в роботах з психології та методики навчання іноземних мов (О.О. Леонт'єв, І.О. Зимня, Ю.І. Пассов, С.Ф. Шатілов, Г.В. Рогова та інші) [3, с. 302].

З позиції комунікативного підходу процес навчання іноземної мови будується адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкуванні, тобто процес навчання є моделлю процесу мовленнєвої комунікації. Проте процес навчання не може повністю співпадати з процесом

комунікації, який має місце в реальному житті, оскільки навчання іноземної мови в середніх навчальних закладах відбувається в умовах рідномовного оточення. Тому йдеться тільки про максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами як комунікативно-вмотивована мовленнєва поведінка вчителя та учнів і предметність процесу спілкування, що забезпечується ретельним відбором комунікативно-мовленнєвих намірів, тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси та потреби учнів.

На думку сучасних психологів та педагогів якість виконання діяльності і її результат залежать перш за все від потреб індивіда, його мотивації. Саме мотивація викликає цілеспрямовану активність учнів, що визначає вибір засобів і прийомів, їх впорядкування і досягнення мети. Мотивація є тому запусковим механізмом всякої людської діяльності (праці, спілкування чи пізнання). Живить і підтримує мотивацію відчутний, реальний, етапний і кінцевий успіх [5].

Розглядаючи мотивацію як важливу складову частину процесу оволодіння комунікативною компетентністю, слід пам'ятати, що мотивація відноситься до суб'єктивних якостей учня, вона визначається його особистими спонуканнями, пристрастями і потребами. Це спричиняє труднощі щодо формування мотивації. Вчитель може вплинути на неї лише опосередковано, створюючи передумови, на основі яких в учнів виникає особиста зацікавленість у роботі. Для цього вчителю необхідно бути обізнаним із мотивами діяльності учнів, бути здатним поставити себе на їх місце. Вчитель повинен також знати весь арсенал мотиваційних засобів, типи і підтипи мотивації та їх резерви. Серед основних видів мотивації оволодіння англійською мовою розрізняють зовнішню та внутрішню мотивації [2].

Зовнішня мотивація знаходиться під впливом потреб суспільства і має два підвиди: широку соціальну та вузькоособисту мотивації. Внутрішня мотивація зумовлена характером самої діяльності та її основними підвидом вважається мотивація успішності. Як зовнішня, так і внутрішня мотивації можуть носити позитивний та негативний характер. Розрізняють і такі підвиди мотивації як віддалена (дискантна, відстрочена) і близька (актуальна) мотивація. Прикладом зовнішньої соціальної мотивації може бути бажання брати участь у міжнародних форумах молоді, а зовнішньої вузькоособистої – набуття престижної професії, для чого необхідне володіння іноземними мовами. Негативна мотивація – нелюбов до іноземної мови. Внутрішня мотивація зумовлюється самим процесом оволодіння іноземною мовою: одержання задоволення від читання текстів англійською мовою [1; 2; 7].

Внутрішня мотивація поділяється також на комунікативну, лінгвопізнавальну та інструментальну [4, с. 48]. Комунікативна мотивація – це бажання учнів спілкуватися іноземною мовою в усній та писемній формах. Неформальні бесіди з учнями показали, що незалежно від віку і соціального статусу всі вони свідомо і одностайно формують свої потреби як виключно комунікативні: говорити іноземною мовою з товаришем, колегою, читати для розширення кругозору, з професійною метою і для задоволення, писати іноземному товаришу, колезі.

Однак, незважаючи на таке велике прагнення спілкуватись зі сторони учнів, саме цей тип мотивації найважче зберегти. Справа в тому, що при оволодінні англійською мовою в атмосфері рідної мови, англійська мова постає як штучний засіб спілкування, який не може конкурувати з рідною мовою. І так-звані «природні» ситуації, що використовуються при навчанні, носять по суті штучний характер. Тому, якщо розраховувати лише на природу комунікацію англійською мовою, навряд чи вдасться зберегти мотивацію і досягти успіху [6].

Отже, важливо розуміти що комунікація англійською мовою на заняттях носить в основному умовний характер, і це наближує її до сценічної комунікації. Звідси звертання до уяви учнів, до фантазії, гри є органічним компонентом ефективного навчання англійської мови. Навчаючій стороні слід постійно спонукати учнів до перевтілення у типові характери, провадячи їх через різноманітні «типові обставини».

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюбо Л.В., Гриценюк Л.І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. Психолінгвістика. 2009. Вип. 4. С. 33-43. URL: [http:// www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-)

- bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe ?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IM AGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/psling_2009_4_5.pdf
2. Морська Л.І. Теорія та практика методики навчання англійської мови. Тернопіль: Астон, 2003. 248с.
  3. Ніколаєва Н.В. Сучасні підходи до викладання іноземних мов // Іноземні мови. 2001. № 1. С. 50-57.
  4. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. Іноземні мови. 2010. № 2. С. 11-17.
  5. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.: Русский язык, 1989. 276 с.
  6. Brophy J. Motivating students to learn (2nd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum, 2004. 413 p.
  7. Quevillon K. Technology Motivation: 5 Simple Ways to Help Students. Hallr. 2015. URL: <https://hallr.com/technology-motivation-help-students>

Нестерук Катерина
Науковий керівник – д-р Ладжа Ольга

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПЕРСУАЗИВНОСТІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ БОРИСА ДЖОНСОНА

Як відомо, мова – це найважливіший засіб передачі інформації, однак лише цим не обмежується її функціонування у всіх сферах соціуму. У зв'язку зі зростанням ролі засобів масової інформації та розширенням меж політичного дискурсу можемо спостерігати посилення уваги політиків до використання мови як ефективного методу, за допомогою якого можна здійснювати вплив на свою аудиторію у процесі комунікативної взаємодії.

Дослідженню політичного дискурсу та вербальних засобів впливу на суспільну свідомість присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців: М. Фуко, Р. Барта, М. Бахтіна, А. Грамші, О. Кубрякової, О. Шейгал, І. Бутової, К. Серажим, Л. Максимчук, А. Худолія, В. Лук'янець, Л. Павлюк, В. Павлуцької, О. Красненко та ін. Отож підвищений інтерес дослідників до вивчення феномену політичних промов та їхньої здатності здійснювати вплив на слухачів зумовлює актуальність обраної теми, оскільки в центрі нашої розвідки будуть засоби вираження переконаності в політичному дискурсі.

Мета праці – виявити засоби вираження персуазивності на матеріалі політичних промов прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона.

Слід зазначити, що вираження переконаності потребує об'єктивності, бездоганної логічності, доказовості, аргументованості, послідовності, ясності та точності висловлювання [2, с. 6], а також доцільності використання відповідних мовних тактик і певних лінгвістичних засобів як на морфологічному, так і на лексичному та синтаксичному рівнях мови. С. Богатова зазначає, що британський прем'єр-міністр для того, щоб здійснити персуазивний вплив на аудиторію, послуговується кількома комунікативними підходами, наприклад: узагальнення, «перетворення», апеляція до авторитету, порада і обіцянка [1, с. 51-53].

Щодо морфології, то Борис Джонсон досягає персуазивного впливу за допомогою використання дієслова to be у формі теперішнього часу (am/is/are), акцентуючи у такий спосіб увагу на сьогоднішньому: «The coronavirus is the biggest threat this country has faced for decades – and this country is not alone. All over the world we are seeing the devastating impact of this invisible killer...» [4].

Для того, щоб запевнити громадян у своїй активній діяльності щодо вирішення невідкладної проблеми, британський політик нерідко вживає у своєму дискурсі тривалі часові форми дієслова: «The weeks ahead will be the hardest yet but I really do believe that we are entering the last phase of the struggle. Because with every jab that goes into our arms, we are tilting the odds against Covid and in favour of the British people» [3].

Упадає в око використання Б. Джонсоном у своїй персуазивній промові модальних дієслів, що означають передусім необхідність, обов'язковість: «We must stay alert. We must continue to control the virus and save lives. And yet we must also recognise that this campaign against the virus has come at colossal cost to our way of life»; переконливу рекомендацію: «We said that

you should work from home if you can, and only go to work if you must. We ... should be actively encouraged to go to work»; обіцянку: «And of course we will be monitoring our progress locally, regionally, and nationally and if there are outbreaks, if there are problems, we will not hesitate to put on the brakes» [5].

Часто вживаним засобом вираження переконаності у промові прем'єр-міністра Великої Британії є займенник першої особи множини: «And of course we continue to hope for the best... This is how we will avoid a return to full national lockdown. We've made huge progress together. I know we are going to succeed and I know we are going to beat this... [6]. У наведених прикладах спостерігаємо, що Борис Джонсон, використовуючи цю прономінальну форму, намагається створити у суспільстві атмосферу взаєморозуміння, залучити кожного громадянина до співпраці, а отже, переконати у важливості дотримання усіх карантинних вимог.

Привертає увагу лексичне наповнення висловлювань Бориса Джонсона. Варто наголосити, що прем'єр-міністр не зловживає використанням емоційно-експресивної лексики, оскільки у його мовленні переважають слова, яким характерна нейтральна конотація: begin, use, clear, be, saving, different, way, work, day, continue. Така лексика насамперед підсилює природність персуазивної промови політика та не викликає сумнівів щодо істинності його висловлювання. Окрім того, дискурс Джонсона є переконливим завдяки гармонійному співвідношенню двох груп лексики: формальної (treatment, discover, contact, provide, increase, unless, apologize, senior clinicians, debate, alternative) і неформальної (get, have, place, also, leave, need, job, tell, because, about, help). Саме розмовна лексика допомагає політичному діячеві переконливо висловити свою думку, а відтак встановити довірливі відносини з громадянами.

Опрацювавши розвідку С. Богатової, додамо, що Б. Джонсон для того, щоб реалізувати персуазивну тактику формування емоційного настрою, в кінці своїх промов використовує багато лексики із семантикою підтримки: help you and your family, supporting the economy, providing money and many other forms of support, helping communities to support each other; we will continue to provide clear scientific and medical information; get through this; look out for each other; commit wholeheartedly [1, с. 53]. Відрадно, що такі слова вживаються прем'єр-міністром доречно і осмислено.

Доволі високий рівень упевненості та переконаності в промові британського політика ілюструють вставні слова: «And of course, that will eventually enable us to lift many of the restrictions we have endured for so long» [3]; вирази: «It depends on all of us – the entire country – to follow the advice, to observe social distancing» [5] і речення: «But – and you know I'm going to say this – we can't be complacent» [8].

На синтаксичному рівні політичного дискурсу Бориса Джонсона до засобів вираження персуазивності можна віднести різні типи речень. Так, залежно від мети і характеру висловлювання у промовах переважають розповідні речення: «And I'm pleased that we've also been able to support our overseas territories so that Gibraltar has become one of the first places in the world to offer a vaccination to its entire adult population» [8]. Відповідно до структури перевагою користуються складні речення, наприклад, складносурядні: «We can see the waves of sickness afflicting other countries and we've seen how this story goes» [8]; і складнопідрядні: «And I want to thank the parents and all those who have been teaching at home who have had to master Zoom who've had to communicate every detail of the syllabus from fronted adverbials to quadratic equations» [7]. Уживання розповідних складних речень надає промові аргументованого і, безперечно, персуазивного характеру.

Варто зауважити, що значний комунікативний вплив на суспільство здійснює та політична промова, яка насичена великою кількістю умовних речень. Борис Джонсон, використовуючи у своєму політичному дискурсі про COVID-19 умовні речення, висловлює свій жаль про величезні демографічні втрати: «If we succeed in vaccinating all those groups, we will have removed huge numbers of people from the path of the virus» [3]; і переконує у необхідності діяти згідно з правилами карантину: «And please use the free NHS tests – even if you don't feel ill, because remember 1 in 3 people with this virus doesn't have any symptoms...» [8].

Таким чином, прем'єр-міністр Великої Британії, послуговуючись у своїх промовах про COVID-19 низкою мовних засобів, здійснює персуазивний вплив на громадськість і намагається організувати з нею спільну діяльність, тобто переконує у правильності своїх рішень та доцільності організації поведінки кожної людини у такий спосіб, який зберігатиме спокій у країні і запобігатиме поширенню епідемії коронавірусу.

Отже, у політичному дискурсі присутній цілий перелік різноманітних засобів вираження персуазивності на лексичному, граматико-синтаксичному та стилістичних рівнях. Використання їх політиками залежить від багатьох факторів: теми, мети і характеру висловлювання, а також від комунікативної майстерності політика. Тому перспективу подальшого пошуку вбачаємо у дослідженні комунікативної особистості Бориса Джонсона як політика і, власне, його індивідуального стилю спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатова С. М. Стратегии и тактики политической речи в период пандемии (на материале речи Б. Джонсона). Язык науки и техники в современном мире: материалы IX Международной научно-практической конференции. Омск, 2020. С. 49-53
2. Красненко О. М. Лінгвопрагматичні засоби персуазивності у сучасній французькій мові (на матеріалі публікацій з міжнародних відносин): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2011. 17 с.
3. Benjamin Butterworth. Boris Johnson speech in full as coronavirus lockdown announced in England. URL: <https://cutt.ly/ccC6S78> (дата звернення: 20.04.2021)
4. Prime Minister's statement on coronavirus (COVID-19): 23 March 2020: Prime Minister Boris Johnson addressed the nation on coronavirus. URL: <https://cutt.ly/6cC6VIF> (дата звернення: 06.04.2021)
5. Prime Minister's statement on coronavirus (COVID-19): 10 May 2020: Prime Minister Boris Johnson addressed the nation on coronavirus. URL: <https://cutt.ly/OcC6N0f> (дата звернення: 20.04.2021)
6. Prime Minister's statement on coronavirus (COVID-19): 31 July 2020: Prime Minister Boris Johnson made a statement on coronavirus. URL: <https://cutt.ly/QcC60zg> (дата звернення: 06.04.2021)
7. PM statement at coronavirus press conference: 8 March 2021. Prime Minister Boris Johnson made a statement at the coronavirus press conference. URL: <https://cutt.ly/WvGodSy> (дата звернення: 20.04.2021)
8. PM statement at coronavirus press conference: 5 April 2021. Prime Minister Boris Johnson made a statement at the coronavirus press conference. URL: <https://cutt.ly/ccC64lm> (дата звернення: 20.04.2021)

Добровольська Вікторія
Науковий керівник – асист. НовадЮлія

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ КОМІЧНОГО

Комічне має великий інтерес для дослідження ще з античної епохи. З тих пір багато вчених з різних сфер науки намагалися пояснити його природу, сутність, виявляли форми вираження. Однак однозначного і точного визначення не існує досі.

При вивченні комічного дослідники спираються в основному на філософські теорії, в яких дане явище розглядається як естетична категорія. У зв'язку з цим, основним визначенням комічного ми вважаємо визначення з філософського словника І. Т. Фролова: «комічне – це категорія естетики, що виражає в формі осміяння історично обумовлену (повну або часткову) невідповідність даного соціального явища, діяльності і поведінки людей, їх звичаїв і звичаїв об'єктивного ходу речей і естетичного ідеалу прогресивних суспільних сил» [6, с.600].

Проте, навіть наведене вище визначення не охоплює всіх аспектів досліджуваного явища. Саме тому ми розглянемо різні підходи до тлумачення комічного, в яких акцентуються деякі його невід'ємні характеристики.

Як можна зрозуміти з визначення поданого вище, сутність комічного полягає у протиставленні, протиріччі. При цьому явища, які вчені протиставляють у своїх трактуваннях, дещо різняться.

Одним з перших дослідників явища комічного був давньогрецький філософ Аристотель. У своєму трактаті «Поетика», присвяченому теорії драми, він описує жанр комедії таким чином: «Комедія... це відтворення найгірших людей, але не у всій їхній порочності, а в смішному вигляді. Смішне – частка потворного. Смішне – це якась помилка або потворність, що не заподіює страждань і шкоди, як, наприклад, комічна маска. Це щось потворне, але без страждання» [1].

У трактуванні Аристотеля в суть явища комічного вкладається протиставлення потворного та прекрасного. Важливим є те, що поняття «комічне» і «смішне» у Аристотеля ототожнюються. Такого ж підходу дотримувалися й інші дослідники – наприклад, німецький письменник Йоганн Поль Фрідріх Ріхтер, який взяв собі псевдонім Жан-Поль. У своєму творі «Підготовча школа естетики» він представляє комічне як протиставлення піднесеному. «Наш самообман, коли ми підставляємо знання протилежного чужому устремлінню, перетворює це останнє в той мінімум розуму – у ту наочну нерозсудливість, над якою ми сміємося...» [4, с. 35].

Крім того, Жан-Поль у своєму визначенні комічного бере до уваги не тільки реальний контраст, але і уявний. Таким чином, він виділяє три складові частини смішного:

- 1) об'єктивний контраст – протиріччя устремління або буття смішної істоти;
- 2) чуттєвий контраст – саме положення;

3) суб'єктивний контраст – протиріччя між двома попередніми, яке ми нав'язуємо цій істоті, наділяючи її своєю душею і поглядом на речі [4, с. 37].

Аналізуючи наведену нижче теорію, можемо зазначити, що одним з важливих аспектів поняття комічного є його суб'єктивний характер з одного боку і суспільний характер з іншого. Суспільну природу комічного відзначав і естетик Ю. Б. Борев: «Смішне ширше комічного. Комічне – прекрасна сестра смішного. Комічне породжує соціально забарвлений, значимий, одухотворений естетичними ідеалами, світлий, високий» сміх, що заперечує одні людські якості і суспільні явища і стверджує інші» [3, с. 105].

Наведена вище трактування також вказує на те, що Борев, на відміну від Аристотеля, визначає комічне як якийсь різновид більш широкого поняття «смішне». Також комічне часто ототожнюється з поняттям гумор. Однак багато дослідників (С. Аттардо, Б. Дземідок, С. Н. Плотнікова) стверджують, що не можна використовувати дані поняття як синонімічні, оскільки в першому випадку гумор володіє більш широкою сферою вживання і пов'язаний з фізичною, а не тільки з рефлексивною реакцією, а в другому випадку термін «гумор» також використовується у вузькому сенсі для позначення одного з видів комічного [3, с. 239]. Спираючись на це, в нашій роботі, ми будемо використовувати термін «комічне» як основний.

Ще однією важливою характеристикою комічного є фактор несподіванки, яка полягає в невідповідності очікувань суб'єкта об'єктивної дійсності, також підкріпленою раптовістю виникаючого ефекту. Ця характеристика виражається в концепції німецького філософа І. Канта, яку також називають теорією «обдуреного очікування». Згідно з його визначенням, «у всьому, що викликає веселий нестримний сміх, має бути щось безглузде (в чому, отже, розум сам по собі не може знаходити ніякого задоволення). Сміх є афект від раптового перетворення напруженого очікування в ніщо. Саме це перетворення, яке для розуму явне і радісне, все ж побічно викликає на мить живу радість» [5, с. 307].

Концепція також підкреслює, що не всяке протиріччя, яке навіть має конкретну форму, може створювати комічний ефект [5, с. 280]. Такої ж точки зору дотримувався і французький філософ А. Бергсон: «Теодор Готьє назвав комізм логікою безглуздя. Багато теорій сміху сходяться на подібній думці. Всякий комічний ефект повинен містити в собі протиріччя в якомусь відношенні. Нас змушує сміятися безглуздість, втілена в конкретну форму – «видима безглуздість», або удавана безглуздість, спочатку допущена, а потім виправлена, або, нарешті, те, що безглуздо з одного боку, але природно зрозуміло – з іншого, і т.д.» [2, с. 98].

Отже, для виникнення комічного ефекту недостатньо одного тільки протиріччя. Створення комічного ефекту засноване на грі зі змістом, що відрізняється різноманітністю типів, стратегій і правил, набір яких різний залежно від соціального, культурного середовища в різний час у різних народів.

Вважаємо, що подальші дослідження варто продовжувати у напрямку частотності використання стилістичних засобів, інтенсивності комічного ефекту та засобів його відтворення у перекладах в залежності від вибору того чи іншого прийому на прикладі конкретного типу тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Поэтика. Москва, 1984. 346 с.
2. Бергсон А. Смех. Москва, 1992. 127 с.
3. Борев Ю.Б. Комическое или о том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия. Москва. 1970. 268 с.
4. Жан-Поль. Приготовительная школа эстетики. Москва, 1981. 448 с.
5. Кант И. Критика способности суждения. Сочи, 1966. 600 с.
6. Фролова И. Т. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. Москва, 2001. 719 с.

Голж Марга
Науковий керівник – д-р Куца Оксана

ФУНКЦІОНУВАННЯ «СМІШНОГО», «КОМІЧНОГО» ТА «ГУМОРУ» В АМЕРИКАНСЬКОМУ СЕРІАЛІ «HOW I MET YOUR MOTHER»

Поняття «смішне», «комічне» і «гумор» вже довгий час є предметом обговорення не лише лінгвістів, а й філософів, психологів, соціологів, мистецтвознавців, лінгвокультурологів та інших. Ще такі давньогрецькі мислителі, як Платон, Аристотель та Сократ описували ці незвичайні явища людського буття. Наразі це питання досліджують П. Воган, Р. Яп, Д. Шорт, А. Щербина та інші науковці.

Метою нашої розвідки є уточнити суть понять «смішне», «гумор» і «комічне» та проілюструвати їх прикладами з американського серіалу «How I met your mother», який транслювався з 2005 по 2014 рр. на каналі CBS.

Поняття «смішне» і «комічне» часто ототожнюють, однак французький дослідник Е. Обуен вважав, що бути смішним зовсім неважко, кожному нечепурі чи дурню це легко вдається. Натомість бути жартівливим, дотепним, гумористичним і комічним – мистецтво, для якого необхідно оволодіти спеціальними техніками та вміннями. Смішними можна назвати дії та об'єкти, які неможливо розумно пояснити. Комічному властива умова, за якої можливо знайти виправдання смішним діям чи об'єктам [7, с. 54]. Можемо проілюструвати цю відмінність між смішним і комічним сценою з серіалу, коли один з головних героїв, Тед Мосбі, несподівано з'являється у барі в жіночій сукні і каже іншому герою, Барні Стінсон фразу: «Now, we are even» [8, season 7, episode 21]. Цей вчинок Теда є смішним, тому що виходить за рамки прийнятого й не має логічного пояснення у цій серії [8, season 6, episode 11]. Однак згодом цю ситуацію показано уже з контекстом і ми розуміємо, що герой одягнув сукню, бо хотів взяти у такому вигляді номер красивої дівчини, для того щоб зрівняти рахунок у змаганні з другом щодо того, хто серед них успішніший. Так ситуація стає комічною, бо з'являється пояснення для дивного вчинка героя, але тим не менш поведінка й визначення «успішності» персонажів здаються вкрай кумедними й безглуздими [8, season 7, episode 21].

Дослідник Ю. Борев зазначає, що смішне – поняття ширше за комічне, адже останнє породжує лише соціально забарвлений, значущий, натхненний естетичними ідеалами, «світлий», «високий» сміх, що заперечує одні людські якості і суспільні явища та утверджує інші. Ю. Борев поетично називає комічне «прекрасною сестрою» смішного. Варто зазначити, що хоча сміх і вважається головним сигналом комічного, він не завжди є його проявом, адже сміх – завжди реакція особиста, а не суспільна. Він може бути викликаним дією алкогольних напоїв, нервовим перенапруженням чи просто хорошим настроєм тощо [1, с. 9-13]. Отже, можна стверджувати, що комічне – завжди смішне, але не все смішне можна назвати комічним.

Варто зазначити, що існує багато теорій походження комічного, серед яких найпопулярнішими є теорії переваги і приниження, контрасту, звільнення, а також теорії ігрова, деградації і відхилення від норми [9, с. 122-124]. На думку П. Вогана домінантною є

теорія переваги і приниження, прихильники якої вважають, що комічне – форма агресії і люди сміються над нещастями інших, тому що відчують, що вищі за них [10, с. 71].

Також необхідно детально розглянути поняття «гумор». Польський дослідник Б. Дземидюк стверджує, що воно має ширше значення: гумор – синонім комічного; і вужче: гумор – одна з форм комічного. Однак вчений влучно зазначив, що заради уникнення непорозумінь, доречніше відмовитися від вживання терміну «гумор» на рівні з «комічним» [3, с. 99]. А. Щербина вважає, що термін «гумор» доречно вживати у трьох значеннях: 1) твори і жанрові різновиди гумористичної літератури; 2) почуття гумору; 3) форма критичного ставлення до дійсності й форма комічного висміювання [6, с. 27]. Б. Дземидюк вважає гумор підвидом комічного [3, с. 99-100]. Він поділяє комічне на два типи: елементарний і складний. Елементарним (фарсово-водевільним) називають нераціональний, примітивним комізм, що характеризується безтурботними веселощами. Другий тип – комізм складний, гумористично-сатиричний і раціональний. У межах цього типу виділяють дві форми: гумористичну і сатиричну. Гумористична позиція – неактивна і неагресивна. Гумор розглядає недосконалість життя і людські слабкості як щось, з чим потрібно примиритися і що заслуговує на поблажливість. Сатирична позиція, у свою чергу, завжди передбачає жорстоке висміювання і безкомпромісну боротьбу зі злом [3, с. 99-100]. Ю. Борев також відносить гумор до видів комічного, але його класифікація дещо відрізняється, адже він виділяє іронію і сарказм як окремі види комічного на рівні з сатирою і гумором [1, с. 117]. Розглянемо особливості кожного з цих підвидів.

У тлумачному словнику подається таке визначення гумору (грец. *humor* – волога, рідина): «Доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків; уміння подати, зобразити щось у комічному вигляді» [5, с. 194]. Ю. Борев наголошує, що гумор – «сміх дружелюбний, незлобливий, хоча і не беззубий. Він удосконалює явище, очищує його від недоліків, допомагає повніше розкритися в ньому всьому суспільно цінному» [1, с. 88]. На його думку Б. Мінчина, гумор не ставить за мету знищення явища, а служить «своєрідними ліками проти не дуже серйозних помилок і недоліків, що не викликають великої загрози» [4, с. 171-172]. Можемо проілюструвати це таким прикладом:

« – You know, I've been thinking about this. I think I want zero kids.

– Really? You don't want kids?

– You know, Ted, not everyone is as much of a woman as you.» [8, season 1, episode 21].

У цьому діалозі подруга глузує над прагненням свого друга знайти другу половину і мати дітей, які в їх молодому віці більш властиві жінкам, у той час як вона сама цього зовсім не хоче. У виділеній фразі вона не має на меті розкритикувати чи образити друга, вона лише з усмішкою вказує на сторону його особистості, яка здається їй кумедною.

Сатира – більш дошкульна і гостра форма комічного, яка висміює несправедливість і негативні соціальні явища. У енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза й І. Ефрона подано таке зіставлення цих понять: «Гумор показує світу його недосконалість: він відмічає її – і посміхається. Сатира стосується тільки морально-суспільних явищ. Сатира, обурившись, озлобляє нас, гумор заспокоює. Сатирик схильний до песимізму, гуморист – до оптимізму; сатирик – ідеаліст, гуморист – реаліст...» [2, с. 372].

« – All right, guys, I have to go. I have a big, meaningless stack of paperwork that I have to get off my desk to make room for tomorrow's big meaningless stack of paperwork. But it's all worth it. Because at least I know I make the world ... a place.» [8, season 6, episode 17].

Герой розуміє, наскільки його офісна робота є нудною і беззмістовною. В останньому реченні він хоче вжити відому фразу «to make the world a better place», але розуміє, що вона не є правдивою у цьому випадку, тому вилучає слово «better», наголошуючи, що його праця ніяк не змінює світ на краще.

Іронія (дав.-гр. *εἰρωνεία* – лукавство, глузування, прихований гумор) – форма особливої емоційної критики, за якої гостра насмішка ховається за позитивною оцінкою. Тобто іронія хвалить ті якості, які насправді заперечує і зневажає. Вона завжди має два значення: очевидне (буквальне) і приховане (протилежне). Іронія – комічний парадокс [1, с. 98]:

« – And what are you doing here? Oh, right. Beautiful old building. You're here to knock it down. Can I finish my drink first?

– Darling, there you are.

– Hi. Ted, this is my husband.

– Yeah, old stuff's great.» [8, season 6, episode 8].

У цій короткій розмові жінка, яка є першим мовцем, здивована побачити на одному урочистому бенкеті знайомого архітектора, якому вона намагається завадити знести старий будинок. Раптом до неї підходить її чоловік і вона їх знайомить. Останній мовець (архітектор) каже репліку «Yeah, old stuff's great», нібито коментуючи її любов до старих будівель, але насправді натякає жінці на велику різницю у віці з її чоловіком. Ця фраза є іронічною, тому що за схвальною оцінкою ховається критика.

Сарказм (грец. *sarkasmos* – знущання, терзання) визначають як гостру, дошкульну іронію. Але якщо суть іронії полягає в тонкому натяку, то для сарказму притаманні високий рівень емоційності, пафос заперечення та повне несприйняття [3, с.117].

« – So Sandy, what do you do? Oh, wait, I know what you do. You're the guy who reads the paper in the morning.

– You got me. What do you do, Ted?

– Oh, same thing as you – I read the paper every morning. But then after that I finish my coffee and I go to my real job as an architect, where I make an actual contribution to the world. I'm just kidding. Love your show. You're terrific.» [8, season 1, episode 19].

У цьому прикладі перший мовець у дошкульній формі глузує з професії співрозмовника, яка полягає у читанні газет у ранковому шоу. Він відкрито показує, що вважає цю роботу безглуздою і неважливою, хоча й додає в кінці, що жартує.

Підсумовуючи усе вищесказане, необхідно зазначити, що смішне – гіперонім, який описує всі безглузді дії, якості людей, предмети та явища, навіть якщо їм не можна знайти логічного пояснення. Натомість комічне – смішне, якому можна знайти пояснення. Воно породжує лише соціально забарвлений і натхненний естетичними ідеалами сміх, який глузує з одних людських якостей і суспільних явищ й утверджує інші. До форм комічного належать: гумор – позитивна форма, яка з усмішкою глузує над деякими аспектами нашої дійсності; сатира – гостро-соціальний комізм, який висловлює дошкільну критику; іронія – інтелектуальна форма комічного, яка реалізує несхвалення через імплікацію; сарказм – гостра й емоційна іронія. Можна стверджувати, що саме вдале поєднання усіх форм комічного дозволило серіалу «How I met your mother» набути шаленої популярності в Америці та за її межами, адже гумор, іронія, сарказм і сатира доповнюють та збалансовують один одного, поперемінно то добродушно глузуючи й тонко натякаючи на недосконалість певного явища, то злісно критикуючи інше. Оскільки було знято 9 сезонів, по 21-24 серії кожен, стає очевидним, що творці серіалу використовували це різноманіття форм комічного для того, щоб не набриднути глядачеві й показувати нові сторони смішного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боров Ю. Б. Комическое или о том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия. Москва: Искусство, 1970. 239 с.
2. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь: в 42—х т. Санкт-Петербург. 1904. Т. 41. 576 с.
3. Дземидюк Б. О комическом: пер. с польск. Москва: Прогресс, 1974. 223 с.
4. Мінчин Б. М. Деякі питання теорії комічного. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. 239 с.
5. Словник української мови: у 11 т. Київ: Наук. думка, 1970-1980. Т. 1. 680 с.
6. Щербина А. О. Жанри сатири та гумору. Київ: Дніпро, 1997. 136 с.
7. Elie Aubouin, *Les genres du risible*, Marseille. 1948. 131 p.
8. *How I met your mother*, Craig Thomas and Carter Bays. New Your City's Manhattan, 2005-2014. 9 seasons, 208 episodes.
9. Roth Gene, Yap Robin, Short Darren, *Examining humour in HRD from theoretical and practical perspectives*. Human Resource Development International. 2006. 121-127 p.
10. Wogan, Peter *Laughing At First Contact*, Visual Anthropology. 2006. 71-75 p.,

PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMS TRANSLATION

The medical language is one of functional subsystems of the standard language. It has its professional orientation and is constantly developing and changing, remaining rather significant for academic and social classes. Various new concepts are emerging in it, causing the need to be nominalized and of new terms to be created. These terms are combined into different term systems which lead to realization of the importance for such systems to be arranged and standardized according to their substantial, logical and linguistic levels.

Due to the situation with pandemics has become a problem for the whole world, the importance of international intercommunication between the medical workers, specialists and Health Ministers is evident. Nowadays Ukraine's foreign policies stimulate the development of healthcare industry as well as of intensive communication with medical specialists from foreign countries. This raises the embrace of reviewing medical terms and the problems which emerge in the process of their translation.

Since medical terminology is one of the branches to develop and widen extremely fast, it is impossible to study this field all the way through. However, over the last few decades the main aspects of medical terminology have been studied from terminological, lexicological and pragmatic perspectives by N. Lytvynenko, T. Kyiak [2], N. Shekera, I. Terletska, I. Kobylchenko [6] and others.

This work is devoted to the problem of translating medical terms from English to the Ukrainian language. The aim of this article is to observe the ways of translation of medical terms introduced by different scholars.

The translation of medical terms is the special branch of this field of study. Mostly these terms have Greek and Latin stems, which makes the process of medical translation a rather complex and time-consuming task. This kind of translation involves several lexical transformations. The main types of them are: transliteration, word-for-word translation and calque [3]. The value of a specialized set of terms lies in the way each term stores a mass of information into a single word or a word combination. That is why, the uppermost goal of any translation is to convey the meaning of a term from the source language into the target language without any perversion and saving the main characteristics of a term: precision, conciseness and emotional neutrality.

As a general matter, medical translation is one of the branches of technical translation. Indeed, the translator who deals with medical terms has no right to make a mistake, because the slightest drawback may result in irrevocable consequences.

Speaking of hardships, which medical translators face, Ye. Solntsev [4] defined such examples:

- terms' synonymy, which is highly objectionable by terminologists. It is thought that synonymy in terminology contravenes the concept and the main requirements for terms;
- discrepancies in classification and nomenclature of different organs and body systems, of methods of investigation;
- abbreviations, acronyms or other types of various shortenings always cause some issues, mostly those, that are not established even in specialized medical dictionaries. Even though there are many specialized dictionaries of medical abbreviations, some of such units may be original, authorial, present only in particular text.

Medical terminology does not have any established mechanisms of word formation. This must be the reason of its wide diversity: Greek and Latin morphemes, metaphors, eponyms, etc. This is mostly caused by rapid development of this sphere: new medical concepts must be nominalized as soon as possible.

Various ways of translation of medical terms have been defined in many studies so far, but there is no single way to create a single full classification. The most widespread interlingual transformations are lexical, grammatical and syntactic [3].

When it comes to medical terminology, which is represented in our study as a complex of words and word combinations that denote medical scientific and technical concepts, the names of illnesses,

physiological processes, organism conditions, methods of prophylaxis and treatment, medical technologies, pharmaceutical compositions are mostly considered.

In modern fictional and non-fictional medical texts, a sustainable trend towards choosing the «shortest» way of conveying the meaning between two languages can be observed. The translators decide on lexical ways of transformation more often, which are transcription, transliteration and calque. The advantages of these types of transformation are rather obvious: unambiguousness, conciseness and simplicity.

Transcription involves sound imitation, whereas transliteration is used in order to imitate the literal form of the original term by means of the alphabet of the target language. Very often these two main types of lexical transformation merge and are denoted with the term transcoding. Sometimes mixed transcoding is used when most of the transcribed word reflects its sound in the original language, but at the same time certain elements of its graphic form are transmitted. The transcoding of medical terms occurs when there is no corresponding notion and corresponding translation equivalent in the culture, and in particular, the science of the country of target language. In addition, due to internationalized character of most medical term, transcoding ousts from all other ways of translation. On the other hand, sometimes using transcoding can lead to the creation of non-sense terms in target language which are inadequate, in this case, calque is used in order to convey the combinative structure of a word. It helps avoid the emergence of so-called false translator's friends. Having analyzed the material of our study, which is the example of a non-fictional medical text by former doctor Adam Kay [8], such examples of the above mentioned lexical transformations were found:

adaptive transcoding: orthopaedics [8, c. 48] – ортопедія [1, c. 49], antiphospholipid syndrome [8, c. 23] – антифосфоліпідний синдром [1, c. 25], CTG – cardiocograph [8, c. 15] – КТГ – кардіокотограф [1, c. 14];

transliteration: appendix [8, c. 15] – апендикс [1, c. 14], placenta [8, c. 21] – плацента, Eiffel syndrome [8, c. 22] – синдром Ейфеля [1, c. 22];

calque: metastases [8, c. 48] – метастази [1, c. 48], ingrown toenail [8, c. 32] – врослий ніготь [1, c. 33], MRI [8, c. 22] – МРТ, blood transfusions – переливання крові [1, c. 22].

In addition to these ways of translation of medical terms, O. Snitovska mentions one more category of terminological units, which all translators have to be aware of. **False translators' friends** are especially tricky in medical texts because of frequent usage of calque. One must be extremely careful with such terms: angina [8, c. 124] - is not «ангіна», but «стенокардія» [1, c. 124], expertise [8, c. 48] – «професійні знання» [1, c. 49], not «експертиза», drug [8, c. 18] – «ліки [1, c. 18], наркотики», not «друг», «glands» [8, c. 27] - «залози» [1, c. 26], not «гланди».

From theoretical perspective regarding the translation of medical terms, A. Superanska and N. Podolska's points of view can be mentioned. [5] They emphasized that a term is unambiguous, it has neither connotative meaning, nor synonyms, and its translation variants remain the same irrespective of the source text. This is the advantage of translating terms – they are standardized and agreed according to specialists' point of view, so it has to simplify the translator's task. But, having conducted our study, we found out that there is no unified established way of translating medical terms as the absence of some equivalents in target language may take place. That is why, it is impossible to say that the process of translation can be conducted without any obstacles, either way, translators have to deal with each particular term differently applying various ways of transformations: both lexical, grammatical and sometimes syntactic in case there is no corresponding term equivalent. Understanding and being well-acquainted with such phenomena is essential for a translator of not only medical, but of any technical terms as it provides accuracy in conveying the message of the source text by means of proper usage of translation transformations.

Therefore, such methods of translation as adaptive transcoding, transliteration, calque and equivalents for so-called false translator's friends are determined as the most productive methods of translation, the implementation of which is able to provide terminological equivalence in the process of translation of terms of the medical texts from English into Ukrainian. It is necessary to make further investigation of given research as there are constant developments and discoveries within the

international field of medicine, the emergence of various new concepts in the field of healthcare which has to be, first of all, nominated and translated into other languages without any distortion of meaning.

REFERENCES

1. Кей А. Буде боляче / Адам Кей., 2020. – 256 с. – (Vivat).
2. Кияк, Т. Р., Каменська, О. І. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2008. Вип. 38. С. 77-80. Бібліогр.: 15 назв. укр.
3. Снітовська О. Й. Медична термінологія англомовних текстів інструкцій препаратів та відтворення її в українських перекладах. Записки з романо-германської філології. 2017. №2. С. 108–117
4. Солнцев Е. М. Перевод медицинских текстов: к вопросу о соотношении общих и частных проблем. Вестник Московского государственного лингвистического университета. 2010. № 588. С. 131–141
5. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: Вопросы теории. М.: Наука, 246 с.
6. Терлецька, І. М., Кобильченко М. О., Шекера Н. С. Особливості сучасної медичної термінології. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2012. Вип. 10. С. 291-298. URL: <https://cutt.ly/OgXGqkP>
7. Хацер Г. О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування. Філологічні науки. 2013. С. 151–154.
8. Kay, Adam. This is Going to Hurt: Secret Diaries of a Junior Doctor. Picador. United Kingdom. 2017. 175 p.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	3
КАМ'ЯНЕЦЬКА ЄВГЕНІЯ ГОЛОВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	3
МИХАЦЬ ВОЛОДИМИР ПОЛІТИКА КОЛОНІАЛІЗМУ УРЯДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ХІХ СТ.	5
ПАВЛОВСЬКИЙ ВЛАДИСЛАВ ДІЯЛЬНІСТЬ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЯПОНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІ СТОЛІТТЯ.....	8
СТЕЦЮК ЮЛЯ ВКЛАД АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СХОДОЗНАВСТВА	9
БАРАБАШ ХРИСТИНА РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІСИДОРА ГЛИНСЬКОГО В ЖИТТІ ГАЛИЦЬКИХ ЕМІГРАНТІВ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	11
ЛИПКА ТЕТЯНА ПОЛЬСЬКО-ШВЕДСЬКА ВІЙНА 1598-1599 РОКІВ ЯК СКЛАДОВА МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН У КІНЦІ ХVІ СТ.	13
ЛУШЕВ ОЛЕКСАНДР ПОСТАТЬ ЙОСИФА СЛІПОГО У КІНОМИСТЕЦТВІ	15
ПАПА НАЗАРІЙ ЛЮБОМИР ГУЗАР АРХИЄПИСКОП-ЕМЕРИТ.....	17
ПЕТРИШИН СЕРГІЙ ВПЛИВ ВІДЕНСЬКОГО КОНГРЕСУ НА УТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКОГО СОЮЗУ.....	19
ДЯКІВ ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИР ГНАТЮК: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМИРИ	20
КИДАНЮК ВІКТОРІЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ.....	21
ЦВИД СВІТЛАНА НАРАТИВИ ДЕСЕКУЛЯРИЗАЦІЇ У КРАЇНАХ СУЧАСНОЇ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	23
НАДВОДСЬКИЙ ГРИГОРІЙ ПОГЛЯДИ НА ДЕРЖАВУ І ПРАВО МАРТИНА ЛЮТЕРА	26
ПАВЛОВСЬКИЙ ВЛАДИСЛАВ ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКОГО ПОЛКОВОДЦЯ ОДИ НОБУНАГІ	29
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ	32
БАРАН ВІТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ	32
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ	34
ПОЗНАНСЬКА ДАРІЯ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ	34
ШРАМОВ'ЯТ ДІАНА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТУ СОПІЛКА У СУЧАСНІЙ МУЗИЦІ	36
СТИСЛА ТЕТЯНА ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ СПІВАЧКИ ЄВГЕНІЇ МІРОШНИЧЕНКО ЯК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА.....	39
САВЧУК РОМАН ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ КОМПОЗИЦІЙ ГУРТУ «THE HARDKISS» У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З ШКОЛЯРАМИ.....	41
РУДА СВІТЛАНА ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ У СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ.....	43
САВКА ХРИСТИНА ТВОРЧІСТЬ АНСАМБЛЮ «МУЗИКИ» ФАКУЛЬТЕТУ МИСТЕЦТВ ТНПУ ІМ. В. ГНАТЮКА ЯК ОСЕРЕДОК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ ...	45
КРАВЕЦЬ ЄЛИЗАВЕТА МИСТЕЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ІКОНОСТАСУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ВОЗДВИЖЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ.....	47
ОСОВСЬКИЙ МИРОН САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО СТРУСОВА. ІКОНОСТАС ХРАМУ СВЯТОГО МИКОЛАЯ	49

ЗМІСТ

<i>ВАСИЛЬЄВА ВІКТОРІЯ</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ІКОНОСТАСУ ХРАМУ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ ПЕТРА І ПАВЛА В СЕЛІ МУШКАТІВКА.....	52
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	55
<i>ЛІСОВИЙ ВОЛОДИМИР</i> НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ» ЯК ЦІННИЙ ОБ'ЄКТ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	55
<i>РУСНАК ПАУЛА</i> ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЛІСІВ ТА ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ДП «МОКРЯНСЬКЕ ЛІСОМИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО»).....	56
<i>КОГУТ ВАСИЛЬ</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ШКОЛІ.....	58
<i>ЗІМІРСЬКА МАР'ЯНА</i> БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ КУРОРТИ КРАЇН ЄВРОПИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА	60
<i>МАРТИЦЬ ІРИНА</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЙБІЛЬШ ПРИВАБЛИВИХ КРАЇН ЄВРОПИ НА ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТАХ.....	62
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ	65
<i>ГРИГОРОВИЧ ВІКТОРІЯ</i> МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ РЕЧЕНЬ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ У 8 КЛАСІ.....	65
<i>ПЛОТНІЦЬКА НАТАЛІЯ</i> РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЛІНІЇ 1 У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ У 6 КЛАСІ.....	66
<i>ФЕДОР НАТАЛІЯ</i> ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІАГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ 5-ГО КЛАСУ	69
<i>ГУЛИК ТЕТЯНА</i> ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У 6 КЛАСІ.....	72
<i>КАНТИЦЬКА ІРИНА</i> ОСОБЛИВОСТІ ТЕСТОВОЇ ПЕРЕВІРКИ У 5-7 КЛАСАХ.....	75
<i>БЕТЛЕЙ ВАСИЛИНА</i> РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У 5-7 КЛАСАХ.....	77
<i>НЕСТЕРЧУК КАТЕРИНА</i> ПОГЛЯДИ О. ЗАБУЖКО І Ю. ШЕВЕЛЬОВА НА СЛЕНГ, ЗАПОЗИЧЕННЯ І ГОВІРКИ ЯК НА ДЖЕРЕЛА ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	78
<i>ІНОЗЕМЦЕВА ЮЛІЯ</i> ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕГІОНАЛЬНОЇ РАНКОВОЇ ТЕЛЕПРОГРАМИ «ТВІЙ РАНОК»	81
<i>ЗАБЛОЦЬКА ВІКТОРІЯ</i> ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ РАНКОВОГО ТЕЛЕШОУ «ТВІЙ РАНОК» НА ТЕЛЕКАНАЛІ «ТЕРНОПІЛЬ 1»	84
<i>ВОЯК ХРИСТИНА</i> ІНФОГРАФІКА ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ КОНТЕНТУ ОНЛАЙН ВИДАНЬ	87
<i>ЛІСОВА ЗОРЕСЛАВА-ОЛЬГА</i> ІНФОМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІСПРИСЛІВНИКА У 7 КЛАСІ.....	91
<i>КРЕТ ЮЛІЯ</i> ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У МІСЦЕВІЙ ПРЕСІ.....	93
<i>КРАМАР МАРТА</i> ГРА СЛІВ У ПОЕЗІЯХ ГАННИ ОСАДКО.....	96
<i>ВОВКІВСЬКА АНАСТАСІЯ</i> ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	99
<i>КОНДРАТ МАР'ЯНА</i> ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У МІСЦЕВІЙ ПРЕСІ.....	100
<i>ГАРАСИМ ЮЛІЯ</i> ТРАНСФОРМОВАНІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У РОМАНІ М. КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ НАЗАВЖДИ».....	102
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ	105
<i>ГРИГОРЧУК МАРТА</i> ПОРУШЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ НОРМИ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ПІСНЯХ.....	105
<i>БАНЕВИЧ МАР'ЯНА</i> GORDON BYRON'S POETRY: LEXICO-STYLISTIC ASPECT	107
<i>ЖОВТЮК ТЕТЯНА</i> ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА БОРИСА ДЖОНСОНА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	109

КРОХМАЛЬНА МАР'ЯНА ТРУДНОЩІ У НАВЧАННІ АУДІЮВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	111
ФЕДИК ОЛЬГА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ДЖО БАЙДЕНА.....	114
ОЛЕСЬКІВ МАРТА МЕДИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	116
ЗУБРИК КАТЕРИНА МІСЦЕ КОМУНІКАТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	118
НЕСТЕРЧУК КАТЕРИНА ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПЕРСУАЗИВНОСТІ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ БОРИСА ДЖОНСОНА	120
ДОБРОВОЛЬСЬКА ВІКТОРІЯ ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ КОМІЧНОГО	122
ГОЛИК МАРТА ФУНКЦІОНУВАННЯ «СМІШНОГО», «КОМІЧНОГО» ТА «ГУМОРУ» В АМЕРИКАНСЬКОМУ СЕРІАЛІ «HOW I MET YOUR MOTHER».....	124
СТАНКЕВИЧ ОЛЕНА PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMS TRANSLATION.....	127
ЗМІСТ	130

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 46. — 2021. — 132 с.

*Видрук оригінал-макету
у науковому відділі Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

Комп'ютерна верстка: **Бойко Ж.Е.**